

AZ 1902-İK ÉVI NEMZETKÖZI
MADÁRVÉDELMI
EGYEZMÉNY
ÉS
MAGYARORSZÁG.

TÖRTÉNETI VÁZLAT.

DARÁNYI IGNÁCZ
M. KIR. FÖLDMÍVELÉSÜGYI MINISTER MEGBÍZÁSÁBÓL

ÍRTA
HERMAN OTTÓ.

BUDAPEST
HORNYÁNSZKY VIKTOR CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA
1907

TARTALOM.

	Oldal
Előljáró szó	1
I. Általános rész	4
Bevezetés	7
A madár a természetben	7
A madár és az ember	17
II. Történeti rész	21
Előzmények	27
A német gazdák és erdészek gyűlése 1868-ban	27
Az első lépések	29
Frauenfeld és Targioni-Tozzetti pontozatok	31
A bécsi nemzetközi gazdasági kongresszus, 1873.	33
Tschudi javaslata	35
Marenzeller javaslata	36
Brehm javaslata	41
Settegast javaslata	43
A bécsi határozat	44
Az 1875-iki deklaráció	47
A fejlesztés	51
Az első nemzetközi ornithologiai kongresszus, 1884.	54
Altum javaslata	56
Palacky javaslata	58
Russ indítványa	58
Fatio indítványa	58
Borggreve indítványa	58
Kermenič indítványa	59

	Oldal
Utasítások	60
A kongresszus határozata	60
A nemzetközi madárvédelem Magyarországon	63
A második nemzetközi ornithologiai kongresszus, 1891.	69
A Liebe-Wangelin-referátum	71
A Máday Izidor-referátum	76
A madárvédelem állása 1891-ben	81
Berlepsch báró az olasz madárirtásról	82
A nemzetközi egyezmény közvetlen előzményei	86
A francia kormány meghívása 1893.	86
Magyarország képviselte 1895.	89
A bécsi előértekezlet	89
A berlini előértekezlet	89
A párisi nemzetközi madárvédelmi értekezlet 1905.	92
Az értekezlet tagjai	92
A francia madárjegyzékek	95
Az olasz kijelentés	103
A megegyezés	103
Az egyezmény elfogadott tervezete	104
A francia vadászok szövetsége	105
Az egyezmény-tervezet további sorsa	108
A Svájc óhajtása	110
A svédek kívánsága	111
A harmadik nemzetközi ornithologiai kongresszus, 1900.	112
A nemzetközi gazdasági kongresszus, 1900.	112
A párisi tolldiszítók és divatárúsok	112
Az ornithologiai határozat	113
Az egyezmény Magyarországon	113
Az egyezmény az országgyűlésen	115
A szentesítés	115
Az egyezmény szövege	116
Bezáró szó	127
III. A madárvédelem Magyarországon	131
Gazdasági madártan	136
Körrendelet 1901.	142
Emlősök	142
Madarak	143

	Oldal
Összehasonlítás	150
Német birodalmi törvény	151
Német államok jegyzéke	152
Angol törvény és jegyzék	155
A jövő	160
Madarak fogyása	160
Berlepsch-rendszer	161
Gyakorlati védelem	161
Madarak napja	162
Történeti áttekintés	163
Személynevek mutatója	171
Madárszótár	181
Okmányok	199
Tárgymutató	213

RÖVIDÍTÉSEK.

K. M. = Cs. és királyi közös külügyministerium.

M. E. = Magyar királyi minisiterelnökség.

M. F. M. = Magyar királyi földmívelésügyi ministerium.

M. I. M. = Magyar királyi igazságügyi ministerium.

O. F. M. = Osztrák császári földmívelésügyi ministerium.

V. K. M. = M. kir. vallás- és közoktatásügyi ministerium.

♂ = Hím.

♀ = Tojó.

A többi jegy az illető szakaszok élén áll.

Előljáró szó.

A magyarok törvénykönyve, a „Corpus juris“, 1906. évi június 9-én fogadta be mint a mondott év I-ső törvénycikkét „a mezőgazdaságra hasznos madarak védelme végett Párisban 1902 márczius hó 19-én kötött nemzetközi egyezményt“, valamint az ennek függelékét alkotó két madárjegyzéket.

A törvénycikk befogadását megelőzte annak, a nemzet törvényhozásában való tárgyalása és elfogadása; végre Ő Felsége a magyarok koronás, apostoli királya által való, 1906 januárus 26-án bekövetkezett szentesítése.

Evvel a ténnyel befejezéshez jutott egy, menete és fejlődése szerint sokszorosán hullámzó, néha nehezen vajúdó ügy, a mely különösen Európa kontinensén, a középfekvésű államok mezőgazdasági és erdészeti érdekeit legközelebből érintette és érinti ma is.

Mert nem sikerült Európa összes államait csatlakozásra bírni. A kimaradók között pedig ott van az oly rendkívüli fontossággal bíró Olaszország.

A mezőgazdaságra hasznos madarak mindinkább fokozódó fogyása, a rovarkárok folytonos növekedése, már a múlt XIX-ik század második felében, 1868-ban hozta felszínre a hasznos madarak nemzetközi védelmének szükségességét, a mi tehát a magyar nemzet alkotmányának föléledési korszakába esik; és az események menete úgy hozta magával, hogy a magyar alkotmányos kormányok már az első lépések intézésében is résztvettek, befolyásukat nem egyszer döntő módon is érvényesítették.

Magában ez a körülmény megokolja a magyar alkotmányos földművelési kormányzat elhatározását, hogy az ügy fejlődésének és alakulásának menetét egy történeti vázlatban egyesítse; csupán vázlatban azért, mert az egy emberöltőn át nemzetközileg folytatott, sokszor bizalmas természetű tárgyalásokat őrző okmányok felhasználása ma még lehetetlen. Ez a körülmény szolgáljon mentségül, ha nem sikerült a hézagokat teljesen kitölteni, a mi tehát a későbbi kor történetírójának lesz föladata.

De a vázlat megírása azért is szükséges volt, mert a hosszú időre terjedő és sokszorosán szakadozott tárgyalások mozzanatait és eredményét egy szempont alá egyesíti; egyben kimutatja a hiányokat is, így hasznos tényező lehet arra nézve, a minek a nemzetközi viszonylatban az ügy betetőzése érdekében a jövőben még történnie kell.

Legyen itt külön is kiemelve, hogy Magyarország alkotmányos kormányzata keretében, a földművelést

gondozó ága, kezdettől fogva a mezőgazdaságra hasznos madarak nemzetközi védelme mellett foglalt állást és ebben következetesen meg is maradt.

De e vázlat megírása azért is meg van okolva, mert a mezőgazdaságra hasznos madarak nemzetközi védelme, szerves kapcsolatban van saját védelmi intézkedéseinkkel, a melyek már annál a körülménynél fogva is fontosak, sőt életbevágók, mert állami háztartásunk súlya még ma is a mezőgazdaságon és ágazatain nyugszik.

Kebli intézkedéseink, a hasznos madarak védelme tekintetében, a nemzetközi egyezménynek törvényerőre való emelkedése pillanatában, már nevezetes betetőzést értek. És minthogy a nemzetközi egyezmény 11-ik §-a értelmében, az aláíró államok a francia kormány közvetítésével intézkedéseiket egymással kölcsönösen közölni tartoznak, a magyar intézkedéseknek e vázlat keretébe való befoglalása éppen oly hasznos, mint szükséges.

A mi a nemzetközi egyezménynyel való egyidejű betetőzést illeti, úgy DARÁNYI IGNÁCZ m. kir. földművelésügyi minister, kinek Magyarország az észszerű madárvédelem megalapítását köszöni, 1906. évi június hó 19-én 3686. szám alatt elrendelte a magyar állami erdőknek fészkelő odvakkal való fokozatos ellátását, tehát az egyetlen módot, mely hasznos madarainknak legalább egy részét biztosítani alkalmas; viszont társa, APPONYI ALBERT gróf m. kir. vallás- és közoktatásügyi minister 1906-ik évi április 27-én 26,120-ik szám

alatt elrendelte a „madarak és fák napjának“ az elemi iskolákban való kötelező behozatalát.

Ez a két intézkedés mindenesetre betetőzés.

A történetíróra kötelező „suum cuique“ elvénél fogva azonban még meg kell emlékezni ANDRÁSSY GYULA gróf egykori magyar miniszerelnökről, majd cs. és kir. közös külügyi ministerről is, a ki utóbbi minőségében, eszes eljárással létrehozta az 1875. évi magyar-osztrák-olasz „Declaratio“-t, mely a nemzetközi madárvédelem ügyének, a tárgyalások során való irányítása tekintetében, nagy szolgálatot tett.

Mindezek után hálás köszönetet mondok nagyméltóságú DARÁNYI IGNÁCZ m. kir. földművelésügyi miniszer úrnak megtisztelő bizodalmaért; a magyar királyi és osztrák császári közös külügyminiszerium kebelében nm. MÜLLER LÁSZLÓ osztályfőnök, TALLIÁN DÉNES és BRUNNER DE WATTENWYL EMIL osztálytanácsos uraknak; a m. kir. földművelésügyi miniszeriumban különösen pongyelóki RÓTH LORÁND osztálytanácsos és GYŐRY LORÁND m. titkár uraknak; továbbá SZOMJAS LAJOS elnöki osztálytanácsos úrnak; végre E. H. DRESSER az angolok nagy ornithologusának és a TRING-zoologiai múzeum igazgatóságának, valamennyinek a készséges támogatásért.

Lillafüred, 1906 szeptember hó végén.

HERMAN OTTÓ.

ÁLTALÁNOS RÉSZ.

Bevezetés.

A madár a természetben.

A madarak ügyének nemzetközi rendezését, azaz ennek szükségét, igen természetes okok szülték, a melyek alapján a madarak szervezetében, életmódjában és, tisztán emberi szempontból véve, a haszon és a kár fogalmában rejlenek.

Az az emberöltő, a mely szükséges volt, hogy a nemzetközi védelem eszköze: némely európai államok közötti egyezmény létrejöjjön, azt jelenti, hogy a különböző államok szakközegei, de sokszorosan kormányhatóságai is, különféleképpen fogták fel a madarat, különféleképpen ítélték meg sajátos viszonyaik szempontjából, a mely viszonyok azután némely államban a rendezés elé le nem győzhető akadályt gördítettek. Ez végső következtetésben oda vezetett, hogy az illető állam, vagy államok nem csatlakoztak a nemzetközi egyezményhez, a melyet, mint látni fogjuk, az európai államoknak csak egy része írt alá és így kötelezőnek fogadott el.

Szorosan véve tehát, az egyezmény hatásában ma sem teljes, mert az aláíró államok sorából nagy kiterjedésű és egyébként is igen fontos állami területek hiányzanak; így Oroszország északon, Olaszország délen és Angolország nyugaton, mely utóbbi azonban, ebben az ügyben is különválva, intézkedik saját területére nézve.

Ezek a viszonyok teszik szükségessé, hogy a madarat és jelentőségét, szemben a természettel és az emberalkotta társadalommal itt eleve meghatározzuk, mert tulajdonképpen ebben rejlik a nemzetközi egyezmény hivatása, jelentősége, annak helyes felfogása és ettől függ mind az is, a mi a további fejlődésre nézve mértékadó.

Nem arról van szó, hogy itt e helyen a madarat rendszertani, a szó közönséges értelmében vett leíró természethistóriai szempontból tárgyaljuk, hanem arról, hogy kivonjuk és alkalmazzuk azokat a biológiai tapasztalatokat és az azokból folyó tanuságokat, a melyeket a tudomány a rendszer alakításai mellé felhalmozott, a melyek úgy a természet, mint a társadalom érdeke szempontjából igazolhatják a védelem, illetőleg ellenkezőjének szükségességét; szóval a madár jelentőségét a természet és az ember háztartásában.

A madár ilyen irányú jellemzését egész tömörséggel a következőkbe foglalhatjuk.

Egészen eltekintve azoktól a madáralakoktól, a melyek napjainkban is még megmaradva, az elhanyaglás képviselői, mint a struczfélék, a Kivimadár stb., melyeknek jellemző jegye az, hogy nem röpködnek és így korlátozva vannak a helyváltoztatásnak abban a szabadságában, a mely közfelfogás szerint a madár fogalmához tartozik, mi azokat a madarakat kívánjuk méltatni, a melyeknek szervezetében a helyváltoztatás könnyűsége, tehát a röpködés tulajdonsága mellett, a külső szerveknek — hogy úgy mondjuk — szerszámszerű és hozzá igen sokféle alkata tapasztalható, mely tulajdonságok együttvéve a nagy körben való jellemző és intenzív behatást szülik, a mely behatás a táplálkozásban foglalható össze.

A helyváltoztatás eszköze a *szárnny*, mint ilyen rendkívül változatos s e változatosság szüli a röpködés különféleségét, mely néha éppen csak a helyváltoztatást jelenti, p. o. a fogolynál, fürjnél; máskor ismét lényeges a táplálék beszerzésénél,

p. o. a fecskénél, mely röpülve fogja el röpülő táplálékát, a rovarokat. A szárnyalkat e két véglete közé a módosulások egész sorozata van foglalva, melyben oly madáralakok is vannak, a melyek csak korlátolt határok között mozognak és hatnak, viszont olyanok is, a melyek az évszakok szerint, zónákon át röpülve — vándorolnak, oda-vissza; így rendszeresen változó egymásutánban behatnak különböző éghajlattal bíró, egymástól távoleső tájakon és megalkotják a madármunka átvitelét, a természet jelenségeinek egymásutánjához szabva.

A különböző szárnyalkatból folyó röpülés különböző volta a mozgásnak oly rendszerét alkotja, mely lehetővé teszi, hogy a madarak összessége mintegy hozzásimuljon a természet azon jelenségeihez, a melyektől fenmaradásuk függ; az, a mely egyszersmind a munkát és annak hatását jelenti.

Éppen úgy, mint a szárnyalkat és kihatása, áll a *csőr* viszonya is, a madárnak e változatosságában oly bámulatos szerve.

A madáralakok sorozatain végig tekintve, a csőr valóságos szerszámgyűjtemény benyomását teszi a szemlélőre, még akkor is, hogy ha csak égővünk, mondjuk a palaearktikus zóna, jelenségeit vesszük.

Hogyha végletekül a kis rudasczinke piczi, egy fél rizszemnél kisebb csőrét és a kanalasgémét, mely nagy, lapát-szerű, vesszük is, ezek közé az alakok és módosulások legváltozatosabb sora van foglalva, mely így jellemezhető: a fitiszmadár csőre majdnem tűfinomságú és arra való, hogy a legkisebb, legzsengőbb rovaralakokat megfogja; evvel szemben áll a meggyvágó madár csőre, mely oly hatalmas alkatú, hogy a legkeményebb cseresznyemagot könnyűséggel feltöri. A szalonkafélék csőrének hegye fúró, végét lágy takaró fedi, mely be van idegezve s a midőn a madár ezt a csőrt a földbe befúrja, érzékeny végével, mint az ember az ujjával,

kitapogatja a földben élő táplálékot; viszont a ragadozók csőre hústépésre, tagolásra van berendezve, élesen kampós és bárd-élű-kávás. Ehhez képest éppen úgy, mint a szárny, a csőr is oly munkarendszert alkot, a mely a természet jelenségeinek megfelel; a mely, a midőn a madár fennmaradását biztosítja, hatásával befoly egy adott viszony alakulásához, mint mondani szoktuk: befoly a természet háztartása rendjébe.

Szakasztottan ilyen a *madárláb* viszonya is. Ez is a maga szervezeti különbségében egy sokalakú szerszámgyűjteményt alkot, mely a futásra alkalmas, csupán háromujjú juhászka-madár lábától kezdve a legváltozatosabb sorozatot alkotja meg. Ebben a sorozatban a csupán kuczorgásra alkalmas jégmadárláb; a harkályláb, melynek két ujjá előre, kettő hátra irányulva sarlóalakú körmözzettel bír, így alkalmas arra, hogy a harkály függőleges, sőt némileg áthajló fákon fölfelé haladjon; a csuszkáé, mely lehetővé teszi, hogy ez a madár függőleges, áthajló fákon és azoknak ágain, még fejfelé is teljes biztossággal haladhasson; az ú. n. lábatlan- vagy kazárfecskéé, melynek mind a négy ujjá irányul előre, a mely csak arra alkalmas, hogy a madár függőleges falakon vagy sziklákön a tűhegyes körmöknél fogva függve maradhasson; végre a ragadozók lába, melynek körmözzete rendesen gyilkos szerszám, talpa fojtogatásra is alkalmas s a melynek egyik ujjá p. o. a bagolynál szükség szerint előre vagy hátra is irányítható.

Ezekhez képest éppen úgy, mint a *szárny* vagy a *csőr*, a *láb* is oly munkarendszert alkot, a mely a természet jelenségeinek megfelel, a mely lényegesen hozzájárul a madár fennmaradásához, egyben a természet rendjébe való behatáshoz.

A madár belső szervezetének az a része, mely e bevezetésbe tartozik, az emésztő szerkezet, tehát a gyomor; ez sem egy és ugyanolyan a madáralakoknál. Egyfelől áll a tömlő-

szerű gyomor, mely egyszerűségében a bárzsingnak tulajdonképpen csak kitágulása, másfelől áll az izmos gyomor, mely felvett kavicsokkal valósággal előrli a kemény táplálékot, a mely előbb a begyben némileg meglágyult.

Már a szervezetnek ez a sokszoros és igen változatos tagoltsága is reámutat a táplálék sokféleségére, minthogy pedig a táplálékmennyiség nem egyforma, azoknak a madaraknak a száma sem az, a melyek első sorban az adott táplálékkal élnek. Ebből következik az, hogy a madár ritka, gyakori, közönséges vagy éppen tömegesen előforduló. Más szavakkal kifejezve: a madárfajnak egyének szerint való száma arányos avval a táplálékmennyiséggel, a mely a fajt fenntartja. És úgy, a mint a táplálék megbővül vagy megszűkül, sokasodik vagy fogy a faj egyéneinek száma is.

Ebből az utóbbi viszonyból kettő következik. Egyfelől az, hogy maga a természet ott, a hol érintetlen, nem ismerhet sem hasznos, sem káros madarat; hogy életének menetéhez és feltételeihez képest — modern kitételrel élve — automatic szabályozza a madáregyének számát; másfelől az, hogy ott, a hol a természet rendes viszonyai változnak, ott megváltozik a madárfajok aránya is, a szerint, a mint a táplálkozás vizonya megváltozott.

Ezekben van kifejezve némely fajoknak állandó ritkasága, másoknak tömegessége; némely fajoknak periodikus megjelelése, ismét eltűnése, más pontokon való felbukkanása is; ebbe van foglalva az a madármennyiség, a mely csupán a hegy és a völgy között változtatja helyét és az is, a mely éveken át helyt marad, részben az évszak szerint táplálékot változtatva és kitarva, még szükségben sem távozva. És ebbe van foglalva végre az a nagyszabású, az évszakok változásához kötött jelenség is, a melyet a „madárvonulás“ vagy „madarak vándorlása“ szóval jelölünk, a melynek lényege az, hogy az északi tájak számos madara télire elhagyja hazáját

és hozzánk, a mérsékelt övbe vonul le, holott a mi fészkelőinknek számos faja télire elhagyja övünket és elvonul messze délszaki tájakra. Tavaszra kelve, a tőlünk eltávozott fajok visszatérnek, azok pedig, a melyek nálunk átteleltek, visszamennek északi hazájukba.

Mindezek együttvéve, bár halavány, de mégis igaz képét adják a madarak jelentőségének, a melyet az a munka fejez ki, a melyet sem a természet, sem az ember nem nélkülözhet kár nélkül és a mely semmiféle eljárással sem pótolható.

Kiválóképpen a rovar- és a növényélet az, a melynek folyamataiba a madármunka szabályozólag befoly. A madármunka arányait mutatják p. o. északon a madárhegyek állati táplálékkal élő sirályainak milliónyi-milliói; övünkben pedig ott, a hol az ember keze még csak csekély mértékben vagy éppen nem nyult a természet ősi állapotába: a seregélyek és a tömegben élő varjúfélék felhőszerű seregei, a melyekhez a télen át nagy seregekbe verődő kisebb magevőmadarak tömegei is sorakoznak, a melyek a gyomok túltengését korlátozzák.

Az élesebb megfigyelés arra is tanít, hogy bizonyos, csak madarak által foganatosítható munka végzésére, szorosan e munka természetéhez képest, különböző alkatú madarak együtt járnak, mondhatni szervezeti, symbiotikus munkáscsapatokat alkotnak. Övünkben legfeltűnőbb csapat az, a melyet több faj czinege, a csuszkákkal, a kisebb harkályokkal és famászókkal alkot, a mely csapat együtt tartva, valóban rendszeresen tisztogatja a fák minden részét, felosztva a munkát alkatának sajátossága szerint.

Eddig e bevezetés a madarat csupán az érintetlen természethez való viszonyában méltatta.

Ez a viszony változik, mihelyt az ember saját érdekében belenyúl a természetbe, azt, mint mondani szoktuk, szolgáljává teszi; de lényegesen megváltoztatja rendes menetét is.

Úgy, a mint az ember feltöri a szűz földet, ezt természet-

ményekkel beveti vagy beülteti; a mint irtja az erdőt, hogy fáját felhasználhassa, területét művelés alá foghassa; a mint vizek szabályozásával, lecsapolásával lényegesen megváltoztatja a föld és a víz közötti viszonyt, ezekkel és úgy megváltoztatja a növény- és állatélet feltételeit is.

A változatos és nagy tömegben való természetiséssel és tenyésztéssel megsokasítja a természetményekhez kötött alsóbbrendű állatokat, kivált a rovarokat is, kedvező életfeltételeket nyújt nekik, a melyeknek folyománya a felszaporodás. És ez az, a mi az ember érdekének szempontjából a *kárt* jelenti; és ez a kár az, a mely az embert arra indítja, hogy védekezzék ellene.

A legbiztosabb és legfoganatosabb védelem abban állana, hogy az ember állítsa vissza a természetes állapotot; mint-hogy azonban ezt saját fennmaradása érdekében nem teheti, következik a védekezés szüksége oly intézkedésekkel, a melyek a kárt elháríthatják vagy legalább csökkentik.

Ez azt jelenti, hogy mesterséges úton kell pótolnia azokat a feltételeket, a melyeket a természetes állapot megbolygatásával elvont vagy lényegesen megváltoztatott.

Tisztán a madarakra alkalmazva, a következő tételhez jutunk: *az embernek meg kell védenie a saját érdeke szempontjából hasznos madarakat és korlátoznia kell azokat, a melyek kártékonyak. A védelem alatt azt is kell értenünk, hogy meg kell adni a hasznos madaraknak a fennmaradhatás minden feltételét, tehát a megélhetést és a szaporításra való alkalmat is.*

De hogyha most arra a viszonyra fordítjuk figyelmünket, mely a területek földirati fekvése és az ebben foglalt éghajlati különbségekben van kifejezve, a melyek szerint az állat- és növényélet feltételei is különbözők, akkor tiszta és világos, hogy a madáréletet annak kihatásaival együtt sem foghatjuk egy és ugyanazon szempont alá.

A madarak, beleértve a nagy vonulás jelenségét is és értve a földteke keleti felének északi részét, tehát azt, a mely az egyenlítő és az északi sark közé esik, ezt az imént meghatározott területet tartják megszállva; nem szólva azokról a madarakról, a melyek vonulásukat az egyenlítőn túlra, tehát a déli féltekére is kiterjesztik.

Nagyban és egészben kifejezve: minél magasabbra hatolunk a sarkkörbe, annál kevesebb a madárfaj; de annál nagyobbak az egyes fajok tömegei, a mi egyezik a sarki természet jelenségeinek egyszerűségével, de azért hatalmasságával is; minél inkább haladunk az egyenlítő felé, annál több a madárfaj, annál kevesebb az egyes fajok tömeges fellépése, a mi ismét egyezik a természet jelenségeinek tagoltságával, többek között az alsóbbrendű állat és az egész növényélet sokneműségével is.

A mi terület a sark és az egyenlítő között van, az fekvéséhez képest módosulásokat tartalmaz, a melyekhez képest alakul a madár jelentőségének felfogása is, mert tényleg van madár, a mely bizonyos területek viszonyai között hasznos, más területek viszonyai között káros. Konkrét alakban kifejezve: a seregély más megítélés alá esik ott, a hol nagy legelőterületeken állattenyésztés foly, a hol ez a madár föltétlenül hasznos, mert tisztítja a legelőt és tisztítja az állatot parazitáitól; de káros ott, a hol sűrű a művelés és bogyós gyümölcsök termesztésére van a fősúly fektetve. Ebből az is látható, hogy a madárnál évszak és viszonyok szerint a táplálék változhat, a mint hogy változhat alkalom szerint is, p. o., hogy bizonyos sirályfajok, kik életük módjával vízhez vannak kötve, sáskajáráskor vagy a tücskök felszaporodása esetében, tehát a szárazon jelennek meg és ott addig vadásznak, míg az eleség tart.

Itt meg kell emlékezni a madarak ismeretében még ma is fennálló hiányról, t. i. arról, hogy a madárfajok tápláléka részletesen jobbadán még ma is ismeretlen.

Csak a XX-dik század első évétől kezdve folynak, de csak szórványosan, a vizsgálatok.¹

A madaraknak a területekhez való különböző viszonyában gyökerezett és gyökerezik még ma is az a körülmény, hogy a védendő és üldözendő vagy más szóval a hasznos és káros madarak tekintetében, faj szerint véve, a megegyezés a nemzetközi viszonylatban szerfölött nehéz; sőt sokszor lehetetlen, mert az ismeret bizonyos tekintetben, mint a táplálék kérdésében, nem nyugszik biztos alapokon. Ezen a téren sok a bizonytalan, föltevéses, hagyományos, a mi a szakemberek ítéletének kialakulását is megnehezíti és oka annak az idegenkedésnek vagy sokszor semmibe vevésnek, a mely a madár helyes felfogása körül tapasztalható.

Annyi bizonyos, hogy sok madárfaj, melynek a természet és az ember háztartásában jelentősége van, alig tűnik fel, mert kicsiny és rejtett életmódot folytat; de a keleti hemisphaera mérsékelt övében mégis tömegei vannak elosztva, a melyek néha, bizonyosan meteorologiai tünetek következtében, összesereglenek és fogalmat nyújthatnak a munka hatalmáról, a melyet képviselnek és jelentenek.

GAETKE HENRIK, a németiség híres madárcsősze,² Helgolandon ötven éven át figyelte a sziklaszigeten megjelenő és fölötte átvonuló madarakat, azt írja a királykamadarról, mely kicsiny és az ökörszemnél is gyengébb alkotású, hogy egyik őszen tömegesen vonulva jelent meg. A tömegről azt írja a híres figyelő, hogy napokon és éjszakákon át úgy vonult e

¹ Az 1905-ben Londonban tartott IV-dik nemzetközi ornithologiai kongresszuson Magyarország volt az egyetlen, mely e téren eredményt mutatott fel. Vizsgálatok folynak Németországban és Belgiumban. A feladat igen nehéz, de fontos a megoldása, mert a madár jelentőségét kiválóan megvilágítja.

² „Der Vogelwart von Helgoland“. — „Die Vogelwarte Helgoland“; angolul is.

kis madár, oly sűrűn, mint egy nagy hóesés pelyhezte; a pihenésre szoruló a szó szoros értelmében elborították a part szikláit, úgy hogy milliók-millióiról volt szó. Rendes körülmények között e kis madár helybenmaradó és nem is éppen gyakori, mégis ekkora tömegeket alkotott. Meggondolva, hogy e kis madár mostani ismereteink szerint tisztán rovarrevő és nagy szorgalommal végzi vadászatát, ez némi fogalmat adhat munkájának tömegéről és jelentőségéről.

E bevezetés keretében meg kell emlékezni a madarak — mindig az itt tekintetbe jövő területen lakók — szaporításának viszonyairól is. Csak kevés madár költ egy évad alatt többször, a túlnyomó szám csak egyszer költ. És csak kevés faj az, különösen az itt tekintetbe jövőket véve, a melyeknek aránylag népes a fészekalja: némely czinegéknel 12—18 tojás, a fürjnél 10—16, a fogolynál 14—18 tojás; a legfontosabb rovarrevőknél 5—6 tojás.

E szaporodással szemben áll a pusztítás, a mely háromféle. Az első a természet rendes folyamában történik, a madár természetes ellenségei: kis ragadozó emlősök, ragadozó madarak, ezek között fészekfosztogatók részéről. A második a katasztrófa, mely rendszeren a vándormadaraknak azt a részét éri, a mely a tengeren átkelve éri el telelő- és viszont fészkelő helyeit. A katasztrófák okozói a meteorologia körébe tartoznak; a dermesztő telek nyomán keletkező madárinség rendszeren viharok, nagy és tartós ködök, a melyek a szárnyas vándorokat útközben érik.

Az eddig felsorolt módokat a természetből folyó korlátozásnak kell tekintenünk és csak az első mód ellen tehet az ember, a mennyiben hatalmában áll a madarak természetes állati ellenségeinek korlátozása. A második mód a fagy, a vihar, a köd igazi „vis major“, a mely ellen tenni nem lehet. De enyhíthet az ember a téli inségen. Az aránylag csekély szaporodás és természetes korlátozással szemben áll az, a mit

a madarak munkájukkal korlátoznak: a rovarvilág, melynek szaporodása legtöbbször geometriai progressio szerint halad; úgy a növényvilág sokszor sajátos fejlődésével, sokszor rengeteg magvaival, a melyek a fajfenmaradást és a terjedést biztosítják.

A madár és az ember.

A madárpusztítás harmadik módját a legtudatosabb és egyszersmind legkönyörtelenebb lény, az *ember* maga szolgáltatja.

Az Európa déli részén a vándormadarak útjain lakó latin, jugoszláv, levantín, török, görög népek és a déloroszek, fel Moszkváig, eredettől fogva mind ornithophagok, azaz madárevők, a kiknél ehhez képest a madárfogásra szolgáló eszközök és készülékek változatosak és fejlettek; különösen némely hálózatok óriási arányai a tömeges madárgyilkolásra alkalmasak.

Azt tudjuk, hogy némely ponton a madárpusztítás enyhült, hogy Spanyolország az ifjúságra való ráhatással igyekszik a bajon segíteni, hogy a nemzetközi egyezményt, a melyről e vázlat szól, éppen úgy mint Franciaország és Görögország aláírta, az igazi javulás azonban, ha bekövetkezik, mégis csak a jövőnek van fenntartva. A közlekedés tökéletesedésével, az eleven préda elszállítása is könnyűvé vált és ez lehetségessé tette a fogott madártömegeknek messze földre, Közép-Európa metropolisaiba való elszállítását, így egy jól jövedelmező kereskedelmi ág keletkezését. Ennek révén a tömeges madárfogás átlépte a földközi tengert és Afrika északi partjain nem a félvad és vad ember, hanem az áttelepedett európai állítja fel hálózatait a vándormadarak útjába, hogy hajón vesse át Európa szárazföldjére az elfogott, szerencsétlen tömegeket, csemegéül azoknak, a kiknél a gyomor és ínny kielégítése mindenekfölött áll.

Még az is, a mit az ember saját és embertársainak életbiztonságáért alkot, ott is a vonuló madaraknak valóságos hekatombái fizetnek életükkel, értjük a világítótornyokat, a melyek a hajót tájékoztatják, de fényükkel az éjjel vonuló madarakat vonzzák, a melyek a fényt védő üvegeken ezernyezzrével zúzzák be fejüket.

Hogy egyébként mekkora madártömegekről van szó, arra nézve szolgáljanak azok a számok, a melyek az 1891-ben Budapesten összeült II. nemzetközi ornithologiai kongresszuson a szervezett madárvédelmi és gazdasági madártani szakosztály tanácskozásaiban és kiadványaiban szerepeltek.¹ A számok íme ezek: VALLON tanár szerint *Bresciában* 1890-ben október hónapban 8829 quintal kis madár vámolttatott el, a mely 423,800 madárnak felel meg. Ezek között kezdetben szerepeltek: a szürke légykapó, a kormos légykapó, a kis poszáta, a kerti poszáta, a mezei poszáta, az erdei pipís, a szén-czinege és a kékczinege, tehát csupa elsőrendő hasznos madár. *Udineben* más forrás szerint egy vonulási évadban feladatott vasúton 200,000 kis madár, összességben kimutatva 620,000 darab, a felsorolás szerint csupa gazdaságilag hasznos madár. *Montegrado* mellett három nap alatt 14,000 füstifecske esett áldozatul és kitűnő utazónk, gróf FORGÁCH KÁROLY fölemlíti, hogy a Crao kövesen 3.000,000 vonuló füstifecske esett bele a madárfogók hálójába. A fürjkivitel Egyiptomból így alakult: 1887-ben 550,000; 1888-ban már 1.235,000; 1889-ben 900,000; tehát három év alatt tett 2.685,000 darabot; a fogyasztás leginkább Londonban és Párisban történik. Párisból van hivatalos kimutatás 114,000 pacsirtáról. Conte SALVADORI, az olaszok hírneves ornithologusa szám és faj szerint pontosan

¹ Dr. Th. LIEBE und v. WANGELIN Referat über den Vogelschutz. Separatum. 1891. MÁDAY IZIDOR: Ueber den internat. Schutz der für die Bodencultur nützl. Vögel. Separatum. 1891.

kimutatja, hogy egyetlen madárfogója — roccolo — húsz év alatt 135,485 kis madárnak került életébe. Ezek ellenőrizhető számok; azok, a melyek az ellenőrzést kikerülik, még nagyobbak. Ez csak az elfogyasztásra vonatkozik és nincsenek beleértve azok a hekatombák, a melyek a női divatnak esnek áldozatul. Ezen a téren szerepel az a 400,000 pár pacsirtaszárny, a mely Finnországból Páris egyetlen divatüzletébe jutott.

Ezek volnának azok az elemek, a melyeket a madárkérdés jelentőségének helyes megvilágítására bevezetés gyanánt megírni czélszerűnek látszott. Az, hogy e fejtegetés folyamatában a humanitárius szempont kidomborítása mellőzve van, ezt a dolog természete hozta magával; mert valójában ott, a hol az ember nagy, anyagi érdeke forog fönn és a hol a megokolás, minden érzelmi szempontok kizárásával, kényszerítő módon lehetséges, ott a kényszerítő módot kell alkalmaznunk.

Így avval a félreismeréssel szemben, a melyben a madár és munkája az anyagi érdek szempontjából részesül, avval a valóban esztelen irtással szemben, a mely az ember részéről éri, szembe kell szegezni az egyetemes mezőgazdaság érdekét, a melytől az ember megélhetése függ.

Ha ez a nagy anyagi érdek elégséges arra, hogy az esztelen madárpusztításnak korlátot szabjon, akkor ki van elégítve az érzelem világa, a humanitás is, a melynek ápolása nemcsak a madarak tekintetében, hanem minden téren nagy feladatunk és nagy kötelességünk.

Úgy az anyagi, mint az érzelmi irányzat kielégítést talál a két magyar minster intézkedésében.

Azonban a dolog veleje az, hogy ha van ügy, a melyet csupán nemzetközi közrehatással lehet sikeresen rendezni, úgy a madárvédelem ügye bizonyára ez.

És hogy a rendezésnek már-már ütött a tizenkettedik órája, abban — a jelenségek tanuságtétele szerint — nincsen semmi kétség.

Mindinkább találkozunk avval a jelenséggel, hogy bizonyos vidékek, bizonyos pontjairól az ott mondhatni ősidőktől fogva fészkelő madárfajok eltűnnek; hogy különösen a vándorfajok tavaszra kelve kimaradnak, sokszor a nélkül, hogy az illető pontok természeti viszonyai lényegesen megváltoztak volna. E jelenségnek egyetlen természetes magyarázata az, hogy a madárfajok, törzsenként vonulva, az egy-egy vidéket benépesítő törzs egészében és egyszerre esik fogságba, az ornithophag népek kegyetlen hálózataiba.

Erre tanítanak különösen az olasz madárpiaczkok, hol az egyes madárfajok egyazon időben legtöbbször tömegesen vannak áruba bocsátva, jelétül annak, hogy egyazon környezetből származva, együtt, tömegben vonultak és tömegben estek áldozatul.

Már magában ez okolja meg a nemzetközi szempont felvetését, mert azoknak az elfogott tömegeknek fészkei nem állottak Itália ege alatt. De megokolja főképpen az a körülmény, hogy a rendes madármozgalom az északi sarkvidék és az egyenlítő közötti területen folyik, így minden állatot érint.

TÖRTÉNETI RÉSZ.

Előzmények.

Az a hatalmas fejlődési menet, a melyet a XIX. század az előző századokhoz mérve képvisel, világunknak, a Földnek értelmi tekintetben legmagasabban álló részében, a mérsékelt égövhez tartozó államokban a legmélyebbre ható átalakulásokhoz vezetett.

A tapasztalati — inductiv — módszer győzedelme, mely abban van kifejezve, hogy az ember saját létének megkönnyítésére, szebbé, tartalmasabbá tételére azokat az erőket is szolgálatába fogadja, sőt kényszeríti, a melyeket legbensőbb lényök szerint felfogni nem is bír — legyen itt csak a ma már bontó, világító, hajtó, átvihető erőt stb. adó villamosság fölemlítve — átalakította az egész gondolkozást s az egész anyagi alapzatot, a melyről a régi társadalom leszorult és a melyen a mai fejlett társadalom áll és tovább fejlődik.

Az a hagyomány, mely megőrizte vagy magyarázta a vízgőz hatásának első jelenségét: a fazekat, a melyben a víz forr és ekkor a fazék fedőjét emelgeti, oda fejlődött, hogy JAMES WATT a gőzben megnyilatkozó erőt a gőzgép képében az ember szolgájává tette, mely erő ott is kifejtette hajtó hatását, a hol a régi felfogás szerint arra gondolni sem lehetett volna; evvel mérhetetlen módon terjesztette ki a hajtóerőhöz kötött műveleteket. Innen indulva, a lángésznek csupán egy-egy szikrája kellett ahhoz, hogy FULTON a gőzhajóra és

végre STEPHENSON a kocsira és a kocsi útjára, tehát a vasútra alkalmazza a gőz hajtóerejét.

Ezekkel meg voltak adva a feltételek ahhoz, hogy az ipari és gazdasági termelés fölöslegeinek értékesítése óriási kiterjedést nyerjen és innen csak egy gondolat kellett ahhoz, hogy nem a fölösleg, hanem a tudatos, kereskedelmi terjesztésre szánt tömeges termelés legyen az uralkodó irányzat.

Evvel az irányzattal karöltve járt a segédeszközök megteremtése és fejlesztése, nevezetesen azoknak a mezőgazdaságban oly nagyjelentőségű gépeknek szerkesztése, a melyeknek hivatása az emberi erőt mérhetetlenül fokozni, sokszorosan helyettesíteni vagy oly fokig nélkülözhetővé tenni, hogy az ember már inkább csak irányítója, felügyelője a gépnek, mely a tulajdonképpeni munkát végzi.

És karöltve járt az alkotásoknak az a fényes, mélyreható sorozata is, a mely a termelés fokozását illeti: a mi a mezőgazdaság terén leginkább LIEBIG fényes nevében van kifejezve. Termékenyítőleg hatottak egymásra az itt különösen tekintetbe jövő mezőgazdaság és műveleteinek terén, a természeti erők hatásainak fölismerése, a mi a mechanika, a fizika és kémia legfontosabb vívmányaihoz vezetett.

Ilyen körülmények között nem csoda, sőt természetesnek tűnik fel az az irányzat, a mely a XIX. században különösen Európa legfejlettebb államaiban lábra kapott és abban állott — és áll részben ma is — hogy minden, a mezőgazdaságra csak némileg is alkalmas területet le kell foglalni, az átalakíthatókat ugyane célra át kell alakítani és a tömeges termelés szolgálatába kell beállítani.

Tudjuk, hogy a folyók szabályozása is leginkább területek megnyerése szempontjából hajtatott végre és hogy ugyanez a szempont volt mértékadó a belvizek, mocsarak lecsapolásánál is; sőt nem egy ponton áldozatul esett az erdő, a bokros helyekkel egyetemben.

Az ősi gazdálkodás mind összébb szorult, nagy területeken teljesen elenyészett, első sorban a legelő és a rétgazdaság; az utóbbi egykoron „a nép dajkája“, merőben letűnt.

Az a jelentés, a melylyel Magyarország földművelésügyi kormányzata 1904-ben előterjesztette a magyar törvényhozásban a mezőgazdaságra hasznos madarak védelmére vonatkozó nemzetközi egyezményt, így jellemzi a mezőgazdaságban lábra kapott terjeszkedő irányzatot és következményeit:

„A szó szorosabb értelmében vett mezőgazdaság és mellékágai, tehát gabonatermelés, rétmívelés, kertészet, kapásnövény- és takarmánytermelés stb. számára mind nagyobb és nagyobb területeket nyerni: ez volt az irányzat. A területek legnagyobb részei a vizektől, az erdőktől és az ősi legelőtől vonattak, illetőleg hódítottak el és a midőn így, a nagy arányban a természetmenny szerint a gazdaság átalakult, megváltozott nemcsak nagy területek általános képe, hanem természete is.“

„Legfeltűnőbbben és a gazdasági érdek szempontjából legérezhetőbben pedig az állat és növényélet közötti viszony alakult át. A természet ősi állapotában gyökerező egyensúly, nemcsak a művelés alá fogott új területeken, hanem közvetve más viszonylatokban is más alakot öltött.“

„A rétségeknél a folyók szabályozása által való eltűntetése, merőben felforgatta az ezekhez kötött állatok, különösen a halak és *madarak* életviszonyait. És ugyanez a jelentősége a tavak és a mocsárterületek lecsapolásának is.“

„Az őserdők kiirtása s az erdőgazdaságnak rövidebb forgók szerint való beosztása nemcsak a rovaréletre hatott átalakítólag, de reáhatott a madarak életviszonyaira is, főképpen az által, hogy az erdő- és mezőgazdaságra nézve leghasznosabb madarak elvesztették a fészkelési alkalmatosságot, elsősorban az odvakat.“

„Az elhódított területeken való tömeges termelés átalakította az alsóbbrendű állatok életföltételeit is. A mint a ter-

mény tömege növekedett, növekedett ellenségeinek száma és tömege is.“

„Az egész új alakulásnak lényege az állat és növényélet viszonyában tömören így fejezhető ki: a termelés nagy arányai természetszerűen felszaporították a természetményeken élősködő szervezeteket is; másfelől irtással és átalakítással elvonták különösen azoknak a szervezeteknek — e történeti vázlat szempontjából *madaraknak* — fészkelési-, tehát szaporítási- egyáltalában életföltételeit, a melyet a természetmények megvédeése szempontjából elsőrangú tényezők.“

Noha a jelentés e részében leginkább a magyar viszonyok tükröződnek, semmi kétség, hogy ez a viszony nagyban és egészben égővünk más államaiban is hasonló.

A magyar jelentés e része ezentúl leginkább azokra a madáralakokra magyarázható és illő, a melyek a terület állandó lakói, tehát télen-nyáron kitartanak. A költözködő- vagy vándormadarakra nézve a jelentés ezeket fejti ki:

„Egészen más azonban azoknak a gazdaságilag hasznos madaraknak viszonya és ügye, a melyek a mérsékelt és az északi égövből télire a forró égöv tájaira költöznek és tavaszkor térnek vissza.“

„Az eltávozás és visszajövetel rendén zónákon röptülnek át, sok országot érintenek és eltekintve a megállapodásoktól, a melyek a tömeges elfogásra alkalmat adnak, éppen tömeges vonulásukkal ingerlik az embert, hogy fogókészülékeivel állja el a vonulási utakat, használja fel az elfogottakat eledelül, tollazatukat ipari, így kereskedelmi czélra.“

„A vándormadarak így bizonyos déli fekvésű országokban időszaki „néptáplálékot“ szolgáltatnak és úgy, a mint az ipar fejlődésével a fogókészülékek arányait megnövesztette, mind nagyobb és nagyobb madártömegek esnek áldozatul; viszont a közlekedés óriási tökéletesedése nagyban elősegítette az elfogott préda értékesítését.“

„A gazdasági viszonyok már érintett alakulása is nagyban hozzájárult a vonuló madarak apasztásához, mert ezek is elvesztették a nyugodt fészkeléshez szükséges alkalmatosságokat.“

„Az évszakok szerint északról délre és megfordítva vonuló madaraknak a természet rendjében gyökerező viszonyai adják meg tehát a madárvédelem e részének *igen kiválóan a nemzetközi jelleget.*“

Nagyon természetes, hogy a viszonyok ily alakulása következményekkel járt, a melyek a XIX. század második felében már széles körben érezhetőkké váltak. A pusztán humanitárius okokból folyó, sokszorosan érzélgőségen is alapuló madárvédelem mellett, mely kivált Németországban az általános állatvédelem keretébe tartozott, mindinkább előrenyomult az észszerű madárvédelem szüksége, mely az ember gazdasági, tehát anyagi érdekében találta hatalmas rugóját és természetesen ott nyert alakot és életet a hol a madaraknak kedvező uralkodó viszonyok következményei, a melyekről az imént megemlékeztünk, leginkább váltak érezhetőkké.

A német gazdák és erdészek gyűlése.

Elsőknek a német gazdák és erdészek adtak ebben a tekintetben hangot. A rovarkárok szertelen növekedése, a madarak érezhető apadása, kimaradása fakasztotta itt a szót. Ők voltak azok, kik 1868-ban XXVI-ik nagygyűlésükből kelve a császári osztrák és királyi magyar közös külügyministerhez fordultak és arra kérték: járna közbe, hogy úgy az osztrák, mint a magyar monarchia is a mező- és erdőgazdaságra 1868. hasznos állatok védelmére a külföldi államokkal nemzetközi szerződéseket és egyezményeket — Conventionen — kössön.

Úgy a magyar, mint az osztrák szakministerium, a melyek megkérdéztettek, abban egyeztek meg, hogy *csupán a mező-*

gazdaságra hasznos madarak védelmére kellene szorítkozni. Ebben az értelemben támogatták a német gazdák kérelmét.

Ez a vélemény indította meg a *nemzetközi madárvédelem* ügyét, a mely hosszas vajudás, sokszoros föléledés és elhanyaglás után végre egy nemzetközi egyezményhez — „Conventióhoz“ — vezetett.

De mielőtt, hogy az 1868-ban bontott történeti fonalat tovább követnők, a „*suum cuique*“ elvénél fogva, mely a történetíróra nézve föltétlenül kötelező, itt még meg kell állapítani, hogy maga az észszerű madárvédelem eszméje is Németországban kelt életre. Nem is csoda, mert a németiség ősi soron madarász volt, mely hajlamát oly hatalmas uralkodó, mint II. Frigyes császár — 1194—1250 — „a koronás madarász“ iratában: „*De arte venandi cum avibus*“ domborította ki, részben igen nevezetes, ma is érvényes tételek szerint.

Ezen a nemzeti, hagyományos soron kelt azután Lippe-
1777. Detmold madárvédő rendelete 1777-ben, Szász-Coburgé
1809. 1809-ben és a hesseni nagyherczeg rendelete 1837-ben, mely
1837. utóbbi a mezőgazdasági tekintetben hasznos, megnevezett madarak megölését és árúsítását tiltja és védelmébe veszi a fészkeket és a fészekaljakat is.

Tudományos alapon elsőnek tárgyalta a kérdést BALDAMUS EDE, a nagy NAUMANN és a magyar PETÉNYI J. Salamon
1845. kortársa és barátja, ki 1845-ben Köthenben, az első német ornithologiai egyesület gyűlésén beadott egy indítványt, a
1846. mely „ridegen mellőztetett“.¹ Egy évvel később, ugyanott a szász gazdasági egyesületek választmánya előtt fejtette ki indítványát, mely „ad acta“ került.

1856. Tíz évvel később — 1856-ban — a második német orni-

¹ LIEBE und WANGELIN Referatum, 1891, Budapest és az első nemzetközi ornithologiai kongresszus iratai a „Die Schwalbe“ folyóirat 1884-iki folyamában és külön is kiadva.

thologiai társulat nagygyűlésén BALDAMUS megújította indítványát, kiegészítvén azt egy jegyzékkel, a mely a hasznos és káros állatokat csoportosította; de ez sem aratott sikert. Így csak a szertelen madárpusztítás nyomán járó anyagi kár hozta meg napjainkban BALDAMUS igazolását.

És most következik a nemzetközi egyezmény története.

Az első lépések.

A német gazdák és erdészek 1868-iki kezdeményezéséből indulva ki, a magyar királyi és az osztrák császári kormány szakministereinek véleményéhez képest, a közös külügy-minister, mintegy előkészítésül, felhívta az osztrák és a magyar monarchia külképviseletét, hogy a madárvédelem ügyének az illető kormányoknál való barátságos fogadtatását előkészítse; ott pedig, a hol a madárfogás nagy mértékben dívik, hasson a diplomáciai képviselő oda, hogy az illető államok kormányai — egyelőre saját mezőgazdaságuk érdekében — a tömeges fogást lehetőleg csökkentsék. Evvel az ügy széles körbe vitetett ki.

Követségeink jelentései igen örvendetes tényt szolgáltatnak, azt t. i., hogy a madárvédelem eszméje majdnem egész Európában kedvező visszhangot keltett.

Közép-Európára nézve legfontosabb, de legkétségesebb is az volt, vajjon Olaszország és a Svájc az eszmét elfogadják-e? És íme éppen ezek az államok voltak az elsők, a melyek kedvezően nyilatkoztak.

Az olasz kormány már 1869 márcziusában jelentette ki elvi csatlakozását és ugyanekkor a Svájc szövetségtanácsa is igen kedvezően nyilatkozott, kijelentvén azt is, hogy talán 1869. lehetséges lesz az, hogy az olasz nyelvű Tessin-kanton, hol a hasznos madarak védelme addig az ideig nem gyakoroltatott és a tömeges madárfogás régóta dívott, abban az esetben,

ha az olasz kormány az olasz területre nézve intézkedni fog, meg lesz nyerhető.

Ugyancsak 1869 június havában a francia kormány is kedvező nyilatkozatot tett; külön megjegyezte azonban, hogy a hasznos madarak védelmét mindenekelőtt Olaszország, Spanyolország és a Svájc részéről kell biztosítani.

E hozzájárulások és kijelentések alapján el lehetett fogadni, hogy az elvi csatlakozás Európa délibb fekvésű államai részéről biztosítottak volt vehető.

A további eljárás tekintetében Magyarország és Ausztria kormányai, a közös külügyministeriummal egyetértve, abban állapodtak meg, hogy a hasznos madarak védelmét nem kellene nemzetközi állami *szerződésekkel* rendezni, a mint ezt a 1871. német mezőgazdák és erdészek 1868-ban kérték; nem pedig azért, mert az állami szerződések megkötése nehezebb tárgyalásokkal jár, azokat a szerződő államoknak „en bloc” és szószerint kellene elfogadni; de igen könnyen megtörténhetné az, hogy valamely állam törvényhozása egy, talán nem is fontos részletet visszautasítana, a mi az egész ügyet dugába dőntené vagy legalább a végleges megoldást tetemesen hátravetné.

Sokkal célszerűbbnek látszott tehát bizonyos elvi meghatározásokat általános pontozatokba foglalni, a melyeket a szerződő államok megegyezés — „Conventio” — alakjában elfogadnának és a melyben arra köteleznék magukat, hogy a hasznos madarak védelmét, az elfogadott elvi határozatok értelmében, saját területeiken alkalmazzák és végrehajtják.

Ehhez képest 1872-ben a Svájc szövetségtanácsa azt 1872. indítványozta, hivatnék össze egy nemzetközi tanácskozmány, a mely az egyezményt meghozná; ehhez az indítványhoz Németország kormánya is hozzájárult. Ez a tanácskozmány azonban nem jött létre, mert az előzetes tárgyalások szétfolytak és a felszólított államok sok nehézséget támasztottak.

Minthogy a vadban szegény Olaszországban a madárfogás mint táplálkozás érdekéből is a nép részéről nagy mértékben gyakoroltatott, ennél fogva ebben az államban a madárvédelem ellenében a legtöbb akadály fenyegetődzött, nagyon szükségesnek látszott az olasz kormány kimutatott előzékenységét és jóindulatát felhasználni, hogy a külügyi ministerium biztosítékot szerezzen az iránt, hogy a fenyegető, vagy fenforgó akadályok elenyésztessenek.

E kényes, sok tapintatot föltételező feladat megoldására az akkori idők egyik kidomborodott zoologusa, a bécsi cs. udvari múzeum — akkor még „Naturalien Cabinet“ — Custosa, FRAUENFELD lovag, Florenzbe küldetett avval, hogy ott Olaszország meghatalmazottjával, TARGIONI-TOZETTI tanárral, bizonyos pontozatokat felállítani igyekezzék.

A két szaktudós azután beható tárgyalás alapján a következő pontozatokban egyezett meg:

1. Mindenhol, minden módon és minden időben megtiltandó a fészkeknek vagy vaczkoknak, a tojásoknak, a fiókáknak a megsemmisítése, kivéve azokat, a melyek az emberre vagy háziállataira, a vetésekre, terményekre és lakásokra nézve ártalmasok.

2. A vadászat időszaka bizonyos korlátok közé szorítandó, mely korlátozás, tekintetbe véve a szokásokat és a közvéleményt, akár a törvényben, akár a községi adminisztrációban augusztus 15-től február 28-ig legyen megszabva, vagyis az ősz kezdetétől körülbelül a tél végéig. A vadászat minden más időben szorosan megakadályozandó.

3. Megtiltandó a hurokkal, rugó vesszővel, kelepccével, az állandó nagy hálózatokkal (Roccolo, Roganja ?), léppel, kukibagolylyal, vagy anélkül való mindennemű madárfogdosás.

4. Engedményekről és külön intézkedésekről kell gondoskodni az emberre és háziállataira veszedelmes vadállatok vadászatára nézve; úgy a vadászati engedély könnyű elnyer-

hetésére nézve is, ha a tudomány szolgálatáról van szó; itt az idő és mód nem esik megszorítás alá.

5. Külön szabályozandó a partokon és mocsarakban megszálló vízimadarak vadászata, mely tavasz kezdetétől márczius végéig tartson.

6. Megtiltandó a fészkek, tojások és mindennemű fiókák árusítása, bármely módon legyenek is azok a tilalom ideje alatt beszerezve.

Ezt a hat pontozatot az osztrák császári földművelési ministerium beható tárgyalásnak vetette alá és némely módosítást eszközölt rajtok. A módosított pontozatokat közölte a magyar királyi földművelésügyi ministeriummal és miután ez hozzájárult, a közös külügyi ministerium áttette azokat az olasz kormányhoz, avval a kéréssel, hogy azokat fogadja el.

A módosított hat pontozat szövege a következő volt:

I. szakasz. A kártékony madarak fogása és ölése minden időben szabad.

A többi madár, minden évet értve, márczius 1-től szeptember 15-ig el nem fogható és meg nem ölhető.

II. szakasz. A vadon élő madarak fészkeinek és tojásainak feldúlása, illetőleg szedése tilos; kivéven a kártékony madarakéit.

III. szakasz. A madaraknak hurokkal (au lacet), rugó-vesszővel (au largon), kelepcczékkel (au trébuchet), állandó nagy hálózatokkal (aux grands filets), mint: a Roccoloval, Roganjával, a borítóhálóval (olasz „Paretaio“), különösen a fürjfogó hálókkel, lépvesszővel (à la glu), úgy csuvikkal, mint anélkül (avec ou sans chouette) való fogása tilos.

IV. szakasz. A rovarevő madaraknak, mint csalogatóknak alkalmazása, a madárfogás megengedett formáinál is, tilos.

V. szakasz. A tudományos célra való fogásra és ölésre nézve az általános érvényű határozatok alól való kivételek csak külön kérelemre engedhetők meg.

VI. szakasz. A madárfogásra és ölésre megállapított tilalmi időben, az élő és nem élő madarak elárúsítása tilos.

Ezek a pontozatok Olaszországban igen nagy nehézségekbe ütköztek s az olasz kormány minden jóindulata kárba veszett; azokat legyőzni nem bírta. Különösen erős volt az áramlat az állandó, nagy hálózatok betiltása ellen, a melyek a tömeges madárfogásra kiválóan alkalmasak.

A bécsi nemzetközi gazdasági kongresszus, 1873.

Az erre vonatkozó tárgyalások még folytak, a midőn az 1873. évi világkiállítás Bécsben megnyílt és alkalmat szolgáltatott különböző szakok nemzetközi congressusainak megtartására. E fényes szaktanácskozások sorába tartozott a szeptember 19—24-ikére összehívott nemzetközi mezőgazdasági congressus is, mely sok elismert elsőrendű kapacitást egyesített és elsősorban a következő kérdéssel foglalkozott:¹

„A hasznos madarak védelmére nézve milyen intézkedések volnának szükségesek?”

Az előadó nem kisebb ember, mint dr. TSCHUDI, a svájci szövetségtanács bécsi követe és méltán ünnepeelt természettudós volt, ki szakszerű előadása rendén a hasznos madarak védelmét melegen pártolta. Hasonló, bár a részletekben eltérő indítványokat még a következők nyújtottak be: BREHM ALFRÉD, Berlin; BLOMEYER, Lipcse; SETTEGAST, Proskau; németországiak. MIDDENDORFF SÁNDOR, Oroszország; és különösen MARENZELLER, Ausztria stb.

A kongresszus CHLUMETZKY JÁNOS lovag — ma báró — akkori osztrák földművelésügyi minister elnöklete alatt ült össze.¹ Alelnökök voltak: M. BOITEL földművelési főfelügyelő,

¹ A „Résumé des délibérations et décisions du premier Congrès International agricole et forestier. Vienne, 1874” nyomán adva.

Páris; MALTZAN A. örökös főkamarás, Berlin; WEŠNIAKOFF államtanácsos, Szt. Pétervár; ZICHY FERENCZ gróf v. b. t. t., Budapest.

Az első ülés 1873 szeptember 19-én folyt le és tárgya a nemzetközi madárvédelem, a melyre nézve az előadó, mint már tudjuk, dr. TSCHUDI FRIGYES, a Svájcز bécsi követe volt. Előadásának főbb pontjai ím ezek:

Nagyon óhajtandó, hogy az államok a madárvédelemre nézve megegyezzenek és reményli, hogy ez meg is fog történni. Abból a meggyőződésből indul ki, hogy minden hasznos madár védendő, kivéven azokat a fajokat, a melyek már úgys a vadászati törvények védelme alatt állanak; de az utóbbi törvények sokszorosan a vadászat szempontjából nem helyesek; világos példa erre a szalonka, melyet tavaszkor lőnek, a mikor a legnagyobb kiméletre szorulna, vagy a fajok, a melyekre éppen párosodás idején vadásznak.

Tudnunk kellene, melyek a vadászatilag védett madarak; de erre nézve sem az államok törvényei, sem a kézikönyvek nem nyújtanak felvilágosítást. Különösen a „kis madarak“-ra vonatkozó rendelkezések olyanok, hogy az összes fajokra vonatkoztathatók.

Évenként sok millió kis madár, mely gazdaságilag hasznos volna, vándorol az ínyenczek gyomrába.

Ezeknél fogva elsősorban meg kellene állapítani, melyek azok a madarak, a melyek vadászhatók?

Az előadó egy nemzetközi bizottság alakítását ajánlja, a melynek határozatai alapul szolgálhatnának az egyes országok törvényhozásainak. E bizottság összeállíthatná a hasznos madarak jegyzékét, a latin nevek alkalmazásával. Meg kell azonban jegyezni, hogy sok faj iránt a nézetek eltérők, mint a minő p. o. a veréb és a seregély, mely fajok fészkelésük idején rovarokat fogyasztanak és evvel százszorosan jóvá teszik azt a kárt, a melyet a mezőn okoznak.

Az előadó szerint a főképen rovarrevőket teljesen meg kellene védeni a vadászat és fogdosás ellen. Igaz, hogy a legkedveltebb éneklők ezek között vannak; de a madárkedvelők kárpótolhatnák magukat a délszak nem tisztán rovarrevő fajaival.

A nem kizárólagosan rovarrevőket úgy kellene megvédeni, hogy bizonyos időszakban tilalom alá helyeztetnének.

Legjobb volna a vadászati idényt szeptember 1-től február végéig kitűzni és április 1-ig is kiterjeszthetővé tenni.

A madarak fogásánál ki kellene zárni azokat a szerszámokat, a melyek a madarakat törik vagy megölik, hogy lehetséges legyen a hasznosak kiválasztása és szabadon bocsátása.

De nemcsak a madarakat, hanem a fészekaljákat is meg kellene védeni.

A vásárokon felügyeletet kellene gyakorolni. A káros madarak pusztítását a vadászokra vagy hatósági személyekre kellene bízni.

A tudomány érdekében való gyűjtést, engedélyhez kötve, meg lehetne engedni. A fajok megismerésére pedig az elemi iskolákban kellene külön súlyt fektetni.

TSCHUDI határozati javaslata a következő volt:

- I. A vadászati törvénybe foglalt madarak nem veendők be az egyezménybe, mert az egyes országok vadászati- és külön törvényei úgy is védik.
- II. Nemzetközi bizottság alakítandó, mely összeállítja a vadászati törvény alá tartozó és azokat a madarakat is, a melyek sem a vadászati törvényekben, sem a kézikönyvekben nem foglaltatnak és általában mint „kis madarak” soroltatnak fel; a bizottság szakemberei e madarakat meghatározzák és kijelölik a vadászhatókat.
- III. Ez a bizottság összeállítja a gazdaságilag és erdészetileg hasznos madarak névjegyzékét, latin elnevezésekkel is felszerelve, mely madarak az egyezménybe fölveendők.

- IV. Föltétlenül tilos legyen oly madarat lőni vagy fogni, mely tisztán rovarokkal él.
- V. Azokra a madarakra nézve, a melyek rovarok mellett magvakkal is élnek, tehát kevésbbé hasznosak, a tilalom szeptember 1-től február végéig fölfüggesztendő. A parti és vízimadarakra nézve a tilalom márczius végéig tart.
- VI. Tilos legyen a fogás hurokkal, csapdával, állandó hálósval (Roccolo, Bagnaja [?]) és léppel. Később meg lehetne állapítani, mily eszközzel lenne szabad a madarat úgy fogni, hogy meg ne sérüljön, így lehetséges lenne a hasznosok kiválogatása és szabadonbocsátása.
- VII. Tilos legyen a fészkek feldúlása és fészekaljak és fiókák szedése.
- VIII. A tisztán rovarokkal táplálkozó madarakkal való kereskedés, legyenek azok élők vagy holtak, minden időben tilos; ugyanez áll a többi madarakra nézve is, kivéve azt az időt, a midőn vadászhatók. Ebben a tekintetben a vásári felügyelet szigorítandó. A tilalom nemcsak a madarakra, hanem fészkeikre és a fészekaljakra is kiterjedjen.
- IX. A káros madarak irtása a vadászokra és a hatóság által kijelölt személyekre bízandó. A tudomány érdekében bizonyos személyeknek gyűjtési engedély adandó.

MARENZELLER-Bécs.

Pártolja az egyezmény eszméjét. Kifejti, hogy különösen a déli államoktól függ az, vajjon az egyezmény elérheti-e célját? Azt tartja, hogy nem kellene belefoglalni minden madarat és kivált a vadászatot nem kellene absolute tiltani; mert a déli államok esetleg nem járulnának az egyezményhez. Továbbá nem kellene a már létező törvények harmóniáját túlságosan zavarni; és nem kellene a vadászati törvényeket bolygatni, mert ebben a tekintetben a különböző államokban nagyon eltérő rendelkezések állanak fenn és némely

államban a madarak vadászása nem a vadászati, hanem külön törvénnyel van szabályozva.

Ennélfogva az egyezménybe be kellene venni:

1. Föltétlenül tilos oly rovarrevő madarak pusztítása vagy fogása, a melyeket egy összeállítandó lista kimutat.
2. Szabad oly madarak vadászata és fogása, a melyek rovarral és magvakkal is táplálkoznak, a melyek tehát gazdaságilag kevésbé fontosak, kivéve azonban a költés idejét.
3. Tilos a hasznosaknak elismert madarak fészkeinek, fészek-aljainak és fiókainak pusztítása és dülása. Az ártalmas madarak szintén listába foglalandók.
4. A fogási módok közül a lép, a hurok és a csapók minden faja tilos.

Indokolásúl felhozza, hogy a madarakat vagy sportból vagy a fogyasztás kedvéért öldöksik; de még abban az esetben is, ha e két szempontot elfogadnók, a rovarrevőket mégis ki lehetne venni. Mert a míg a magevők nagy seregekbe verődnek és ennélfogva a madárfogóknak bő anyagot nyújtanak, addig a rovarrevők csak kis csapatokat alkotnak, tehát csak kis számban foghatók, így fogyasztás szempontjából sem oly fontosak, mint a magevők.¹

A jegyzékekbe nemcsak a tudományos, hanem a népies neveket is be kellene venni.

Külön kellene a hasznos és külön a kártékony madarakat kimutatni, mert e két lista összehasonlításából már kitűnnének a közömbösök, a melyek azonban a fészkelés idejében mégis védelem alatt állanak stb.

A mi a lép, a hurok és a csapók használatát illeti, ezeket azért kellene általánosan betiltani, mert a rovarrevő madarakat is veszélyeztetik.

¹ Az olasz ingyenczek azonban élesen különböztetik meg a rovar-evőket és egy tál poszátát minden fajnál előbbre becsülik. H. O.

MARENZELLER határozati javaslata a következő volt:

- I. Tilos ölni, fogni vagy pusztítani bármily időben és bármily módon az A) jegyzékben foglalt madarakat.
- II. A nagy részben magvakkal táplálkozó madarakat, kivéve márczius elsejétől augusztus végéig, az év többi részében szabad fogni.

A lép, a hurok és a csapók minden faja határozottan tilalmas.

- III. Tilos a fészkek, tojások és fiókák pusztítása, kivéve a B) listába foglalt fajokéit.

Ez a tilalom a fészkek és fészkealjak nyilvános vagy kézalatti eladására is vonatkozik.

E határozati javaslathoz MARENZELLER a következő két jegyzéket csatolta:

A) Jegyzék.

Hasznosak.

Nyaktekercs, — Yunx. Wendehals.

Harkály, valamennyi, felsorolva 8 faj, — Picus. Specht.

Kakuk, — Cuculus. Kuckuck.

Szalakóta, — Coracias. Mandelkrähe.

Kecskefejő, — Caprimulgus. Nachtschwalbe.

Havasi fecske, — Cypselus melba. Alpensegler.

Kazári fecske, — Cypselus apus. Mauersegler.

Fecske, négy faj, — Hirundo. Schwalben.

Légykapók, négy faj, — Muscicapa. Fliegenschnepper.

Királyka, két faj, — Regulus. Goldhähnchen.

Czinegefélék, nyolcz faj, — Parus, sensu ampl. Meisen.

Csuszka, — Sitta. Spechtmeise.

Hajnalmadár, — Tichodroma. Mauerläufer.

Famászó, — Certhia. Baumläufer.

Ökörszem, — Troglodytes. Zaunkönig.

Rigó, két faj, — Turdus. Drosseln.
 Szürkebegy, kettő, — Accentor. Flüevogel.
 Hantmadárféle, négy faj, — Saxicola s. a. Steinschmätzer.
 Poszták, tágabb értelemben 29 faj, — Sylvia stb. Grasmücken.
 Billegetők, négy faj, — Motacilla. Bachstelzen.
 Pipís, három faj, — Anthus. Pieper.
 Pacsirta, három faj, — Alauda. Lerchen.
 Pintyőke, — Fringilla. Finken.
 Seregély, — Sturnus. Staar.
 Csóka, — Corvus monedula. Dohle.
 Vetési varjú, — Corvus frugilegus. Saatkrähe.

B) Jegyzék.

Károsak.

Saskeselyű, — Gypaetos. Bartgeier.
 Dögkeselyű, két faj, — Vultur. Geier.
 Súlyom, a vércsékkel együtt nyolcz faj, — Falco stb. Falken.
 Sas, kilencz faj, — Aquila. Adler.
 Kánya, két faj, — Milvus. Milane.
 Ölyv, — Astur. Habicht.
 Karvaly, — Accipiter. Sperber.
 Rétiheja, négy faj, — Circus. Weihe.
 Hóbagoly, — Nyctea. Schnee-Eule.
 Buhu, — Bubo. Uhu.

Meg kell adni, hogy Marenzeller javaslata magában foglalta mindazokat az elemeket, a melyek egy nemzetközi egyezmény megalkotását, kellő megvitatás után, tárgyi részben lehetővé tették volna és az elnök ki is mondta, hogy a javaslat a kongresszus szabályzata értelmében megfontolás tárgyává fog tétetni.

BREHM A. E. Még abban az esetben is, ha schizmatikusnak veszik, akkor sem találja azt, hogy a madarak apadása a fészkek feldúlásának, a lépnek, a huroknak vagy csapóknak a következménye.

Hivatkozik GLOGER-re, ki egyik iratában azt mondja, hogy a szűztermészet menetén változtatni nem lehet és ha p. o. egércsapás ér bennünket, akkor ez nem a természet műve, hanem a miénk.

De ha GLOGER, mint én — BREHM — látta volna, hogyan pusztítja millió és millió rowarevő madár, közte két károsnak tartott, sőt éjjel meg a denevérség is a mindent elborító sáskák tömegeit, nem állította volna fel tételét: „Ha nem szednék a hernyót, nem volna hernyó“ („que s'il n'y avait personne, qui échenillât les arbres, il n'existerait pas de chenilles“).

Az ok, mely a madarak számát apasztja, a földművelés mai gyakorlatában rejlik.

Oly növényeket termesztünk nagy területeken, a melyeken a rovarok jobban megélhetnek, felszaporodhatnak; egy fajta fát ültetünk mértföldnyi területeken, mintha csak készakarva elő akarnók segíteni a hozzájuk kötött rovarok felszaporodását. Minden magánosan álló fát levágunk, a vén erdőt letaroljuk és nem gondolunk arra, hogy ezekkel a műveletekkel a madarak hajlékát romboljuk. A varjút már nem szeretjük, mert hangja kellemetlen és hasznát félreismerjük.

Nem az éneklő és rowarevő madarak fogdosása apasztja számukat, hanem az, hogy pusztítjuk hajlékukat.

BREHM a gyökeres rendelkezések ellen foglal állást, hanem elfogadja az elnök véleményét, hogy t. i.: „*A törvény semmi, ha nincs módunkban annak végrehajtása*“.

Ő a következő intézkedéseket javasolná:

Minden fás hely, kicsiny és nagy, mint madarak menedékhelye fenntartandó. Különösen a vén fákat kell megtúrni.

Különös védelemben kell a seregélyt részesíteni, mert ha szőlőkben káros is, onnan elriasztható; de a rovarok tekintetében a seregély hasznosabb, mint a többi rovarevő madár együttvéve, kivéven a czinegéket és a zöld harkályt.

Legyen tehát mindenütt bokros hely, csalit, fa, élő sövény, mint madarak menedéke.

A varjút is jobban kell megvédeni.

Annak meghatározása: mely madárfajok hasznosak és melyek károsak, nagyon nehéz. Így nem lehet csodálkozni, ha a fáczános tulajdonosa lövi a varjút, mert ott fészekrabló. A dögkeselyűt és a vércsét sem kellene törvényen kívül helyezni azért, mert az előbbi egy-egy beteg bárányra vagy elmaradt kecskére veti magát; az utóbbit, mely egérpusztító és rovarevő is, azért, mert alkalmilag elvitt egy tokos fiókát a kis madár fészkéből.

BREHM elfogadja TSCHUDI javaslatának III. pontját, mely a nemzetközi bizottság kiküldésére vonatkozik, melynek az volna feladata, hogy a madarakat a haszon és a kár tekintetéből osztályozza, hogy a jegyzékek a nemzetközi egyezménybe felvehetők legyenek.

Beszéde végén BREHM azt is ajánlja, hogy a népoktatás útján adassék mód arra, hogy a madarakat mindenki megismerje, mert szerinté nincs hathatósabb védelem, mint a nagyközönség felvilágosítása.

Javasolja ezért:

Szereztessek egy művészi képekkel ellátott kis könyv, mely a madarakat és a növényeket ismertesse, mely a kormányok közbenjöttével osztassék szét lelkészek, erdészek, intézetek vezetői és más illetékes személyek között, kik alkalmasak az ifjúság megoktatására; a szétosztásnak ingyenesnek kellene lenni.

STRATEN-PONTHOZ — Belgium. Csatlakozik BREHM-hez és kiemeli, hogy Belgiumnak van törvénye és van szabályzata,

mely nemcsak a madarakat, hanem a hasznos emlősöket, így p. o. a vakondot is védi.

BLOMEYER — Lipcse. Pártolja a bizottság kiküldését és a következő pontokat ajánlja :

1. a hasznos madarak védelme az államok kötelessége ;
2. a mint a civilisatio előrehalad, a törvényeket ehhez képest módosítani kell ;
3. a bizottság üljön azonnal össze és közölje határozatait az osztrák földművelési miniszterrel, ki azokat a kormányokkal közvetíti.

ROSSI-FEDRIGOTTI — Rovereto. Csatlakozik az osztályozáshoz. A hasznos madarak legyenek védve, a többit legyen szabad fogni ; a fogás időszaka azonban legyen korláthoz kötve.

Bár ő is a mezőgazdaság álláspontjára helyezkedik, mégis reámutat arra, hogy miután Olaszországban erdők hiánya miatt vadászat nincsen, a lakosságot a madárfogástól egészen eltiltani nem lehet. Nehéz ez azért is, mert a madarászok alig bírnak elegendő ismerettel a madarak megkülönböztetéséhez.¹ Nehéz a hasznosság kérdését általános értelemben megoldani. Van madár, mely otthonában rovarral él, de Olaszországba érve, a gyümölcsöt és az olívát pusztítja. Ilyen madár a hazájában hasznos, Olaszországban nem az.

Nem hiszi, hogy a madarak száma fogyna, még pedig az ember keze által. A sok milliárd madár közül csak aránylag kevés az, a mely áldozatul esik.

Javaslat a következő :

1. Tilos legyen egész éven át a hasznos madarak fogása. A magevők fogása legyen szeptember 1-től december 1-ig szabad.

¹ Ez a legnagyobb tévedés és feltűnő olasz ember szájából. Az olasz madarászok igen finoman különböztetik meg a fajokat, mert a madárpiaçz fajok szerint szabja meg az árakat.

2. A hatósági személyek, tanítók és papok ügyeljenek arra, hogy a madarak fészkrét senki sem dúlja föl és legyenek azon, hogy a madarak természetrajzi ismerete terjedjen.

TORELLI — Róma. Olaszországban a vadászati időszak egy-séges szabályozására van szükség.

SETTEGAST — Proskau. Ráutal azokra a nehézségekre, a melybe a határozatok végrehajtása ütközik. A német gazdasági és erdészeti congressus határozatait sem akarta senki végrehajtani.

Javaaslata az, hogy felkérendő az osztrák kormány oly tárgyalások folytatására, a melyek egy a mezőgazdaságilag hasznos madarak védelmét biztosító nemzetközi conventió megkötését lehetővé tennék.

KARGL — Linz. Hiábavaló minden igyekezet, ha Olaszország nem járul hozzá: sikert érni nem lehet. Leírja az Olaszországban dívó madárfogási eljárásokat, többek közt a csuvikkal valót, a Roccolot stb. Ellene fordul BREHM-nek, azt mondja, hogy a vén fákat a rendes erdőgazdaságban nem lehet tűrni, mert sok rovar termelnek (!).

Javaaslata az, hogy

1. hosszabbíttassék meg Olaszországban a tilalmi idő, mert ott a vadászat július 20-kán kezdődik és ápril 8-kán végződik, a mi vadászati időszaknak sok;

2. a vadászati engedélyért nagyobb díjat kell szedni; végre

3. az iskolákban a természetrajzot kell tanítani.

MIDDENDORFF — Dorpat. Rámutat arra, mily nehéz a hasznosság és károosság kérdését eldönteni. Az egyik állam a 60-dik é. szélességi, a másik a 30-dik fok alatt fekszik, hogyan lehet ekkor egységes szabályt felállítani? A seregély itt hasznos, amott már káros. Ebben gyökerezik a vélemények elágazása is és ekkor hogyan lehet azokat összehozni? Előadja, hogy 1872-ben Németországban az ornithologusok összeültek

és azt a véleményt nyilvánították, hogy határozza meg minden állam az első sorban hasznos és az első sorban káros madarait.

Ő csatlakozik SETTEGAST nézetéhez, hogy kéressék fel az osztrák kormány, hogy folytassa a különböző államokkal való tárgyalásokat és helyesnek találná azt is, hogy minden állam is küldjön ki bizottságot, mely a kérdést megoldani igyekezzék. Ezek a bizottságok szolgáltatnák azokat a pontokat, a melyeknek alapján az általános megegyezés létrejöhetne.

Ilyen pontok itt már érintve is voltak, és semmi kétség, hogy az elnök ezeket reassummálni fogja.

Evvel a tárgyalás befejezést nyert s az elnök felkéri a következőket oly bizottság megalakítására, mely a határozati javaslatokat összeegyeztesse: TSCHUDI, MARENZELLER, BREHM, BLOMEYER, SETTEGAST és MIDDENDORFF.

A következő ülésen TSCHUDI előadó a következő kompromisszum-szöveget terjesztette elő:

„A mező- és erdőgazdák kongresszusa elhatározza: a császári osztrák kormány fölkérendő, hogy a gazdaságra hasznos madarak védelmét az európai államokkal kötendő szerződésekkel a következő pontok alapján biztosítsa:

I. A ro varevő madarak fogása és ölése föltétlenül tilos.

II. Óhaj tandó, hogy a megvédendő madarokról egy nemzetközi szakértőkből alakítandó bizottság tüzetes jegyzéket szerkesszen.

III. A nagy részben magvakkal táplálkozó madarak fogása, kivéve a márczius 1-től szeptember 15-ig terjedő tilalmi időt, megengedhető.

IV. A hurokkal, kelepcczékkal, úgy a madárléppel való fogás teljesen eltiltandó.

V. A tojás- és fiókaszedés, valamint a fészkek feidúlása, kivéve a káros madarakét, tilos. A káros madarak jegyzékét szintén a bizottság végzi.

VI. A rovarrevő madaraknak élő vagy holt állapotban való árúsítása tilos; a többi madaré pedig a tilalmi idő alatt; ez a tilalom a madarak fészkeire és tojásaira is vonatkozik.

VII. Tisztán tudományos célra és különös esetekben a kivételnek helye van.

A tárgyalások menetéből világosan kiértékelve, hogy a madárfajok életmódjának, különösen táplálékának hiányos ismerete szolgáltatott okot arra, hogy maguk az ornithologia szakemberei sem tudtak egymás között megegyezni és az ütköző pont, a jövőben mind fokozottabb mértékben, a madarak jegyzéke és a „károsság és hasznosság“ fogalmának a madárfajokra való alkalmazása lesz, a mely nehézséghez még az is járult, mint már tudjuk, hogy a délszaki Európának államaiban, különösen Olaszországban dívó, a nép hajlamában mélyen gyökerező, hatalmas érdekét, t. i. táplálkozását érintő szokást, a kis madarak tömeges fogását, meg kell törni, vagy meg-törését legalább megkísérteni.

Az osztrák császári földművelési minister úgy találta, hogy a kifejtett hét pont, mint az 1873. évi nemzetközi congressus határozománya, alkalmas arra, hogy ezen az alapon az érdekelt államokkal nemzetközi egyezmények köttessenek.

És 1874-ben, május havában, a magyar királyi földművelésügyi minister is úgy találta, hogy a hét pont csakugyan 1874. alkalmas tárgyalási alap.

Itt helyén van bizonyos mozzanatok közelebbi méltatása. Az előző tárgyalásokban nyilvánult felfogás daczára, hogy t. i. a szerződéses forma nehézkességénél és kényes voltánál fogva mellőzendő — v. ö. 1871 alatt — a hét pontozat bevezető részében mégis ismét a „szerződéses“, nem pedig az elvi határozatokon alapuló pontozatoknak egyezménybe — Conventio — foglalt formája van fölvetve, a mit azonban talán inkább terminologiai lapsusnak lehet minősíteni és a mi

különben nem is lényeges, mert csak czélszerűségi szempont alá tartozik.

Sokkal fontosabb volt a védendő hasznos és az üldözhető káros madaraknak jegyzékbe való foglalására vonatkozó 2. és 5. pont, még pedig azért, mert magában foglalta a szakemberek részéről annak beismerését, hogy 1873-ig a tárgyalásoknak szabatosan meghatározott alapja nem is volt, a minthogy tényleg mindég csak „madarokról“, „kis-, hasznos- és káros madarokról“ volt szó, a nélkül, hogy a fajok megnevezettek volna.

Azonban az összeegyeztető bizottság csak úgy tudott meg-egyeezni, hogy a MARENZELLER-féle jegyzéket kihagyta, holott az csak megrostálásra szorult. Lehet, hogy az alkalmi, egyeztető bizottság ezt a megalakítandó nemzetközire kívánta bízni, a mely azonban nem alakult meg. Ez sokat vont le a pontozatok gyakorlati értékéből.

De haladjunk tovább. Tudvalevő, hogy 1874-ben már gróf ANDRÁSSY GYULA foglalta el az osztrák császári ház és 1875. a magyar és osztrák közös külügyministeri széket. Az ő éles eszére vall az, hogy mielőtt Európa államait felhívta volna a congressusi hét pont iránt való tárgyalásra, előbb arra törekedett, hogy miután Olaszország, mely földirati fekvésénél és népe hajlamánál fogva fontos volt: a bécsi congressus pontozatait nem fogadta el, keresse első sorban vele a megegyezést, még pedig a régibb keletű tárgyalások pontozatainak alapján — v. ö. a FRAUENFELD-TARGIONI TOZETTI-féle megegyezést 1872 alatt — a mi végre sikerült is, úgy hogy egyfelől a magyar monarchia és az osztrák monarchia kormányai, másfelől Olaszország kormánya között egy „Declaratio“ formájában egyezmény jött létre, mely 1875-dik évi november 5-én Budapesten gróf ANDRÁSSY GYULA és ugyanez évben november 29-én Rómában VISCONTI VENOSTA által iratott alá, a melynek tartalma ez:

Deklaráció.

I. szakasz. A két szerződő fél kormánya kötelezi magát, hogy törvényhozási úton szigorú és széles alapra kiterjedő rendszabályokat léptet életbe a végett, hogy a földművelésre hasznos madarak védelmét biztosítsa, még pedig legalább is a következő szakaszok határai között.

II. szakasz. A fészkek és vaczkok feldúlása, vagy elhor-dása, a tojások kiszedése, a kis madarak fogságba ejtése általánosan tiltva legyen.

Ugyancsak általános tilalom alá essék, azoknak a fész-keknek, tojásoknak és fiókáknak elárúsítása is, a melyek a tilalom megszegésével szereztettek meg.

III. szakasz. Továbbá általános tilalom alá essék:

a) A madaraknak éjnek idején való elfogása vagy öldö-sése, akár léppel, akár hálóval, akár pedig lövő- vagy bármí más fegyverrel. Az éj ideje napszálltától számítva egy órával később és a nap kelte előtt egy órával korábban számítatik.

b) A míg a földet hó fedi, madarat fogni vagy öldösni tilos legyen.

c) Szárazság idején madarat folyópartok mentén, forrá-soknál és tavak szélén fogni tilos legyen.

d) Bódító, mérgező szerekkel kevert magvak szórásával vagy más csalétekkel madarat fogni tilos legyen.

e) A madarat hurokkal, hálóval vagy bármely más, a föld színén alkalmazott eszközzel, mint csapókkal, csepleszekkel, a dalmát „plocké“-vel, valamint a pacsirták fogására szánt „lanciaxera“ készülékkel fogni tilos legyen.

f) Tilos legyen a madarat a „parexella“ nevű és egyálta-lában minden néven nevezendő ingó, hordozható, a föld színén, mezőn, berkekben vagy csalikokban, utakon elteríthető hálóval fogni.

A szerződő felek kormányai föntartják maguknak azt, hogy a madaraknak más módon való elfogását is eltiltsák, ha Ausztriá-

ból és Magyarországból, vagy az olasz tartományok tanácsából az illetékes szakemberek útján érkezett jelentések szerint, az illető módok nagyon pusztítók és ártalmasak azoknak a tájaknak madaraira nézve.

IV. szakasz. Összegezés: a II. és III. szakaszban érintett módokon kívül nem engedhető meg a madarak fogása vagy öldösése, csupán a következő módon:

a) Szeptember 1-től februárius végéig lövő fegyverrel.

b) Szeptember 15-étől februárius végéig minden más, nem tilalmazott módon.

A madarak áruba bocsátása ez időszakokon kívül tiltva legyen.

V. szakasz. Ezeken kívül bizonyos feltételek mellett és megokolt kérelemre az I., III. és IV-ik szakasz rendeleteivel szemben a kormány tehessen kivételt tudományos czélok előmozdítása érdekében.

VI. szakasz. Minthogy az I-ső szakasz értelmében e deklarációnak más czélja nincs, mint az, hogy a földművelés szempontjából hasznos madarak megvédessenek, magától értetődik, hogy a II—IV-dik szakasz nem alkalmazandó sem a házi, sem a mezei gazdaságban, sem a majorságra.

Noha a II-dik és V-dik szakasz azokra a madárfajokra, melyek a földművelés szempontjából határozottan sem nem károsak, sem nem hasznosak, nem alkalmazandó, de mind a mellett ezek, főkép mint vadászati tárgyak, némi értékkel bírnak, az illető kormány késznek nyilatkozik úgy rendelkezni, hogy ezeket a fajokat, mint a vadászat tárgyait megvédje.

VII. szakasz. A szerződő felek kormányai az államaikban életbeléptetett védőintézkedéseket egymással közölni fogják és megadják a szükséges vagy kívánatos felvilágosításokat is.

VIII. szakasz. A szerződő felek kormányai igyekezni fognak, hogy más államok is csatlakozzanak.

IX. szakasz. Jelen deklaráció két egyenlő példányban

kiállítva, az illetékes külügyministerek aláírásával ellátva, kölcsönösen kicserélendő.

Budapest, 1875 nov. 5.

Róma, 1875 nov. 29.

Gróf ANDRÁSSY, m. p.

VISCONTI-VENOSTA, m. p.

Ez a fontos megegyezés, mely ha életbe lép, Olaszország kiváló súlyánál fogva, a melyet a madárvédelem kérdésében bírt, elhárította volna a legnagyobb akadályt és azok, a kik létrehozták, nyilván bíztak is a teljes sikerben, úgy abban, hogy ez erkölcsi pressziót fog gyakorolni a többi érdekelt állam állásfoglalására is. De haladjunk egyelőre tovább.

A két aláíró fél részéről megállapodás történt az iránt is, hogy az agitációt a deklaráció mellett egy jegyzőkönyv alakjában veszik fel, melynek tartalma ím ez:

Jegyzőkönyv.

A kormány egyfelől Ausztria és Magyarország, másfelől Olaszország kormánya részéről fölkérte, hogy a három állam között létrejött megállapodáshoz, mely a földművelésre hasznos madarak védelmét célozza, hozzájáruljon, késznek nyilatkozik e meghívásnak eleget tenni és a következő meghatalmazottak, ú. m.: stb. stb., kik a mai napon összegyűltek és a következő csatlakozási nyilatkozatban állapodtak meg, e nyilatkozatot kölcsönösen aláírni készek, ú. m.:

1. §. A kormány csatlakozva a létrejött deklarációhoz, mely Ausztria, Magyarország és Olaszország között a földművelésre hasznos madarak megvédésére kötött és egyfelől 1875. évi november 5-én Budapesten, másfelől ugyanaz év november 25-én Rómában aláíratott, a mely deklaráció a jelen jegyzőkönyvhöz van csatolva, melynek integráns részét alkotja: aláveti magát minden kötelességnek és követeli a maga részére mindama jogot, a mely a csatlakozó feleket megilleti. Föntartja magának a teljes szabadságot, hogy saját

területe szokásaihoz alkalmazkodva, a madárfogás tilalmas voltát megállapítsa (III. szakasz), a nélkül azonban, hogy ezek a megállapítások a deklarációban foglalt cél elérésével szemben kevesebbet tartalmazzanak, mint a mit a deklaráció III. szakasza megállapít; föntartja magának, hogy a mi a madárfogás időszakának meghatározását illeti (IV. szakasz), még a deklarációban megállapítottnál is szigorúbban járhasson el.

2. §. Ausztria, Magyarország és Olaszország elfogadják ezt a csatlakozási nyilatkozatot, valamint a benne foglalt föntartásokat is; egyben biztosítják a csatlakozó félnek mind-ama jogokat és előnyöket, a melyeket a deklaráció a csatlakozó fél részére megállapít.

3. §. Minthogy azonban kétségek támadtak a „kis madarak“ kifejezés értelme iránt, mely a II. szakasz első kikezdése végén alkalmazva van, egyhangú megegyezéssel konstatáltatik, hogy a „kis“ szó „fióka“-val helyettesíttessék.

Minek bizonyságául az alólírottak, megbízatásuk tudatában, mint meghatalmazottak aláírják az expedíálásra váró jegyzőkönyvet, ellátván azt saját hivatalos pecsétjükkel.

Kelt stb. stb.

Semmi kétség, hogy az e két okmányban kifejezett megegyezés, tekintettel arra, hogy Olaszországban a madarak — és tegyük hozzá az évszak szerint *átvonuló* madarak — elfogása egy, a népben mélyen gyökerező szokás, a mely évszak szerint néptáplálékot is jelent, már a közölt formában is szinte csodás eredmény volt.

Majd meg fogjuk látni, mi volt az ok, hogy foganatja nem lett. Annyi azonban bizonyos, hogy a madárvédelmi ügyben az imént említett körülményeknél fogva a declaratio korszakos volt, mert szilárd keretet alkotott, a mely alkalmas volt arra, hogy azt a tapasztalati úton szerzett jobb belátás az észszerű madárvédelem javára hasznos és foganatos rendszabályokkal megtöltse.

A fejlesztés.

Magyarország és Ausztria közös külügyministeriuma az 1875. évi deklarációban és az evvel szervesen összefüggő 1876. jegyzőkönyvben alkalmas eszközt látott arra, hogy az agitációt az európai államok széles körébe kivigye. Megkezdte pedig ezt 1876-ban, a midőn első sorban Németországot és Franciaországot, továbbá a Svájcot, Belgiumot, Hollandiát, Oroszországot, Spanyol- és Görögországot hívta föl csatlakozásra.

Az agitáció menetéről beszámol és világos képet nyújt az az információ, a melyet a közös külügyministerium, SZÖGYÉNY LÁSZLÓ akkori magyar osztályfőnökkel, BETHLEN ANDRÁS gróf, akkori m. k. földművelésügyi miniszternek nyújtott, még pedig 1890. április 7-ike, 1859/9. A. szám alatt.¹ Az információ lényege a következő: „A különböző államokkal való tárgyalások igen lassan haladtak, mert azoknak nagy többsége annál az oknál fogva került a kötelező ígéretet, hogy mielőtt azt tehetné, előbb saját törvényhozásában kellene annak útját egyengetni; és hogy mielőtt az illető partikuláris törvény meghozatnék, a tárgyra vonatkozó minden nemzetközi meg egyezés szükségszerűen holt betű maradna. Tudjuk, hogy a felhívásra csak Svájc és Franciaország kormánya részéről történt határozottan csatlakozó nyilatkozat, mely utóbbi egy nemzetközi conventio létrejöttét legmielegebben pártolta. A többi állam többségének kormányai állásfoglalásukat Németországtól tették függővé, hol a birodalmi-tanács előtt egy törvénytervezet feküdt, mely a madárvédelemnek az egész birodalomban való egységes szabályozását célozta; ennek a törvénynek meghozatalát bevárandónak ítélték“.

¹ A Budapesten tartott II. nemzetközi ornith. kongresszus főjelentésében. Budapest, 1892. pag. 64.

„Belgium körülbelől hasonló megokolással tért ki, mint Németország; Oroszország pedig kerülő kitételekkel (mit evasiven Ausdrücken) háritotta el magától a meghívót. A többi kormány is jobbnak találta az állásfoglalástól egyelőre tartózkodni.

„A tárgyalásoknak egy későbbi stádiumában, Angolország kivételével,¹ a többi északi államok hívatlak fel a csatlakozásra, a mi azonban átiratok váltásánál egyebet nem eredményezett“.

„Minthogy Németországnak közreműködése nélkül, már középponti fekvésénél fogva egy nemzetközi konvenció létrejövele lehetetlen volt, nagyon természetes, hogy kormánya várakozó állásánál fogva a további fejlődés megakadt és hogy a tárgyalások folytatását arra az időre kellett halasztani, a midőn a német madárvédelmi törvény szentesítése bekövetkezik s a midőn a német kormány közreműködésére biztosan lehetne számítani. Ám a német törvény meghozatala váratlanul hosszasan késett, mert több tervezet is dolgoztatott ki, a nélkül, hogy a német törvényhozás mindkét háza megtudott volna egymással egyezni. E tárgyalások közben természetesen a madárvédelem ügyének további fejlődése megsűnt, fennakadt.“ Eddig az informatto első fele.

Itt meg kell vizsgálnunk: mi lehetett az államok habozó, ingadozó magatartásának mélyebben fekvő oka? Mert hiszen ridegen elutasító álláspontot egy sem foglalt el; három nagy állam pedig: Magyarország, Ausztria és a legkényesebb: Olaszország akkoron a deklaráció alapján feltétlenül a konvenció mellett állott.

Az ok mélyen fekvő volt és eleve is kizárta azt, hogy az államok teljes megnyugvással, azaz teljes tárgyi ismeret alap-

¹ Angolországnak, mint szigetországnak, de különben is sajátos viszonyai vannak, a mint ezt később látni fogjuk. H. O.

ján belemehettek volna egy kötelező konvenczió elvállalásába. A bizonytalanság tudata, az okra nézve, nem is volt némely esetben tiszta; de megvolt, éreztette magát.

A megfejtés ma már könnyű, mert az ügy fejlődésének menetéből, a melynek mozzanatait ma már ismerjük, önkényt következik.

Ugyanis tudjuk, hogy az 1873. évi bécsi nemzetközi világkiállítás alkalmával összeült a mezőgazdák és erdészek nemzetközi congressusa, a melyen a madárvédelem is tárgyalatott s a melybe több elsőrangú ornithologus is beleszólt — v. ö. 1873.

Azt is tudjuk, hogy e congressus hét pontban egyezett meg és hogy e pontok közül a 2-ik a megvédendő madaraknak jegyzékét rendelte összeállítani, az 5-ik pont ugyanazt rendelte a kártékony madarakra vonatkozólag; tehát ugyanazt, a mit BALDAMUS már 1856-ban szükségesnek látott s első fogalmazásban elő is készített. E két jegyzék összeállítása nyújthatta volna azt a szilárd alapot, a mely későbbben lehetővé tette volna a konveczióhoz való csatlakozást.

A közös külügyministerium azonban belement előbb az Olaszországgal való egyezkedésbe, mely az 1875-ki „Declaratio“-ban és jegyzőkönyvben eredményre is vezetett, de a hasznos és káros madarak jegyzéke ebből is kimaradt, és az okozta az államok kimutatott ingadozását, a melyek csak annyit tudtak meg, hogy a hasznos madarakat védeni kell, a károsokat üldözni lehet; de azt, hogy mely fajok védendőek, melyek üldözendők? ezt nem tudta megmondani sem a deklaráció, sem a hozzá tartozó jegyzőkönyv. Már pedig éppen ezen fordult meg minden.

De vegyük fel ismét a fonalat.

A meddő tárgyalások fölötti eljárás az idő, mert még az az indítvány sem termelt eredményt, a melyet a Svájc javaslatának felújítása, hogy t. i. hívassék össze egy nemzetközi konferencia, más körülmények között teremhetett volna; ez is dugába dőlt.

Az első nemzetközi ornithologiai kongresszus, 1884.

Ekkor következett az 1884-ik év eseménye: a Bécsbe összehívott I-ső nemzetközi ornithologiai kongresszus, mely a 1884. madárvédelem ügyére nézve fontosnak, talán döntőnek ígérkezett. Ez a kongresszus az azóta összeült ornithologiai kongresszusok sorában, mint a „legfényesebb“ szerepel, a mi nem is csoda, mert a magyar és az osztrák birodalom trónörököse, RUDOLF, tevőleges részvétele magával hozta, hogy a tudományszak akkor élő, legtekintélyesebb művelői, kevés kivétellel, megjelentek és élénk részt vettek a tárgyalásban.

Angol- és Spanyolországon kívül képviselve volt, még pedig többnyire ornithologus által, Európa minden előrehaladott állama és a férfiak között találjuk a következőket: HOMEYER E., BLASIUS RUDOLF és VILMOS, BALDAMUS E., ALTUM tanár, RUSS K., SCHRENCK államtanácsos, híres orosz utazó, OUSTALET E. francia kitünőség, FATIO Victor és GIRTANNER svájcziai, GIOLIOLI ENRICO olasz, BORGGREVE német, PALACKY cseh, RADDE G. orosz államtanácsos és híres utazó stb. stb.

Ilyen körülmények között csak természetes volt az a nagy várakozás, melyet e fényes alkalom széles körben keltett, és ez szükségessé teszi, hogy a tárgyalásoknak a nemzetközi madárvédelemre vonatkozó részét tüzetesebben adjuk, már azért is, mert rendkívül jellemzők az uralkodó áramlatokra és a vezető férfiak felfogására nézve. Adjuk pedig a hivatalos naplók alapján, úgy, a mint azok az akkoron Bécsben megjelent „Schwalbe“ folyóirat 1884—1885 folyamában, de külön is kiadattak.¹

¹ Sitzungsprotokolle des Ersten internationalen Ornithologen-Congresses etc. Wien, 1884. Verlag des Ornith. Vereins in Wien. 1884.

A kongresszust 1884-dik évi április 7-kén Rudolf trónörökös személyesen nyitotta meg, a tárgyalások RADDE orosz kormánytanácsos alatt indultak és HOMEYER E. majd SCHRENCK orosz kormánytanácsos és ismét BLASIUS RUDOLF tanár alatt folytak le.

A kongresszus az első osztályülésen azonnal a nemzetközi madárvédelem tárgyalásába bocsátkozott és mint első előadó, az akkoron nagy tekintélyű DR. ALTUM BERNÁT, az eberswaldei erdészeti akadémia híres tanára nyitotta meg a tárgyalásokat.

Az előadó a madarak gazdasági jelentősége mellett kiváló súlyt fektetett azoknak aesthetikai értékére is, a mire nézve egy egész rendszert állított föl, melynek schemája ez:

1. Aesthetikai jelentőség:
 - a) Kellemes alak.
 2. Szín és rajz:
 - zónák szerint,
 - évszak szerint,
 - napszak szerint,
 - tartózkodás szerint,
 - ivar és kor szerint,
 3. Mozgás, különösen röpülés;
 4. Hangosság:
 - a) műszeres (a harkályok kopácsolása, a röpülési zaj, a bekaszszín mekegése).
 - b) szerves (hang és ének):
 - évszak szerint;
 - napszak szerint (két kategóriája az éjjel és a nappal éneklőknek),
 - a környezet szerint,
 - a társaslét szerint,
 - a rokonság szerint,
- A madárének lénye és jelentősége.

Ez az óriási szemhatár, melynek megnyitása abszolút német szellemre vallott és csak igen laza összefüggésben volt a madárkérdés gyakorlati, tehát prózaikus részével, nem tette meg azt a hatást, a melyre az előadó számított. Volt neki azonban a kérdés gyakorlati oldalához is szava; minthogy azonban egyes tüneteket általánosított, az egyik felállított tételt a következővel meggyengítette, előadása nem lehetett meggyőző és nem enyészthette el azt az antagonizmust, a mely az előadó — ALTUM — és kis pártja és HOMEYER E. és nagy pártja között már régóta fennállott és sokszorosan szenvedélyesen ki-kitört.

A két, különösen a német tudományra nézve oszlopos férfiú között kifejlődött antagonizmus abban gyökerezett, hogy ALTUM a madarat aesthetikai szempontból is ítélte meg s a harkályokról azt állította, hogy károsak, holott HOMEYER a madarat csak a haszon és kár szempontjából vélte megítélendőnek és a harkályokat hasznosoknak tartotta.

ALTUM 1884-iki fejtegetései végre a következő indítványban csúcsosodtak ki:

1. A madárvédelem kérdésénél úgy az aesthetikai, mint a gazdasági jelentőség vétessék figyelembe. Vitás esetben az utóbbi döntsön. Csekély károk, nagy aesthetikai jelentőség-nél, nem vétetnek figyelembe.

A vadászat tárgyát alkotó madarak az illető vadászati törvények rendelkezése alá tartoznak.

Tudományos célból, nagy ritkaságok esetében, úgy önvédelem esetében is, kivételek teendők.

2. A kifejtett elvek tekintetéből, valamennyi hazai madárfaj (a vadászhatók kivételével) a madárvédelmi törvény alá tartozik, kivéve:

Valamennyi nappali ragadozót, az egerészölyv, gatyásölyv, lármás sas, darázsölyv, vörös vércse és kék vércse kivételével.

A nagy fülesbagoly.

A jégmadár.

A gébicsek.

A pintyfélék.

A varjúfélék.

A szárcsa.

A vizicsibe.

A gémek.

A vadászat tárgyát nem alkotó úszómadarak, név szerint a bukók, kárákatnak, halászkák, sirályok, hajszák, alkúk, buvárok és vöcskök.

Dr. ALTUM határozati javaslatát felvilágosító megjegyzésekkel kísérte, a melyekben elsőbben is megjegyezte, hogy a javaslat negatív és hogy sok tekintetben megbírja az enyhítést. Így p. o. az üldözendők közé bevette az összes varjúféléket, holott tapasztalta, hogy a vetési varjú a *Noctua graminis* és *popularis* hernyójának irtásával határozottan hasznára van a kaszálóknak; a szántóföldnek pedig azáltal, hogy az eke után járva, felszedi a pajorokat; de káros is a vetett szemek felszedésével; itt tehát haszon és kár szemben állanak; a pintyfélék is részben hasznosak stb. stb.

Ez a magyarázás és a benne foglalt részletezés, mely némileg célzatos is volt, kiütötte a részletező vita hordójának a csapját.

ALTUM antagonistája, HOMEYER E., rögtön helytelenítette ALTUM kiindulását és hadat üzent; egyébként nézete az volt, hogy nem kell a részletekbe belemenni, mert azok a congressus keretében nem tárgyalhatók le, hanem meg kell maradni az általános szempontok megvitatásánál.¹

Lássuk most már a különböző határozati javaslatok soro-

¹ V. ö. Homeyer E. F. v. „Die Spechte und ihr Wert in forstlichen Beziehung. Frankfurt, 1879.

zatát, a mint az a tárgyalások rendén kialakult. Az alkalom előkelőségénél fogva a felsorolás indokolva van, mert csak így válik lehetővé, hogy a történetíró helyes következtetéshez jusson, még pedig a jövő érdekében is.

PALACKY dr. és később FATIO VICTOR is beható megokolással, oly nemzetközi bizottság szervezését indítványozza, a mely a madárvédelem végrehajtását ellenőrizné, mint ő mondja: „ein Vigilanz-Comité“; de tanulmányozna is.

RUSS dr. indítványa:

„Azok a szabadon élő európai madarak, a melyek nem tartoznak a vadászati törvények szabványai alá, táplálékul tömegesen nem foghatók“.

TALSKY tanár indítványa, vagyis elve:

„Élni hagyni, a mi él“.

FATIO indítványa a védelemre nézve:

„1. Eltiltandó a madarak és a vonuló szárnyas vad vadászata a tél második felétől tavasz közepéig.

2. Tiltva legyen ugyanabban az időszakban akár elejtett madarakkal, akár tojásaikkal kereskedni.

3. Egyáltalában kizárandók mindazon fogókészülékek, a melyek a mondott madarak fogására alkalmasak; úgy azoknak a készülékeknek tömeges beszerzése is megnehezítendő, a melyekkel ugyanaz az eredmény érhető el, legyen ez háló vagy bármi más.

4. Megokolt esetek kivételével tiltva legyen a hasznos madaraknak üzletszerű eladása minden időben“.

BORGGREVE indítványa:

„Az első nemzetközi ornithologiai kongresszus arra kéri a cs. és kir. osztrák és magyar kormányokat, tennének lépéseket egy kölcsönösségen alapuló, Európa és Észak-Afrika államait összekötő egyezség iránt, mely törvény erejével határozza el, hogy a naptári év első felében tiltva legyen:

a) a fogott és elejtett madarakkal való minden kereskedés;

b) a madarakra való minden vadászat (kivéve a süket- és nyirfajdra valót), a mennyiben azok gazdasági, vadászati, halászati tekintetben közvetlenül nem kártékonyak, vagy külön hatósági engedéllyel tudományos célra biztosítva vannak.“

PALACKY indítványa, újfent:

„A madarak ölése és tojásaik szedése tilos. Az államok törvényhozásai megállapítják a kivételeket, különösen:

a) a mi a ragadozó madarakat és a halászatra kártékonyokat illeti;

b) a mi a vadászhatókat illeti;

c) a mi a tömegesen előfordulókat illeti, ha nem honosak;

d) a mi a költés idején való védelmet illeti.“

KERMENIČ indítványa:

„A hurokkal való fogás, úgy a bódító szerekkel és megvakított madarakkal, tilos.

A fészkek gyűjtése csak tudományos célra szabad.

A madárcsalitok és ülőfák alakítása kívánatos.

A külföldről tömegesen behozott madarakkal való kegyetlen bánásmód humanitásból akadályozandó.“

DUNAY báró indítványa:

„Az ornithologiai egyesületek és megfigyelő állomások igyekezzenek a különböző államok kormányaival érintkezésbe lépni s ezen a módon alkalmas, időszerű törvények alkotását elősegíteni.“

BACHNER E. emlékeztetése:

„Az orosz vadászati törvény éven át tilalmazza a rovar-evő és éneklő madarak lövését; azonkívül február 15-től augusztus 1-ig tilalom alá veszi a süketfajdot, a nyirfajdot és a foglyot.“

HOMEYER E. bejelentése:

„Japánban a tilalmi idő márczius 15-től augusztus 15-ig tart.“

RUSS dr. indítványa, újfent:

„Tekintettel arra, hogy a madárvédelem ügyét a rendelkezésre álló rövid időben elintézni nem lehet, indítványozom, hogy küldessék ki egy állandó bizottság avval az utasítással, hogy a következő kongresszusra, vagy más alkalmas időpontra egy szabatosan kidolgozott tervezetet készítsen.“

Utasítások.

BALDAMUS E. kijelenti, hogy küldői csupán a hasznos és káros madarak jegyzékének kidolgozására utasították.

GIGLIOLI ENRICO, az olasz kormány képviseletében kijelenti, hogy utasítása van az Ausztriával és Magyarországgal 1875-ben kötött „Déclaration“ mellett megállani; ennél fogva ő bármi más határozatokba befolyni nem fog.

Ennyi és még több indítvány természetesen szükségessé tette az egyeztetés megkísérlését, a mi meg is történt. Hoszszas és igen élénk vita után és az opportunítási szempontok — mondhatni — kimerítésével, a Svájcز küldötte, FATIO VICTOR találta meg a formát, a melyben a compromissum végre sikerült. Ennek szövege ím ez:

„Az első ornithológiai kongresszus azt a kérést intézi a császári és királyi külügyi és a császári ház minsteréhez, tenne lépéseket oly, a kölcsönösségen alapuló megegyezés létrehozása iránt, illetőleg oly nemzetközi szerződés megkötése érdekében, a mely a világ államait¹ egyesítve, a következő elveket juttassa érvényre:

I. A lövőfegyveren kívül a madaraknak más módon való elejtése, azoknak fogása, az azokkal és tojásaikkal való keres-

¹ „Die Staaten der Erde.“

kedés a naptárév első felében, illetőleg az ennek megfelelő időszakban tilos.

II. A madarak tömeges fogása minden időben tilos.“

A végső következtetés levonása előtt meg kell jegyezni, hogy a Svájcz küldöttje rendkívül finoman vette észre hazája édekét, a midőn „gibiers de passage“, tehát „vonuló szárnyas vadat“, a tél első felére az első határozati javaslatában felszabadította s ugyanezt biztosította az imént előadott compromissumban is, a mikor a kereskedést az év első felére szorította: így az Afrika északi partjain és Európa delén űzött tömeges fűrjogás prédájának a Svájczon át való transzito szállítása, a míg e kereskedés fennállott, érintetlen maradt. És ugyanilyen érdekes BORGGREVE indítványa is, mely a tojásszedést teljesen mellőzi, mert Európa északi tájain a sirály- és bicicztojás tömeges szedése gazdasági jelentőséggel bír.

Ha valamennyi indítványt vesszszük és viszonyítjuk a különböző államok földirati fekvésével, a természeti viszonyoknak ebből folyó alakulásával s így a madarakra való hatásával, önkényt kidomborodik az, hogy oly határozatot, szabályt vagy törvényt megalkotni, mely minden ponton beválik, lehetlenség; hogy tehát akár törvényt, akár határozatot hoznak javaslatba, az illető államoknak biztosítani kell a rendelkezésszabadságot, hogy azt a mi általános érvényű, megtoldhasák avval, a mit sajátos viszonyaik követelnek.

Ilyen szempontból véve, csak természetes, hogy az első nemzetközi ornithologiai kongresszus kompromisszum-határozatának nem lehetett kellő fogamatja, annál kevésbbé, mert nem mondta meg azt sem, hogy mely fajok a védendőek, melyek az üldözhetőek? — tehát mit módosíthatnak az államok?

Egy nagy hibája e kongresszusnak továbbá az volt, hogy nem indult ki az előzményekből, t. i. a madárvédelem ügyé-

nek történeti fejlődéséből, a mi pedig nagyon is felkínálkozott éppen a kongresszus székhelyén, Bécsben, a hol a cs. és kir. közös külügyi ministerium volt, a mely éveken át vezette a nemzetközi tárgyalásokat és megkötötte Ausztria, Magyarország és Olaszország között az 1875-ik évi egyezséget, melyet a „Déclaration“ formájában ismerünk és a melyre nézve az olasz kormány képviselője, GIGLIOLI tanár kijelentette, hogy megbízó állama ragaszkodik hozzá. Ez, kapcsolatban az 1873. évi nemzetközi gazdasági és erdészeti kongresszus igen jelentékeny tárgyalásával és határozatával volt volna az első nemzetközi ornithologiai kongresszus számára a helyes kiindulás, a melyen haladhatott és alkothatott volna; a helyett az egész földkerekséget befoglaló és behálózó szervezetekről tanácskozott, a melyekről Hollandia kiküldötte, dr. POLLEN, igen helyesen megjegyezte, hogy mindezek csak föltevések és nem dolgok, a melyek gyakorlatilag megvalósíthatók volnának.

A gyakorlati kivétel szempontjából tehát nem is kompromisszumhatározat volt az eredmény, hanem az az indítvány, mely egy bizottságot kívánt avval az utasítással, hogy a következő kongresszuson egy alapos tervezetet mutasson be.

A második nemzetközi ornithologiai kongresszus helyétől Magyarország székes fővárosa, *Budapest* tüzetett ki. E kongresszus az ornithologusok körében általánosan „a legjobban előkészített“ melléknevet viseli.

E kongresszus előkészítésére az a Bécsben megalakított bizottság volt volna hivatva, melynek czíme: „Permanentes Internationales Ornithologisches Comité“, röviden: „PIOC“, hivatása pedig az volt, hogy a madarak megfigyelésére az egész földkerekségre kiterjedő hálózatot teremtsen. A madárvédelem nemzetközi szervezése szintén reá tartozott, miután az első nemzetközi ornithologiai kongresszus evvel tüzetesen foglalkozott, és így magától értetődő dolog volt, hogy a madárvédelem ügyét Budapesten sem lehetett elhanyagolni. Így

került a nemzetközi madárvédelem ügye közvetlenül Magyarországra, melynek kormánya, a mint ezt tudjuk, már sokszorosan foglalkozott volt vele.

A nemzetközi madárvédelem ügye Magyarországra kerül.

A második nemzetközi ornithologiai kongresszus, Budapestre tervezve, szintén a két birodalom trónörököse, RUDOLF magyar királyi herceg és osztrák császárfőherceg auspicziumai alatt szerveztetett és megtartatott volna. A szervezésnek és előkészítésnek természetesen az állandó nemzetközi ornithologiai bizottság részéről kell vala történnie, állott pedig ez különösen a tudományos feladatok tekintetében; a nemzetközi madárvédelem viszonylatában pedig a konkrét javaslatok kidolgozásában és majdan előterjesztésében, a mire az első kongresszus egyhangúlag utasította.

Ehhez képest magyar részről csupán csak az alkalomhoz illő helyi intézkedések megtételéről volt volna szó, beleértve azt a tudományos részt is, a melylyel a magyar szakemberek és szakkörök az alkalomhoz hozzájárultak volna, a mire készek is voltak.

A szervezést a m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministerium a m. kir. földművelésügyi ministeriummal együtt vállalta el. A szervezés kezdeményezése azonban mindenesetre az állandó nemzetközi ornithologiai bizottságot illette, mint a mely erre az előző kongresszustól, mely megalkotta, mandátummal bírt. Ez a bizottság dr. BLASIUS RUDOLF, braunschweigi tanár és neves ornithologus elnöklete alatt állott, a titkárság székhelye ellenben Bécs volt, titkár dr. HAVEK kormánytanácsos. A tagok a világ minden részében szétszórva éltek.

Jövedelmét e bizottság a különböző államok évi járulékaiból bírta, mely Magyarország részéről évi ezer forintot,

azaz: kétezer koronát tett ki, a mely a vallás- és közoktatás- és földművelésügyi tárczát egyenlő részben terhelte. Ezek a járulékok részben az elnökség, részben a titkárság kezéhez mentek és részben a propaganda, részben a bizottság folyóirata, az „*Ornis*“ költségeinek fedezésére voltak szánva.

Így könnyen érthető, hogy a bizottság sohasem ültetett össze tanácskozássra, az elnökség és titkárság csak levélben érintkezve, külön-külön működtek és intézkedtek, külön-külön kezelték a pénzt, a mi versengést szült, mely utóbb már ki sem egyenlíthető szakadás felé vezetett, melyet már csak a trónörökös tekintélye bírt a kitöréstől visszatartani.

A szervezés ilyen körülmények között nem akart indulni és haladni. Mindössze annyi történt, hogy a kongresszus éve gyanánt 1888 vétetett tervbe.

Végre 1887-ben magyar részről történt oly lépés, hogy legalább tervezet készült az állandó nemzetközi ornithologiai bizottság számára, avval, hogy a bizottságnak a magyar kormányhoz benyújtandó tervezethez alapúl szolgáljon. A magyar tervezet 7. pontja már kitűzte a referátumokról való gondoskodást. Az első alkalmi bizottság tagjai voltak dr. HORVÁTH GÉZA, FRIVALDSZKY JÁNOS, dr. MADARÁSZ GYULA, KRIESCH JÁNOS tanár, PASZLAUSZKY JÓZSEF tanár és HERMAN OTTÓ, 1887. akkoron országgyűlési képviselő. Egyben felhivatott dr. BLASIUS 1888. és a bécsi titkárság egy tervezet benyújtására, lehetőleg a hét ponthoz alkalmazkodva.

A braunschweigi elnökség és a bécsi titkárság között ezalatt folyton dúlt és élesbedett a visszavonás, az idő telt, mult és így az 1888. évet el kellett ejteni, a mit 1888 tavaszán a trónörökös is helybenhagyott.

Végre 1888 májusban a bécsi titkárság benyújtotta a kongresszus tervezetét a magyar földművelési ministeriumhoz, mely tervezet a magyar alkalmi bizottság pontozatainak átírása és

némi kibővítése volt, a költséget pedig 10,000 forintra, azaz: 20,000 koronára szabta.

Minthogy az állandó nemzetközi ornithologiai bizottság kebelében dülő visszavonás mindinkább fokozódott és erről a magyar kormánynak tudomása volt, ez helyénvalónak látta lépéseket tenni, hogy erre nézve a trónörökös véleményét megismerje, esetleg döntését kikérje.

E végett a vallás- és közoktatásügyi miniszter, akkoron CSÁKY ALBIN gróf, SZÖGYÉNY LÁSZLÓ akkori külügyi osztályfőnököt kérte fel közbenjárásra, avval a hozzáadással hogy az 1889-ik évet is el kell ejteni és az 1890-diket kell tervbe venni és előterjeszteni.

SZÖGYÉNY LÁSZLÓ teljesítette a kérelmet, megtalálta az alkalmat és 1889 januárius 9-ikén a következő feleletet közölte 1889. BERZEVICZY ALBERT akkori közoktatási államtitkárral:

„Ő császári és királyi fenségének czélszerűbbnek látszik, ha a kongresszus 1889 őszkor — és még jobb, ha 1890 tavaszkor ül össze, mert az idő májusig — 1889 — már túlságosan rövid; azt is tekintetbe kell venni, hogy a párisi kiállítás is májusban nyílik meg és valószínűleg nem egy szakembert vonzani fog. Azonkívül kívánatos, hogy a dr. BLASIUS R. és dr. HAYEK közötti viszály kiegyenlítettessék. Ő fensége különben élénken érdeklődik a kongresszus iránt, kész annak idejében Budapestre lejönni és az első ülésen elnökölni“.

Ez a dr. HAYEK titkárnak tudtúl adatott, mire ő 1889 január 27-ike alatt nem éppen békülékeny feleletet adott.

Ez a felelet pár nappal a mayerlingi katasztrófa előtt érkezett és a midőn ennek híre futott, a nagy mozgalom, mely a trónörökös kijelentett készsége nyomán keletkezett, hirtelenül megdermedt.

Úgy látszott, hogy a kongresszus ügye hosszú időre leállozott.

De a BLASIUS doktorhoz intézett felhívás — 1887 — az ő részéről még nem volt elintézve és csak a trónörökös halála után, 1889 márczius 31-kén 185. szám alatt érkezett be. Ennek elintézése volt az, a mely a kongresszus ügyét ismét mozgásba hozta.

Dr. BLASIUS tervezete is a magyar alkalmi bizottság hét pontjának keretében — 1887 — mozgott, de egyéb részei is voltak, a melyeket még a trónörökös jóváhagyott volt, mint: az alapszabálytervezet szüksége stb.

Ez időszakasznak utolsó mozzanata az volt, hogy Budapest fővárosa a kongresszus költségeire 4000 forintot = 8000 koronát szavazott meg, a mely az állam 12,000 koronájával együtt teljesen biztosította az anyagi alapot.

De azért a kongresszus ügye csak lappangott-lézengett, még pedig azért, mert a bécsi titkárság folyton akadékoskodott és ez volt oka annak, hogy a vallás- és közoktatásügyi ministeriumban már feltámadt az a gondolat, hogy az egész ügyet talán el kellene ejteni.¹

De a magyar szakkörök ebbe sehogysem tudtak belenyugodni, mert az állandó nemzetközi bizottság tehetetlensége, azoknak a szemében, a kik nem láttak be a lényegbe, érintette volna a magyar tudományosság életrevalóságát is. Minden ok a mellett szólt, hogy a magyar körök ragadják meg a szervezést, hajtsák végre és csupán az egyes bevégzett mozzanatokról értesítsék a braunschweigi elnökséget és a bécsi titkárságot.

A szakemberek megismételt bizalmas találkozásán HERMAN OTTÓ kéretett fel egy memorandum fogalmazására, ki ennek eleget is tett, azt 1889 október 8-án CSÁKY ALBIN gróf vallás-

¹ A kongresszus hivatalos aktáiban megtalálható a bécsi titkár sajátos magaviseletének oka: azokra a pénzekre nézve, a melyeket kezelt, a kongresszus bezáró ülésén nem kapta meg a felmentvényt.

és közoktatásügyi miniszternek benyújtotta és ahhoz még szóbeli előadást is kapcsolt.

A miniszter a memorandumot indító okainál fogva helyben hagyta, miniszteriuma részéről megbízta SZALAY IMRE elnökségi osztálytanácsost az ügy adminisztratív vezetésével, felhívta a kir. magyar Természettudományi Társulatot SZILY KÁLMÁN elnök képében, az első lépések megtételére. A társulat erre az ügy vezetésével a következő tagokat bízta meg: dr. ENTZ GÉZA tanárt, mint biz. elnököt, HERMAN OTTÓ-t, mint előadót, PASZLAVSZKY JÓZSEF tanárt, dr. HORVÁTH GÉZÁ-t FRIVALDSZKY JÁNOS-t, mint tagokat. Ez a bizottság a kiegészítés jogával élve meghívta dr. MADARÁSZ GYULÁ-t, mint a nemzetközi bizottság — P. I. O. C. — egyetlen magyar tagját; később jött BÁTHORY NÁNDOR reáliskolai igazgató a város képviselőjében. A kormány részéről részt vett SZALAY IMRE miniszteri tanácsos.

E bizottság 1889 december 31-ikén alakult meg s azonnal belement a szervezési munkálatokba.

Ekkor már el volt határozva, hogy a kongresszus terminusa végleg 1891-re tűzessék ki, mely terminus később véglegesen 1891 pünkösd ünnepére tétetett.

A bizottság első ülésének határozatából kelve, 1890 januárius 1890. 19-kére meghívtak az ország összes ornithologusai tanácskozásra; számszerint 24-en jelentek meg, kik a mondott napon CSATÓ JÁNOS, a magyar ornithologusok érdemes nemzetiségének elnöke alatt megalakultak s ezen az egy ülésen teljesen rendbehozták mindazt, a mi a kongresszus tudományos ornithologiai részét illeti.

A szervezés további menetének részletes leírása nem tartozik a történelmi vázlat keretébe; olvasható az a kongresszus főjelentésének 17. és következő oldalain;¹ itt csak az foglal-

¹ „Főjelentés, Hauptbericht, Comptes-rendus. Hivatalos rész. Budapest, 1892.”

hat helyet, a mi közvetve vagy közvetlenül a kongresszusra magára, tagozódására vonatkozik.

A Természettudományi Társulat kiküldött bizottsága bevégezte az összes előkészítést, el az országos nagybizottság megalakításáig, mely utóbbi azután négy végrehajtó bizottságot küldött ki, ú. m.:

- I. Tudományos bizottság: Elnök: HERMAN OTTÓ.
- II. Gazdasági bizottság: Elnök: MÁDAY IZIDOR
- III. Levelezési bizottság: Elnök: XANTHUS JÁNOS.
- IV. Kiállítási bizottság: Elnök: FRIVALDSZKY JÁNOS.

A tudományos bizottság abban állapodott meg, hogy a kongresszus tudományos eredményének biztosítására *osztályokat alakít* és azon lesz, hogy előadókul az ornithologia és ennek keretében a madárvédelem legkitünőbb szakférfiait nyerje meg.

Az osztályok és előadók a következők voltak:

- I. **Systematica:** R. BOWDLER SHARPE, London, British-Múzeum; dr. A. REICHENOW, Berlin és Professor A. NEWTON, Cambridge.
- II. **Biologia:** Doctor és sc. EMILE OUSTALET, Páris, Mus. Hist. Naturelle.
- III. **Anatomia:** Dr. M. FÜRBRINGER tanár, Jena (ma Heidelberg).
- IV. **Ornithogeographia:** E. GIGLIOLI, Florenz, Ph. L. SCLATER, London.
- V. **Migratio:** J. A. PALMÉN, Helsingfors.
- VI.¹ **Ornithologia oeconomica:** TH. LIEBE, Gera és v. WANGELIN, Merseburg; magyar előadó: MÁDAY IZIDOR.

¹ A szakosztályok később négyre vonattak össze s a IV. az itt számbajövő madárvédelmi lett.

A magyar tudományos bizottság abból indult ki, hogy az osztályok megalakítása és az előadók felállítása, kik arra kérték fel, hogy a szak időszerinti állását a történeti fejlődés szempontjából adják elő, üdvös, szilárd irányt fog adni az osztályok tárgyalásának és egyszersmind lehetővé fogja tenni a rövidre szabott idő jobb kihasználását is.

A magyar tudományos bizottság nem is csalatkozott, mert a referátumok között vannak örökbecsű művek is.

A IV. (VI.) osztály, a gazdasági madártan, mindazt egyesítette, a mi a madarak gazdasági jelentőségére vonatkozott, ebben a nemzetközi madárvédelem érdekeit is, a melyekre nézve — tekintve az előzményeket és áramlatokat — a mint látjuk, három előadót is rendelt és nyert meg.

A kongresszus 1901 pünkösd első napján megnyílt; mondhatni, fényesen sikerült és azáltal vált emlékezetessé, hogy az angolok első ízben vettek részt mint előadók egy kontinentális nemzetközi ornithologiai kongresszuson.

Megjelent pedig mint referens az elismert első systematikus, a British Múzeum őre, R. B. SHARPE.

A kik referensekül voltak felkérve, mind beküldték referátumaikat, így CORDEAUX, SCLATER, NEWTON; a többi nemzet felkért kitűnőségei nemkülönben, így: FÜRBRINGER német anatomus, GIGLIOLI olasz ornithogeographus, PALMÉN finn ornithobiologus, OUSTALET francia ornithologus.

Személyesen előadtak: SHARPE, London, OUSTALET, Páris, WANGELIN, Merseburg, REICHENOW, Berlin; személyesen megjelentek: BISHOP és CHADBOURNE, északamerikai Egyesült-Államok, BERLEPSCH gróf, BLASIUS RUDOLF és VILMOS, FINSCH OTTÓ, KÖNIG V. WARTHAUSEN báró, RUSS, SCHÄFF, SCHALOW, ZEPPELIN gróf, Németország; d'HAMONWILLE báró Franciaország; RAOUL, ugyanonnan; MIDDENDORFF E., BÜCHNER, Oroszország; TSCHUSI, PALACKY, GROBBEN, CLAUS, LORENZ, Ausztria; FATIO, Svájc; COLLETT, Norvégia; BÜTTIKOFFER,

Hollandia; HARTERT, Angolország; GHIORGIEFF, Bolgárország stb. stb.

Díszelőadást tartott HOMEYER SÁNDOR őrnagy Afrika madarairól és COLLETT RÓBERT az Észak jelenségeiről.

Korelnök volt PULSZKY FERENCZ, a megnyitást gr. BETHLEN ANDRÁS földművelésügyi miniszter, a bezárást gróf CSÁKY ALBIN vallás- és közoktatásügyi miniszter teljesítette; ezek és KÁLLAY BÉNI közös pénzügyminiszter egyben díszelnökök is voltak.

A kongresszus működő elnökei FATIO VICTOR és HERMAN OTTÓ voltak, főtitkár dr. HORVÁTH GÉZA. A szervezet többi részleteire nézve a kongresszusról szóló főjelentés ad felvilágosítást. Az itt kifejtett szervezeti rész csak arra való, hogy az alkalom formáját és súlyát jelezze.

A mivel itt tüzetesebben kell foglalkoznunk, az a kongresszus IV. (VI.) szakosztálya, mely majdnem kizárólagosan a madárvédelem ügyét tárgyalta.

A szakosztály működését a magyar szervezet megbízottja ghiczi és assakürti GHYCY BÉLA altábornagy vezette be.

Az osztály így alakult:

Elnök: HOMEYER SÁNDOR, Greifswald;

Alelnök: JACOBY VON WANGELIN, Merseburg;

Jegyző: SZALKAY GYULA, Budapest.

Az osztály tagjai, az osztályvezetőn kívül: SZENICZEY ÖDÖN, Budapest; KOPPÉLY GÉZA, Budapest; ZIMMERMANN, Königsberg; dr. RUSS, Berlin; LÖCHERER ANDOR, Budapest; TISCHER, Augsburg; v. WOLFFERSDORFF alezredes, Sondershausen; TAESCHLEIN, Augsburg; dr. FATIO, Genf; ZELLER, PALLISCH, Bécs; TALSKY, Neulitschein; SEIDL, Bosewitz; BERG báró, Strassburg; VADÁSZFFY, Budapest; ZEPPELIN gróf, Stuttgart; TAMÁSY, Budapest; KÖNIG-WARTHAUSEN báró, Stuttgart; MICHEL, Bodenbach; HORVÁTH dr., Budapest; BIKKESY G., M.-Óvár.

Mint előadók szerepeltek: v. WANGELIN, LIEBE tanár nevében is és MÁDAY IZIDOR.

A szakosztály legott a LIEBE—WANGELIN-féle referátum tárgyalásába bocsátkozott, mely az 1884. évi bécsi nemzetközi ornithologiai kongresszus határozatából indult ki és azután szemlét tartott Európa államainak madárvédelmi intézkedései fölött.

Ez a szemlélet a nemzetközi madárvédelem történetének szerves része és így kivonata erre a helyre való.¹

Európa keleti részét véve, sem Oroszországban, sem a Balkán felszigeten nincsen madárvédelem; e roppant területen egyetlen egy madárvédő egyesület sem működik.

Orosz-
ország,
Balkán.

A vadászati tilalom csak márczius $\frac{1}{13}$ -tól július $\frac{1}{13}$ -ig, tehát mindössze négy hónapig tart *Oroszországban*; Moszkva pedig nagy madárfogyasztó piacz, hol különösen tavaszkor a kis madarak „kolosszális” tömegei kerülnek eladásra, ezek között pacsirták, czinegék és fürjek.² Ez némileg ellenkezik BACHNER előadásával az 1873-iki bécsi kongresszuson, ki a vadászati tilalmat a fajdfélékre 5 és $\frac{1}{2}$ hónapra teszi és a kis-madarakat mint éven át védve állítja.

Van ugyan egy császári állatvédő társulat, a mely azonban nem fejt ki működést.

Törökországban nincs madárvédelem; ellenben nagyban dívik a madárfogas. Hálókka, csapdákkal és léppel üzik; a lábánál fogva megkötött hivatógatmadár alkalmazásban van. Ezt enyhíti a madárszabadítás, mely erénynek van véve.

Török-
ország.

A kongresszus idejében a referátum szerint *Olaszországban*, *Spanyolországban* és *Franciaországban* a madárvédelem nagyon gyenge lábon állt; az utóbbi országban minden

Olasz-,
Spanyol-,
Francia-
ország.

¹ Referat über den Vogelschutz von Th. Liebe und v. Wangelin. Budapest. Separatum.

² Zoologischer Garten Jahrg. XXIX. Nro 5.

madár vadászható. Olaszországra nézve adja azokat a számokat, a melyek részben e könyv bevezetésében is szerepelnek és jobbadán VALLON-nak Udinéből és Bresciából való összeállításai.

A referátum erre Ausztria viszonyait tárgyalja. Ezek szerint három csoportot alkot, megjegyezve, hogy Ausztria törvényei együttvéve a vadászatot, halászatot és a madárvédelmet egy 568 oldalt tartalmazó kötetet tesznek ki, a melyben 55 oldal a madárvédelmi rész.

Triest, Istria,
Dalmácia,
Tirol. Triestnek, mint közvetlen birodalmi városnak, törvénye nincs. A többi részek így csoportosíthatók:

I. Isztria, Dalmácia, Tengermellék és Tirol. A fészekdúlás és tojásszedés ugyan tiltva van, de őszkor és télen hatósági engedéllyel a fogás szabad. A madárfogás itt a községek monopóliuma és gyakorlása taksához van kötve, mely 2—10 forintig terjed; a ki lefizeti, az „konzessionirter Fänger“.

Bukovina,
Görz,
Gradiska,
Krajna stb. II. Bukovina, Görz, Gradiska, Krajna, Morvaország, Silézia, Voralberg, Felső-Ausztria. Az illető országos törvények tiltják a fészekdúlást és megkülönböztetik a hasznos és káros madarakat, melyek jegyzékbe vannak véve. A fogás engedélytől függ.

A többi
Ausztria. III. Csehország, Galiczia, Karinthia, Salzburg, Stájerország. Alsó-Ausztria. E tartományokra nézve fennálló törvények teljesen tiltják a hasznos madarak fogását, melyek ki is vannak mutatva; ezenfelül a többi fajok fogása is megszorításoknak van alávetve.

Német-
ország. *Németországra* — az egész birodalmat érte — fennáll az 1888-ik évi márczius 22-kén hozott birodalmi törvény, melynek rendelkezései tömören előadva ím ezek:

Tiltva van: a fészekdúlás, a tojás- és fiókaszedés és az ezekkel való kereskedés.

Meg van engedve a partokon fészkelők tojásainak szedése, ezek közé tartoznak: a halászkák, sirályok, a bibiczek; de ez országok szerint korlátozható is.

Tiltva van: mindennemű éjjeli fogás.

Az általános tilalmi idő márczius 1-től szeptember 15-ig tart.

A hatóság különös kártételek esetén kivételt tehet. A törvény nem mutatja ki a hasznos madarakat; de a károsokat, részben csoportosan megnevezve, igen.

Az országok intézkedései így alakúlnak:

Poroszország. Harmincz márka büntetés éri azt, a ki idegen területen a „vad“ fogalma alá nem tartozó madarakat fogdos, fészket dűl, tojást és fiókát szed.

Bajorország. Itt az 1889-ben november 19-kén kelt királyi rendelet védi a következő madarakat: sármányok, barázda-billegetők, famászók, kék- és vörösbegyek, poszáták, pacsirták, pintyökék — kivéve a verebet és a fenyőpintyet — füzikék, nádiposzátákat, czinegéket, harkályokat, seregélyeket, hant-madarakat, a gólyát, a nyaktekercset, az ökörszemet stb.

Württemberg. Királyi rendelet — 1890 október 7 — tiltja a dankasirály és a bibicz tojásának szedését a Dunakerületben. A bajor rendelettel megvédett madarakat a württembergi is védi; de kivételbe helyezi úgy a fehér, mint a fekete gólyát, mely a károsokhoz van sorolva.

Szászország. Itt a törvény — 1876 július 22 — kiveszi a pacsirtát, a rigókat és valamennyi kis éneklő madarat a vadászati jog alól. A húrosrigót csak időlegesen. A varjúfélék, vadgalambok, a mogyorószajkó és veréb szabadjára van adva.

Baden. A rigókra nézve részben ellenkezik a többi országgal szemben; a fenyőrigó csak lőhető. A törvény — 1888 július 13 — majdnem ugyanazokat a fajokat védi, mint Bajorország.

Hessen. Madárvédő törvénye a régiek közül való — 1837 április 7 — tiltja pedig a mezőgazdaságra nézve hasznos madarak ölését, a fészekdúlást, tojásszedést. Kivételbe van téve a veréb és a varjúfélék. Tudományos célra a minisztérium kivételt tehet. Nevezetesen későbbi rendelkezés

az, hogy az élő sövényeket augusztus 1-től márczius 1-ig nyírni tiltva van. Ez egyetlen a maga nemében.

Elsasz-Lotharingia. Itt védve vannak a hasznos madarak, a melyek közé a többi országgal szemben a csókák, a vetési varjú és a seregély is az éven át védendők közé van sorolva.

Mint láttuk, itt a birodalmi törvény keretében az egyes országok maguk is intézkednek; még ellentétesen is.

Svájcz. Itt a vadászatra vonatkozó törvény 4-ik szakasza intézkedik a madárvédelemről. Védi pedig a törvény valamennyi rowarevőt, a pintyféléket is; a pacsirtát, a seregélyt, a rigókat, kivéven a fenyőrigót, a pintyőkét és a tengeliczet. Védi a kuszókat, a varjakat, egerészölyveket, a vércsét, a baglyokat, kivéve a nagy fülest; a gólyát és a hattyút. Ezek a madarak és tojásaik feltétlenül védve vannak. A verebek, seregélyek és rigók, a melyek a szőlőket látogatják, a tulajdonos által a szüret befejezéséig lőhetők. A madárfogás minden neme föltétlenül tilos. A törvény 18-ik §-a intézkedik, hogy e madarak védelmét a népiskola ápolja és tanítsa.

Belgium. A „Reglement d'Administration Générale“ — 1882 márczius 1. — lényegben a következőket rendeli: A) alatt elősorolja azokat a fajokat, a melyek éven át védve vannak, tojásaikkal és fészkeikkel együtt. B) alatt foglaltatnak azok a fajok, a melyek védve vannak abban az időszakban, a mikor a fogolyvadászat szünetel; tehát lőhetők a fogolyvadászat idejében. C) alatt a fajok vannak elősorolva, a melyek egész éven át lőhetők; ezek között a mátyás, a szarka és a vadgalamb. Pintyfélék mindig szállíthatók, ha a tulajdonos hatóságilag bizonyítja, hogy e madarak az övéi és nem kereskedik velők. A csuvik, a lép és a csapók alkalmazása tiltva van.

Hollandia. Védi a mező- és erdőgazdaságra nézve hasznos madarakat, tojásaikat és fészkeiket a következő osztályozás szerint: a) minden időben hasznosak; b) az év első

kilencz hónapjában hasznosak. *a)* alá tartoznak a rovarévők, rigók, pacsirták stb.; *b)* alá a pintyőke és a kerti sármány. A törvény nem érinti a kerített helyeket, beleértve az árkolást is. Tudományos célra a kivételnek helye van.

Angolország. A Nagybritanniára és Irlandra szóló, 1880 szeptember 7-én kelt törvény tiltja márczius 1-től augusztus 1-ig a vadon élő madarak fogását és lövését, a csalogató madarak és bármely fogószerszám használatát; márczius 15-ike után vadmadarak bírása tilos. Ha a törvényhez mellékelt jegyzékbe foglalt 85¹ madárfaj ellen kihágás történik, a legmagasabb bírság egy font sterling, holott egyéb madarakra nézve az 1872-ik évi augusztus 10-én kelt enyhébb törvény érvényes. E törvény szerint első esetben az áthágó intést kap és viseli az eljárás költségét; ismétlés esetében legfeljebb 5 shilling és a költség jár minden madár után. A büntetés elesik, ha bizonyítható, hogy a madár a tilalmi időn belül fogatott és az egyesült királyságokba behozatott.

A földbirtokos és meghatalmazottja nem tartoznak e törvény alá. Ez az 1801 augusztus 22-iki törvényre van alapítva.²

Norvégia. Csupán állandó madaraira nézve, mint a dunnalúd, a fajok állapít meg tilalmi időt. Itt és *Svédországban*, hol a fajokon kívül még a fácán is tilalmazva van; kis madarak nem tárgyai bármely fogásnak.

Az itt vázlatosan ismertetett törvényekben első sorban a hasznossági elv nyilatkozik meg; de érezhető a szánalom, itt-ott az esztétikai szempont hatása és a nevelés irányítása is.

Az előadók azt tartják, hogy ha a nemzetközi törvények alkotásáról van szó, azokat nem szabad igen szorosra szabni,

¹ Ez a szám nincsen itt megmagyarázva, de meglesz alább az összehasonlító tárgyalásnál.

² Az angol törvény és viszonyok tüzetesebb magyarázata majd alább következik.

hanem úgy kell megalkotni, hogy minden ország és minden tartomány a törvény keretében sajátos viszonyaihoz mérten szabadon intézkedhessék. Nemcsak helytelen, hanem lehetetlen is oly törvényt megalkotni, mely az északi és a mérsékelt öv országai számára mindent meghatároz.

Igen gyakorlati eljárás az, ha nemzetközi rendszabályok megbeszélésénél a már meglevőhöz, a történetihez tartjuk magunkat. Ez utóbbi szempontból meg kellene maradni az 1875-ben Ausztria, Magyarország és Olaszország között kötött deklarációnál, mely ha nem is tökéletes, ha vannak is hiányai, mégis sokat lendítene a madárvédelem ügyén, ha Európa összes államaiban érvényre jutna.

A referátum végül rámutat arra, hogy a magántársulás is sokat lendít az ügyön, ezért felhívást intéz a szakosztály tagjaihoz az iránt, hogy egész befolyásukat a madárvédelmi egyesülés érdekében kifejtsék.

Ez a referátum teljesen kerülté az ismeretes érzelmi szempontokat, helyesebben az érzélgést és éppen azért józan fel fogásával és a madárvédelem ügyének alapos kifejtésével kitűnő hatást szült.

Erre következett MÁDAY IZIDOR referátuma, melynek az is hivatása volt, hogy a magyar álláspontot tüzetesebben kifejtse, így az országot méltán az előrehaladottak sorába iktassa.

MÁDAY nem az 1884-iki első nemzetközi ornithologiai kongresszus határozatából, hanem a német mezőgazdák és erdészek 1868-iki 26-ik nagygyűléséből indult, mint a mely a nemzetközi madárvédelem ügyét gazdasági vonatkozásban elsőnek ismerte föl és Ausztriához és Magyarországhoz fordult volt a szükséges lépések megtétele végett. Bevezetése így történeti és nyomról-nyomra ugyanazt a vezérfonalat követi, a melyet ez a történeti vázlat is követ. Így eljut az 1875-iki „Déclaration“-hoz, a jegyzőkönyvhöz és végre az

1884-iki első nemzetközi ornithologiai kongresszushoz, határozatához és ekkor fölveti a „quid tunc?” kérdését.

A feleletet megelőzi az Olaszországban divó tömeges madárfogás számadatainak kifejtésével és tovább: egybeveti az 1884-iki bécsi határozatot az 1875-iki „Declaratio“-val, a miből kitérni, hogy az utóbbi tartalmazza mindazt, a mit az előbbi, de részletkérdésekben tovább megyen; éppen azért, mint meglevő és oly alap, mely az ügyön tetemesen lendíteni alkalmas, már opportunitási szempontból is, mint a további lépések alapja, megtartandó.

Annyit megenged, hogy a „Déclaration” nem felel meg a madárvédelem ideáljának, már azért sem, mert a megvédendő fajok nincsenek felsorolva; de ő, a referens, ettől már azért is eltekint, mert egy oly lista, mely minden országra ráillené, nem is alkotható meg, mert csak nehezíthetné az elvi meg egyezést: éppen azért a következő határozati javaslatot terjeszti elő:

„A második nemzetközi ornithologiai kongresszus azt a kérést intézi a kir. magyar földművelésügyi Ministerhez, hogy az osztrák császári földművelésügyi és a cs. és k. közös külügyministerrel egyetértve, tegye meg a szükséges lépéseket, hogy a földművelésre nézve hasznos madarak védelme érdekében egy nemzetközi egyezmény létrehozassék“.

„Az alapot illetőleg, a második nemzetközi ornithologiai kongresszus azokat az alapelveket ajánlja, a melyek az egyfelől Olaszország, másfelől Ausztria és Magyarország között létrejött „Déclaration“-ban foglaltatnak, mely egyfelől 1875. évi november 5-én Budapesten, másfelől ugyanazon év nov. 29-én Rómában íratott alá. Ama jegyzőkönyv szövegére nézve, mely a Declaratio elfogadását illeti, kimondható, hogy a cs. és k. közös külügyministerium által 1876-ban ajánlott forma alkalmas arra, hogy a különböző államokat a hozzájárulásra rábírja“.

„Kijelenti továbbá a kongresszus, hogy kívánja a hasznos és vadászható madarak tömeges fogásának eltiltását és az eladás, úgy a transito-kereskedelem betiltásával való szigorítását“.

„A kongresszus továbbá kívánja, hogy ezek az elvek a „Déclaration“-hoz csatlakozó államok részéről, területeiken végrehajthassanak“.

E határozati javaslat két utolsó bekezdése a keletkezett eszmecseréből kelt toldás, mert csak így vált lehetségessé, hogy a tárgyalás során benyújtott és különösen a Russ dr.-féle határozati javaslatok elestek.

Dr. Russ javaslata ez volt:

1. Nemzetközi érdek az, hogy valamennyi madárra nézve a költés ideje alatt mondassék ki a tilalom (ennek szabályozása az államok törvényhozásának van föntartva).

2. A kis (hasznos) madaraknak minden tömeges fogása tilos.

3. Lőtt kis (hasznos) madarak elárúsítása tilos.

Többen lágynak tartották a „Déclaration“-t és követelő hangot kívántak, a mi nem lett volna egy véleményező testület részéről helyes.

Az elnök szavazásra bocsátotta a MÁDAY-féle javaslatot a RUSS-félével szemben, miután az osztrák és a LIEBE-WANGELIN-féle a MÁDAY-félével szemben visszavonatott és a többség a MÁDAY-féle kiegészített javaslatot elfogadta és elfogadta egyhangúlag a kongresszus 1901 május 20-án tartott bezáró ülése is.

Ezen a bezáró gyűlésen még egy határozati javaslat szerepelt, melyet TISCHER BENEDEK, az Augsburgban levő ornithologiai társulat elnöke adott be.

Ez a határozati javaslat azt célozta, hogy a világító toronyok fényforrását oly hálókka kellene körülvenni, a melyek nem csökkentenék a világító erőt, de megakadályoznák azt

az ismeretes tényt, hogy az éjjel vonuló madarak tömegesen nekiröpülnek a fényt védő üvegnek és azon összezúzódnak.

Ezt a javaslatot a kongresszus az állandó nemzetközi ornithologiai bizottságnak adta ki.¹

Evvel a második nemzetközi ornithologiai kongresszus a madárvédelem ügyében befejezte működését. A madárvédelem tekintetében haladást nem hozott ugyan, de a bécsi kongresszussal szemben, mely elhalaványította az 1875-iki „Déclaration“-t, a nélkül, hogy jobbat tett volna helyére, felújította ezt a kötést és lehetővé tette, hogy ezúttal a magyar kormány magára tegye meg a kezdeményező lépéseket a tárgyalásoknak az államokkal való folytatása iránt, a mi be is következett.

Meg kell jegyezni, hogy a MÁDAY-féle referátum és határozati javaslat egy akció kifolyása volt, a melyet egyfelől a cs. és k. közös külügyministerium, másfelől a m. k. földművelésügyi és a kongresszus ügyét közvetlenül intéző m. k. vallás- és közoktatásügyi ministerium egyetértőleg indítottak a végett, hogy az 1875-iki „Déclaration“-t a szakemberek újabb véleménynyilvánítással megerősítsék és így a további lépések alapjául megtarthassák.

Az akciót a cs. és kir. magyar és osztrák közös külügyministerium kezdeményezte akkor, a midőn a Budapestre összehívott második nemzetközi ornithologiai kongresszus összejövele már biztosítva volt; kezdeményezte pedig a Bécsben 1890 április 7-én kelt 1853/9. A. számú átiratával, mely Magyarország akkori földművelési ministeréhez, gróf BETHLEN ANDRÁS-hoz volt intézve s a melynek egy részét már a „Fejlesztés“ szakaszában közöltük. Ebből az első részből tudjuk, hogy a legtöbb európai állam a „Déclaration“-ban foglalt elveket illető elhatározását Németországtól tette függővé, mint

¹ Ez azután sohasem foglalkozott vele.

a mely akkor egy, az egész birodalomra nézve érvényes törvény alkotásával volt elfoglalva. Ez a birodalmi törvény, mint tudjuk, 1888 márczius 22-én megalkottatott és így a cs. és kir. magyar és csász. osztrák közös külügyministerium arra számított, hogy azok az államok, a melyek maguktartását a birodalmi törvénytől tették függővé, immár hajlandók lesznek állást foglalni, különösen, ha a szakemberek újból nyilatkoznak.

A közös külügyminister átiratának erre vonatkozó része így szól:

„Azóta az ügyek állása lényegesen változott, mert 1888-ban a német birodalom madárvédelmi törvénye szentesített és ez mindenesetre oly mozzanat, a mely indokolná a tárgyalásoknak Németországgal és tovább a többi állammal való folytatását.

Meglehetős biztossággal föltehető, hogy most már a német birodalom támogatására számítani lehetne.

Azt is föl lehet tenni, hogy egy Ausztria, Magyarország, Németország és Olaszország részéről indított akció, mely arra irányulna, hogy törvényhozásilag szentesített alapelvekre támaszkodva, a rowarevő madaraknak nemzetközi védelem nyujtassék, a többi államok részéről nem találkoznék absolute visszautasító magatartással.

Az ügy mai állásában Excellentiád megfontolásának ajánlom azt, vajjon nem volna-e czélszerű a tárgyalások folytatását a jövő évben — 1891 — összeülő ornithologiai kongresszus napirendjébe fölvenni; egy több szakértő és szaktudós részéről való tárgyalás és megvitatás az ügyet lényegesen előmozdíthatná. Van szerencsém a német madárvédő törvény egy példányát mellékelni.“

Ez az indítvány a m. kir. földművelésügyi minister 1890 május 9-én kelt 19001/IV. számú átiratával a m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministernek küldetett meg, mint a ki a

kongresszus ügyét közvetlenül intézte, és ez az akció volt az, a mely a madárvédelmet tényleg az 1891-ben összeült kongresszus napirendjébe vitte és a felállított IV-ik (VI-ik) szakosztályban letárgyaltatta.

Evvel a nemzetközi madárvédelem ügye, mint Sisyphus köve, ismét visszagördült oda, a hova 1875-ben gr. ANDRÁSSY GYULA és VISCONTI-VENOSTA a hegy lábánál letették és a honnan a fölfelé való gördítést megkezdték.

Azonban a második nemzetközi ornithologiai kongresszus történetéhez, mint szerves rész, a gazdasági madártan, illetőleg madárvédelem Magyarországon való akkori állását kimutató melléklet is tartozik, melynek foglalatja ím ez volt:¹

A hasznos madarak védelméről első sorban a vadászati törvény gondoskodik, — 1883-ik évi XX-ik törvényczikk, — a melyben a

9. §. határozottan tiltja az éneklő madarak vadászatát; a

30. §. így rendelkezik: „A ki a madarak (kivéve a károsokat) fészkeit feldúlja, vagy tojásaikat elszedi, az 1-től 10 forintig büntetendő“; a

12. §. A kártékony madarak vadászata mindenkor szabad; a seregély azonban csak a szőlőkben és gyümölcsösökben üldözhető.

Az akkoron — 1891-ben — még csak javaslatban megvolt mezőrendőrségi törvény még tüzetesebben intézkedett a hasznos madarak védelméről — de a károsak üldözéséről is.

A hasznos madarak védelmére nézve a 24. §. így rendelkezett: tilos a mezőgazdaságra nézve hasznos madarak fészkeinek, tojásainak, fiókáinak szedése, illetőleg feldúlása.

Mint hasznos madarak tekintendők a) a ragadozók rendjéből azok, a melyek egerekkel és kisebb emlősökkel táplálkoznak, így a két egerész-ölyv, a vércsék és baglyok; b) a

¹ Összeállította MÁDAY IZIDÓR.

kuszók közül a harkályok, a nyaktekercs és a kakuk; c) az éneklőmadarak, névszerint az összes fecskefajok, a kecskefejő, a légykapók, a gébicsek, a pintyfélék, a czinegék, a pacsirták, a poszáták, a seregély, a famászó, a gyurgyóka és más hasznos madarak.

Ez a tilalom azonban nem vonatkozott az épületeken épített fészkekre.

A 25. §. azt rendeli, hogy a hasznos madarak védelme kötelezőleg a külső cselédség, különösen a csőszök szerződésébe foglaltassék; a

79. §. úgy rendelkezik, hogy azok, a kik a káros állatokat nem irtják, vagy a hasznos madarak fészket feldúlják, tojásaikat és fiókáikat elszedik 25 forintig terjedő bírsággal sújtandók.

Ehhez járul az, hogy Magyarországon a hasznos madarak vadászatáról szó sincsen. A nép sem hajlik a hasznos madarak pusztítására; a nép szemében a fecske, a pacsirta a tavasz kedves hirnöke és a fecskefészket a nép szeretettel tűri meg hajlékában. De ha ebben a tekintetben a népet nem is érheti szemrehányás, bizonyos az, hogy a fészkelési alkalmak, mint a csalitok, síki-erdők irtásával közvetve kevesbíti a hasznos madarakat.

E bajnak a jövőben a fészkelési alkalmak mesterséges pótlásával kell elejét venni.

Mielőtt hogy a nemzetközi madárvédelmi ügy fejlődésének további mozzanataira térnénk, álljon itt még mint a második nemzetközi ornithologiai kongresszus keretébe tartozó rész, annak az előadásnak a kivonata, a melyet báró BERLEPSCH HANS a madárvédelmi osztály rendelkezésére bocsátott és a mely madarainknak délen való irtásáról szólt.¹ Ennek ideiktatása azért is szükséges, mert fájdalom, Olaszország a

¹ Főjelentés, II. tudományos rész, 1892. p. 179. stb.

madárvédelem végrehajtásában mind e mai napig valóságos „lapis offensionis“; hogy miért, azt majd alább fogjuk kifejteni.

Báró BERLEPSCH, ki az észszerű madárvédelemnek valóságos apostola és már nagy sikerekre tekinthet, beutazta azokat az olasz tájakat, a melyeken a madárpusztítás foly, tehát közvetlen tapasztalásból ismeri a bajt; előadása pedig teljesen tárgyilagos.

Ő abban a meggyőződésben van, hogy a madarak fogyton-fogyásának egy részét igenis a fészkelési alkalmak elvonásának tulajdoníthatjuk, a főök azonban az Európa delén űzött tömeges madárfogás.

Tapasztalatai — akkor 1885-1890 táján — a Svájcra, egész Olaszországra, déli Franciaországra, Corsica, Sicilia szigetekre, Algir és Tunisra vonatkoztak.

A Svájcban és déli Franciaországban el van ugyan tiltva a hálókkaal való tömeges fogás; de meg van engedve az ősi hónapokban való lövöldözés, a mi hihetetlen módon kihasználják. Ebben az időszakban lépten-nyomon akadhatni madárlövőkke, kik egészen kényelmesen az utak mentén ültett fákon és a telegráfrótokon űzik vadászatukat.

És ezt a „sportot“ nem űzik gyerkőczök, hanem meglelt korú férfiak is, kik vadászati sikereikre büszkék.

BERLEPSCH leírja egy ily vadászszal való találkozását nem messze Chiavennától, ki büszkén felmutatta aznapi prédáját, mely ötvenegy kis madárból állott; ezek között voltak tengeliczek, kenderikék, czinegék, vörösbegyek, havasi szürkebegyek, mezei-, erdei- és réti pityérek; — a vízi pityért nem lőtte, mert húsa állítólag keserű.

De a lövőfegyverrel ejtett préda bármily tömeget alkosson is, csekélység a fogásokkal szemben.

Az olasz ebben mester, ki egyenlő ügyességgel dolgozik a cseklével, a léppel és a kuszahálóval.

Az utóbbi háló a legfontosabb és tulajdonképpen három hálóból áll, ú. m.: két tükörhálóból, mely nagyszemű és a finom, aprószemű léheshálóból, mely a két tükörháló közé jön. A repülő madár beleütődik a finom hálóba, mely laza, így zsákot alkot a tükörháló szemén túl és a madár belebonyolódik. Ezek a hálók néha egy kilométer hosszúk, 30 centimétertől 4 méterig szélesek.

Az utóbbiak a „Roccolo“-nál alkalmaztatnak, a mely élő gyertyánfákból van megalkotva, tehát állandó; nevelése sok évbe kerül.

Formája patkóalakú és élő sövényfalaiban ablakszerű nyílások vannak, a melyek párosan szemközt fekszenek s a melyeknek megfelelően a hálók kifeszítetnek.

A vonuló madarakat vakított hívogató madarak csalják törbe, a melyek a legkegyetlenebb módon, tüzes sodronnyal vannak megvakítva.

A fogás fortélya az, hogy a mikor a vonuló madarak a *Roccolo* tájára érnek, a madarász a „roccolo“-t veti fölébük. Ez a szerszám egy fűzfavesszőből fonott korong, rövid nyelen; felvetve a madarak karvalynak nézik, hirtelen lecsapnak a *Roccoloba*, hol a hálókba kerülnek.

Rokon evvel a készülékkel a *Pressanella* és a *Passata*. Ezek a készülékek különösen Felső-Olaszországban minden alkalmas helyen láthatók és kisebbek-nagyobbak.

A legnagyobb már telepszerű, mely minden fogási módot egyesít, a Lago Maggiore és a Lago di Lugano közötti helységben található s körülbelül 1—1½ négyzetkilométernyi területet borít. A tulajdonos pavillonján kívül a madarászoknak is állandó lakásaik vannak. A fogókészülékeknél magas, lefektethető rudak ágaskodnak égfelé, ezeken apró kalitokban voltak a megvakított szárnyas hívogatók, hogy a magasban csábítsák tollas rokonaikat.

A szegény vakok között voltak tengeliczek, kenderikék,

zöldikék, vörösbegyek, pintyek; akadt a ritka kerti sármány is; szürkebegyek, verebek és rigók.

A példa, noha már késő ősz volt, mégis így alakult: egy roccolo-dobással 100 tengelicz, ismét egy-egy dobásra többször is 100 rigó, 50—60 pintyőke; majd 17 szürkebegy, 21 fitiszmadár. Egy-egy reggelen 500-ig való madár esett áldozatul; de volt szeptemberben 2000-ig való is és akadt ugyanakkor egy napon 800-ig veresbegy. A 2 $\frac{1}{2}$ hónapig tartó évad alatt napjára 200 madarat számítva, ezen az egy helyen tizenötezer kis madár vesztette életét. Így érthető, hogy egész Olaszországot véve, az áldozatok száma csak milliók szerint fejezhető ki és ha hozzávesszük, hogy hasonló mód Görögországban és Spanyolországban is dívik, a milliók megsokasodnak.

A kisebb készülékekkel, nevezetesen lépvesszővel való fogdosás is egész Olaszországban, Siciliában, Corsicán, déli Franciaországban, Algir és Tunisban dívik; mindenütt az európai ember űzi; az arab t. i. védi a madarat. E kisebb módok is pusztítók és az áldozatok leghasznosabb szárnyasainkból kerülnek, így: vörösbegyek, fenyves czinegék és mások. A fecskék déli Franciaországban már villanyossággal is irtatnak.

A fűrjek fogása különösen Sicila déli részén, Nápolyban és Capri-szigetén dívik. Capri 1887-ben 50,000 darabot exportált.

A fogott madarakkal való kereskedésnél Como és Varese legyen megemlítve, hol egy-egy napon nem százával, hanem ezrével van p. o. a vörösbegy, melynek tuczatja 75 centesimo volt; de a nap melegének fokozódásával leszállt 5 centisimora is, nehogy a portéka megrothadjon stb. stb.

Az előadó avval végezte, hogy jelenvolt déli Olaszországban a husvéti ájtatosságon, feltámadáskor. A midőn a pap a Glóriát intonálta, a hívők a fényesen kivilágított templomban

szabadon bocsátották a magukkal hozott kis madarakat, jeléül az üdvezítő feltámadásán való általános örömnök. A boldogtalan kis szárnyasok, a fénytől elkápráztatva, a gyertyáknak röpültek, hogy megperzselődjének és kínok között elveszszenek.

Mindezekből következik, hogy a madárfogás az olasz népnél mélyen gyökerező szenvedély, mely a legnagyobb anyagi érdeken, a táplálkozáson át, belevette magát a nép lelkületébe és lényébe és éppen ezért meg nem törhető. — Ez idő szerint bizonyára nem. — Az olasz kormánynak evvel mindenkoron számolni kell.

Az Egyezmény közvetlen előzményei.

A Budapesten tartott ornithologiai kongresszus madárvédelmi határozata értelmében vissza kellett nyúlni az 1875-iki magyar, osztrák-olasz „Déclaration“-ra, a melyet, értéke szerint a BERLEPSCH-féle előadás megvilágít és a mely, ha Olaszországban életbelép és végrehajtható, valóban nagy haladást jelentett volna a madarak megvédése körüli küzdelemben.

A budapesti kongresszus határozatának tudható be az, hogy Németország 1892 május hónapjában a cs. és kir. közös külügyministerium útján bejelentette az 1875-iki „Déclaration“-hoz való csatlakozását,¹ a mi a terület cenztrális fekvésénél, nagyságánál, állami és társadalmi hatalmánál fogva igen jelentős volt.

1893. A hatás Franciaországban is érezhetővé vált és 1893-ik évi márczius hónapban bekövetkezett az, hogy Franciaország kormánya egy meghívót küldött szét, a melyben az európai államok a madárvédelem kérdésének szabályozására egy, Párisban tartandó értekezletre hivatnak meg.²

¹ K. M. 1892 május 23. 20.613/11. szám.

² K. M. 1893 márczius 17. 9637/11. szám.

A meghívó fölött Magyarországon a vallás- és közoktatás-ügyi és földművelésügyi ministeriumok között folyt az eszmecsere és az előbbi kiadta a meghívás ügyét a második nemzetközi ornithologiai kongresszus magyar elnökének, HERMAN OTTÓ-nak véleményezés végett, ki 1893-ik évi május 8-án a felhívásnak eleget tett. E véleményben ki van mutatva, hogy a nemzetközi állandó bizottság tagjai az 1875-iki „Déclaration“ alapján állanak és hogy egy új mozgalomnak éppen alapföltételei hiányzanak, t. i. azok a madárjegyzékek, a melyekre a törvényhozási intézkedéseket alapítani kell. E jegyzékek megállapítását kellene sürgetni, mert a madárvédelem elvének kimondása mindenütt könnyen ment, ellenben a megvédendő madarak jegyzékének megállapítása volt az, a mely nehézségekbe ütközött.

Ezeket kellene a meghívó francia kormányval tudatni, a mi meg is történt. Majd látni fogjuk, hogy a francia kormány ezt követte is.¹

E fölött a meghívás fölött élénk jegyzékváltás következett be,² a mi természetes is, mert bizonyos tekintetben eltérést jelentett attól az iránytól, a mely az 1875-iki „Déclaration“ propagálását tűzte ki célul. Nyilatkozott ebben a tekintetben Németország és Olaszország is. Az ügy tényleg úgy állott, hogy 1876-ban a gr. ANDRÁSSY GYULA és VISCONTI-VENOSTA idejében folytatott propaganda révén, az 1875-iki „Déclaration“-hoz csak a Svájc és Franciaország csatlakozott határozottan,³ a Svájc pedig már régen indítványozta volt a

¹ V. K. M. 1893 június 17. 25,439. szám. M. F. M. 1893. 16,676., 26,447. és 27,144. számok.

² K. M. 1893 április 4. 11,131/11. U. o. 1894 május 5. 18,050/11. U. o. 1894. 44,942/11. M. F. M. 1894 december 24. 77,420/VII/1a. K. M. 1895. 53,244/11. 1895 április 17. 15,876/11. M. F. M. 1895 április 26. 20,563/VII/1a.

³ Lásd „Fejlesztés“ szakasza 1876 alatt.

nemzetközi konferenciát a nélkül, hogy céljt ért volna; holott most Franciaország, az előzményeket látszólag figyelmen kívül hagyva, mintegy új akciót kezdett.

1895. A helyzetnek tisztázása, a diplomácia-út körülményességénél fogva elhúzódott 1895-ig, a midőn végre a francia kormány megismételhetette április 15-én ezévi júniusra szóló meghívóját, a mivel az első párisi nemzetközi madárvédelmi konferencia a végrehajtás stádiumába lépett.¹

A konferencia megnyitását közvetlenül megelőzve, a cs. és k. közös külügyminister még szorosán bizalmas formában közölte a magyar kormányval az olasz kormány álláspontját a konferenciával szemben.²

A konferencia 1895 június 25-ére volt összehíva; de a magyar és az osztrák, úgy a német kormány is elhatározták, hogy a küldöttek előbb Bécsben, majd Berlinben üljének össze a végett, hogy közös megállapodással jelenhessenek meg Párisban.

A közös megállapodásra azért volt égető szükség, mert ha a magyar állam a madárvédelem tekintetében az állam egész területére nézve egységesen diszponálhatott is, nem úgy Ausztria, a melynek számos tartománya sok tekintetben külön szervezettel bírt és a madárvédelem tekintetében a különböző tartományok egymástól sokban eltérő törvényekkel bírtak; de sőt a népek hajlamát is tekintetbe kellett venni, mely a déli részek olasz-, a többi részek német és szláv elemei között nagyon is eltérő volt.

Sok tekintetben ehhez hasonló volt Németország helyzete is, a hol a szövetséges államoknak részben igen régi, Lippe-Detmoldban már 1777-ben kelt törvényeik és ható rendeleteik voltak. Az éppen nem könnyű feladat az volt: Párisban

¹ K. M. 1905 június 10. 24,308/11. szám.

² K. M. 1895 június 14. 23,782/11. szám.

oly megoldásra törekedni, a melynek keretében a különbségek elférjenek.

A magyar földművelésügyi kormány, akkor gróf FESTETICS ANDOR vezetése alatt állott és ez úgy döntött, hogy Magyarországot SAÁROSSY-KAPELLER FERENCZ ministeri osztálytanácsos képviselje, ki természetesen részt vett az előző tanácskozásokban is és a kinek hivatalos jelentése mellékleteivel együtt szolgál alapul a párisi konferencia lefolyásáról szóló következő fejtegetésnek.¹

A Bécsben tartott előértekezlet, a mely a magyar kiküldött és az osztrák földművelésügyi ministerium, illetőleg kiküldöttei között folyt teljes megegyezésre vezetett, mely az volt, hogy a Párisban hozandó határozat, vagy nemzetközi Egyezmény *„ne bírjon más jelleggel, mint a minővel bírt a Magyarország, Ausztria és Olaszország között 1875. évi november 5-én létrejött deklaráció, tehát ez képezze a tárgyalások kiindulási pontját“.*

A magyar kiküldött ezután az osztrákkal, dr. BECK MIKSA WLADIMIR, az osztr. földművelésügyi ministerium akkori osztálytanácsosával — ma, a midőn e sorokat írjuk, osztrák miniszerelnökkel — Berlinbe indult, hol június 19-én a külügyi hivatalban a német küldöttekkel találkoztak és értekeztek. A német küldöttek voltak: dr. THIEL titkos főkormánytanácsos, dr. LEHMANN titkos követségi tanácsos, dr. KOENIG a bonni egyetem és dr. SELENKA, az erlangeni egyetem zoológiai tanára.

A német kiküldöttek álláspontja az volt, hogy részükről csakis az 1875-iki „Déclaration“-hoz, esetleg oly új egyezményhez való csatlakozásról lehet szó, a mely az 1888-iki német birodalmi madárvédő törvénnyel hozható összhangzatba. A további tárgyalás során megegyezés történt az iránt

¹ M. F. M. 1895 szeptember 2. 64,921/VII.

is, hogy az 1875-iki „Déclaration“, mely a célnak többé nem felel meg, átdolgozandó.

A következő értekezletre meghivatott a Berlinbe érkezett olasz kiküldött: GIGLIOLI-HILLYER ENRICO, a florenzi felsőbb tudományos intézet tanára is, a ki kijelentette, hogy az 1875-iki „Déclaration“ módosításának javaslatához hozzáárul, a mihez megjegyzendő, hogy ugyanaz a kiküldött 1884-ben a Bécsben tartott első nemzetközi ornithologiai kongresszuson kormánya meghagyásából kijelentette, hogy a deklarációhoz ragaszkodik és semminemű más határozathoz hozzá nem járulhat. Igaz, hogy eredeti álláspontjának mostani megváltoztatásával semmiben sem kötötte meg az olasz kormány kezét.

Az elvi határozatokra nézve az értekezlet magyar és osztrák kiküldöttei három tételt ajánlottak, ú. m.:

1. A védelem kiterjesztése minden madárra, kivéve a mező- és erdőgazdaságra károsokra;
2. a vadászhatók (jagdbar-)ról a vadászati törvény rendelkezik;
3. a tömeges madárfogás megtiltása, a szállítás korlátozása.

E tételekhez a német kiküldöttek készséggel hozzájárultak. Nem úgy az olasz, a ki kijelentette, hogy a tömeges madárfogás betiltása Olaszországban lehetetlen és az ő utasítása az, hogy oly egyezményhez, a mely ezt tartalmazza ne járuljon hozzá.

Megegyezés történt, a német felfogásnak hódolva, az iránt is, hogy az állami szerződés formájára kell törekedni, a melyben nagyobb biztosíték rejlik, mint a mennyit a ministeri nyilatkozatok — ez az 1875-iki deklarációra vonatkozott — nyújthatnak.

Mindazonáltal a jegyzőkönyvbe mégis az ment, hogy a Párisban megalkotandó nemzetközi egyezmény az 1875-iki

deklaráció jogi természetével bírjon, vagyis, hogy csak a kormányokat kötelezze és fentartatott a jog, hogy ez irányban a párisi nemzetközi értekezleten újabb nyilatkozat tétessék.¹

Tisztán érezhető, hogy az 1875-re való visszanyúlás az olasz kiküldött megnyugtatóására történt, mert csak úgy vált lehetségessé, hogy magyarok, osztrákok, németek és olaszok egy részükről elfogadott javaslattal jelenhettek meg Párisban.

A berlini javaslat tizenöt szakaszból állott és mindent került, a mi Olaszországot érinthette volna. A 3. §-ban, a hol a fogás módjai vannak felosztva, kerülve vannak a roccolo, a pressanella és a 4. §-ban, a hol a tömeges fogás tilalma van felállítva, legott ki van mondva az államok szabad intézkedése. Madárjegyzék pedig nincs.

A javaslat kivonata ez:

A bevezetés szól a gazdaságilag hasznos madarak megvédésének kötelezettségéről.

1. §. Kifejti a vadon élő madarak megvédésének köteletségét.

2. §. Védi a fészket, a fészkaljat és a fiókákat; tiltja az azokkal való kereskedést. Kivételbe helyezi a tulajdonost, a haszonélvezőt és megbízottját, a ház és az udvar tekintetében. Kivételt tesz a vízimadarak tojásait illetőleg.

3. §. Tiltja a fogókészülékek alkalmazását. A fogást: éjjel, a havon, vizek mentén szárazság idején; mérgezett vagy bódító szerekkel kevert magvakkal, csapókkal, hurokkal stb., a dalmát „plocke“-val, a „lancixera“-val és a „paratelle“-t.

4. §. Egyáltalában tiltja a tömeges fogást. A törvényhozások saját hatáskörükben intézkednek a fogási módokra nézve a gazdasági érdek szempontjából.

5. §. A vadászati idő legyen szeptember 15-ikétől februárius végéig.

¹ Saárossy-Kapeller Ferencz jelentése.

6. §. Intézkedés a fogságban tartott madarokról.

7. §. Rendezi a kártételben ért madarak ellen való védelmet szőlőkben, kertekben, faiskolákban stb. a mikor a lövőfegyver használata szabad. Az elejtett madarakkal való kereskedés tilos.

8. §. A tudományos érdekre kivétel teendő.

9. §. A hol a vadászat törvényesen rendezve van, az egyezmény a vadászati területekre nézve érvénytelen. A hol nincs rendezve, a törvényhozás a szárnyas vadra nézve intézkedik.

10. §. A törvényhozások kivételt tehetnek: a) a rigókra, b) általában a káros madarakra, c) a mezőgazdaságra károsokra nézve.

A többi szakasz a rendelkezésre és végrehajtásra vonatkozik.

Párisba érve, a magyar, osztrák, német és olasz kiküldötteket az a hír várta, hogy a francia kormány kész javaslattal szándékozik a nemzetközi értekezlet elé lépni, a mire azt határozták egymás között, hogy a francia javaslat előterjesztését bevárják és tartalmához képest teszik meg a további lépéseket.

A párisi nemzetközi madárvédelmi értekezlet 1895 június 25-kén ült össze és tagjai a következők voltak, megjegyezve, hogy az államok a kiküldöttek mellé szaktanácsosokat (németül „Beiräte“), még pedig többnyire neves ornithologusokat rendeltek. Ausztria és Magyarország részére közösen és sürgönyileg Schmidthoffeni TSCHUSI VIKTOR lovag rendeltetett szaktanácsosul. Ezekkel a szaktanácsokkal együtt az államok és (francia) betűrend szerint csoportosított névsor a következő: Németország (Allemagne):

Doctor THIEL titkos főkormánytanácsos a német földművelésügyi ministeriumban.

Gróf D'ARCO, követségi tanácsos, a párisi német nagykövetség 2-ik titkára.

KOENIG tanár, a bonni-egyetem zoologiai tanára.

(Bajorország).

SELENKA tanár, az erlangeni egyetem zoologiai tanára.

Ausztria-Magyarország (Autriche-Hongrie).

Dr. BECK MIKSA WLADIMIR, az osztrák földművelésügyi ministerium osztálytanácsosa.

TSCHUSI DE SCHMIDTHOFFEN VICTOR szaktanácsos.
SAÁROSSY-KAPELLER FERENCZ, a magyar földművelésügyi ministerium osztálytanácsosa.

Gróf ESTERHÁZY PÁL, az o. m. nagykövetség első titkára.

Belgium (Belgique).

PROST, földművelési főfelügyelő.

GILBERT, vadászati felügyelő.

Spanyolország (Espagne).

DE NOVALLAS MÁRKI a párisi spanyol nagykövetség első titkárja.

MORAGAS Y UCELAY RICHÁRD, a madridi kir. földművelési társulat titkára.

Franciaország (France).

MÉLINE, képviselő.

TISSERAND, államtanácsos földművelési igazgató.

BROCHCHI, a nemzeti földművelési intézet tanára.

OUSTALET, a természethistóriai múzeum assistense.

GÉRARD KÁROLY, a földművelési minister kabinetfőnöke.

POIRSON, a belügyministerium közbiztonsági igazgatója.

HENNEQUIN, a belügyministerium vadászati osztályának főnöke.

BLANCHARD DE FARGES, a külügyministerium első osztályú konzula.

SAGNIÉR, a francia mezőgazdasági társaság tagja.

MARCHAND, a földművelésügyi minister irodafőnöke.

Angolország (Grande-Bretagne).

Sir MAXWELL HERBERT EUSZTACH, az egyesült királyságok baronettje, a parlament tagja.

SAUNDERS HOWARD, az állattani- és Linné-társulattagja.

DUNDAS-HARFORD FRIGYES, a párisi angol nagykövetség 2. titkára.

Görögország (Grèce).

CRISIS, Görögország követe Párisban.

TYPALDO BASSIA egyetemi tanársegéd, Athéne.

Olaszország (Italie).

GIGLIOLI HILLYER ENRICO, Commandatore, a florenzi magasabb tanintézetnél a zoologia tanára.

Luxemburg

VANNERUS, az államtanács elnöke és követ Párisban.

Monaco

MAYER LAJOS, a hercegi kabinet főnöke.

Hollandia (Pays-Bas).

BULTMAN, a németalföldi gazdasági bizottság elnöke.

RITZEMA-BOS dr., a wageningeni állami földművelési iskola tanára.

Portugal

FEREIRA BARTHOLOMEO, a Portugal követség első titkára.

Oroszország (Russie).

KULAGIN, a moszkvai földművelési intézet tanára.

Svédország (Suède).

BONDE báró, a második kamara tagja.

Norvégia

SYERDRUP, a király első lovászmestere.

Svájc

FATIO VICTOR dr.

Francia részről mint jegyzők SAGNIÉR és MARSCHAND és segítségül még POYARD szerkesztő voltak kirendelve.

A Balkán dereka fel a Dunáig teljesen hiányzott.

Az értekezletet maga az akkori francia földművelésügyi minister, GADAUT, nyitotta meg, a kitől az elnökséget, mint ügyvezető, MÉLINE vette át.

A francia kormány csakugyan kész dolgotat terjesztett az értekezlet elé. Állott pedig a dolgotat az egyezmény tízszakaszos tervezetéből, a melyhez három madárjegyzék tartozott; az első felsorolta a védendő hasznos madarakat, a második a szárnyasvadakat, a harmadik a káros madarakat.

A francia javaslat rendelkező részének kivonata ez:

1. §. Kölcsönös kötelezés a mezőgazdaságra nézve hasznos madarak törvényes védelmére.

2. §. Védi a fészket és a fészkaljat az I. lista szerint; tiltja az azokkal való kereskedést. Eltiltja a háló, hurok, lép stb. használatát. De megengedi időnként a felszaporodott verebek és varjak irtását, oly módon azonban, hogy azáltal más fajok ne veszélyeztessenek.

3. §. A tilalmi időn kívül megengedi a szárnyas vad — II. lista-elejtését. A tilalmi időt minden állam maga határozza meg. Csupán a lövőfegyver van megengedve. A vadászat idején kívül a behozatal tilos. Védi a szárnyasvad fészket és fészkalját, kivételt csak a tulajdonosra, a haszonélvezőre és a bérlőre tesz, kik a takarítás idején fölfedezett fészkeket kiszedhetik és kiköltethetik. A káros madarak irtását megengedi — III. lista — oly módon, hogy más fajok ne veszélyeztessenek.

4. §. A tilalmak nem érvényesek a majorságra és a fogásban, kalitkákban tartott madarakra.

5. §. A tudományos célra kivétel tehető.

6. §. Az államok intézkedéseiket kölcsönösen közlik.

7. §. Rendezi az intézkedések időnkénti nemzetközi revízióját.

8. §. Rendezi az államok csatlakozását.

9. §. Rendezi az egyezmény végrehajtását.

10. §. Rendezi a ratifikációt.

I. A hasznos madarak jegyzéke :

Egerészölyv (Buteo); Buse vulgaire.

Gatyásölyv (Archibuteo); Buse pattue.

Darázsölyv (Pernis); Buse bondrée.

*Kékvércse (Cerchneis vespertina); Faucon Kobez.

*Vörösvércse (Cerchneis tinnunculus); Faucon cresserelle.

*Kisvércse (Cerchneis Naumanni); Faucon cresserine.

Hóbagoly (Nyctea); Harfang des neiges.

*Kuvikok (Athene, Glaucidium); Chevêches-Chevêchettes.

*Karvalybagoly (Surnia); Chouettes.

*Erdei bagoly (Syrnium); Hulottes.

*Gyöngybagoly (Strix); Effraie commune.

*Rétibagoly, *fülesbagoly (Otus); Hiboux et Moyen Duc.

*Kis füles kuvik (Scops); Scops d'Aldrovande.

—

*Harkály, az összes fajok (Picus, Dendrocopus, Dryocopus etc.); Pics, toutes espèces.

*Nyaktekercs (Yunx); Torcol vulgaire.

*Kakuk (Cuculus); Coucou chanteur et glandivore.

—

*Szalakóta (Coracias); Rollier ordinaire.

*Gyurgyalag (Merops); Guèpier.

—

*Búbosbanka (Upupa); Huppe vulgaire.

*Hajnalmadár (Tichodroma); Tichodrome.

*Csuszka (Sitta); Sittelle.

*Famászó (Certhia); Grimpereau.

*Sarlós fecske (Cypselus); Martinet.

*Kecskefejő (Caprimulgus); Engoulevent.

Kővirigók (Monticolae); Merle de roche.

Vizirigó (Cinclus); Merle d'eau.

*Fülemülék (Lusciniae); Rossignol.

- ***Kékbegyek** (Cyaneculae); Gorge bleue.
- Kalliopék** (Calliopae); Calliope.
- ***Füstfarkúak** (Ruticillae); Rouge queue.
- ***Csaláncsúcsok** (Pratincolae); Traquets.
- ***Hantmadarak** (Saxicolae); Traquets.
- ***Szürke begyek** (Accentores); Accenteurs.
- ***Poszáták** (Sylviae); Fauvettes.
- ***Nádi poszáták** (Acrocephali); Fauvettes aquatiques.
- ***Tintin poszáta** (Cisticola); Fauvette cisticole.
- ***Fűzikék** (Phylloscopus); Pouillots.
- ***Gezék** (Hypolais); Fauvettes icterines.
- ***Királykák** (Regulus); Roitelets.
- ***Ökörszem** (Troglodytes); Troglodytes.
- ***Czinegék** (Parus, Orites, Panurus); Mésanges de toutes sortes.
- Gébicsek** (Lanius); Pies-grièches.
- ***Légykapók** (Muscicapa); Gobe mouches.
- ***Fecskék** (Hirundo, Chelidon, Cotyle); Hirondelles de toutes sortes.
- Csonttollú madár** (Ampelis); Jaseur de Bohême.
- Aranymálinkó** (Oriolus); Lorient jaune.
- ***Billegetők** (Motacilla, Budytes); Lavandières et Bergeronnettes.
- ***Pityérek** (Anthus); Pipits.
- Verebek** (Passer); Moineaux.
- Süvöltő** (Pyrrhula); Bouvreuils.
- Rózsapírók** (Carpodacus); Roselins.
- Kampócsőrű** (Corythus); Dur-bec ordinaire.
- ***Keresztcsőrűek** (Loxiae); Becs-croisés.
- Vasorrú** (Coccothraustes); Gros-bec vulgaire.
- Zöldike** (Ligurinus); Verdier ordinaire.
- Pintyőke** (Fringilla); Pinson ordinaire.
- Fenyőpinty** (Montifringilla); Pinson d'Ardennes.

- *Tengelicz (Carduelis); Chardonneret.
- *Csíz (Chrysomitris); Tarin.
- *Csicsörke (Serinus); Serin.
- *Sármányok (Emberizae), a kerti (Ortolan) kivételével;
Bruants à l'exception d'Ortolan.
- *Zsezsék (Linariae); Linottes.
- *Hósármány (Plectrophanes); Bruants des neiges.
- *Seregély (Sturnus); Etourneau.
- *Pásztormadár (Pastor); Martin.
- Varjak (Corvus), valamennyi faj, a holló kivételével;
Corbeaux à l'exception du Grand Corbeau.

Székicsér (Glareola); Glaréola.
 Ugartyúk (Oediceornis); Oedicnème.
 Futólile (Cursorius); Court-vite.
 Lilék (Charadrii); Pluvians.
 Gólyák (Ciconiae); Cigogne blanche et noire.
 Darvak (Grus); Grues.
 Ibiszek (Ibis, Falcinellus); Ibis et Falcinelles.
 Flamingó (Phoenicopterus); Flamant rose.
 Csordás gém (Bubulcus); Garde boeuf Ibis.

II. Szárnyas vad. („Oiseaux considérés comme gibier“;
 a német „Jagdbare Vögel“).

Feketerigó (Merula); Merles.
 Rigók (Turdus); Grives.
 Pacsirták minden faja (Alaudae); Alouettes de toutes sortes.
 Kerti sármány (Ortolan=Emberiza hortulana); Ortolan.
 Székács galamb (Palumbus); Pigeon ramier.
 Vadgalamb (C. livia); Pigeon biset.
 Kék galamb (C. oenas); Pigeon colombin.
 Gerle (Turtur); Tourterelle.
 Pusztai tyúk (Pterocles); Gangas.

Talpas tyúk (Syrhaptēs);¹ Syrrhaptēs.
Hófajd (Lagopus); Logopèdes ou Grouses.
Fajdok (Tetrao); Tétrās ou Coqs de bruyères.
Császárfajd (Bonasa); Gelinotte.
Francolin (Francolius); Francolin.
Fogoly (Perdix); Perdrix grise.
Szírti fogoly (Caccabis); Perdrix rouge.
Fürj (Coturnix); Caille.
Fáczás (Phasianus); Faisan.
Túzokok (Otis, Honbara); Outardes.
Lilék (Charadrius); Pluviers de toutes sortes.
Bibiczek (Vanellus, Chettusia, Hoplopterus); Vanneaux.
Osztrigamadár (Haematopus); Huïtrier pie.
Kőforgató (Strepsilas); Tourne-pierre.
Pólingok (Numenius); Courli.
Goda (Limosa); Barge.
Szalonkák (Scolopax, Gallinago etc.); Bécasses.
Parti futók (Tringae); Bécasseaux.
Czankók (Totani); Chevaliers et Guignettes.
Paizsos czankó (Machetes); Combattants.
VíztaPOSó (Phalaropus); Phalaropes.
Gulipán (Avozetta); Avocettes.
Gólyasnef (Himantopus); Echasses.
Vízicsirkék (Rallus, Crex, Porzana); Râles.
Vízityúkok (Gallinula, Porphyrio); Poules d'eau et sultanes.
Szárcsa (Fulica); Foulques.

Vadhattyú (Cygnus); Cygne sauvage.
Vadludak (Anseres); Oies sauvages.

¹ Ez a belsőázsiai pusztákról nagy ritkán népes csapatokban felkerekedik és a nagy Óceán francia partjáiig vonúl, azután ismét eltűnik.

Őrvöslúd (Bernicla); Bernaches.

Asóllúd (Chenalopex); Oies d'Égypte.

Vadrucczák (Tadorna, Anas, Chauleasmus, Mareca, Dafila, Querquedula, Fuligula, Brenta, Clangula, Harelda, Somateria, Oidemia etc.); Canards.

Sirályok (Larus); Mouettes et Goélands.

Halászkák (Sterna, Anous, Hydrochelidon); Hirondelles de mer.

III. Káros madarak.

Keselyű, valamennyi (Vultur, Gyps, Otogyps, Neophron); Vautours.

***Szakállas keselyű** (Gypaetos); Gypaète barbu.

***Sasok** (Aquila, Nisaetus, Circaetus); Aigles, toutes les espèces.

***Rétisas** (Haliaetus); Pygargues, toutes espèces.

***Halászsás** (Pandion); Balbuzard fluviatile.

***Kányák** (Milvus, Elanus, Nauclerus); Milans, toutes espèces.

***Sólymok** (Falco), valamennyi, a vércsét kivéve; Faucons à l'exception des F. Kobez, cresserelle et cresserine.

***Héja** (Astur); Autour ordinaire.

***Karvaly** (Accipiter); Épervier.

***Rétihéja** (Circus); Busards.

—

***Nagy buhu** (Bubo maximus); Grand-duc vulgaire.

—

Jégmadár (Alcedo); Martin-pêcheur vulgaire.

***Holló** (Corvus corax); Grand Corbeau.

***Szarka** (Pica); Pie voleuse.

***Szajkó** (Garrulus); Geai glandivore.

***Mogyorószajkó** (Nucifraga); Casse-noix ordinaire.

***Gémek** (Ardea); Hérons, cendré et pourpré.

Kisgémek (Ardeola); Blongios.

***Bölgmbika** (Botaurus); Butors.

- ***Vakvarjú** (Nyctycorax); Bihoreaux.
- Űstőkösgém** (Buphus); Héron crabier.
- Kanalasgém** (Platalea); Spatule blanche.
- ***Gődény** (Pelecanus); Pélicans.
- Szula** (Sula); Fous.
- ***Karakatna** (Cormoranus); Cormorans.
- Tengeri sas** (Fregata); Frigate.
- Kerengő** (Phaeton); Phaéton.
- Tengeri behemót** (Diomedea); Albatros.
- Hojzsák** (Procellaria, Puffinus, Thalassidroma); Pétrels,
- Puffins, Thalassidromes.
- Halfarkas** (Lestris); Stercoraires.
- ***Muszkabuvár** (Mergus); Harles.
- ***Vöcsök** (Podiceps); Grèbes.
- ***Bukó** (Colymbus); Plongeurs.
- Alka** (Alca); Pingouins.
- Bárdorrú** (Fratricula); Macareux.
- Kisbukó** (Mergulus); Mergules.
- Úria** (Uria); Guillemots.

Látni való, hogy a javaslat a három jegyzéknél fogva a sarkvidék és Afrika északi részére, tehát roppant területre volt szabva és azontúl egybefoglalta a védelmet, a vadászatot és az üldözést, szóval igen sokat markol.

Meglátszott a javaslaton az előző tanácskozmányok hatása is, a mely a madárjegyzékek szükségét mindinkább szorgalmazta.

Magyar szempontból véve, a védő jegyzék a fennálló magyarral — 1894. XII. 57. és 58. §§. — könnyen összehangba hozható volt volna; nem úgy Ausztriában, hol a különböző tartományokban részben igen nagy nehézségek állottak volna elő. A jegyzékek Németországban sem számíthattak a szövetséges államok részéről sima elintézésre.

Olaszország kiküldöttje pedig kormánya utasítása szerint

határozottan kijelentette, hogy Olaszország oly javaslatot, mely kötelező jegyzéket foglal magában, sohasem fog elfogadni és hozzátette, hogy Magyarországnak és Ausztriának sem állhat érdekében oly egyezmény, a melyet Olaszország visszautasít.

A vadászat belevonása még inkább bonyolította a helyzetet, mert sok fennálló törvényt érintett.

A francia elnökség azonban arra törekedett, hogy javaslatát haladék nélkül letárgyaltassa és elfogadtassa, a mit csak úgy lehetett megakadályozni, hogy a magyar kiküldött a javaslat tanulmányozására haladékot indítványozott és ez el is fogadtatott.

Magyarország, Ausztria, Németország és Olaszország küldöttei, a nyert időközt felhasználva, a párisi német nagykövetségen összegyűltek, ott a francia javaslatot megvitatták és végig tárgyalták a német javaslatot is, a melyet a berlini előértekezlet megállapított és a mely, mint tudjuk, minden jegyzéket mellőzött azért, hogy Olaszországot megtarthassa.

A plenum következő ülésén azután a berlini javaslatot olvasták fel a francia javaslat módosítása gyanánt, a mi azonban nagy vitát idézett elő, mely nem vezetett eredményre. Végre az angol kiküldött azt az indítványt tette: küldessék ki egy albizottság, a melybe minden állam egy képviselőt küldjön és ez az albizottság kísértse meg a két javaslat egyeztetését.

Ez az albizottság még mindég 15 tagból állott; összeült, de tárgyalása nem vezetett megegyezésre. A vita a „Listák” körül forgott és a kérdés az volt, hogy a kötendő egyezményhez csatoltassék-e madárlista, igen vagy nem — és ha lista lesz, az legalább ne legyen kötelező. Az utóbbi álláspont mellett a magyar, az osztrák, a német, az olasz, az angol és a holland kiküldöttek állottak, a kötelező lista mellett ellenben a többiek foglaltak állást.

Az a THIELE-féle közvetítő javaslat, hogy a francia „jegy-

zék“-elv, mint a jövőben kívánatos cél jeleztessék, nem volt keresztülvihető és így az értekezlet eredménytelenül oszlott szét.

Ekkor úgy alakult a helyzet, hogy a berlini javaslat, a plenum elé vive, végleg meg fog bukni és e veszedelemmel szemben a magyar, osztrák, német és olasz kiküldöttek azt határozták el, hogy ha ez az eset bekövetkezik, egyenkint kinyilatkoztatják, hogy az értekezleten tovább részt nem vehetnek és csak arra vállalkoznak, hogy a nélkülök tovább folyó tanácskozások eredményeiről kormányukat értesíteni fogják.

A plenum délutáni összes ülésén az újból megkísérlett barátságos egyezkedés nem sikerülvén, az olasz kiküldött megtette a megállapított nyilatkozatot, a melyhez a többiek, t. i. magyar, német, osztrák, olasz, angol és németalföldi kiküldöttek is csatlakoztak.

E kritikus pillanatban Luxemburg kiküldötte kifejtette, hogy lehetetlen egyezményt létrehozni, ha az országok oly tömege abból kivonja magát és indítványozta, hogy küldesék ki egy szűkebb bizottság, a mely a kölcsönös megegyezést megkísértse. Ez a javaslat elfogadtatott s a szűkebb bizottságba a következők küldettek ki: TISSERAND, THIEL, FATIO, PROST, az osztrák és a magyar kiküldött.

Ezen az értekezleten TISSERAND engedett a francia álláspontból és ekkor a berlini megállapodások vétettek alapul, a mi azt eredményezte, hogy a berlini javaslat készítői is a legmesszebb menő engedékenységet gyakorolták s így aránylag rövid idő alatt teljes egyetértés következett be.

Elkészült az egyezmény tervezete, melynek I—XV. szakasza volt, a melyhez két jegyzék tartozott, ú. m.: a hasznos madarakról és a károsokról szóló. Ez a tervezet 1895 június 29-én került a nemzetközi értekezlet plenuma elé, mely azt egyhangúlag elfogadta. Az erről szóló jegyzőkönyvet valamennyi kiküldött aláírta, tehát az olasz is.

A jegyzőkönyv szerint a kiküldöttek átveszik az egyezmény-

tervezetet, hogy azt kormányaik megítélése alá bocsássák. Az aláírásban tehát semmi kötelező sem volt.

Mielőtt, hogy az egyezményt további útján követnők, megjegyezzük, hogy a középső jegyzék, mely a francia javaslatához mellékelve a szárnyas vadat mutatta ki, egészen elhagyatott, mert kitünt, hogy e tekintetben a különböző államok között az eltérések igen nagyok s így összeegyeztetésre gondolni sem lehet.

Továbbá kitünt, hogy a szakornithologusok a fajok hasznosságára és káros voltára nézve legtöbbször homlokegyenest ellenkező véleményben voltak; az illető jelentések szerint: „alig hogy az egyik fényes előadását bevégezte, mely az adott faj hasznosságát bizonyította, felemelkedett egy másik, a ki éppen oly fényesen kimutatta a faj föltétlen káros voltát“.

Ez világos bizonyítéka volt a közvetlen tapasztalásra alapított biológiai vizsgálatok hiányának, a mint az ügy további fejlődésében meg is voltak a következményei.

A konvenczió-tervezet elfogadott szövegének vázlata ez:

1. §. Az elfogadott hasznos és káros madarak jegyzékére vonatkozik, de elismeri az aláíró államoknak azt a jogát, hogy a jegyzékeket saját érdekeik szempontjának megfelelően *kibővíthessék*.

2. §. Védi a fészket, a fészkaljat és a madárfiakat; de elismeri a rendelkezés szabadságát a ház és az udvar belsejére nézve.

3. §. Tiltja a madarak tömeges fogására alkalmas készülékeket (expressis verbis: „la destruction en masse des oiseaux“); a hálót, cseklét, hurkokat, a lépet stb.

4. §. Rendelkezik az előző § véghajtásáról, mely fokozatosan eszközölhető; de a tilalom, mint végcél, érvényben marad.

5. §. A megvédendő madarakra nézve tilalmi időt szab,

mely márczius 1-től szeptember 15-ig terjed, kivéve a 8. és 9. §§-ban foglaltakat; szabályozza a behozatalt, szállítást és a transito-szállítást is.

6. §. Szabályozza a hatóságok által megengedhető módosításokat.

7. §. Megállapítja a tudományos érdekből megengedhető kivételt és szabályozza az élő madarak tartását.

8. §. A baromfi-udvarra, a szárnyas vadra és a vadászterületeken élő madarakra, a lövőfegyverre és az árúsításra nézve intézkedik.

9. §. Megállapítja azokat a kivételeket, a melyeket az államok tehetnek.

10. §. A szerződő feleket kötelezi, hogy törvényeiket határidőre, három év alatt a konvenczióval összehangzásba hozzák.

11. §. Kötelezi a szerződő feleket az ügyre vonatkozó törvényeiknek és a törvényhatósági határozatoknak kölcsönös közlésére.

12. §. Arról gondoskodik, hogy az egyezmény végrehajtása körül felmerülő kérdések elintéztessenek.

13. §. Rendelkezik a később csatlakozó államok fölvétele iránt.

14. §. Rendelkezik az életbeléptetés határidejéről és a kilépés feltételeiről.

15. §. A jóváhagyást és az okmányok kicserélését állapítja meg.

E konvenczió-tervezet teljes szövegének közlését itt mellőzzük, mert az e között és a ratifikált szöveg közötti különbségek az utóbbiban alább majd fel lesznek tüntetve.

Mielőtt hogy a konvenczió-tervezet további sorsának fejtegetésére térnénk, álljon itt kivonatban az a felterjesztés, a melyet Franciaország vadászai intéztek az ország földművelésügyi minsteréhez, a mely felterjesztés érvelésénél fogva érde-

kes és jellemző és azért foglal itt helyet, mert a nemzetközi madárvédelmi értekezlet ötletéből keletkezett.

A benyújtó a „L'Union des Sociétés de Chasseurs de France“, kelt Párisban, 1895 június 18-án, aláírva ROBERT JEAN titkár által és mint okmány a „Conventio“ irataihoz csatoltatott.

Vonatkozik pedig a felterjesztés azokra a vonuló vagy vándormadarakra, a melyek francia értelemben, mint vad a vadászat tárgyai, vagy „vad“ gyanánt el vannak fogadva: „les migrateurs qu'illicies gibier, ou traites comme tels“.

Hogy mit értenek a francziák ez alatt, azt már tudjuk, itt tehát csak azt az érvelést kell kiemelniünk, a melylyel az elfogadásra ajánlott három pontot, első sorban a fürjvel és némileg a rigófajokkal támogatják; hozzávéve részben még a szalonkát és a pacstírt is.

Reámutatnak arra, hogy a fürjek és a rigók mennyire rovarrevők és mily nagy ennek a jelentősége. Afrikában — Algirban — e madarak valóságos irtóháborút folytatnak a szöcskék ellen, a melyeket tömegesen fogyasztanak. Különösen a fürj az, a mely azóta, hogy a struczmadár kiveszett és a galléros tűzok — Otis houbara — megritkult, a szöcskeveszedelemmel szemben az egyetlen számbavehető ellenség, tehát a francia telepekre nézve rendkívül fontos.

A francia vadászok sajnálják, hogy a Németország (!) Ausztria és Olaszország között 1875-ben¹ kötött szerződés (Déclaration) erre nem vetett ügyet.¹

A francia vadászok végül a következő három pontot ajánlották a nemzetközi értekezletnek elfogadásra:

¹ A francia vadászok nem jól tudják, a midőn azt írják, hogy az 1875-iki „Déclaration“ 1893-ban és „l'Allemagne, l'Autriche et l'Italie“ közt kötöttet, a min különben francziáknál már nem is szokás csodálkozni.

1. Föltétlenül eltiltandók a síkon, az erdőben, a mocsarakban általában a hálók, hurkok, csapók, a lép — filets, lacets, gluaux, trébuchets, pièges de toute sorte — szóval minden madárfogó szerkezet, kivévn a vadászfegyvert, mely eléggé alkalmas (l. fennebb Berlepsch-nél).

2. A vadászati tilalom ideje alatt tiltva legyen a vad-számba menő kóborló- vagy vándormadarakkal való kereskedés, a transito-szállítás és a házalás (mi francziák külön követeljük eltiltani a fürjnek eladását, transito-szállítását, a mire Franciaország adta meg a példát, a mely a tilalmi konvenczióban foglalva van).

3. Feltétlenül eltiltandó a fészkek feldúlása, a tojások kiszedése, az azokkal való kereskedés, azoknak szállítása, úgy a vad-számba menőkét, mint a kis madarakét érteve.

Az első és a harmadik pontról el lehet mondani, hogy ezek már közvéleményt alkotnak; a második pontban a transito-szállítás fontos elem, mely nemcsak a fürjnél, hanem leghasznosabb és legnemesebb éneklőmadarainknál is nagy jelentőséggel bír.

Hogy Franciaország nemes vadászszövetsége úgy véli tudni, hogy Franciaországon kívül az összes európai államok üzik a fürjfogást, ez egy kis tévedés. A fürjek veszedelmekettől múlik: a déleurópai és az afrikai tömeges fogáson és az európai nagy metropolisok fogyasztásán. Az, a mit a francia vadászok Algirra nézve mondanak, rendkívül tanulságos és intő a mi magyar síkságunkra nézve is. A magyar Alföld gazdaságilag véve tetemesen átalakult, az utóbbi időben a fürj nagyon megritkult és az egykor gyakori kis tűzokfaj, a Reznek (*Otis tetrax*) már csak elvétve akad. A vizek lecsapolásával elvonultak a szöcskeevő sirályfajok is. Ellenben föllépett a sáskajárás, nem a történelmi faj, hanem a sokkal kisebb *Stauronotus maroccanus*, tehát a marokkói szöcske, mely veszedelemmé vált.

Az egyezménytervezet további sorsa.

A kiküldöttek „re optime gesta“ elszéledtek és kiki elvitte kormánya számára a „Conventio“ elfogadott tervezetét, a jegyzőkönyvet és a mellékleteket.

S ekkor kezdődött Sisypheus kövének a hegy csúcsára való felgördítése, ha t. i. sikerül.

Azok az államok, illetőleg kormányaik, a melyek résztvenni nem akartak, egyszerűen félreállottak, ezek voltak: Angolország, Hollandia és Oroszország. Tehették, mert az a körülmény, hogy kiküldötteik 1895 június 29-én aláírták a jegyzőkönyvet, az államokat és kormányaikat nem kötelezte semmire, a minthogy a jegyzőkönyv világosan mondja, hogy a tervezet a kormányok bírálata, tehát elhatározása alá bocsáttatik.

1895. Olaszország azonban legott kijelentette,¹ hogy nem csatlakozik azoknál az okoknál fogva, a melyeket kiküldöttei: GIGLIOLI tanár, meghatalmazás alapján úgy a berlini előtanácskozmányon, mint Párisban is tett.

De bizonyos az, hogy Olaszország kimaradása nagy jelentőséggel bírt, mert ott a hasznos madarak nemcsak hogy védelemben nem részesültek, hanem ellenkezőleg, mint tudjuk, a legkegyetlenebb tömeges irtásnak voltak és vannak kitéve, leginkább pedig azok, a melyek nem is ott keltek a fészkekből szárnyra, hanem csak az évszak kényszere alatt átvonultak, Olaszországra nézve tehát tulajdonképpen idegen jóságot jelentettek és jelentenek.

Ez a felfogás nem itt jut először kifejezésre. A vadon élő madár — fájdalom — tulajdonképpen „res nullius“, különösen akkor, a midőn szárnyaszabadjára kelve, zónákon át

¹ K. M. 1895 szeptember 2. 36,540/11. sz.

változtatja helyét; de a kifejtett felfogásnak, ha nincs is jogi, de van mégis bizonyos ethikai alapja, a melyet kifejezni kellett. Nagy kulturállamok mezőgazdasága, mely a hasznos madarak hiányát hovatovább mindinkább sínyli: ez igen nagy érdek, mely nemcsak egyes államok, hanem az emberiség szempontjából is figyelmet követel; ezért ezt a helyzetet közönyösen tekinteni nem lehet.

Az egyezménytervezetre vonatkozó jegyzőkönyvek a cs. és k. közös külügyministerium útján már 1895 augusztus 26-án jutottak a magyar királyi kormányhoz¹ és ugyanazon év szeptember hó 2-án a magyar kiküldött már benyújtotta szép jelentését nyolcz melléklettel fölszerelve.² Így Magyarország részéről a becikkelyezés előkészítésének semmi sem állott útjában, minthogy a kormányzatnak kifogásai nem voltak.

Mielőtt hogy tovább haladnánk, itt a helye egy megjegyzésnek, mely szorosan pro domo van szánva.

A kiküldöttek mindenestre fényes névsorának olvasásánál legott feltűnik, hogy az osztrák és a magyar kiküldötteknek közös szaktanácsosuk volt, holott a két állam közjogilag, területileg és társadalmi összealkotás szerint a madárvédelem tekintetében sem „fogható egy kalap alá”.

Meg kell jegyezni, hogy 1891-ben, vagyis a második nemzetközi ornithologiai kongresszus előtt még valahogyan érteni lehetett volna ezt a reponálást; de 1895-ben már nem, mert 1891-ben a második nemzetközi ornithologiai kongresszuson Magyarország az ornithologusoknak oly sorát bontotta ki, a mely valóban nemzetközi elismerést szerzett a magyar tudományosságnak; sőt 1895-ben már működésben volt a Magyar Ornithologiai Központ is, így a szaktanácsos

¹ K. M. 1895 aug. 26. 38,850/11. szám.

² M. F. M. 1895 szept. 2. 64.921/VII. A jelentés kelte azonban már 1895 július 30-án.

dolgában Magyarország kiállíthatta volna saját emberét. Ez nem vonhat le semmit TSCHUSI lovag kitünő voltáról.

Az egyezmény sorsa innen túl igen lassan fejlődött, mert jelentkeztek kifogások, kikötések, még stilisztikai kicsinységek is, a melyek miatt az összes érdekelt államokkal érintkezni kellett, hogy hozzászóljanak és a megegyezés létrejöhessen.

De sőt akadt oly óhajlás is, a mely egy XVI-ik § csatolását tette szükségessé.

Így igen komoly jellege volt Svájc követelésének, mely az egyezménytervezet 5-ik §-ra vonatkozott és az volt, hogy „A madarak védelme a tilalmi időszakban az I-ső számú listán kimutatott fajokra szoríttassék (tehát semmi rezerváta ne legyen)“.

1899. A francia kormány a svájci kívánság visszautasítását absolut akadálnak tartja és hozzá teszi, hogy a Svájc nélkül a konvencziónak gyakorlati értelme nem volna.¹

Az osztrák földművelésügyi minister az egyezményt egészben csekély értékűnek tartja és azt hiszi, hogy oda kellene hatni, hogy a francia kormány bírja reá a Svájcot a kívánság visszavonására.²

A közös külügyminister tudatja a magyar földművelésügyi ministerrel, hogy a francia kormány a svájci kívánságot nem tartja elfogadhatónak és kéri a magyar földművelésügyi minister véleményét; abban az esetben pedig, ha a kívánság visszautasításának alapján áll, kéri a megokolást.³

A német kormány felfogása szerint a svájci kívánság teljesítése azt jelentené, hogy a magevők semmi védelemben ne részesüljenek, noha az őket megilleti. De noha ez határozott meggyengítése az egyezménynek, a német kormány

¹ M. F. M. 1899 június 30. 38,056/11. K. M. szám.

² M. F. M. 1899 július 5. 15,368/11. K. M. szám.

³ K. M. 1899 július 7. 38,056/11. szám.

reáll, ha másképpen megkötni nem lehet; mert mégis az első jelentékeny lépés a nemzetközi madárvédelem terén. Beleenyugszik különösen, ha a magyar és az osztrák kormány is elfogadja, mert együtt óhajt haladni.¹

Az osztrák kormány tudatja, hogy a francia kormány a svájci változtatás ügyében eddig közlést nem tett; de ha csakugyan úgy állana a dolog, hogy a visszautasítás esetében az egyezmény nem jönne létre, akkor az osztrák kormány elfogadja avval a kikötéssel, hogy a maga területére nézve a lisztát berendezhesse.²

Ehhez a magyar kormány is hozzájárult, a Magyar Ornithologiai Központ véleménye alapján is.³

A változtatás megtörtént.

A midőn ez a komoly veszedelem eloszlott és úgy állott a helyzet, hogy a csatlakozott államok az egyezményt a ratifikáció és kodifikáció terére vihetik, ekkor előállott Svédország, kijelentve, hogy az ország bizonyos részeiben, bizonyos madarakra nézve, a melyek madárvédelmi szempontból közömbösek, a svéd népnél, mint a fogás eszköze, a háló dívik, a mely fogásmód azonban az egyezmény 3-ik §-a szerint tiltva van.

A svéd kormánynak az az óhajtása, hogy erre a körülményre kivétel statuáltassék.

Noha ez beléütközött az egyezmény egyik legfőbb elvébe, t. i. a tömeges fogás kizárásába, az opportunitás nisusa, mely a tárgyalásokon uralkodott és az a vágy, hogy bár kevés, de mégis történjék valami a madarak nemzetközi védelmére — ez elfogadtatta Svédország óhajtását is, a melyre nézve a XVI. § alkottatott meg, mely módosítja a VIII. § második bekezdé-

¹ M. F. M. 1899 szeptember 22. 2410/el.

² M. F. M. 1899 november 29. 22,522/1764. szám.

³ M. F. M. 1899 december 24. 12,298/el.

sét, a hol csupán a lövő fegyver használata van megengedve tehát a változtatás szerint más mód (a háló) is alkalmazható.

1900. Ebben a helyzetben találta az egyezmény ügyét az 1900 év, a melyet, mint tudjuk, a francia nemzet egy világkiállítással valóságos világünneppé kívánt avatni. E fényes alkalom keretébe tartoztak azután a nemzetközi világ-kongresszusok, melyek minden érdekkört felöleltek. Ezeknek fényes sorába helyezkedett a III-ik nemzetközi ornithologiai kongresszus is, a mely, mint magyar előde, a gazdasági ornithologiának szakosztályt állított.

A mondott kongresszus idejében, de már az előtt is DARÁNYI IGNÁCZ állott a magyar földművelési ügy élén, k belátásból, de hajlamból is rendkívüli érdeklődéssel viseltetett a madárvédelem ügye iránt, ezért a párisi kongresszuson a sorok írójával személyesen képviseltette magát, miután ő, min az egyidőben tartott nemzetközi földművelési kongresszus tiszteleti elnöke, ott volt lekötvén.

A két kongresszus a madárvédelem ügyében összefogott már az elnök, MÉLINE, a nemzetközi madárvédelem egyezményi értekezlet 1895-iki elnöke — és DARÁNYI IGNÁCZ tiszteleti elnök ügyszereténél és hajlamánál fogva is. E kérdésben mind a két államférfi kölcsönös hatással volt egymásra mely a nemzetközi madárvédelem ügyének nagy hasznára vált.

A nemzetközi madárvédelem tekintetében a párisi 1900-iki ornithologiai kongresszust két mozzanat tette emlékezetessé.

Az egyik mozzanat az, hogy a párisi dísztoll-kereskedő és tollal díszítő divatüzletek, a mely két ágazatnak a szegény madarak milliárdjai estek már és folytosan esnek áldozatul — itt csak a lejegyzett hat milliárd kolibrit, a négyszázezer párfinn pacsirta-szárnyat és azt hozom fel, hogy a paradicsommadarak teljes kipusztításának megakadályozására tilalmakat kellett fölláltítani — tehát a mondott üzleti ágazatok meg-

bizottjai megjelentek az ornithologiai kongresszuson, hogy emeljék fel szavukat az üzleti érdekeiket sértő madárvédelem ellen.

A másik mozzanat haladást jelentett éppen a madárvédelem ügyében, mert határozat hozatott — és ezt a nemzetközi földművelési kongresszus is magáévá tette — hivatásnak fel az államok kormányai, hogy tétessék alapos vizsgálat tárgyává a madarak táplálkozása, hogy ezen az alapon legyen eldönthető a hasznosság és a károság kérdése. Ebben impliczite benne foglaltatott annak beismerése is, hogy a szakornithologusok 1900-ig inkább csak találmányra döntöttek a hasznosság és károság kérdésében és innen származott az a jelenség is, mely az 1895-iki párisi nemzetközi értekezleten abban nyilatkozott meg, hogy a tanácsadásra felhívott ornithologusok az egyes madárfajok hasznos vagy káros voltára nézve homlokegyenest ellenkező véleményeket nyilvánítottak.

A vizsgálatok eredményéről öt év múlva kellett jelentést tenni a IV-ik nemzetközi ornithologiai kongresszuson Londonban. Álljon itt egyszerűen az, hogy egyedül a magyar földművelésügyi ministerium ügykörébe tartozó Magyar Ornithologiai Központ számolt be Londonban; egyben bebizonyítva azt is, hogy az öt évi terminus a kérdés nehézségeivel szemben nem elégséges, a mit különben az e kérdéssel tüzetesen foglalkozó szakemberek már 1900-ban is tudtak.

E kitérés után térjünk vissza az egyezmény ügyéhez.

Azokra a mozzanatokra nézve, a melyek a külföld tárgyalásaiban játszottak, e vázlat, anyag hiányában, nem terjedhet ki; így ezentúl csak az foglalhat itt helyet, a mi Magyarországon és Ausztriában történt, a mely két ország kormányai továbbra, részben a közös külügyminister közbenjárásával is működtek az akció befejezése érdekében.

A magyar földművelésügyi ministeriumban 1903-ban az egyezmény ügye teljesen tisztázva állott. Elkészült a minister-

tanácshoz az előterjesztés, az egyezmény szövege, mint törvényjavaslat az indokolással együtt.¹ Ez év elején a magyar 1903. igazságügyministerium beküldi a földművelésügyi miniszternek 1904. az egyezmény jogi méltatását² és az év végén küldi ugyanaz a ministerium ugyanannak az egyezmény szövegének utolsó revízióját is.³

Az egyezmény azonban még most sem mehetett volna a törvényhozás elé, mert bele kellett vonni, mint társországot, Horvátországot is, a melyre az a munka várt, hogy horvát nyelvre fordíttassa az okmányt, a mi különösen a listák miatt nagy figyelmet kívánt. Ez is megtörtént.⁴

Végre a közös külügyminister tudatja, hogy ő Felsége, Ausztria császára és Magyarország apostoli királya az 1902-ik évi márczius 19-én, Párisban aláírt nemzetközi madárvédelmi egyezményt 1904 október 15-én ratifikálta.⁵

A magyar miniszterelnök 1905 május 10-én tudatja a földművelésügyi miniszterrel, hogy a nemzetközi madárvédelmi egyezményre vonatkozó iratok kicserélésének napja még nincs meghatározva.⁶

Az osztrák földművelésügyi miniszter a magyar földművelésügyi miniszterrel tudatja, hogy a nemzetközi madárvédelmi egyezmény ratifikálása a párisi cs. és k. osztrák és magyar nagykövetség értesítése szerint haladék nélkül fogantatosítható, a mi a cs. és kir. közös külügyminiszter szerint aggodalom nélkül megtehető. És ha nincs kifogás, úgy Portugáliának és Görögországnak a jegyzőkönyvben hely hagyandó.⁷

¹ M. F. M. 1903 február 10. 845/eln. szám.

² M. I. M. 1903 január 10. 38,343/I. M. II.

³ M. I. M. 1903 december 24. 42,043/I. M. II.

⁴ M. F. M. 1904 szeptember 24. 9056/eln.

⁵ K. M. 1904 október 18. 76,130/11. szám.

⁶ M. E. 1905 május 10. 2065. M. E.

⁷ O. F. M. 1905 augusztus 2. 21,487/4957. sz.

A magyar földművelésügyi miniszter értesíti az osztrákot, hogy Magyarországon a madárvédelem rendben van. Szabályozza a vadászatról szóló 1883. évi XX-ik törvényczikk, a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló 1894. XII-ik törvényczikk, továbbá a földművelésügyi miniszternek 1901. évi márczius hó 18-án kelt 24,655/VII. 1. számú, az előző törvényeken alapuló körrendelete.¹

Ugyanaz értesíti a cs. és k. közös külügyministert arról, hogy nincs észrevétele a nemzetközi madárvédelmi egyezményre vonatkozó okmányok kicserélésére és az ellen sem, hogy Portugália és Görögország számára a jegyzőkönyvben hely hagyassék.²

Ekkor következett a becikkelyezési aktus első lépése: a parlamentben való tárgyalás, mely már a kormány-, utóbb parlamenti- és legutóbb alkotmányváltáság korszakába esett.

A törvényjavaslatot és megokolását 1904 márczius 23-áról keltezve, már DARÁNYI IGNÁCZ utóda TALLIÁN BÉLA nyújtotta be a képviselőházban és a közgazdasági bizottságban való letárgyalás után ugyanazon év augusztus 8-án került a parlament napirendjére, mely azt észrevétel nélkül letárgyalta és alkotmányos tárgyalás, illetőleg hozzájárulás végett a főrendiházhoz áttette, a hol észrevétel nélkül elfogadtatott.

A törvényhozás egyik tényezője által elfogadott törvényjavaslat ekkor szentesítés végett a király ő Felsége elé terjesztetett.

Végre 1906 június 9-én arról értesítette a föléledt alkotmányos kormány miniszterelnöke, dr. WEKERLE SÁNDOR a régi helyére visszatért DARÁNYI IGNÁCZ földművelésügyi ministert, hogy ő Felsége a király a nemzetközi madárvédelmi

¹ M. F. M. 1905 augusztus 2. 1090/el., osztr. kérdés 1905 június 20. 17,137/3991. szám.

² M. F. M. 1905 szeptember 18. 5431/el. szám.

egyezmény becikkelyezéséről szóló törvényt már 1906 január hó 26-án szentesítette s hogy az az értesítés kelte napján, 1906 június hó 9-én fog mint az év I. törvénycíkje közzétetni, tehát a „Corpus jurisba“ befogadtatni, a mi az „Országos Törvénytár“ 1906. évi I. számában meg is történt.

Azoknak, a kik az ügyben közreműködtek és fáradoztak, az az örömük volt, hogy a nemzetközi madárvédelem első, a törvény minden kellékével bíró okmányát a haza törvénykönyvébe iktatni segítették, a mező- és erdőgazdaság hasznára a valódi humanitás szolgálatában.

A nemzetközi egyezmény teljes szövegének magyar kiadása ez:

1906. ÉVI I. TÖRVÉNYCZIKK

a mezőgazdaságra hasznos madarak védelme végett Párisban 1902. évi márczius 19-én kötött nemzetközi egyezmény, valamint az ennek függelékét képező két jegyzék becikkelyezéséről.

(Szentesítést nyert 1906. évi január hó 26-án. — Az egyezményre vonatkozó okiratok Párisban, 1905. évi december hó hatodik napján cseréltek ki.)

1. §.

A mezőgazdaságra hasznos madarak védelme végett Párisban 1902. évi márczius hó 19-én kötött nemzetközi egyezmény két mellékletével együtt ezennel az ország törvényei közé iktattatik.

E g y e z m é n y

a mezőgazdaságra hasznos madarak védelméről.

Ő Felsége az Ausztriai császár, Csehország királya stb. és Magyarország apostoli királya, Ő Fensége Lichtenstein herczeg nevében is; Ő Felsége a német császár, Poroszország királya, a német birodalom nevében; Ő Felsége a

belgák királya; Ő Felsége Spanyolország királya és az ő nevében Ő Felsége a királyság regens-királynője; a francia köztársaság elnöke; Ő Felsége a Hellének királya; Ő Királyi Fensége Luxemburg nagyhercege; Ő Fensége Monaco hercege; Ő Felsége Portugália és Algarbia királya; Ő Felsége Svédország és Norvégország királya, Svédország nevében és a svájci szövetségi tanács a mezőgazdaságra hasznos madarak megvédése végett a különböző államokban egyöntetű eljárást ismervén el czélszerűnek, e végből egyezmény kötését határozták el és meghatalmazottaikká kinevezték, még pedig:

Ő Felsége az Ausztriai császár, Csehország királya stb. és Magyarország apostoli királya:

WOLKENSTEIN-TROSTBURG gróf Ő Nagyméltóságát, rendkívüli és meghatalmazott nagykövetét a francia köztársaság elnökénél;

Ő Felsége Németország császára, Poroszország királya: RADOLIN herceg Ő Fenségét, rendkívüli és meghatalmazott nagykövetét a francia köztársaság elnökénél;

Ő Felsége a belgák királya:

D'ANETHAN báró urat, rendkívüli követét és meghatalmazott miniserét a francia köztársaság elnökénél;

Ő Felsége Spanyolország királya és az ő nevében Ő Felsége a királyság régens-királynője:

DE LEON Y CASTILLO, del Muli őrgróf úr Ő Nagyméltóságát, rendkívüli és meghatalmazott nagykövetét a francia köztársaság elnökénél;

A Francia köztársaság elnöke:

DELCASSÉ TEOFIL úr Ő Nagyméltóságát, képviselőt, külügyministert;

Ő Felsége a Hellének királya:

DELYANNI N. urat, rendkívüli követét és meghatalmazott miniserét a francia köztársaság elnökénél;

Ő Királyi Fensége Luxemburg nagyhercege:

VANNERUS urat, Luxemburg párisi ügyvivőjét;

Ő Fensége Monaco hercege:

DEPELLEY I. B. urat, Monaco párisi ügyvivőjét;

Ő Felsége Portugália és Algarbia királya:

DE SOUZA T. urat, rendkívüli követét és meghatalmazott miniserét a francia köztársaság elnökénél;

Ő Felsége Svédország és Norvégország királya, Svédország nevében:

ÅKERMAN H. urat, rendkívüli követét és meghatalmazott miniserét a francia köztársaság elnökénél; és a

Svájci szövetségi tanács:

LARDY KÁROLY urat, a svájci szövetség rendkívüli követét és meghatalmazott miniserét a francia köztársaság elnökénél,

kik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kölcsönös közlése után a következő czikkeben állapodtak meg:

Első Czikk.

A mezőgazdaságra hasznos madarak, különösen a rovar-evők és névszerint azok a madarak, a melyek a jelen egyezményhez csatolt 1-ső számú jegyzékben felsorolvák, — a mely jegyzéket minden egyes ország törvényhozása hozzáadásokkal kibővíthet, — feltétlen védelmet fognak élvezni olyképpen, hogy azokat bármely módon megölni, valamint fészkeiket, tojásaikat és költségeiket elpusztítani tilos lesz.

Addig is, míg ezen eredmény mindenütt a maga teljességében megvalósúl, a magas szerződő felek kötelezik magukat, hogy mindazokat az intézkedéseket, melyek a következő czikkeben foglalt határozmányok foganatosítására szükségesek, megteszik vagy pedig törvényhozásaiknál javasolni fogják.

2. Czikk.

Tiltva lesz bármely időszakban és bármely módon is a fészkeket és tojásokat elszedni s a madárfiókokat elfogni, vagy elpusztítani.

Ezen fészkek-, tojások- és madárfiókoknak behozatala és átvitele, szállítása, az azokkal való házalás, azoknak elárúsítása, eladásuk és megvételük tilos lesz.

Ezen tilalom nem terjed ki a tulajdonos, haszonélvező, vagy ezeknek megbízottja által elpusztítható oly fészkekre, melyeket a madarak lakóházakban vagy általában épületekben vagy azokon és az udvarok belsejében raktak. *[Azonkívül a jelen czikk határozmányai kivételesen érvényen kívül helyezhetők a bibicz és a sirály tojásaira nézve.]*¹

3. Czikk.

Tilos lesz a kelepczék, kalitkák, hálók, hurkok, lépveszszők és mindenféle más eszközöknek felállítása és alkalmazása, melyeknek célja a madarak tömeges összefogdosásának vagy elpusztításának megkönnyítése.

4. Czikk

Azon esetben, ha a magas szerződő felek nem volnának azon helyzetben, hogy az előző czikk tiltó intézkedéseit rögtön és teljességükben alkalmazzák, az említett tilalmakat a szükségesnek talált enyhítésekkel módosíthatják, de kötelezik magukat a fogás és elpusztítás módszerei-, fegyverei- és eszközeinek alkalmazását olyképpen korlátozni, hogy a 3. czikkben foglalt védelmi intézkedések fokozatosan megvalósuljanak.

5. Czikk.

A 3. czikkben megállapított általános tilalmakon kívül, tilos elfogni vagy megölni minden évnek márczius hó 1-jétől

¹ Későbbi toldás.

szeptember hó 15-éig *[azokat a hasznos madarakat, a melyek az egyezményhez csatolt 1-ső számú jegyzékben fel vannak sorolva].*¹

Ugyanezeknek elárúsítása és árúba bocsátása ugyanazon időszakban szintén tilos lesz.

A magas szerződő felek kötelezik magukat, hogy a meny-nyiben törvényeik megengedik, az említett madaraknak behozatalát és átvételét, valamint szállítását márczius hó 1-jétől szeptember hó 15-éig eltiltják.

*[A jelen cikkben előírt tilalom tartama azonban az északi országokban módosítható lesz.]*²

6. Cikk.

Az illetékes hatóságok kivételképpen időhöz kötött engedélyt adhatnak a szőlőtermő földek, gyümölcsösök és kertek, faiskolák, beültetett, vagy bevetett földek tulajdonosainak vagy művelőinek, valamint az azok felügyeletével megbízott közegeknek, hogy lelőhessék azon madarakat, a melyek jelenléte ártalmas és csakugyan kárt okoz.

Azonban az ily körülmények közt lőtt madaraknak árúba bocsátása és eladása tiltva lesz.

7. Cikk.

Ezen egyezmény határozmányai alól tudományos érdekből vagy a madarak felszaporítása céljából az illetékes hatóságok esetenként és a visszaélések meggátlása céljából szükséges óvintézkedések mellett kivételeket engedhetnek.

¹ *Eredeti:* „les oiseaux quelconques, sauf les exceptions indignés aux articles 8 et 9.”

Módosítva: „les oiseaux utiles énumérés dans la liste No. 1. annexée á la Convention.”

² Toldás.

Megengedhető lesz még ugyanily óvintézkedések előfel-
tétele mellett azon madaraknak fogása, eladása és tartása,
melyek arra szánvák, hogy kalitkában tartassanak. Az enge-
délyt az illetékes hatóságok adják.

8. Cikk.

A jelen egyezmény határozmányai a baromfira nem nyer-
nek alkalmazást, valamint a vadszámba menő madarakra
(szárnyas vadra) sem, melyek fentartott vadászterületeken
vannak és melyeket az illető ország törvényhozása vadszámba
menő madarakul megjelöl.

Bármely más helyen a szárnyas vad pusztítása csak lö-
fegyverrel és a törvényt szabta időszakban lesz megengedve.

A szerződő államok *[felkéretnek]*¹ arra, hogy azoknak a
szárnyas vadaknak árúsítását, szállítását és átvitelét, a melyek-
nek vadászata területükön tiltva van, ezen tilalom tartama
alatt tiltsák meg.

9. Cikk.

A szerződő felek mindegyike kivételeket tehet a jelen
egyezmény határozmányai alól:

1. Azon madarakra nézve, a melyeknek, mint a vadászatra
vagy halászatra károsnak, lövését és pusztítását az ország
törvényhozása megengedi;

2. Azokra a madarakra nézve, a melyeket az ország tör-
vényhozása az ottani mezőgazdaságra ártalmasokként jelölt meg.

Az illető ország törvényhozása által összeállított hivatalos
jegyzék hiányában *[a jelen cikk 2. pontja]*² alkalmazást nyer
azokra a madarakra, a melyek ez egyezményhez mellékelt
2. számú jegyzékben felsorolják.

¹ Eredeti: „s'engagent.“

² Eredeti: „l'article 9 sera appliqué.“

10. Cikk.

A magas szerződő felek intézkedni fognak, hogy törvényeiket a jelen egyezmény határozmányaiával az egyezmény aláírása napjától *[számítandó három éven belül összhangzásba hozzák.]*¹

11. Cikk.

A magas szerződő felek egymással közölni fogják, a francia kormány közvetítése útján, azokat a törvényeket és közigazgatási intézkedéseket, a melyek államaikban a jelen egyezmény tárgyára vonatkozólag már érvényben állanak vagy újabban létrejöttek.

12. Cikk.

A magas szerződő felek, ha szükségesnek látják, képviseltetni fogják magukat egy nemzetközi értekezleten, mely hivatalba lesz az egyezmény végrehajtása során felmerülő kérdéseket megvitatni és oly módosítások iránt javaslatot tenni, a melyeknek hasznosságát a tapasztalat igazolta.

13. Cikk.

Azok az államok, a melyek a jelen egyezményben nem vettek részt, ahhoz, ha kívánják, csatlakozhatnak. Ezen csatlakozás diplomáciai úton a Francia Köztársaság kormányával és ez által a többi aláíró kormányval közlendő.

14. Cikk.

A jelen egyezmény a megerősítő okiratok kicserélése napjától számítva legkésőbb egy év múlva fog életbe lépni.

Érvénye valamennyi aláíró hatalomra nézve határozatlan időre terjed. Azon esetben, ha valamelyikük az egyezményt

¹ *Eredeti:* „du jour fixé pour la mise en vigueur de la Convention.“

felmondaná, e felmondás csakis rá nézve bír hatálylyal és csakis attól a naptól számított egy év múlva, a mikor ez a felmondás a többi szerződő állammal közöltetett.

15. Czikk.

A jelen egyezmény meg fog erősítettetni és a megerősítő okiratok Párisban a lehető legrövidebb idő alatt kicseréltetnek.

[16. Czikk.

A jelen egyezmény 8. cikkének második bekezdésében foglalt intézkedés alkalmazását Svédország északi tartományában, az ottani teljesen különleges égalji viszonyok miatt, kivételképpen mellőzni is lehet.]¹

Minek hitelül az illető meghatalmazottak a jelen egyezményt aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Kelt Párisban, 1902 márczius hó 19-én.

Ausztria részéről és Magyarország részéről:

Ausztria-Magyarország nagykövete,

(P. H.) WOLKENSTEIN A. s. k.

(P. H.) RADOLIN s. k.

(P. H.) D'ANETHAN báró s. k.

(P. H.) LEON Y CASTILLO F. s. k.

(P. H.) DELCASSÉ s. k.

(P. H.) DELYANNI N. S. s. k.

(P. H.) VANNERUS s. k.

(P. H.) DEPELLEY I. s. k.

(P. H.) DE SOUZA ROZA s. k.

(P. H.) ÅKERMANN s. k.

(P. H.) LARDY s. k.

¹ Egészen betoldva.

I. számú jegyzék.

Hasznos madarak.

Éjjeli ragadozók:

Kuvikok (Athene) és Csuvikok (Glaucidium).

Karvalybaglyok (Surnia).

Erdei-bagoly vagy macska-bagoly (Syrnium).

Gyöngybagoly (Strix flammea L.).

Réti fülesbagoly (Brachyote) és erdei fülesbagoly (Otus).

Füles kuvik vagy apró fülesbagoly (Scops giu, Scop).

Kúszók:

Harkályok, fakopáncsok, küllők (Picus, Gecinus etc.)
minden fajai.

Üldögélők:

Szalakóta vagy kék varjú (Coracias garrula L.).

Gyurgyalag (Merops).

Veréb-alkatúak:

Búbos banka (Upupa epops).

Fakúsz, sziklamászó vagy hajnalmadár, csuszka
(Certhia, Tichodroma, Sitta).

Sarlósfecske (Cypselus).

Kecskefejő (Caprimulgus).

Fülemilék (Luscinia).

Kékbegyek (Cyanecula).

Rozsdafarkúak (Ruticilla).

Vörösbegy (Rubecula).

Csaláncsúcsok és hantmadarak (Pratincola et Saxicola).

Szürkebegyek (Accentor).

Poszáták minden neme:

Közönséges poszáták (Sylvia).

Barátka poszáták (Curruca).

Gezék vagy fattyú-fülemilék (Hypolais).

Nádiposzáták, sitkék, mocsári poszáták, tücsök-madarak (Acrocephalus, Calamodyta, Locustella) etc.

Tin-tin poszáta (Cisticola).

Fűzikék (Phylloscopus).

Királykák (Regulus) és **ökörszemek** (Troglodytes).

Czinegék minden neme (Parus, Panurus, Orites etc.)

Légykapók (Muscicapa).

Fecskék minden neme (Hirundo, Chelidon, Cotyle).

Billegetők, sárgyokák (Motacilla, Budytes).

Pipisek (Anthus, Corydala).

Keresztcsőrűek (Loxia).

Sármányok és csicsörkéek (Citrinella és Serinus).

Tengelicz és cziz (Carduelis és Chrysomitris).

Seregély és pásztormadár (Sturnus és Pastor stb.).

Gázlók:

Fehér és fekete gólya (Ciconia).

2. számú jegyzék.**K á r o s m a d a r a k.***Nappali ragadozók.*

Saskeselyű (Gypaetus barbatus L.).

Sasok (Aquila, Nisaetus) minden faja.

Rétisas (Haliaetus) minden faja.

Ráró vagy halászósas (Pandion haliaetus).

Kányák, Villásfarkú-kányák (Milvus, Elanus, Naucletus) minden fajai.

Sólymok: Kerecsen-, vándor-, kaba-, kis sólyom (Falco) minden faja, *kivéve a kék, vörös és fehér körmű vércsét.*¹

Héja (Astur palumbarius L.).

Karvalyok (Accipiter).

Rétihéják (Circus).

Éjjeli ragadozók:

Nagy fülesbagoly vagy **Uhu** (Bubo maximus Flem.).

Veréb-alkatúak:

Holló (Corvus corax L.).

Szarka (Pica rustica Scop.).

Szajkó (Garrulus glandarius L.).

Gázlók:

Szürke- és vörösgémek (Ardea).

Bölnöbikák és bakcsók (Botaurus és Nycticorax).

Evezőlábúak:

Gödények (Pelecanus).

Karakatonák (Phalacrocorax vagy Graculus).

Bukók (Mergus).

Buvárok (Colymbus).

2. §.

Ezen törvényben foglalt egyezmény végrehajtásával a m. kir. földművelésügyi minster, illetőleg Horvát-Szlavon-Dalmátországokban a bán bizatik meg.

¹ A kivételbe helyezett három faj tehát az I. számú jegyzékbe tartozik.
H. O.

Bezáró szó.

A megvédendő hasznos és a védelemből kizárt káros madarak jegyzékére vetve szemünket, legott szembeszökik egy szerkezeti hiba, t. i. az, hogy a kis vércsék, mint hasznos madarak nincsenek az I. számú listába bevéve, hanem belekerültek, mint kivételek a II. számú, a károsokat felsoroló listába; az e könyv végén található eredeti francia szöveg szerint is: „Faucons . . . à l'exemption des Faucons Kobez, Creserelle et Cresserine“; — a magyar szövegben tehát: „Sólymok . . . kivéve a kék, vörös és fehér körmű vércsüket“.

Kimaradt az egyezményből az erdők dísze, az Arany-málínló, kimaradt a rigók összessége. Ezeknek méltatása más helyre tartozik.

Azt azonban el kell ismerni, hogy ha az egyezményt valamennyi európai állam elfogadná, az igen nagy haladást jelentene; a propaganda így teljesen indokolva van.

Leginkább egy kérdés az, a mely most úgyszólván minden ember ajkára tolul: „Mi lesz Olaszországgal; van-e remény a javulásra?“

Ma nincs!

Sőt a helyzet még rosszabbodott! A párisi egyezmény elfogadásával t. i. érvényét veszítette az 1875. évi „Deklaráció“, ANDRÁSSY GYULA gr. és VISCONTI VENOSTA alkotása, az egyetlen okmány, mely Olaszországot a hasznos madarak védelmére kötelezte!

Tudjuk, mily mélyen gyökerezik a madárfogás az olasz nép egész valójában, azontúl mily hatalmas anyagi érdek fűződik hozzá és mily végtelenül nehéz ilyen irányzatnak a megtörése, különösen ott, a hol a nép szenvedélyes, lobbánékony szerencsejátékra, így minden műveletre hajló, mint a madárfogásra is, a melyhez közfelfogás szerint „szerencse“

kell. Mekkora nyomás az, a melyet ez a kormány legfelvilágosodottabb férfiaira is gyakorol!?

Csak hatalmas nyomásra gondolva, tartunk lehetségesnek oly vadászati törvényt, a minő Olaszországé, a melynek legfontosabb szakasza — 5. — egybeesik a madárirtás szennyével!

A mikor RAVA LUIGI földművelési minister 1904 június 27-én letette az olasz képviselőház asztalára a vadászati törvényjavaslatot, az indokolásban költői magaslatra emelkedik, mondván:

„Nè ai nostri giorni, nei quali deve muovere la fede degli educatori la virile sentenza: „mens sana in corpore sano“, sarebbe perdonabile il disconoscere la utilità dell'esercizio fisico della caccia, onde:

Manet sub iove frigido

Venator, tenerae coniugis immemor —

come canta Orazio“.¹

De ha megnézzük: mi minden tartozik az olasz javaslatokban a valóban testedző, igazi vadászat czíme alá, úgy nemcsak azt találjuk, hogy a szalonkát éppen tavaszi tömeges felvonuláskor² és a fürjet is akkor, a mikor a tengeren átkelve, halálra fáradtan megpihen Olaszország szép tengerpartjain, fogdossák és lövik halomra; hanem az olasz Senatus központi bizottsága az 1904—1905-iki ülésszakban, ugyanannak a törvénynek tárgyalásánál az „5 Articolo“-t így ajánlja rendezni a madarakra vonatkozólag:

„Szabad a vadászat:

Az állandó madarakra augusztus 15-től január 31-ig.

¹ Camera dei deputati. Dissegno di legge presentato dal ministro di agricoltura industria e Commercio, Rava. 1902—1904. Documenti etc. Nro. 618.

² Ez — fájdalom — máshol is így van!

A vándormadarakra augusztus 15-től március 31-ig.

Az úszó és parti madarakra augusztus 15-től április 15-ig.

A fürjekre augusztus 15-től május 15-ig; de április 15-től május 15-ig a tenger partjától csak egy kilométernyire befelé és egyedül lövő fegyverrel“.

Ebből kitűnik, hogy az összes szárnyas vándorok éppen vonulásuk idejében, ősszel és tavasszal, ki vannak szolgáltatva!

A vadászati törvényhez tartozó „Tabella A“ pedig taxative sorolja fel a készülékeket, a melyekkel illeték ellenében fogdosni szabad, ezek között van a „Roccolo“, a „Bressanella“ s az összes csapók, hálók, a fedettek éppen úgy, mint a nyiltak, a hordozhatók éppen úgy, mint azok, a melyek helyhez vannak kötve és *apró madarak* fogására valók. Szóval: „Permesso di caccia con reti aperte e copertoni, solchetti fissi o vaganti agli *uccelletti*“.

Itt nem a római költő, nem HORATIUS hangulatos szava, hanem DANTE van helyén:

Lasciate ogni speranza . . .

És talán mégsem, mert mindenütt él a remény, hogy az a királyi fő, mely a nemzetközi gazdasági intézet gondolatát szülte, pártfogásába veszi a gazda legjobb barátait: a hasznos kis madarakat.

Fájdalommal kell azonban megjegyezni, hogy a nemzetközi gazdasági intézet első összejövetelén, Rómában 1905 május-június havában, a magyar kiküldöttek: gróf ZSELÉNSZKY RÓBERT-nek, daczára a támogatásnak, a melyben nagy állású kiküldöttek indítványát részesítették, daczára annak, hogy a legnagyobb buzgóságot fejtette ki, nem sikerült a madárvédelem kérdését napirendre kitüzetni. Az osztály elnöke valóban bámulatos módon kitért.

Már pedig semmi kétség, hogy a madárvédelem ügyét Olaszország hozzájárulása nélkül az egész soron, nemzet-

közileg és különösen Európa mezőgazdasága javára, de a humanitás érdekében sem lehet rendbehozni. Különösen legbecsesebb vándormadaraink azok, a melyek, mint már tudjuk, törzsenként tünedeznek, annál rohamosabban, minél inkább fejleszti immár a gyáripár különösen az óriási hálózatokat, így az azokból tömeges fogásra alkotott készülékeket is, a melyek a szárnyas vándorok rendes, nem változó útjába állítatnak, így valóban irtó hatással bírnak.

A nemzetközi egyezmény fölött folytatott tárgyalások folyamán kifejeztetett az a várakozás, hogy elfogadása jótékony hatással lesz azokra az államokra, a melyekben a tömeges madárfogás fennáll. Csak legmélyebben kellene sajnálni, ha ez a remény minden alapját teljesen elvesztené.

A MADÁRVÉDELEM MAGYARORSZÁGON.

A madárvédelem Magyarországon.

A nemzetközi madárvédelmi egyezménynek 1906-ban a törvénytárba — Corpus Juris — történt bekebelezése, így törvény erejére való emelkedése, Magyarországon az észszerű madárvédelmet már teljes gyakorlatban találta.

A mint már az előzőkből tudjuk, a mezőgazdaságra hasznos madarak védelméről elég hathatósan gondoskodik magában a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló 1894. évi XII. törvénycikk 57. és 58. szakasza is, a melynek végrehajtása a m. kir. földművelési és belügyi miniszterekre van bízva.

De mint mindenütt, úgy nálunk is bebizonyosodott, hogy a madárvédelem azok közé a feladatok közé tartozik, a melyeknek foganatosítására a legjobban szerkesztett törvény és annak legjobb hatósági végrehajtása, ha az utóbbit csupán az állami és törvényhatósági közegek gyakorolják, nem elégséges és hogy ezt csak a nagy köz érdeklődése és közreműködése hajthatja végre igazán és üdvösen. A köz alatt az egész társadalmat érve.

A föléledt alkotmányos korszakban új életre kelt az állatvédelem, de eleintén a madarakra nem is vetett külön nagyobb ügyet és leginkább azon buzgólkodott, hogy az úton-útfélen folyó állatkínzást és ezt is inkább csak enyhítse, mint megakadályozza; mert az érvényben lévő magyar büntetőtörvény

idevágó szakasza csak a nyilvánosan, botrányt okozó módon elkövetett állatkínzást sújtja birsággal, megtorlással, ez pedig nem elég azokkal a nyilvánosan folyó kínzásokkal szemben, a melyekben a megszokás és még inkább az indolencia éppen semmi megbotránkoztatót nem látott és részben ma sem lát.

Az állatvédelem leginkább a háziállatok megvédése körül, első helyen a ló és a kutya védelmére fektette a súlyt és tagadhatatlanul sikerei is voltak; különösen Budapest fővárosában, a hol az Országos Állatvédő Egyesület szervezkedett és sok buzgó tagon kívül megnyerte a kormány és a m. kir. államrendőrség támogatását is, a mi kiváló sikerekhez vezetett.

Az Országos Állatvédő Egyesület agitációja az ország sok pontján fiókegyesületeket is keltett életre és a mi az egész mozgalmat kiválóan jellemezte, az volt, hogy megtartotta az észszerű irányt. A mozgalom nem tévedt az ismeretes „lamentáló érzelgősség” irányába és ha itt-ott ebben az irányban hangok emelkedtek is, a józan közfelfogás mindég győzött, a mely különben is a magyar szellem jellemző vonása.

A speciális madárvédelem, az általános állatvédelemtől külön keletkezett és külön úton érte el mai szervezettségét és idő szerint való betetőzését is.

A mint az előző részből tudjuk, a második nemzetközi ornithologiai kongresszus 1891-ben Budapesten tartatott meg és — ez általánosan el van ismervé — kitünő előkészítésénél és anyagánál fogva jelentős sikert ért el.

Ez a siker szülte gróf CSÁKY ALBIN akkori vallás- és közoktatásügyi ministernél azt az eszmét, hogy ezt a sikert valami állandó intézményben tovább kellene fejleszteni. A minister ennél fogva felkérte a kongresszust szervezett magyar tudományos bizottság elnökét, e vázlat íróját, egy

megfelelő tervezet elkészítésére. Így kelt életre 1894-ben a 1894. Magyar Ornithologiai Központ.

Az intézetnek eleve két főfeladat jutott, ú. m.: Magyarország ornithológiájának tudományos fejlesztése és a madárvonulás tünetének alapos tanulmányozása. Különösen az utóbbi téren az intézet tíz év alatt, nemzetközi értelemben, vezető helyre küzdötte fel magát.

Nagyon természetes, hogy a kizárólag a madártan fejlesztésének szentelt intézethez a kormány részéről és még inkább a nagyközönség soraiból, sok kérdés intéztetett, a melyekre felvilágosítással, véleménynyel szolgált.

A madaraknak általánosan érezhető fogyása, széles körben okozati összefüggésben állónak vétetett a folyton szaporodó és fokozódó rovarkárokkal, a melyek ellen az állam, különösen a filoxera vész nagy csapásainak hatása alatt és ösztönzésére, már intézményesen, a m. k. rovarügyi állomás képében küzdött.

De a vadászati és a mezőgazdasági és a mezőrendőrségi törvények — 1883: X. és 1894: XII. törvényczikk — tárgyalásai azt is bebizonyították, hogy nagy szükség van oly művekre, a melyek a madárnak és az életének helyes képét állítsák a nagy- és leginkább a gazdaközönség elé, hogy így e kedves, szárnyas lények gazdasági nagy jelentőségével ismerkedjék meg. Ez annyival is inkább szembeszökő volt, mert a művelt nyugaton is, hol erős áramlat keletkezett a hasznos madarak megvédése érdekében, érezhető volt a társadalomban a tárgyi tájékozottság hiánya, daczára annak, hogy — különösen Németországban — igen fejlett tudományos és népszerűsítő irodalom virágzott, a mely azonban inkább a természetrajzi és érzelmi irányt művelte, így nem állította előtérbe a madármunkában kifejezett nagy gazdasági érdeket, melynek művelése már súlyánál fogva is csak hasznára válhatott, még akár az aesthetikai érdeknek is.

De volt még egy más szempont is, a mely figyelmet kért és ez az, hogy a madárvédelem kérdésében, annak állami viszonylatában, fel kellett állítani azt a tételt is: ha az állam közérdekből a védelem terére lép, itt tilt és sújt, akkor mondja meg maga az állam, mire vonatkozik tilalma és illetőleg a büntetés?

Mert csak azt mondani: védem a mezőgazdaságra és az erdészetre hasznos madarakat tilalmakkal és azt, a ki a tilalmat áthágja, büntetem, — ez legott kipattantja azt a kérdést, azaz egy egész sort: mely madarak legyenek azok? mi a nevök? hogyan néznek ki? miért hasznosak? És ha vannak ellentétesen károsak is: miért azok? mi a nevök? hogyan néznek ki? mi a kártételök? stb.

Az tiszta és világos, hogy a törvényhozásnak nem lehet feladata, hogy a törvények szövegében végezze azt, a mi az iskola feladata; de oly esetben, a hol az élő természet tárgyainak szabatos meghatározásától függ a tilalom helyes megszabása, a büntetés helyes alkalmazása és végrehajtása, ott, ha a törvény keretén kívül is, de tartozik az állam arról gondoskodni, hogy kinek-kinek módjában legyen megismerni azt, a mit az állam törvényével tilalmaz és esetleg büntetéssel sújt. Ezt tisztán a magánvállalkozásra bízni nem lehet, mert nincs kizárva az eset, hogy ekkor a törvény célzatától eltérő meghatározások keletkezzenek és bajba keverik azt, a ki különben a legjobb hiszemmel él velök.

A Magyar Ornithologiai Központ ezt tartotta szem előtt, a midőn a gazdasági ornithologia felé is fordította figyelmét és irányát. A jelentkező ifjú erőket rendszeresen ebben az irányban tartotta, annyival is inkább, mert az ornithologia rendszertani része, majdnem merőben elejtve a biológiai alapot és inkább az alakiséget gondozva, nagyon érezhetően egyoldalúvá vált.

Oly mű megalkotása, a mely a madarakat mezőgazdasági

jelentőségük szerint is tárgyalja, mely a szakornithologust kielégítse, a gazdát alaposan tájékoztassa és reáhat a földművesek széles rétegére is, oly mű megalkotása nehéz feladat volt ugyan, de nem volt lehetetlen, mert a szakismereten túl az oly fontos nyelvi kérdés sem okozott nagy akadályt.

A mi a megalkotásnak útjában állott, az az állam hozzájárulásának kérdése volt, mert ilyen mű kiadására magánvállalkozó akkoron nem is volt és csupán az állam lehetett az, a mely megteheti; hozzá vállalkozásával a vállalatnak súlyt kölcsönöz és azontúl úttörővé is válik itthon — talán idegenben is.

A Magyar Ornithologiai Központ akkoron a m. k. vallás- és közoktatásügyi ministerium ügykörébe tartozott, fentartása az ország költségvetésében volt biztosítva, tehát ott tapogatódzott legelsőbben is, a hova be volt osztva; azonban siker nélkül. Kétségek merültek föl a szöveg megalkotása és a művészi rész tekintetében. Semmi kétség, hogy a ministeriumnak a multban sok kellemetlen tapasztalatai voltak, a melyek új vállalkozásokkal szemben tartózkodóvá tették.

A nemzetközi madárvédelem ügye azonban fejlődött és az 1891-iki budapesti nemzetközi madártani kongresszus után oly irányzatot vett, mely egy nemzetközi madárvédelmi egyezménynek konkrét alapon való megalkotását czélozta, mely t. i. letett az általános elvek hangoztatásáról és a megvédendő, illetőleg üldözhető madarak jegyzékének megállapítására fektette a kellő súlyt; tehát egy félszázad után odaért, a honnan BALDAMUS 1845 és 1856-ban indulni akart.

Csak természetes, hogy az előzményeket véve, egyedül Magyarország földművelésügyi kormányzatában fejlődhetett ki kellő érzék a madárvédelem ügye iránt, még pedig már annál a körülménynél fogva is, mert — mint az előző részből tudjuk — az ügy nemzetközi viszonylatában, a magyar kormányzat földművelésügyi ága volt az, a mely kezdettől,

tehát 1868-tól fogva közvetlenül részt vett a különböző tárgyalásokban, legtöbbször pedig úgy, hogy mint végső forumtól, tőle függött a döntés; mert hiszen nemzetközi tárgyalásoknál egyetlen félnek az ellenkezése döntheti halomra az egész akciót.

A nemzetközi madárvédelmi ügy azontúl, mint tudjuk, mindég a mezőgazdasággal szerves kapcsolatban tárgyalattott és így nagyon természetes, hogy a nyugot irodalma is lassankint ezt az irányt kezdte követni és ezt ragadta meg a vállalkozás is.

1892. Már 1892-ben jelentkezett a m. k. földművelésügyi ministeriumnál egy külföldi czég¹ avval, hogy a kiadásában megjelenő ily czímű művet: „Deutschlands nützliche und schädliche Vögel“ fordításra felajánlotta.

Mínthogy akkor a ministeriumnak erre speciális szakkezege nem volt, a kir. magyar Természettudományi Társulatkoz fordult véleményért. A Társulat e vázlat írójának osztotta ki az ügyet, a ki tüzetes bírálat mellett, ellene szólt az átvételnek és nyomósan érvelt egy eredeti mű kiadása mellett, a melyre — szerinte — a szakerők már megvoltak.

Azonban a kormányzatban beállott változások, a melyek az irányra is reáhatnak, késleltették a végrehajtást; de mégsem hatottak lankasztólag az egyszer felhívott szakerőkre, a melyek folyton készültek.

A mű írója már régen ki volt szemelve, nem más, mint chernelházi CHERNEL ISTVÁN, kinek nemcsak alapos szakismerete, hanem, mint mondani szoktuk, tolla is volt hozzá olyan, mely megküzdhetett a nyelvi feladattal; mint illusztrátor, ki teljesen a műnek szentelhette magát, NÉCSEY ISTVÁN választatott, ki ugyan entomologiai képekkel foglalkozott tüzetesen, de aránylag rövid gyakorlat után, az angol klasszikus

¹ Parey, Berlinben.

illusztrátorok, KEULEMANS, THORBURN és az élő madarak tanulmányozása alapján, oly madárképeket nyújtott, a melyek ügyes, lágyító reprodukció segítségével az angolok mellett tisztességgel megállhatták helyöket. NÉCSEY mellett HÁRY GYULA kiváló festőnk, kinek ecsetje nem ismer nehézséget, pótolta a hézagokat.

A gazdasági madártan művének ügye azonban csak DARÁNYI IGNÁCZ ministersége alatt került dülőre, mert az alkotmányos korszak földművelésügyi ministerei között ő volt az első, ki kellő érzéssel és nagy erélylyel fogott hozzá a mezőgazdasági irodalom fejlesztéséhez, oly irányban is, hogy a gazdasági ismeretekhez a földművelő nép széles rétegei hozzáférhessenek.

E vázlat tárgyánál maradva, DARÁNYI IGNÁCZ volt az, a ki teljesen át volt hatva a madarak gazdasági nagy jelentőségétől, a mely meggyőződést gazdasági gyakorlata érlelte meg benne; ebből fejlődött ki nála az észszerű madárvédelem hajlama és mindezeket egybefoglalva, csak természetes az, hogy a gazdasági madártan megírásának szükségét belátva, latba vetette egész befolyását, hogy azt megteremtse.

Kiadta a rendeletet a Magyar Ornithologiai Központnak, a melyben a végrehajtással megbízta és miután a könyv ügye alaposan elő volt készítve, sőt a rendelet kiadása idejében sok része már készen is volt, két év alatt — 1898 és 1898. 1899 — a kétkötetes, minden ízében magyar mű készen is 1899. volt; teljes címe a következő: „A földművelésügyi magyar királyi Minister kiadványai. | Magyar Ornithologiai Központ. | Magyarország madarai | különös tekintettel | gazdasági jelentőségekre. | A földművelésügyi magyar királyi Minister megbízásából | írta | CHERNELHÁZI CHERNEL ISTVÁN. | Képekkel ellátták HÁRY GYULA ÉS NÉCSEY ISTVÁN, | intézte | HERMAN OTTÓ | Budapest, 1898, első kötet, 1899, második kötet“.

A színes képek sokszorosítását a CZETTEL ÉS DEUTSCH-féle műintézet CZETTEL GYULA személyes vezetése mellett végezte s a német szakbírálat¹ elismerte, hogy a képek az angolok mellé sorakoznak.

A minister gondoskodott, hogy a mű tiszteletpéldányai a legilletékesebb kezekbe jussanak, a mi a mű tulajdonképeni célzatára, annak javára kitűnő hangulatot teremtett.

De a mű csak az lehetett, a minek szánva volt: a magyar gazdasági madártan tudományos alapműve, mely mint ilyen, más terjedelménél fogva sem gyakorolhatott közvetlen hatást a gazdaközönség széles rétegére, a mit csak más szabású könyv tehetett.

DARÁNYI IGNÁCZ minister éppen azért bízta meg e történeti vázlat íróját egy oly kisebb terjedelmű könyv megírásával, a mely a legszélesebb körben való terjesztésre s így a gazdasági madártan és észszerű madárvédelem érdekének előmozdítására alkalmas legyen.

1901. Ez a kisebb mű — 18 ívnyi terjedelemmel — 1901-ben jelent meg, teljes címe:

„A m. kir. földművelésügyi Minister kiadványai. | A madarak hasznáról és káráról | DARÁNYI IGNÁCZ | m. kir. fölművelésügyi minister megbízásából | írta | HERMAN OTTÓ, képekkel ellátta CSÖRGEY TITUSZ. Budapest, 1901“.

Ez a kis könyv rajta volt, hogy a közsor emberét kedélyénél, szemlélődése sajátosságánál fogva ragadja meg és a madarak életének fontosabb, részben igen vonzó mozzanataiból külön szakaszokat alkotva, lassan átkalauzolja a szárazabb, leíró részbe, a mely csak a legszükségesebbeket adva, kerülte a fölösleges szót, de a parlagiasságot is, mely népszerűsítő művekben elég gyakori; kerülte különösen még a feltolakodó tudákosság és tanítgatás hangját is.

¹ Reichenow: „Ornithologische Monatsberichte, Berlin 1899.

A kis mű első kiadása húszezer, a némileg bővített második kiadása tizenötezer példányban terjedt el és német kiadót is kapott.

A német fordítást RÖSLER JÁNOS KÁROLY, a szászrégeni gymnasium tanára végezte nagy tudással; kiadta KÖHLER FRIGYES JENŐ *Gerá*-ban (Reuss) a következő cím alatt: „Nutzen und Schaden | der Vögel. | Verfasst von | OTTO HERMAN | Chef der st. ung. ornithologischen Centrale in Budapest. | Ins Deutsche übersetzt von | JOHANN CARL RÖSLER, Gymnasial-Professor in Szászrégen. | Mit 100 Abbildungen von Titus Csörgey. | Herausgegeben mit Unterstützung des königlich ungarischen Ackerbau-Ministeriums.¹ | Gera-Untermhaus | 1903“.

1903.

A német kritika, a könyvből merített teljes ismeret alapján a könyvet mintaszerű népkönyvnek ismerte el és az sok külföldi egyesületnél, mint jutalomkönyv szerepel.²

A szakkritika² kiemelte a könyvnek, minden tömörsége mellett tartalmában való gazdagságát, a CSÖRGEY-féle rajzoknak pedig kiválóságát, élethűségét, a mi nem is csoda, mert CSÖRGEY-ben a művész az ornithologussal egyesült.

Különösen e kis műnek madárvédelmi szakasza volt az, a mely a német madárvédők köreit Magyarországra figyelmessé tette, annyiival is inkább, mert az irány azonos volt avval, a melyet báró BERLEPSCH-SEEBACH JÁNOS, a nagy német méhészméltó fia, nem minden küzdelem nélkül, de napjainkban mégis győzelemre vitt, a miről alább még megemlékezünk.

E kitérés után vissza kell szállanunk az 1901-ik évre, mint a melyben a madarak hasznáról és káráról írott és kiadott

¹ Ez arra vonatkozott, hogy a m. kir. földművelési ministerium a kliséket díjtalanul engedte át használatra.

² Reichenow: „Ornithologische Monatsberichte“. Berlin, 1903.

mű korszakot tetőzött be, a melynek mozzanatai közvetlenül az első nemzetközi ornithologiai kongresszussal kötötték össze a jelent és a mely tíz évre — 1891—1901 — terjedett.

DARÁNYI IGNÁCZ elérkezettnek látta ekkor az időt, hogy a gazdaságilag hasznos állatok és főképpen a madarak védelmének terén határozott lépést tegyen, oly intézkedés alakjában, mely törvény erejével bírjon.

E végből gondos előkészítésre és alapos tanulmányozásra 1901. fektetve, kiadta az 1901 márczius 18-án kelt 24655/VII. 1. számú, élő törvényekből folyó, tehát törvényerővel bíró körrendeletet, még pedig a belügyi és kereskedelemügyi miniszterrel egyetértve, mely a mezőgazdaságra hasznos állatokat védi és ez a következő:

Magyar Királyi Földmivclésügyi miniszter.

24655.
VII. 1. 1901. szám.

K ö r r e n d e l e t

valamennyi törvényhatósághoz.

A mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló 1894. évi XII. t.-cz. 57. és 58. §-a alapján a mezőgazdaságra hasznos állatok oltalmazása érdekében a törvényhatóságok meghallgatása után a belügyi és kereskedelemügyi miniszter urakkal egyetértőleg a következőket rendelem:

1. §.

Védelemben részesítendőek a következő állatok:

I. Emlősők.

1. Denevér, népies néven szárnyas egér, pup egér, pup denevér stb. minden faja, minden időben.
2. Vakondok, kivéve a virágos veteményes kerteket, csemeteültetvényeket, hol pusztítható.

3. Cziczkányok fajai, kivéve a vizicziczkányt, mely a halá-szatra káros.
4. Sün, népies néven sündisznó, töviskes, tövis-disznó, tövis-keskutya, szőrdisznó stb.

II. Madarak.

- *Vörös vércse — *Cerchneis tinnunculus*.¹
- *Kék vércse — *Cerchneis vespertina*.
- *Fehér körmű vércse — *Cerchneis Naumanni*.
- *Rétibagoly — *Asio accipitrinus*.
- *Gyöngybagoly — *Strix flammea*.
- *Kuvik — *Glaucidium noctuum*.
- *Törpekuvik — *Glaucidium passerinum*.
- *Gatyáskuvik — *Nyctale Tengmalmi*.
- *Füleskuvik — *Pisorhina scops*.
- Aranymalinkó — *Oriolus galbula*.
- *Pásztormadár — *Pastor roseus*.
- *Seregély — *Sturnus vulgaris*.
- *Szalakóta — *Coracias garrula*.
- *Búbosbanka — *Upupa epops*.
- Kakuk — *Cuculus canorus*.
- *Nyaktekercs — *Yunx torquilla*.
- Csóka — *Corvus monedula*.
- *Nagy fakopáncs — *Dendrocopus maior*.
- *Középső fakopáncs — *Dendrocopus medius*.
- *Fehérhátú fakopáncs — *Dendrocopus leuconotus*.
- *Kis fakopáncs — *Dendrocopus minor*.

¹ A *-gal jelezettek benne vannak a nemzetközi egyezmény listájában. A három vércsefaj már a szentesített egyezmény alapján vétett be.

- *Hócsik — *Picoides tridactylus*.
- *Fekete harkály — *Dryocopus martius*.
- *Zöld küllő — *Picus viridis*.
- *Szürke küllő — *Picus canus*.

- *Csuszka — *Sitta europaea*.
- *Fakusz — *Certhia familiaris*.
- *Hajnalmadár — *Tichodroma muraria*.

- *Havasi pinty — *Fringilla nivalis*.
- *Pintyőke — *Fringilla coelebs*.
- *Fenyőpinty — *Fringilla montifringilla*.
- *Csicsörke — *Serinus serinus*.
- *Csíz — *Chrysomitris spinus*.
- *Kenderike — *Cannabina cannabina*.
- *Nyiri zsezse — *Cannabina linaria*.
- *Zöldike — *Chloris chloris*.
- *Tengelicz — *Carduelis carduelis*.
- Süvöltő — *Pyrrhula pyrrhula*.

- *Hósármány — *Calcarius nivalis*.
- *Bajszos sármány — *Emberiza cia*.
- *Czitromsármány — *Emberiza citrinella*.
- *Kerti sármány — *Emberiza hortulana*.
- *Sordély — *Emberiza calandra*.
- *Nádisármány — *Emberiza schoeniclus*.

- *Bubos pacsirta — *Alauda cristata*.
- *Erdei pacsirta — *Alauda arborea*.
- *Mezei pacsirta — *Alauda arvensis*.
- *Fehérszárnyú pacsirta — *Alauda sibirica*.
- *Füles pacsirta — *Otocoris alpestris*.

- *Erdei pipís — *Anthus trivialis*.
- *Havasi pipís — *Anthus spipoletta*.

- *Parlagi pipis — *Anthus campestris*.
- *Réti pipis — *Anthus pratensis*.
- *Róttorkú pipis — *Anthus cervinus*.

- *Barázdabillegető — *Motacilla alba*.
- *Sárga billegető — *Motacilla flava*.
- *Mezei billegető — *Motacilla campestris*.
- *Kucsmás billegető — *Motacilla melanocephola*.
- *Leánykamadár — *Motacilla boarula*.

- *Szénczinege — *Parus maior*.
- *Fenyves czinege — *Parus ater*.
- *Barátczinege — *Parus palustris*.
- *Gyászos czinege — *Parus lugubris*.
- *Lazur czinege — *Parus cyaneus*.
- *Kék czinege — *Parus coerulaeus*.
- *Búbos czinege — *Parus cristatus*.

- *Őszapó — *Aegithalus caudatus*.
- *Függőczinke — *Remiza pendulina*.
- *Bajszos czinege — *Panurus biarmicus*.
- *Sárgafejű királyka — *Regulus regulus*.
- *Tüzesfejű királyka — *Regulus ignicapillus*.
- *Ökörszem — *Troglodytes troglodytes*.

- *Vízirigó — *Cinclus cinclus*.¹

- *Erdei szürkebegy — *Accentor modularis*.
- *Havasi szürkebegy — *Accentor collaris*.

- *Barátka poszáta — *Sylvia atricapilla*.
- *Karvaly poszáta — *Sylvia nisoria*.
- *Kerti poszáta — *Sylvia simplex*.

¹ Azóta vétetett be.

- *Dalos poszáta — *Sylvia orphaea*.
- *Mezei poszáta — *Sylvia sylvia*.
- *Kis poszáta — *Sylvia curruca*.
- *Nádirigó — *Acrocephalus arundinaceus*.
- *Énekes nádiposzáta — *Acrocephalus palustris*.
- *Cserregő poszáta — *Acrocephalus streperus*.
- *Fülemüle sitke — *Calamodus melanopogon*.
- *Foltos sitke — *Calamodus schoenobaenus*.
- *Csíkosfejű sitke — *Calamodus aquaticus*.
- *Réti tücsökmadár — *Locustella naevia*.
- *Berki tücsökmadár — *Locustella fluviatilis*.
- *Nádi tücsökmadár — *Locustella luscinioides*.

- *Geze — *Hypolais hypolais*.
- *Sisegő füzike — *Phylloscopus sibilator*.
- *Fitisz füzike — *Phylloscopus trochilus*.
- *Bonelli füzike — *Phylloscopus bonellii*.
- *Csil-csal füzike — *Phylloscopus acredula*.

- *Fekete rigó — *Turdus merula*.
- *Leprigó — *Turdus viscivorus*.
- *Énekes rigó — *Turdus musicus*.
- *Szőlőrigó — *Turdus iliacus*.
- *Örvös rigó — *Turdus torquatus*.
- *Kövirigó — *Monticola saxatilis*.
- *Kék kövirigó — *Monticola solitaria*.

- *Hantmadár — *Saxicola oenanthe*.
- *Rozsdás csaláncsúcs — *Pratincola rubetra*.
- *Czigány csaláncsúcs — *Pratincola rubicola*.

- *Házi füstfark — *Ruticilla tythis*.
- *Kerti füstfark — *Ruticilla phoenicura*.
- *Vörösbegy — *Erythacus rubecula*.

- *Kékbegy — *Cyanecula cyanecula*.
- *Kis fülemüle — *Luscinia luscinia*.
- *Nagy fülemüle — *Luscinia philomela*.

- *Szürke légykapó — *Muscicapa grisola*.
- *Kormos légykapó — *Muscicapa atricapilla*.
- *Örvös légykapó — *Muscicapa collaris*.
- *Kis légykapó — *Muscicapa parva*.

- *Füsti fecske — *Hirundo rustica*.
- *Házi fecske — *Chelidonaria urbica*.
- *Parti fecske — *Cotile riparia*.
- *Kazári fecske — *Cypselus apus*.
- *Kecskefejő — *Caprimulgus europaeus*.

- *Pettyes lile — *Charadrius pluvialis*.
- *Havasi lile — *Charadrius morinellus*.
- *Széki lile — *Charadrius alexandrinus*.
- *Ujjas lile — *Charadrius squatarola*.
- *Kis lile — *Charadrius dubius*.
- *Juhászka — *Aegialitis hiaticula*.

- *Fehér gólya — *Ciconia alba*.¹
- *Fekete gólya — *Ciconia nigra*.

- *Bibicz — *Vanellus vanellus*.
- *Danka sirály — *Larus ridibundus*.
- *Kormos szerkő — *Hydrochelidon nigra*.
- *Fehérszárnyú szerkő — *Hydrochelidon leucoptera*.

2. §.

A ki az 1. §-ban felsorolt emlős állatokat és madarakat pusztítja, a madarak fészkeit és tojásait, fiait elszedi vagy azokat hatósági engedély nélkül forgalomba hozza, az 1894.

¹ A két gólyafaj a szentesített egyezmény értelmében vétetett be.

XII. t.-cz. 95. §. o) pontjába ütköző kihágást követ el és 100 (száz) koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntethető.

3. §.

A jelen rendeletem 1. §-ában felsorolt állatokat élve elfogni vagy megölni, a madarak fészket vagy tojásait elszedni, csakis tudományos célra és hatósági engedéllyel szabad.

Csakis hatósági engedéllyel eszközölhető az 1. §-ban felsorolt madarak fészkeinek és tojásainak, nem különben az ott felsorolt állatoknak élő vagy holt állapotban való szállítása is.

4. §.

A ki az 1. §-ban felsorolt állatoknak fogására, madárfészek vagy tojások elszedésére, vagy mindezek szállíthatására engedélyt óhajt kapni, annak valamely hazai tudományos intézet, szaktudós vagy természettudományokkal igazoltan foglalkozó egyéntől, írásban való megbízást vagy megrendelést kell felmutatni.

Ezen engedélyek megadására az 1894. évi XII. t.-czikk 102. §-ában felsorolt elsőfokú hatóságok illetékesek.

5. §.

Hatósági engedély azonban a 4. §-ban foglalt korlátozások mellett is csak legfeljebb 10 drb állat fogására vagy 10 drb madárfészek és tojás elszedésére adható; s ez a mennyiség is csak annyiban, a mennyiben az az illető állatra nézve pusztítás jellegével nem bír.

6. §.

Az 1. §-ban felsorolt állatok fogására, madárfészek, tojások szedésére az engedély a következő minta szerint állítandó ki:

Engedély.

Alulírott hatóság.....i lakosnak, a ki.....
 (tudományos intézet, iskola stb., természettudományokkal fog-
 lakozó szakember neve-tóldarab.....
 (állatfajta, madárfészek, tojás megnevezése) szállítására meg-
 rendelést kapott, a mai naptól számítandó két hét tartamára,
 tehátévihónapjáig terjedő hatálylyal meg-
 engedem, hogydarab(állat, madárfészek,
 tojás megnevezése) elfoghasson vagy elszedhessen s nevezett
 állatokat élő vagy holt állapotban birtokában tarthassa.
 Kelt.....aláírás.....pecsét.

7. §.

Az 1. §-ban felsorolt állatoknak, madarak fészkeinek,
 tojásainak bármily módon való szállítására az engedély a
 következő minta szerinti űrlapon adatik:

Szállítási engedély.

Alulírott hatóság.....(állatoknak, madarak
 fészkeinek, tojásainak megnevezése) ^{elfogására}_{elszedésére} szabályszerű ható-
 sági engedély felmutatása alapján.....i lakosnak meg-
 enged, hogy a fent megnevezett ^{állatokat}_{fészkeket}<sup>tojásokat vasúton, hajón, postán
 vagy kézbenra szállíthassa.
 Kelt.....pecsét.....aláírás.</sup>

8. §.

A 6. §-ban említett engedély csak 14 napig érvényes.
 A szállítási engedély, ha a szállítás vasúton, hajón vagy postán
 történik, az illető szállító vállalat által átveendő és vissza-
 tartandó.

A kézben vagy szekéren való szállításra adott engedély
 is csak 14 napig tartandó engedélylyel adható ki.

Úgy a 6. §., mint a 7. §-ban említett engedély csupán

az abban megnevezett számú és fajú állatok, fészkek és tojások szállítására jogosít s csak egyszer használható.

9. §.

Jelen rendeletem valamennyi községben a szokásos módon kihirdetendő, annak határozmányaira a mezőéri személyzet külön kioktatandó s a határozmányok megtartásának ellenőrzése az erdőéri és útfenntartási személyzetnek is kötelességévé teendő.

Budapest, 1901. évi márczius hó 18-án.

DARÁNYI S. K.

Összehasonlítás.

A törvényerővel bíró körrendelet szerint Magyarországnak 132 védett madárfaja van, körülbelül összessége azoknak a fajoknak, a melyek a mezőgazdaságban nálunk számba jöhetnek.

A francia javaslat hasznos madarak czímén körülbelül 149 fajt ajánlott, olyanok belevonásával is, a melyek nálunk nem fordulnak elő vagy részben a legnagyobb ritkaságok közé tartoznak — Flamingo, Cursorius, Bubulcus, Ibis némely faja — bevette az erdei fülesbaglyot és a varjakat mind, az egy holló kivételével.

Az egyezmény, most már 1906. évi I. törvénycikk, első számú listájába foglalt hasznos fajokat elfogadhatóan 103-ra tehetni. Ez nem vette be a Rezneket és a Túzokot, a melyek feltétlenül hasznosak és azt a szerepet töltik be, a melyre BREHM ALFRÉD az 1873-iki bécsi nemzetközi gazdasági kongresszuson GLOGER-rel szemben oly nagy súlyt fektetett — I. 1873 alatt — és a melyre a francia vadásztársaságok is — I. 1895 — oly élénken reámutattak. Ez magyar földön is tekintetbe veendő, hol az Alföldön a rovarkárok, újabban különösen a sáskajárás növekedőben van, a mikor a Reznek,

a Túzok mindinkább gyérül és a Fűrj is elhallgat, a rovarászó sirályok pedig elvesztették fészkelő helyeiket.

Mielőtt hogy a Magyarországot illető részben tovább haladnánk, vegyük elő összehasonlításul Németország madárvédelmi viszonyait.

Az 1888-ban szentesített német birodalmi törvény — 1784. szám, szentesítve 1888 márczius 22-én — mindössze 10 §-ból áll, mint az előző részből tudjuk, nem sorolja föl a védendő fajokat, hanem a károsokúl elfogadottakat, még pedig 8. §.:

1. A nappali ragadozókat, kivévén a vércsét,
2. a buhút,
3. a gébicseket,
4. a keresztcsőrűeket,
5. a verebeket,
6. a vasorrút,
7. a varjúféléket (holló, fekete varjú, dolmányos varjú, vetési varjú, csóka, szarka, szajkó, mogyorószajkó),
8. a vadgalambokat (székács, vadgalamb, gerle),
9. a vizityúkokat (zöldlábú vizityúk, szárcsa),
10. a gémekeket (gém, vakvarjú, bölömbika),
11. a muszkabuvárokat,
12. a tengeri sirályokat,
13. a káratknákat,
14. a vöcsköket.

E szerint a többi madárfaj mind védve volna. De a szövetséges államok és városok kimutatásai, a melyek a törvény indokolásához tartoztak, sokban ellentétesek a birodalmi törvénnel, a mint azt az alábbi jegyzékből látni fogjuk. Ezek a szövetségesek a következők:

Aachen (1883),¹ Baden (1864), Bajorország (1871), Bréma

¹ A birodalmi törvény megokolásához tartozó kimutatásban, az illető államok és városok törvényeinek, illetőleg rendeleteinek éve.

(1849), Bromberg (1883), Elzász-Lotharingia (1883), Hessen (1837), Lippe-Detmold (1777), Meklenburg-Schwerin (1879), Oldenburg (1873), Reuss-Greiz (1870), Reuss-Gera (1855), Schwarzburg-Rudolstadt (1849), Schwarzburg-Sondershausen (1860), Szász-Altenburg (1870), Szász-Coburg (1809), Szász-Meinigen (1878), Szászország (1878), Szász-Weimar (1852), Waldeck (1868), Württemberg (1878).

Ezeknek jegyzékei összesen a következő fajokat mutatják ki:

- Aranymálinkó (1) Oriolus¹ — Goldamsel.
- Baglyok (6) Strix — Eule.
- Búbosbanka (1) Upupa — Wiedehopf.
- Billegető (3) Motacilla — Bachstelze.
- Búbospacsirta (1) Alauda cristata — Schopflerche.
- Csaláncsúcs (2) Pratincola — Wiesenschmätzer.
- Csíz (1) Chrysomitris — Zeisig.
- Csóka (1) Corvus monedula — Dohle.
- Csonttollú (1) Ampelis — Seidenschwarz.
- Csuszka (1) Sitta — Spechtmeise.
- Czinege (10) Parus — Meisen.
- Danka (1) Larus ridibundus — Möve.
- Egerészölyv (2) Buteo — Mäusebussard.
- Erdei pacsirta (1) Alauda arborea — Baumlerche.
- Fakusz (1) Certhia — Baumläufer.
- Fecske (6) Hirundo, mind — Schwalben.
- Fitisz (5) Phylloscopus etc. — Laubvögel.
- Fogoly (1) Perdix — Repphuhn.
- Füstfarkú (2) Ruticilla — Rotschwänze.
- Gébics (4) Lanius — Würger.
- Gólya (2) Ciconia — Störche.
- Póling (1) Numenius — Sichler.

¹ A nevek között álló () szám a névhez tartozó fajok számát jelenti.

- Hantmadár (3) Saxicola — Steinschmätzer.
Harkály (8) Picus — Spechte.
Havasi csóka (1) Pyrrhocorax — Alpendohle.
Jégmadár (1) Alcedo — Eisvogel.
Kakuk (1) Cuculus — Kukuk.
Kecskefejő (1) Caprimulgus — Nachtschwalbe.
Kékbegy (1) Cyanecula — Blaukehlchen.
Kenderike (1) Cannabina — Hänfling.
Királyka (2) Regulus — Goldhähnchen.
Légykapó (4) Muscicapa — Fliegenschnäpper.
Lile (1) Charadrius — Regenpfeifer.
Vizityúk (1) Gallinula — Moorhun.
Nádiposzáta (8) Acrocephalus stb. — Rohrsänger.
Nyaktekercs (1) Yunx — Wendehals.
Nyiri zsezse (1) Acanthis — Leinzeisig.
Ökörszem (1) Troglodytes — Zaunkönig.
Pacsirta (2) Alauda — Lerche.
Pinty (2) Fringilla — Fink.
Pipis (5) Anthus — Pieper.
Poszáta (7) Sylvia — Grasmücken.
Rigók (8) Turdus — Drosseln.
Kazári fecske (1) Cypselus — Turmsegler.
Sármány (7) Emberiza — Ammern.
Sárszalonka (1) Gallinago — Moorschnepfe.
Seregély (1) Sturnus — Staar.
Süvöltő (2) Pyrrhula — Gimpel.
Szajkók (2) Garrulus stb. — Häher.
Szalakóta (1) Coracias — Mandelkrähe.
Szürke begy (2) Accentor — Flüevögel.
Tengelicz (1) Carduelis — Stieglitz.
Vadgalamb (3) Columba stb. — Wildtauben.
Vadrucza (kb. 8) Anas — Enten.
Varjú (3) Corvus — Krähen.

Vasorrú (1) *Coccothraustes* — Kernbeisser.

Veréb (2) *Passer* — Sperling.

Vetési varjú (1) *Corvus frugilegus* — Saatkrähe.

Vizirigó (1) *Cinclus* — Wasseramsel.

Vörösbegy (1) *Erithacus* — Rotkehlchen.

A német szövetséges államokban védett madarak összesége, a melynek jegyzékei 1777-ben — Lippe-Detmold — kezdődnek, körülbelül 150 fajra terjedne, szemben a magyar 132 védett fajjal; de tudnunk kell, hogy éppen a legrégebb jegyzék védi az összes vadruczákat, a vasorrút, Bréma védi a verebeket, több állam a gébicseket, Bajorország a jégmadarat és az összes szajkókat; védve van mind a két egerészölyv, valamennyi varjú; de a vércsét egy sem védi és csak az 1888-iki birodalmi törvény veszi oltalmába; így a 150 német védett fajból le kell ütni 24 nem védettet s ekkor a magyar védelem *hattal* több madárra terjed ki, olyanra, a mely föltétlenül védendő.

Ebből látjuk, hogy DARÁNYI IGNÁCZ belátása és erélye megteremtette a madárvédelemnek összes feltételeit, megszerezte a fejlesztés lehetőségét. Az igazi végrehajtás a közegeken — de legfőképpen a társadalmon múlik.

És mind ez — a miért a külföld irigyel — nem adja meg a teljes megnyugvást, mert az olasz és egyáltalában a délszaki madárirtás szünet nélkül folyik, a madarak száma oly feltűnően fogy, hogy Angolországból — mely oly szívós az előkelő elkülönülés (isolation) megtartásában — kiindult a hang, mely mintegy ijedősen kérde a füsti fecske rohamos fogyásának okát?

Angolország különállása érthető, mert mint szigetországnak viszonyai egészen mások. Az angol madárvédő törvény kontinentális felfogás szerint nem is az, hanem vadászati törvény, mely a tilalmi idő szigorú megszabásán sarkal.

A ma érvényben levő törvény az előző törvények kiegé-

szítője, hozatott 1880 szeptember 7-én, rövid címe — short title — „The Wild-Birds Protections Act 1880“ = „a szárnyas vadat védő 1880. évi törvény.“

A törvény rendelkező része így szól: „3. A ki márczius 1-je és augusztus 1-je közötti időben szándékosan vadmadarat öl vagy ezt megkísérti, csónakot használ vagy használtat, hogy vadászhaszon; lépet, csapót, hurkot, hálót vagy más szerszámot használ vadmadár-fogásra; a ki ily madarat elad vagy eladásra kínál; vagy a kinek márczius 15-ike után rendelkezése alatt vagy birtokában egy nem régen megölt vagy megfogott vadmadár található — és ha a kihágás Anglia, Irland és Walesre nézve két békebíró előtt, Skóciára nézve a sheriff előtt került ítélethozatalra, az birságra ítélandó, még pedig a csatolt listában megnevezett madarak mindegyike után egy fontig terjedő a birság — és ha más vadmadárról van szó, úgy az első esetkor megintendő és a költségben elmarasztalendő, minden következő esetben, a költségben kívül, egészen öt shillingig terjedő birsággal sújtandó. Ez a rendelkezés azonban nem terjed ki az ingatlan tulajdonosára vagy bérlőjére, vagy a meghatalmazott személyre, ha oly madár lövéséről vagy fogásáról van szó, mely nincs a csatolt listában felvéve. — 4. Ha valakit a kihágásban rajtakapnak, akkor minden embernek joga van tőle nevét és lakását megkérdezni és ha nem akarja megmondani, akkor a 3-ik pontban említett birságon felül még tíz shillingig terjedhető birsággal sújtandó.“

A törvényhez csatolt jegyzék a következő:

1. **American quail** = *Ortyx virginianus* = **Amerikai fürj**.¹
2. **Auk** = *Alca torda* = **Alka**.

¹ Az angol neveknek a tudományos nomenclaturára való áttételét dr. E. H. DRESSER kitűnő angol ornithologusnak és a Tring-Múzeumnak köszönöm.

3. **Avozet** = *Avozetta recurvirostra* = **Gulipán.**
- *4. **Bee-eater** = *Merops apiaster* = **Gyurgyóka.**¹
5. **Bittern** = *Botaurus stellaris* = **Bölgömbika.**
6. **Bonxie** = *Lestris catarrhactes* = **Halfarkas.**
7. **Colin** = *Ortyx virginianus* = **Amerikai fürj.**
8. **Cornish Chongh** = *Pyrrhocorax graculus* = **Havasi csóka.**
9. **Coulterneb** = *Fratercula arctica* = **Késes lunda.**
10. **Cuckov** = *Cuculus canorus* = **Kakuk.**
11. **Curlew** = *Numenius arcuatus* = **Póling.**
12. **Diver** = *Colymbus* = **Buvár.**
13. **Dotterel** = *Charadrius morinellus* = **Havasi lile.**
14. **Dunbird** = *Fuligula ferina* = **Barátrécze ♀.**
15. **Dunlin** = *Tringa alpina* = **Havasi partfutó.**
16. **Eiderduc** = *Somateria mollissima* = **Dunnalúd.**
- *17. **Fern owl** = *Caprimulgus europaeus* = **Kecskefejő.**
18. **Fulmar** = *Fulmarus glacialis* = **Sirály hojsza.**
19. **Gannet** = *Sula bassana* = **Buta szula.**
- *20. **Goatsucker** = *Caprimulgus europaeus* = **Kecskefejő.**
21. **Godwit** = *Limosa melanura* = **Goda.**
- *22. **Goldfinch** = *Carduelis carduelis* = **Tengelicz.**
23. **Grebe** = *Podiceps* = **Vöcsök.**
24. **Greenshank** = *Totanus nebularius* = **Szürke czankó.**
25. **Guillemot** = *Uria troile* = **Hülye lumma.**
26. **Gull** = *Larus* = **Sirály (kivéve a tengeri sirályt = Blackbacked Gull).**
- *27. **Hoopoe** = *Upupa epops* = **Búbosbanka.**
28. **Kingsfisher** = *Alcedo ispida* = **Jégmadár.**
29. **Kittiwake** = *Rissa tridactyla* = **Heringsirály.**
30. **Lapwing** = *Vanellus vanellus* = **Bibicz.**
31. **Lark** = *Alauda* = **Pacsirta.**

¹ A *-gal jelezett fajokat az egyezmény védi.

32. Loon = *Colymbus septentrionalis* = Északi buvár.
33. Mallard = *Anas boschas* = Tőkés rucza.
34. Marrot = *Uria et Alca* = Lumma és Alka.
35. Merganser = *Mergus serrator* = Muszkabuvár.
36. Murre = *Mergulus alle* = Rákevő.
- *37. Night Hawk = *Caprimulgus europaeus* = Kecskefejő.
- *38. Nightjar = *Caprimulgus europaeus* = Kecskefejő.
- *39. Nightingale = *Luscinia luscinia* = Fülemüle.
40. Oriole = *Oriolus galbula* = Aranymálinkó.
41. Oxbird = *Tringa alpina* = Havasi partfutó.
- *42. Owl = *Strix* = Bagoly.
43. Oystercatcher = *Haematopus ostrilegus* = Csiga-nyitogató.
44. Peewit = *Vanellus vanellus* = Bibicz.
45. Petrel = *Procellariae* = Hojszák.
46. Phalarope = *Phalaropus* = Víztaposó.
47. Plover = *Charadrius* = Lile.
48. Ploverspage = *Aegialitis* = Juhászka.
49. Pochard = *Fuligula ferina* = Barátrécze ♂.
50. Puffin = *Puffinus anglorum* = Angol vészmadár.
51. Purre = *Tringa alpina* = Havasi partfutó.
52. Razorbill = *Alca torda* = Alka.
53. Redshank = *Totanus calidris* = Vöröslábú czankó.
54. Reeve or Ruff = *Pavoncella pugnax* = Pajzsos czankó.
55. Roller = *Coracias garrula* = Szalakóta.
56. Sanderling = *Calidris arenaria* = Fenyérfutó.
57. Sandpiper = *Totani* = Czankók.
58. Skout = *Stercorarius parasiticus* = Rabló hojsza.
59. Sealark = *Aegialitis hiaticula* = Juhászka.
60. Seamew = *Larus* = Tengeri sirály.
61. Sea Parrot = *Fratercula arctica* = Késes lunda.

62. **Sea Swallow** = *Sterna* = **Tengeri csér.**
63. **Shearwater** = *Puffinus* = **Vészmadár.**
64. **Sheldrake** = *Tadorna tadorna* = **Ásólúd.**
65. **Shoveller** = *Rhynchops clypeata* = **Kanalas rucza.**
66. **Skua** = *Stercorarius* = **Halfarkas.**
67. **Smew** = *Mergus albellus* = **Kis munkabuvár.**
68. **Snipe** = *Gallinago* = **Sárszalonna.**
69. **Solan Goose** = *Sula bassana* = **Buta szula.**
70. **Spoonbill** = *Platalea leucorodia* = **Kanalasgém.**
71. **Stint** = *Tringa minuta* = **Kis partfutó.**
72. **Stone Curlew** = *Oedipodius crepitans* = **Ugartyúk.**
- *73. **Stonechat** = *Pratincola rubicola* = **Czigánycsaláncsúcs.**
74. **Summersnipe** = *Totanus hypoleucos* = **Billegető czankó.**
75. **Tarrock** = *Rissa tridactyla* = **Heringsirály.**
76. **Teal** = *Anas crecca* = **Csörgő récze.**
77. **Tern** = *Sterna* = **Csér.**
78. **Thickknee** = *Oedipodius crepitans* = **Ugartyúk.**
79. **Tystey** = *Uria grylle* = **Fekete lumma.**
80. **Whaup** = *Numenius arcuatus* = **Póling.**
81. **Whimbrel** = *Numenius phaeopus* = **Kis póling.**
82. **Widgeon** = *Anas penelope* = **Fütyülő rucza.**
83. **Wild Duck** = *Anas ferax* = **Vadkacsák.**
84. **Willock** = *Uria troile* = **Hülye lumma.**
85. **Woodcock** = *Scolopax rusticola* = **Szalonna.**
- *86. **Woodpecker** = *Picus* = **Harkály.**

Az angol listából látható, hogy nem fajok, hanem közhasználatban lévő nevek alapján védi a madarat s így történik, hogy a Kecsefejt négy név alatt is védi, ú. m.: *Fern owl*, *Goatsucker*, *Night Hawk* és *Night jar*; az Alkát két név alatt, ú. m. *Auk* és *Razorbill* alatt; a Bibiczet: *Lapwing* és

Peewit alatt; az Ugartyúkot: Stone Curlew és Thickknee alatt, tehát úgy jár el, mint a magyar „Körrendelet“.

Ebben a jegyzékben hiába keressük azokat a fajokat, a melyekre a kontinentális madárvédő államok a legnagyobb súlyt fektetik és hogy csak néhányat említsünk: hírök sincsen a fecskefajoknak — swallows and swifts; — a kékbegynek — blue-throat; — a veresbégnek — redbreast; — a hantmadárnak — wheatear; — a szürke begynek — accentor; — a poszátáknak — warblers; — a tücsökmadaraknak — grasshopper warbler; — ebből a sorból csupán a fülemüle — nightingale — kapott helyet. Hiába keressük a légykapókat — flycatcher; — a billegetőket — wagtails; — még az ökörszem — wren — és a királykamadár — gold-crested and fire-crested Wren — sincsen a jegyzékben stb.

Ellenben bejutottak a jegyzékbe oly madárnemek, a melyeket a kontinentális felfogás a halászat legnagyobb ellenségei közé sorol. Hogy csak egy pár legyen említve, benne vannak a Muszkabuvárok: Merganser és Smew; a nagy Buvárok: a Diver és a nagy vöcsök: Grebe; a halfarkasokról: Bonxie stb. nem is szólva.

Az angol törvényt még az is vadászati törvényt nyé avatta, hogy nem védte a fészket és fészekaljat; de ezt észrevették és novelláris úton 1894-ben a: „Wild-Birds Act 1894“ a védelmet elrendelték.

A védelem azonban, a melyben a fészekaljakat részesítik, nem általános és nem szól egyszersmindenkorra. A kormány bármely grófság illetékes előterjesztésére rendeleti úton eltilthatja a vadmadarak tojásainak szedését egy vagy több évre a grófság területén belül. A hely és a vadmadár faja tüzetesen megjelölendő. A kormány illetékes előterjesztésre elrendelheti oly madárfajok védelmét is, a melyek az alaptörvényhez csatolt listába nincsenek befoglalva.

Az az angol madárvédelem, a mely a kontinentális fel-

fogásnak felel meg, a társadalomra van bízva, gondoza pedig a királyi madárvédelmi társulat: „Royal Society for the Protection of Birds“.

Angliában különben a madarak és fák napja be van hozva s a királyi madárvédelmi társulat angol szokás és szellem szerint pajzsok, könyvek és érmekkel buzdítja azokat, a kik a fákról és a madárvédelemről a legkitünőbb értekezéseket írják.

Újabban ugyan ez a királyi társulat felkarolta a mester-séges fészekodvak ügyét és a Tower-híd közelében központi rakodótárt rendezett be.¹

Az összehasonlító tárgyalás mindenestre két tanúságot szolgáltat, ú. m. először, hogy az 1902-iki nemzetközi egyezmény jó alapot nyújt az egységes rendezéshez és másodszor, hogy Magyarország madárvédelmi ügye kor szerint teljesen rendben van.

A jövő.

A ki nincsen beavatva a szakba, nem veszi észre azoknak az állandó, nem vándorló hasznos madaraknak fogyton-fogyását, a melyeknek munkáját az erdő, a kert nem nélkülözheti; de veszi észre az „elférgesedést“.

A közfelfogás a czinegétet állandókül tekintette és ezek fogynak, sőt teljesen eltűnedeznek oly helyekről, a hol egykoron bőven éltek és működtek. Hova lesznek?

Ezek is feltűnedeznek a délszaki madárpiaczkokon, hol tucatszámra kelnek el a konyha számára!

A legközelebbi, mert természetes kérdés most már az:

¹ „Bird Notes and News, Circular Letter issued Quaterly by the Royal Soc. for the Protection of Birds. Vol II. No. 3. London; September 1906.“

mi készíti ezeket a szárnyasokat a vándorlásra, sőt a kívándorlásra? A felelet, mint tudjuk, nagyon egyszerű, t. i. az, hogy ezek a madarak odvakban fészkelnek, a modern erdő- és kerti gazdaság pedig nem tűri a régi fát, mely odvaival lekötötte az odvakban költő madarakat, azok tehát a szó igazi értelmében hajléktalanokká lettek, tehát bolyongásra fogták a dolgot! Ezt már BREHM ALFRÉD hangoztatta.

És hajléktalanokká lettek a bokrosokban költő legnehezebb éneklőink, java rovarszedők, mert a modern gazdaság „tisztá táblákat“ kíván, így nem tűri azt, hogy itt-ott bokrosok, csalityok maradjanak, hajlékúl azoknak a szárnyasoknak, a melyek a vetésnek és veteménynek ingyen és hű őrei.

Mindezek a viszonyok arra bírták báró BERLEPSCH HANS valóban ideális madárvédőt, hogy azt az irányt tűzte ki, melyet ez a rövid mondat foglal magában:

„Megtartani a mi megtartható.“

Ebből pedig arra a következtetésre jutott, hogy vissza kell adni a hasznos madaraknak azt, a mit a gazdasági irányzat elvett tőlük. Minthogy pedig a gazdasági haladás nem térhet vissza az ősi állapotra, *az elvontat mesterségesen kell pótolni.*

Ez vezette reá BERLEPSCH bárót a természetes fészkelő odvak tanulmányozására, oly gép szerkesztésére, mely ilyen odvakat váj és ez vezette reá a bokroknak oly nevelésére, metszés és részben a hajtások összeházasítása által való alkalmassá tételére, hogy a fészkelő alkalmat kereső szárnyasok nem is tudnak ellentállani, hanem megtelepednek. Cassel város parkja, Seebach jószág, a melyet BERLEPSCH valóságos fészkelő teleppé avatott, élő példái a sikernek.

A legmeglepőbb siker pedig az volt, hogy a midőn az északnémet futóhomok buczkákon berendezett ültetvényeken, karókra alkalmazott mesterséges odvakat tűztek ki, mindjárt

az első esztendőben ezeknek nem kevesebb mint 90% népesedett meg, oly czinegefajokkal, a melyek ott azelőtt elő sem fordúltak.

Ez is megragadta DARÁNYI IGNÁCZ figyelmét.

A kereskedelmi kormányzat istápolásával már előbb életre kelt az első magyar fészekodú-gyár és megjelent CSÖRGEY TITUSZ tollából a Magy. Ornith. Központ kiadásában az utasítás a mesterséges fészkelő odvak alkalmazásáról és kezeléséről, úgy a fészkelő bokrokról is.

A minister 1906. évi június hó 12-én 3686. szám alatt utasította a Magyar Ornithologiai Központot oly tervezet benyújtására, mely az állami erdőségeknek — öt millió hold --- fészekodvakkal való ellátását tegye lehetővé, a mi folyamatban is van.

Ugyanez időtájban adta ki gróf APPONYI ALBERT rendeletét a madarak és fák napjának a népiskolákban való behozatalára.

Evvel bevégeződik a nemzetközi madárvédelmi egyezmény és a magyarországi madárvédelem ezidőszertinti története.

A NEMZETKÖZI
MADÁRVÉDELMI EGYEZMÉNY
TÖRTÉNETI ÁTNÉZETE.

A nemzetközi madárvédelmi egyezmény történeti átnézete.

1845. *Baldamus* az első német ornithologus-gyűlésen Köthenben fölveti a hasznos állatok, különösen a madarak védelmének eszméjét. Visszautasítják.
1846. *Baldamus* a szász gazdasági egyletek gyűlésén megismétli indítványát. Félreteszik.
1856. *Baldamus* a második német nagy ornithologiai gyűlésen ismétli javaslatát, a hasznos madarak jegyzékének kapcsán. Nem veszik tekintetbe.
1868. A német mezőgazdák és erdészek Bécsben tartott XXVI. nagygyűlése fölveti a hasznos madarak nemzetközi megvédésének eszméjét, kérve a cs. és kir. közös külügyi minisztériumot megfelelő nemzetközi szerződések és egyezmények megkötésére.

Az első csatlakozó államok a Svájc és Olaszország.

1869. Franciaország helyeslőleg nyilatkozik, súlyt fektet a Svájc, Olasz- és Spanyolország megnyerésére.
1871. Magyarország és Ausztria kormányai megegyeznek, hogy az „egyezmény” formája választassék.
1872. A Svájc egy nemzetközi értekezlet összehívását indítványozza. Az osztrák kormány kiküldi *Frauenfeld* lovagot, ki Florenczben *Targioni-Tozzetti* tanárral I—VI.

pontban állapodik meg. A pontok Bécsben módosítottak és azután Olaszországnak előterjesztetnek.

1873. A Bécsben tartott nemzetközi gazdasági és erdészeti kongresszus tüzetesen tárgyalja a madarak nemzetközi védelmét. Határozati javaslatok:

1. Egyezmény, anyaga I—IX. pont.

Jegyzékek: védendő, vadászható madarokról.

Tilalmak.

Nemzetközi bizottság. (*Tschudi.*)

2. Egyezmény, anyaga I—III. pont.

Jegyzék: A) a hasznos, B) a káros madarak. (*Marenzeller.*)

3. A madarak apadásának oka a modern földművelés; termények zsúfolásával felszaporítja ellenségeiket. Nem a fogdosás, hanem a fészkelési alkalmak rombolása apasztja a madarakat.

Vissza kell állítani a csalitokat, bokrosokat; élő sövényeket kell nevelni.

Ismertető könyv ingyen osztogatandó. (*Brehm A.*)

4. Nemzetközi egyezmény kötendő. (*Settegast.*)

5. Kompromisszum-határozat: elfogadja a nemzetközi bizottság kiküldését és az egyezmény corpusát I—VII. pontban állapítja meg.

1874. A magyar földművelésügyi kormányzat a bécsi pontozatokat tárgyalási alapnak elfogadja, jóknak tartja.

1875. *Andrássy Gyula* gróf és *Visconti-Venosta* megkötik a magyar-osztrák-olasz kölcsönös „Déclaration“-t és megállapítják a csatlakozási jegyzőkönyv tartalmát. A „Déclaration“ I—IX. szakaszból áll, a leghatalmasabb olasz készülékeket, a roccolót, a pressanellát és a passatát mellőzik. A jegyzőkönyv I—III. pontozatot foglal magában.

1876. A cs. és kir. közös külügyminisztérium megkezdí az agitációt a „Déclaration“ mellett és a jegyzőkönyv alapján.

Az államok nagy többsége a keresztülvitel tekintetében nehézségeket talál.

Svájc és Franciaország határozottan csatlakoznak. A legtöbb állam a német birodalmi törvényt tartja bevárándónak.

1884. Bécsben első nemzetközi ornithologiai kongresszus RUDOLF trónörökös védősége alatt. Igen tüzetesen foglalkozott a nemzetközi madárvédelemmel.

1. A gazdasági érdek mellett felvetődik az aesthetikai is, mely az előbbinek csak akkor rendelő alá, ha életbevágó.

Valamennyi madár védendő *exceptis excipiendis*. (*Altum.*)

2. A tilalmak megállapítása. (*Fatio.*)

3. Egyezményt sürget s felhoz némely föltételt. (*Borggreve.*)

4. Az olasz kormány képviselője kijelenti, hogy meg kell maradnia az 1875-iki deklaráció mellett.

5. A kongresszus határozata kompromisszum, melynek két pontja messze alatta marad az 1873-nak.

6. Állandó nemzetközi ornithologiai bizottság szervezetik, a mely a megfigyelő hálózat szervezésével és a következő kongresszus előkészítésével bizatik meg.

7. A II. nemzetközi ornithologiai kongresszus helyéül Budapestet tűzik.

1887. A II. kongresszus szervezését a magyar vallás- és közoktatásügyi ministerium veszi át, az időpont 1888. Az állandó nemzetközi ornithologiai bizottság elnöksége és titkársága között éles konfliktus tör ki, mely minden haladást megakaszt. A kongresszus idejéül 1889 határoztatik.

1889. *Rudolf* trónörökös kikért véleménye, röviddel reá halála; utóbb:

a kongresszus eszméjének a föléledése; megbeszélések.

1890. A magyarok megragadják és keresztülviszik a szervezést. Végleges határidő: 1891 pünkösdi ünnepe.
A magyar ornithologusok gyűlése.
A kongresszus végleges terve.
Meghívások.
Osztályok szervezése, ezek között külön a „Gazdasági madártan“ osztálya.
Referensek felkérése; a madárvédelem ügyére *Th. Liebe* és *Jacoby v. Wangelin*; magyar referens: *Máday Izidór*.
1891. II. nemzetközi ornithológiai kongresszus Budapesten.
A gazdasági szakosztály megalakulása, elnöke nemes *Homeyer Sándor* ny. őrnagy, Greifswald.
A német és osztrák javaslatok visszavonattak s elfogadtatott a *Máday*-féle, mely lényegében az 1875-iki magyar-osztrák-olasz deklarációhoz való visszatérését, annak propagálását ajánlotta.
Magyarország madárvédelmének átnézete csatolva.
Berlepsch báró előadása az olasz madárirrásról.
1892. Németország csatlakozása az 1875-iki deklarációhoz.
1893. Franciaország meghívja Európa államait egy Párisban tartandó nemzetközi madárvédelmi értekezletre.
A meghívó fölötti tárgyalások kezdete.
1895. Franciaország megismétli a meghívást. Az államok elfogadják és kijelölik a küldötteket.
Előértekezlet Bécsben a magyar és osztrák kiküldöttek között.
Előértekezlet Berlinben a német, magyar, osztrák és olasz kiküldöttek között.
A nemzetközi értekezlet megalakulása 1895 június 25-én.
A francia kész elaboratum a hasznos, a vadászható és a káros madarak listájával.
Olaszország kijelentése, hogy semmiféle jegyzékes javaslatot el nem fogad.

Kompromisszum-javaslat I–IX. §. és a hasznos és káros madarak jegyzéke.

Elfogadása az egyezmény tervezetének.

1899. Svájc utólagos kikötése az egyezmény 5. §-ára vonatkozólag.

Svédország utólagos követelése az egyezmény 3. §-ára vonatkozólag.

1900. III. nemzetközi ornithologiai kongresszus Párisban.

Elhatározza a madarak táplálkozásának tanulmányozását; a jelentés határideje 1905, Londonban.

1902. A nemzetközi madárvédelmi egyezményt a csatlakozó államok meghatalmazottjai aláírják.

1903. Az egyezmény előkészítése a magyar törvényhozás számára.

1904. Az egyezmény a magyar törvényhozás elé jut.

1906. Az egyezmény királyi szentesítése 1906 január 26-án; a Corpus Jurisba való beiktatása 1906 június 9-én.

A magyar madárvédelem története.

1883. A vadászati törvény, XX. törvénycikkben a 9., 12., 15., 20. és 30. §§-ok rendezik a madarak viszonyát.

1894. A mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló XII. törvénycikk 57. és 58. §§. rendezi a madárvédelmet.

1901. Körendelet, márczius 18. 24,655/VII. 1. szám, melyben a magy. kir. földművelésügyi minster a belügyi és kereskedelemügyi minsterrel egyetértve 132 hasznos madárfajt helyez törvényes oltalom alá.

1906. *Darányi Ignác* földművelésügyi m. kir. minster elrendeli a magyar kincstári erdőségeknek mesterséges fészekodvakkal való ellátását, 1906 július 17. 55,326/I—A. 1. Ugyancsak *Darányi* minster intézkedése folytán rendelkezés történik arra nézve, hogy a kincstári erdősé-

geknek mesterséges odvakkal való felszerelése a magyar ipar igénybevételével történjék.

A m. kir. kereskedelemügyi minister üdvös intézkedése folytán Baranya-Kárászon működni kezd az első magyar fészekodú-gyár, mint a *Kühnel*-féle fűrészárútelep kiegészítő része.

Ugyancsak *Darányi* minister intézkedése folytán és ő cs. és kir. fensége *József főherczeg és magyar királyi herczeg* engedelmével a budapesti Margitszigeten fészkelő- és madáretető-telep létesül.

Evvel kapcsolatban a minister személyes elnöklése alatt 1906. évi deczember hóban országos értekezlet ült össze, mely a fészekodvakkal való kísérletezésre a pontokat kijelölte és az ellenőrzés módozatait megállapította.

Ennek az évnek nevezetes mozzanata, mint már tudjuk, a madarak és fák napjának az elemi iskolákban való kötelező behozatala is.

AKÖNYVBEN ELŐFORDULÓ SZEMÉLYNEVEK
MUTATÓJA.

A könyvben előforduló személynevek mutatója.

E mutató nem arra való, hogy biographiai értéket képviseljen. Feladata csupán az, hogy tüntesse fel a lehetőségig azoknak a férfiaknak állását vagy hivatáskörét, a kik a madarak nemzetközi védelme ügyében fáradoztak.

Jegyek: * = az 1902-iki párisi egyezményt aláírta.

△ = az 1895-iki párisi értekező tagja.

† = meghalt.

†**RUDOLF** császári főherceg és m. kir. herceg, trónörökös Ő Fensége.
JÓZSEF császári főherceg és magyar királyi herceg Ő Fensége.

***ÅKERMAN H.**, a párisi értekező idejében svéd-norvég meghatalmazott, mint r. k. követ. Páris.

†**ALTUM BERNÁT** dr., az eberswaldei erdészeti akadémia neves tanára. Eberswalde.

†**ANDRÁSSY GYULA** gr. idősebb, világhírű magyar államférfi. Együtt működött Deák Ferenczcel, Bismarck herczeggel, Beaconsfield lorddal és más híres kortársakkal.

***ANETHAN**, d' báró, a párisi egyezmény aláírója, belga nagykövet. Páris.
APPONYI ALBERT gr., magyar vallás- és közoktatásügyi minister, hírneves szónok és államférfi.

△**ARCO**, d' gróf, 1895-ben német nagykövetségi tanácsos (Berlin) Páris.
BACHNER ADOLF, oroszlelgyel állatvédő. Varsó.

†**BALDAMUS EDUARD** dr., ev. lelkész, hírneves ornithologus. Coburg.
†**BÁTHORY NÁNDOR**, reáliskolai igazgató. Budapest.

△BECK MIKSA WLADIMIR dr., osztrák miniszerelnök, Bécs. Az 1895-iki párisi értekezlet idejében az osztrák pénzügyminiszerium osztálytanácsosa.

BERG H. báró, 1891-ben erdőmester. Strassburg.

BERLEPSCH HANS báró, a nagy méhészt fia, az észszerű madárvédelem megalapítója. Cassel.

BERZEVICZY ALBERT dr., 1891-ben államtitkár, majd magyar vallás- és közoktatásügyi miniszer.

†BETHLEN ANDRÁS gr., magyar földmívelésügyi miniszer.

BIKKESY GUIDÓ, magánzó. Magyar-Óvár.

BISHOP LEWIS dr., ornithologus. New-York.

△BLANCHARD DE FARGES, a francia külügyminiszerium első osztályú konzula. Páris.

BLASIUS RUDOLF dr., jeles német ornithologus. Braunschweig.

BLASIUS VILMOS dr., tanár, kiváló német ornithologus. Braunschweig.

BLOMEYER, német állatvédő. Lipcse.

BOITEL M., francia földmívelési főfelügyelő. Páris.

△BONDE báró, a svéd második kamara tagja. Stockholm.

BORGGREVE B. dr., a Mündenben fennálló erdészeti akadémiának híres tanára.

†BREHM ALFRÉD dr., világhírű német állatbiologus. Berlin.

△BROCCHI, a nemzeti földmívelési intézet tanára. Páris.

BÜCHNER JENŐ, orosz zoologus. Szt-Pétervár.

△BULTMANN, a hollandi mezőgazdasági bizottság elnöke.

BÜTTIKOFER JÁNOS, holland zoologus. Leiden majd Rotterdam.

CASTILLO LEON y, del Muni ögróf, Spanyolország r. k. követe Párisban.

CHADBOURNE ARTHUR dr., ornithologus. New-York.

CHERNEL ISTVÁN, chernelházi, jeles magyar ornithologus. A magyar gazdasági ornithologiai mű írója. Kőszeg.

CHLUMETZKY JÁNOS báró, jeles osztrák politikus. Bécs.

†CLAUS KÁROLY dr. tanár, kiváló zoologus. Bécs.

COLLET RÓBERT, jeles norvég ornithologus. Christiania.

†CORDEAUX JOHN, angol ornithologus. Great-Cotes.

△CRISIS, 1895-ben Görögország követe Párisban.

CSÁKY ALBIN gróf, volt magyar vallás- és közoktatásügyi minister.
Budapest.

CSATÓ JÁNOS, jeles magyar ornithologus. Nagy-Enyed.

CSÖRGEY TITUSZ, ornithologus és jeles madárfestő. Budapest.

CZETTEL GYULA, műintézet-tulajdonos. Budapest.

DANTE ALIGHIERI, az olaszok nagy költője, a világirodalom csillaga,
a Divina Comedia szerzője.

DARÁNYI IGNÁ CZ dr., magyar földművelésügyi minister, Magyar-
országon az észszerű madárvédelem és számos közhasznú intéz-
mény megalapítója.

*DELCASSÉ THEOPHIL, volt francia külügyminister. Páris.

*DELYANNI N., Görögország r. k. követe. Páris.

*DEPELLEY J. B., monacoi ügyvivő Párisban.

DUNAY HUGÓ, báró. Dunavecse.

△DUNDAS-HARFORD FREDERIC, a párisi brit nagykövetség 2. tit-
kára. Páris.

ENTZ GÉZA dr., egyetemi tanár, ismert magyar zoologus. Budapest.

△ESTERHÁZY PÁL gróf, 1895-ben osztrák és magyar nagykövetségi
első titkár. Páris.

†FATIO VICTOR tanár, kitűnő zoologus. Genf.

△FEREIRA BARTOLOMEO, 1895-ben a portugál követség első titkára.
Páris.

FINSCH OTTÓ dr., híres Új-Guinea-kutató, ornithologus és ethno-
graphus. Delmenhorst utóbb Braunschweig.

FORGÁCH KÁROLY gróf, jeles magyar Afrika-utazó és ornithophae-
nologus. Ghymes.

†FRAUENFELD ANTAL lovag, a bécsi udv. múzeum őre.

†FRIVALDSZKY JÁNOS, jeles magyar coleopterologus, a Nemz. Múzeum
állattani osztályának igazgatója. Budapest.

FULTON RÓBERT, a gőzhajó felfedezője.

FÜRBRINGER MIKSA dr., egyetemi tanár, kiváló német anatomicus.
Jena, utóbb Heidelberg.

GADAUT, 1895-ben francia földművelési minister. Páris.

- †GAETKE HENRIK, híres madárbiológus, ki 50 éven át figyelte a madarak vonulását Helgoland szigetén.
- △GÉRARD KÁROLY, a francia földművelési minister kabinetfőnöke.
- GHYCYZ BÉLA, cs. és k. ny. altábornagy, lelkes madárbarát. Budapest.
- △GIGLIOLI-HILLYER ENRICO, jeles olasz ornithologus, 1884 óta minden ornith. kongresszuson és értekezleten Olaszország kiküldöttje. Florenz.
- △GILBERT, vadászati főfelügyelő. Brüsszel.
- GIORGHIEFF S. tanár. Sophia.
- GIRARD CHARLES, a francia földművelési minister kabinetfőnöke Páris.
- GIRTANNER A. dr., jeles svájci ornithologus. Szt-Gallen.
- GROBBEN C. dr., a zoologia egyetemi tanára. Bécs.
- †HAMONVILLE d' báró, jeles francia oologus. Chateau Manonville.
- HARTERT ERNŐ dr., jeles német-, majd angol ornithologus. Tring.
- HÁRY GYULA, kiváló festőművész. Budapest.
- HAVEK GUSZTÁV dr., kormánytanácsos. Bécs.
- △HENNEQUIN, a francia belügyministerium vadászati osztályának főnöke. Páris.
- HERMAN OTTÓ, 1891-ben magyar országgyűlési képviselő, a Magyar Ornith. Központ igazgatója.
- †HOMEYER V. EUGEN FERDINAND, hírneves német ornithologus. Stolp.
- †HOMEYER V. SÁNDOR, őrnagy, kiváló német Afrika-utazó és oologus. Greifswald.
- HORATIUS QUINTUS FLACCUS, az Augustus-korszak elsőrendű költője; az olaszoknál „Orazio“.
- HORVÁTH GÉZA dr., kiváló magyar hemipterologus, múzeumi osztályigazgató. Budapest.
- †KÁLLAY BÉNI, jeles magyar államférfi, magyar-osztrák közös pénzügyminister, Bosznia és Hercegovina szervezője.
- KARGL, állatvédő. Linz.
- KEULEMANS, híres angol madárfestő. London.
- KERMEŇIČ AURÉL, állatvédő. Bécs.

- KOENIG RICHARD v. Warthausen, báró, lelkes német ornithophaenologus. Warthausen.
- △KOENIG SÁNDOR dr., a bonni egyetem zoologiae tanára, neves ornithologus. Bonn.
- KOPPÉLY GÉZA, földbirtokos. Hatvan.
- △KOULAGIN, a moszkvai orosz földművelési intézet tanára. Moszkva.
- *LARDY CHARLES, svájci r. k. követ, megh. minister. Páris.
- LEHMANN, német kormánytanácsos. Berlin.
- †LIEBE TH. dr., híres német madárvédő. Gera.
- †LIEBIG JUSTUS, világhírű német chemikus.
- LÖCHERER ANDOR, szerkesztő. Budapest.
- LORENZ LAJOS dr., liburnai, udv. múzeumi őr, zoologus. Bécs.
- MADARÁSZ GYULA dr., jeles ornithologus. Budapest.
- MÁDAY IZIDÓR, marosi, ny. ministeri tanácsos, az 1891-iki nemzetközi ornithologiai kongresszuson a madárvédelem magyar előadója. Budapest.
- MALTZAN A., főkamrás. Berlin.
- △MARCHAND, a francia földművelésügyi minister irodafőnöke. Páris.
- MARENZELLER EMIL von, jeles osztrák zoologus, az udvari múzeum custora. Bécs.
- △MAXWELL HERBERT EUSTACH, Bart, a parlament tagja. London.
- △MAYER LODOVICO, monacoi kabinetfőnök. Monaco.
- △MÉLINE FELIX JULES, képviselő, híres franczia államférfi, a Ferrikabinet földművelésügyi ministere. Páris.
- MIDDENDORFF ERNŐ von, jeles livlandi ornithologus. Hellenorm.
- †MIDDENDORFF SÁNDOR von, híres orosz utazó és madármegfigyelő. Szt-Pétervár.
- △MORAGAS Y UCELAY RICHARD, a madridi kir. földművelési társulat titkára. Madrid.
- †NAUMANN, apa és fiú, két híres német ornithologus családi neve.
- †NÉCSEY ISTVÁN, festőművész. Verebély.
- NEWTON ALFRÉD, tanár, az angolok nagytekintélyű ornithologusa. Cambridge.

△NOVALLAS de, márki, 1895-ben a párisi spanyol nagykövetség első titkárja. Madrid.

△†OUSTALET ÉMILE dr., a Musée d'Histoire Naturelle alkalmazottja, jeles ornithologus. Páris.

PALACKY JÁNOS dr., egyetemi tanár. Prága.

PALLISCH C., mérnök, Bécs.

PALMÉN J. A. tanár, kiváló finn ornithobiologus. Helsingfors.

PAREY, könyvkiadó. Berlin.

PASZLAVSZKY JÓZSEF, 1891-ben a kir. magyar Természettudományi Társulat első titkára.

†PETÉNYI J. SALAMON, kiváló magyar ornithologus, a magyar tudományos ornithologia megalapítója.

△POIRSON, a francia belügyministerium közbiztonsági igazgatója. Páris.

POLLEN FERENCZ dr., orvos. Scheveningen.

△PROST, belga földmívelési főfelügyelő. Brüsszel.

†PULSZKY FERENCZ, a magy. Nemzeti Múzeum nagyhírű igazgatója. Budapest.

†RADDE GUSZTÁV dr., híres utazó, orosz ornithologus. Tiflis.

*RADOLIN herczeg, német nagykövet. Páris.

RAOUL E. Páris.

RAVA LUIGI, olasz földmívelési és kereskedelmi minster. Róma.

REICHENOW ANTON dr., jeles német vezető-ornithologus. Berlin.

△RITZEMA-BOS dr., a wageningeni állami földmívelési iskola hírneves tanára. Hollandia.

ROSSI-FEDRIGOTTI. Rovereto.

†RUSS KÁROLY dr., jeles német madártenyésztő. Berlin.

△SAÁROSSY-KAPELLER FERENCZ, m. kir. ministeri tanácsos, cs. és kir. asztalnok. Budapest.

△SAGNIÉR, a francia mezőgazdasági társaság tagja. Páris.

SALVADORI TAMÁS gróf, kiváló olasz ornithologus. Torino.

△SAUNDERS HOWARD, jeles angol ornithologus. London.

SCHÄFF ERNŐ dr. Berlin.

†SCHRENCK LEOPOLD v., híres orosz utazó. Szt-Pétervár.

SCHALOW HERMAN, jeles német ornithologus. Berlin.

SCLATER PH. LUTLEY, a British Múzeum őre, ornithogeographus.
London.

△SELENKA dr., az erlangeni egyetem zoologiae tanára. Erlangen.

SHARPE R. BOWDLER dr., a British Múzeum híres és valóban nagy
ornithologusa. London.

SEIDL J., ügyész. Bosewitz.

†SETTEGAST H. dr., híres német nemzetgazda és író. Proskau.

*SOUZA ROZA de, portugál megh. minister. Páris.

△SVERDRUP, 1895-ben a király első lovászmestere. Christiania.

SZALAY IMRE, m. kir. ministeri tanácsos, majd a magyar Nemzeti
Múzeum igazgatója. Budapest.

SZENICZEY ÖDÖN, 1891-ben magyar országgyűlési képviselő. Budapest.

SZILY KÁLMÁN dr., 1891-ben a kir. magyar Természettudományi
Társulat elnöke. Budapest.

SZÖGYÉNY-MARICH LÁSZLÓ, jeles magyar politikus, ma nagykövet
Berlinben.

TAESCHLEIN L. Augsburg.

TALLIÁN BÉLA, volt magyar földmívelésügyi minister. Budapest.

TALSKY JÓZSEF tanár. Neutitschein.

TARGIONI-TOZETTI tanár. Florenz.

THORBURN ARCHIBALD, híres madárfestő. London.

△THIEL dr., főkörmánytanácsos. Berlin.

TISCHER BENEDEK, ornithologus. Augsburg.

△TISSERAND FELIX, francia államtanácsos. Páris.

TORELLI, olasz kiküldött. Róma.

†TSCHUDI FRIGYES, előkelő svájci politikus és természettudós. Bern.

△TSCHUSI VICTOR de Schmidthoffen, lovag, kiváló osztrák vezető
ornithologus, az 1895-iki párisi értekezleten szaktanácsos. Hallein.

△TYPALDO-BASSIA, görög egyetemi tanár. Athéne.

VADAS JENŐ, főerdőtanácsos, erdészeti akadémiai tanár, kiváló erdés-
zeti szakíró. Selmeczbánya.

VADÁSZFY E., erdőmester. Budapest.

VALLON tanár. Udine.

△*VANNERUS, 1895-ben luxemburgi követ. Páris.

VISCONTI-VENOSTA, híres olasz államférfi, az 1875-iki „Déclaration“ aláírója.

WANGELIN JACOBV von, kormány- és főerdőtanácsos, a II. nemzetközi ornith. kongresszuson a madárvédelem egyik előadója. Merseburg.

†WATT JAMES, a gőzgép felfedezője.

WEKERLE SÁNDOR dr., v. b. t. t., magyar királyi miniszterelnök, a ki 1906-ban a nemzetközi madárvédő egyezménynek a „Corpus Juris“-ba való fölvételét intézte.

WEŠNIAKOFF, orosz államtanácsos. Szt-Pétervár.

WOLFFERSDORFF E., alezredes, Németország.

*WOLKENSTEIN-TROSTBURG gr., osztr.-magy. nagykövet. Páris.

†XANTHUS JÁNOS, jeles magyar Amerika-utazó. Budapest.

ZELLER FRIGYES. Bécs.

†ZEPPPELIN MIKSA gróf, jeles ornithologus. Stuttgart.

†ZICHY FERENCZ gróf, v. b. t. t. Budapest.

ZIMMERMANN TIVADAR, állatvédő. Königsberg i. P.

ZSELÉNSZKY RÓBERT gróf, v. b. t. t., a magyar országgyűlés főrendiházának tagja, Magyarországnak Rómában az 1905-iki nemzetközi gazdasági intézeti tanácskozáson kiküldöttje.

HATNYELVŰ
MADÁRSZÓTÁR.

Madárszótár.

Szükségesnek látszott erre a helyre egy rövid szótárt iktatni, mely azoknak a madaraknak neveit egyesíti, a melyek a nemzetközi madárvédelmi egyezmény történeti vázlatában előfordúlnak. Vezetők e kis szótárban a magyar elnevezések úgy, a mint azokat a magyar nép és a tudományos irodalom megállapította; ezekhez van adva a tudományos graeco-latin elnevezés, mely a magyar szavak, illetőleg nevek szilárdságát növeli. A súly az utóbbiakon fekszik.

De a nemzetköziségre való tekintet, mely az egyezményben már tárgyánál fogva is élesen ki van domborítva, különösen pedig az a körülmény, hogy a madárvédelem ügye még fejlődést követel, hasznosnak vallotta a biztosan megállapítható angol, francia, német és olasz neveknek a magyarokhoz való csatolását, a mi azoknak munkáját könnyítheti, kik a jövőben hivatva lesznek a madárvédelemmel nemzetközi vonatkozásaiban foglalkozni. Így e szerény történeti vázlat bizonyos tekintetben kézikönyvül is használható.

E szótár forrásai a magyar neveken kívül:

1. Az angol és francia nevekre nézve:

DRESSER H. E.: „A Manual of palaearctic Birds. London, 1902.“

2. A német nevekre nézve:

NAUMANN: „Naturgeschichte der Vögel Europas. Zweite Ausgabe. Bd. I—XII. Editio Hennicke.“

BREHM ALFRED: „Thierleben.“ Bd. I—X.

3. Az olasz nevekre nézve:

ARRIGONI DEGLI ODDI conte: „Manuale di Ornithologia Italiana. 1904.“

Jegyek: ○ = magyar földön védve,

a. = angol név,

f. = francia név,

n. = német név,

o. = olasz név,

—?— nem ismerem; a jegy helye megmondja:
melyik nyelven.

Alka. *Alca torda* L. *a.* Razorbill.
f. Pingouin macroptère. *n.* Tord-
alk. *o.* Gazza marina.

Amerikai fűrj. *Ortyx virginianus*
Gould. *a.* American Quail. —?—
n. Baumwachtel. *o.* Quaglia vir-
giniana.

Angol vészmadár. 1. Vészmadár.

○**Apró partfutó.** *Tringa minuta*
Leisl. *a.* Little Stint. *f.* Bécasseau
minute. *n.* Kleiner Strandläufer.
o. Gambecchio.

Apró rucza. *Querquedula crecca*
b. *a.* Teal. *f.* Sarcelle d'hiver.
n. Krickente. *o.* Alzavola.

○**Aranymálinkó.** *Oriolus galbula* L.
a. Golden Oriole. *f.* Lorient. *n.*
Goldamsel. *o.* Pirol, Rigogolo.

Ásólúd. 1. Vörös ásólúd.

Bábaszarka. *Lanius minor* Gmel.
a. Lesser grey Shrike. *f.* Pie
grièche d'Italie. *n.* Schwarzstirni-
ger Würger. *o.* Averla cenerina.

Bagoly. *Strix. a.* Owl. *f.* Hibou.
n. Eule. *o.* Gufo.

○**Bajszos czinege.** *Panurus biar-
micus* L. *a.* Bearded Reedling.
f. Mésange à moustaches. *n.*
Beueltmeise. *o.* Basettino.

○**Bajszos sármány.** *Emberiza cia*

L. *a.* Meadow Bunting. *f.* Bruant
fou. *n.* Zippammer. *o.* Zigolo
muciatto.

Bakcsó. 1. Vakvarjú.

○**Barátczinege.** *Parus palustris* L.
a. Marsh Titmouse. *f.* Mésange
nonnette. *n.* Sumpfmehse. *o.* Cin-
cia bigia.

○**Barátkaposzáta.** *Sylvia atrica-
pilla. a.* Blackcap. *f.* Fauvette à tête
noire. *n.* Mönchgrasmücke. *o.* Ca-
pinera.

Barátkeselyű. *Vultur monachus*
L. *a.* Black Vulture. *f.* Vautour
moine. *n.* Kuttengcier. *o.* Avvoltoio.

Barátrucza. *Fuligula ferina* L. *a.*
Pochard. *f.* Milouin. *n.* Tafelente.
o. Moriglione.

○**Barázdabillegető.** *Motacilla alba*
L. *a.* White Wagtail. *f.* Lavan-
dière. *n.* Weisse Bachstelze. *o.*
Ballerina.

Bárdorrú. 1. Késes lunda.

Barna kánya. *Milvus migrans.*
Bodd. *a.* Black Kite. *f.* Milan
noir. *n.* Schwarzer Milan. *o.* Nibbio
bruno.

Barna rétihéja. *Circus aeruginosus*
L. *a.* Marsh Harrier. *f.* Busard des
marais. *n.* Rohrweihe. *o.* Albanella.

- Batla.** Ibis falcinellus L. *a.* Glossy-Ibis. *f.* Ibis falcinelle. *n.* Dunkler Ibis, Sichler. *o.* Mignattaio.
- Békászó sas.** Aquila maculata Gm. *a.* Greater spotted Eagle. *f.* Aigle criard. *n.* Schreiadler. *o.* Aquila anatraia maggiore.
- **Berki tücsökmadár.** Locustella fluviatilis Wolf. *a.* River Warbler. *f.* Becfin-riverain. *n.* Fluss-Schwirl. *o.* Salciaiola.
- **Bibicz.** Vanellus vanellus L. *a.* Lapwing, Peewit. *f.* Vanneau dixhuit. *n.* Kiebitz. *o.* Pavoncella.
- Bíbor vizityúk.** Porphyrio coeruleus Vand. *a.* Purple Gallinule. —?— *n.* Purpurhuhn. *o.* Pollo sultano.
- Billegető.** Motacilla. *a.* Wagtail. *f.* Lavandière. *n.* Bachstelze. *o.* Ballerina.
- Billegető czankó.** Totanus hypoleucos L. *a.* Summer Snipe. *f.* Chevalier guignette. *n.* Fluss-Uferläufer. *o.* Piro-piro piccolo.
- Bőjtű rucza.** Anas querquedula L. *a.* Garganey. *f.* Sarcelle d'été. *n.* Knäkente. *o.* Marzaiola.
- Bőlömbika.** Botaurus stellaris L. *a.* Bittern. *f.* Grand Butor. *n.* Rohrdommel. *o.* Tarabuso.
- **Bonelli fűzike.** Phylloscopus Bonellii. Vieil. *a.* Bonelli's Warbler. *f.* Becfin-Bonelli. *n.* Berglaubvogel. *o.* Lui bianco.
- Búbos banka.** Upupa epops L. *a.* Hoopoe. *f.* Huppe vulgaire. *n.* Wiedehopf. *o.* Upupa.
- Búbos czinege.** Parus cristatus L. *a.* Crested Titmouse. *f.* Mésange huppée. *n.* Haubenmeise. *o.* Cincia col ciuffo.
- **Búbos pacsirta.** Alauda cristata L. *a.* Crested Lark. *f.* Cochevis huppé. *n.* Schopflerche. *o.* Cappellaccia.
- Búbos vöcsök.** Podiceps cristatus Lath. *a.* Great crested Grebe. *f.* Grèbe huppé. *n.* Haubensteissfuss. *o.* Svasso maggiore.
- Buhu.** Bubo bubo L. *a.* Eagle Owl. *f.* Grand duc. *n.* Uhu. *o.* Gufo reale.
- Bukó.** 1. Muszkabuvárt is.
- Buta szerkő.** Anous stolidus Leach. *a.* Noddy. —?— *n.* Dumme Seeschwalbe. —?—.
- Buta szula.** Sula bassana L. *a.* Gannet. *f.* Fou de Bassan. *n.* Basstölpel. *o.* Sula.
- Császárfajd.** Tetrao bonasia. L. *a.* Hazel Hen. *f.* Gelinotte. *n.* Haselhuhn. *o.* Francolino di monte.
- **Cserregő poszáta.** Acrocephalus streperus Viell. *a.* Reed Warbler. *f.* Rousserolle effarvatte. *n.* Teichsänger. *o.* Cannaiola.
- **Csicsörke.** Serinus serinus L. *a.* Serin-Finch. *f.* Serin. *n.* Girlitz. *o.* Vercellino.
- Csiganyitogató.** 1. Osztrigamadár.
- **Csikosfejű sitke.** Calamodus aquaticus Gm. *a.* River Warbler. —?— —?— *o.* Pagliarolo.
- **Csil-csal fűzike.** Phylloscopus acredula L. *a.* Chiffchaff. *f.* Becfin veloce. *n.* Weidenlaubvogel. *o.* Lui piccolo.
- **Csíz.** Chrysomitris spinus L. *a.* Siskin. *f.* Tarin. *n.* Zeisig. *o.* Lucarino.
- **Csóka.** Corvus monedula L. *a.* Jackdaw. *f.* Choucas gris. *n.* Dohle. *o.* Taccola.
- Csonttollú madár.** Ampelis garrula L. *a.* Waxwing. *f.* Jaseur de Bohême. *n.* Seidenschwanz. *o.* Beccofrusone.
- Csőrgő rucza.** 1. Apró rucza.
- **Czigány csaláncsúcs.** Pratincola rubicola L. *a.* Stonechat. *f.* Tarrubicole. *n.* Schwarzkehlchen. *o.* Saltinpalo.

- Czigányrucza.** *Nyroca leucophthalmos* L. *a.* White eyed Duck. *f.* Fuligule nyroca. *n.* Moorente. *o.* Moretta tabaccata.
- **Czinege.** *Parus*. *a.* Titmouse. *f.* Mésange. *n.* Meise. *o.* Cincia.
- **Czitromsármány.** *Emberiza citrinella* L. *a.* Jellowhammer. *f.* Bruant jaune. *n.* Goldammer. *o.* Zigolo giallo.
- **Csuszka.** *Sitta europaea* L. *a.* Nuttatch. *f.* Sitelle. *n.* Spechtmeise. *o.* Picchio muratore.
- **Dalos poszáta.** *Sylvia orphea* Tem. *a.* Orphean Warbler. *f.* Fauvette orphée. *n.* Orpheus Grasmücke. *o.* Bigia grossa.
- **Danlászírály.** *Larus ridibundus* L. *a.* Black headed Gull. *f.* Goéland rieur. *n.* Lachmöve. *o.* Gabbiano commune.
- Darázsölyv.** *Pernis apivorus* L. *a.* Honey-Buzzard. *f.* Buse bon-drée. *n.* Wespenbussard. *o.* Falco pecchialolo.
- Darú.** *Grus cinerea* L. *a.* Krane. *f.* Grue. *n.* Kranich. *o.* Gru.
- Döggeszélyű.** *Neophron percnopterus* L. *a.* Egyptian Vulture. *f.* Vautour d'Egypte. *n.* Schmutziger Aasgeier. *o.* Capovaccaio.
- Dolmányos varjú.** *Corvus cornix* L. *a.* Grey Crow. *f.* Corneille mantelée. *n.* Nebelkrähe. *o.* Cornacchia.
- Dunnalúd.** *Somateria mollissima* L. *a.* Eider. *f.* Morillon. *n.* Eider-gans. *o.* Edredone.
- Egerészölyv.** *Buteo buteo* L. *a.* Buzzard. *f.* Buse vulgaire. *n.* Mäusebussard. *o.* Pojana.
- Élősdí halfarkas.** *Stercorarius crepidatus* Banks. *a.* Arctic Skua. *f.* Labbe parasite. *n.* Schwarze Raubmöve. *o.* Labbo coda lunga.
- **Énekes nádiposzáta.** *Acrocephalus palustris* Bechst. *a.* Marsh Warbler. *f.* Rousserolle verderolle. *n.* Sumpfrohrsänger. *o.* Canaiola verdognola.
- **Énekes rigó.** *Turdus musicus* L. *a.* Song-Thrush. *f.* Grive. *n.* Singdrossel. *o.* Tordo.
- Erdei bagoly.** *Syrnium aluco* L. *a.* Tawny Owl. *f.* Hulotte. *n.* Waldkauz. *o.* Gufo selvatico.
- Erdei czankó.** *Totanus ochropus* L. *a.* Green Sandpiper. *f.* Chevalier cul-blanc. *n.* Punktierter Wasserläufer. *o.* Piropito-cul bianco.
- Erdei fülesbagoly.** *Asio otus* L. *a.* Long eared Owl. *f.* Hibou vulgaire. *n.* Waldohreule. *o.* Gufo comune.
- **Erdei pacsirta.** *Lin. Alauda arborea*. *a.* Wood Lark. *f.* Alouette Lulu. —?— *o.* Tottavilla.
- **Erdei pipis.** *Anthus trivialis* L. *a.* Tree Pipit. *f.* Pipit des arbres. *n.* Baumpieper. *o.* Prispolone.
- **Erdei szürkebegy.** *Accentor modularis* L. *a.* Hedge-Sparrow. *f.* Mouchet. *n.* Hecken-Braunelle. *o.* Passera scopaiaola.
- Esőpóling.** *Numenius phaeopus* L. *a.* Whimbrel. *f.* Courlieu. *n.* Regenbrachvogel. *o.* Chiurlo piccolo.
- Északi bukó.** *Colymbus septentrionalis* L. *a.* Loon, Redthroated Diver. *f.* Plongeon catmarin. *n.* Nordseetaucher. *o.* Strolagaminore.
- Északi buvár.** *l.* Északi bukó.
- Ezüstös sirály.** *Larus argentatus* Brün. *a.* Herring Gull. *f.* Goéland argente. *n.* Silbermöve. *o.* Gabbiano reale nordico.
- Fácán.** *Phasianus colchicus* L. *a.* Pheasant. *f.* Faisan. *n.* Fasan. *o.* Fagiano.
- Fajd.** *Tetrao*. *a.* Grouse. *f.* Tétrás. *n.* Auerwild. *o.* Tetraone.
- **Fakúsz.** *l.* Famászó.

- Fakó keselyű.** *Gyps fulvus* Gm.
a. Griffon Vulture. *f.* Vautour
 Griffon. *n.* Gänsegeier. *o.* Griffone.
- Fakó rétihéja.** *Circus macrurus*
 Gm. *a.* Pallid Harrier. *f.* Busard
 pâle. *n.* Steppenweihe. *o.* Alba-
 nella pallida.
- Famászó.** *Certhia familiaris* L.
a. Tree-Creeper. —?— *n.* Baum-
 läufer. *o.* Rampicchino.
- Fattyú kócsag.** *Ardea garzetta* L.
a. Litte Egret. *f.* Héron garzette.
n. Kleiner Silberreiher. *o.* Garzetta.
- Fattyú szerkő.** *Hydrochelidon hy-*
brida Pall. *a.* Whiskered Tern.
f. Hirondelle de mer à moustache.
n. Weissbärtige Seeschwalbe. *o.*
 Rondine di mare piombata.
- Fecske.** *Hirundo.* *a.* Swallow. *f.*
 Hirondelle. *n.* Schwalbe. *o.* Ron-
 dine.
- Fecskekánya.** *Nauclerus*, Vig.
- Fehér gólya.** *Ciconia alba* L.
a. White Stork. *f.* Cigogne. *n.*
 Weisszer Storch. *o.* Ciconia.
- Fehérhátú fakopáncs.** *Dendro-*
copus leuconotus. Bechst. *a.* White
 Backed Woodpecker. —?— *n.*
 Weissrückiger Specht. *o.* Picchio
 a dorso bianco.
- Fehérkőrmű vércse.** *Cerchneis*
Naumanni. *a.* Naumann Kestrel.
f. Faucon cresserine. *n.* Naumann
 Falke. *o.* Falco grillaio.
- Fehérszárnyú pacsirta.** *Alauda*
sibirica Gm. *a.* White winged
 Lark. *f.* Alouette de Sibérie. *n.*
 Weissflügelige Lerche. *o.* Lodola
 siberiana.
- Fehérszárnyú szerkő.** *Hydroche-*
lidon leucoptera M. et Sch. *a.*
 White-Winged-Black Tern. *f.* Hi-
 rondelle de mer leucoptère. *n.*
 Weissflügelige Seeschwalbe. *o.*
 Mignattino ali bianche.
- Fekete gólya.** *Ciconia nigra* L.
a. Black-Stork. *f.* Cigogne noire. *n.*
 Schwarzer Storch. *o.* Cicogna nera.
- Fekete harkály.** *Dryocopus mar-*
tius L. *a.* Black Woodpecker. *f.*
 Pic noir. *n.* Schwarzspecht. *o.*
 Picchio nero.
- Fekete lumma.** *Uria grylle* L. *a.*
 Tystey. *f.* Guillemot grylle. *n.*
 Gryll-Teiste. *o.* Uria grylle.
- Fekete réczse.** *Oidemia nigra* L.
a. Black Scoter. *f.* Macreuse. *n.*
 Trauerente. *o.* Orchetto marino.
- Fekete rigó.** *Turdus merula* L.
a. Blackbird. *f.* Merle noir. *n.*
 Schwarzamsel. *o.* Merlo nero.
- Fekete varjú.** *Corvus corone* L.
a. Black Crow. *f.* Corneille noire.
n. Raben-Krähe. *o.* Cornacchia
 nera.
- Feketenyakú vöcsök.** *Podiceps*
nigricollis Brhm. *a.* Eared Grebe.
f. Grèbe oreillard. *n.* Geöhrter
 Steissfuss. *o.* Svasso piccolo.
- Fenyérfutó.** *Calidris arenaria* Illig.
a. Sanderling. *f.* Sanderling va-
 riable. *n.* Ufer-Sanderling. *o.* Pio-
 vanello tridattilo.
- Fenyőpinty.** *Fringilla montifrin-*
gilla L. *a.* Brambling. *f.* Pinson
 d'Ardenne. *n.* Bergfink. *o.* Pep-
 pola.
- Fenyőrigó.** *Turdus pilaris.* *a.* Field-
 fare. *f.* Grive Litorne. *n.* Wachol-
 derdrossel. *o.* Cesena.
- Fenyves czinege.** *Parus ater* L.
a. Coal Titmouse. *f.* Mésange noir.
n. Tannenmeise. *o.* Cincia mora.
- Fitisz fűzike.** *Phylloscopus tro-*
chilus. *a.* Willow Wren. *f.* Ponil-
 lot-fitis. *n.* Fitis Laubvogel. *o.*
 Lui grosso.
- Fitiszmadár.** 1. Fitisz fűzike.
- Flamingó.** *Phoenicopterus antiquo-*
rum L. *a.* Flamingo. *f.* Flammant
 rose. *n.* Rosenfarbiger Flammango.
o. Fenicottero.

- Fogoly.** *Perdix perdix* L. *a.* Partridge. *f.* *Perdrix grise.* *u.* Rep-huhn. *o.* Starna.
- Foltos sitke.** *Calamodous schoenobaenus* L. *a.* Sedge Warbler. *f.* Becfin phragmite. *n.* Schilf-Rohrsänger. *o.* Forapaglie.
- Frankolin.** *Francolinus vulgaris* Steph. *a.* Francolin. *f.* Francolin. *n.* Francolinuhnn. *o.* Francolino.
- Függő czinke.** *Remiza pendulina* L. *a.* Penduline Titmouse. *f.* Remiz penduline. *n.* Beutelmeise. *o.* Pendolino.
- Fülemüle.** 1. Kis fülemüle.
- Fülemülesitke.** *Calamodous melanopogon* Temm. —?— —?— —?— *o.* Forapaglie castagnolo.
- Füleskeselyű.** *Otogyps*, Gray.
- Füleskuvik.** *Pisorhina Scops* L. *a.* Scops Owl. *f.* Petit Duc. *n.* Zwergohreule. *o.* Assiolo.
- Fülespacsirta.** 1. Havasi fülespacsirta.
- Fürj.** *Coturnix coturnix* L. *a.* Quail. *f.* Caille. *n.* Wachtel. *o.* Quaglia.
- Füsti fecske.** *Hirundo rustica* L. *a.* Swallow. *f.* Hirondelle de cheminée. *n.* Rauchschwalbe. *o.* Rondine.
- Füstös czankó.** *Totanus fuscus* L. *a.* Spotted Redshank. *f.* Chevalier brun. *n.* Dunkler Wasserläufer. *o.* Totano moro.
- Füstös rucza.** *Oidemia fusca* L. *a.* Velvet Scoter. *f.* Grande Macreuse. *n.* Sammetente. *o.* Orco marino.
- Fütyülő rucza.** *Mareca penelope* L. *a.* Wigeon. *f.* Canard Siffleur. *n.* Pfeifente. *o.* Fiscione.
- Futóllile.** *Cursorius gallicus* Gm. *a.* Cream coloured Curser. *f.* Courvite isabelle. *n.* Rennvogel. *o.* Corrione biondo.
- Galléros tűzok.** *Otis houbara* Jacq. *a.* Houbara Bustard. *f.* Houbara Outarde. *n.* Kragentrappe. *o.* Oubara.
- Gatyás csuvik.** *Nyctale Tengmalmi* Gm. *a.* Tengmalmi Owl. *f.* Tengmalm-Chevêche. *n.* Tengmalms Kautz. *o.* Civetta capogrosso.
- Gatyásölyv.** *Archibuteo lagopus* L. *a.* Rough-legged Buzzard. *f.* Buse pattue. *n.* Rauhfuß-Bussard. *o.* Pojana calzata.
- Gébics.** *Lanius. a.* Shricke. *f.* Pie grièche. *n.* Würger. *o.* Averla.
- Gém.** *Ardea. a.* Heron. *f.* Héron. *n.* Reiher. *o.* Airone.
- Gerle.** *Turtur turtur* L. *a.* Turtle Dove. *f.* Tourterelle. *n.* Turteltaube. *o.* Tortora.
- Geze.** *Hypolais hypolais* L. *a.* Icterine Warbler. *f.* Becfin à poitrine jaune. *n.* Gelber Spottvogel. *o.* Canapino maggiore.
- Goda.** *Limosa limosa* L. *a.* Godwit. *f.* Barge. *n.* Uferschnepfe. *o.* Pittina reale.
- Gödény.** *Pelecanus onocrotalus* L. *a.* Roseate Pelican. *f.* Pélican blanc. *n.* Kropfgans. *o.* Pellicano.
- Gólya.** *Ciconia. a.* Stork. *f.* Cigogne. *n.* Storch. *o.* Cicogna.
- Gólyasnef.** *Himantopus candidus* Bonnat. *a.* Blackwinged Stilt. *f.* Échasse blanche. *n.* Strandreiter, Stelzenläufer. *o.* Cavalier d'Italia.
- Gulipán.** *Avocetta recurvirostra* L. *a.* Avocet. *f.* Avocette à nuque noire. *n.* Avosett-Säbler. *o.* Avozetta.
- Gyászos czinege.** *Parus lugubris* Temm. *a.* Sombre Titmouse. *f.* Mésange triste. *n.* Trauermeise. *o.* Cincia dalmatina.
- Gyöngybagoly.** *Strix flammea* L. *a.* Barn Owl. *f.* Effraie. *n.* Schleiereule. *o.* Barbagianni.
- Gyurgyalag.** 1. Gyurgyóka.
- Gyurgyóka.** *Merops apiaster* L. *a.* Bee-eater. *f.* Guêpier. *n.* Bienenfresser. *o.* Gruccione.

- Hajnalmadár.** *Tichodroma muraria* L. *a.* Wall Creeper. —?—
n. Mauerläufer. *o.* Picchio muraiolo.
- Halászó** s. l. Ráró.
- Halfarkas.** *Lestris catarrhactes* Temm. *a.* Bonxie, Great Skua. *f.* Labbe cataracte. *n.* Grosse Raubmöve. *o.* Stercorario maggiore.
- Hamvas rétiheja.** *Circus pygargus* L. *a.* Montagus Harrier. *f.* Busard cendré. *n.* Wiesenweihe. *o.* Albanella minore.
- Hantmadár.** *Saxicola oenanthe* L. *a.* Wheatear. *f.* Motteux-culblanc. *n.* Steinschmätzer. *o.* Cul bianco.
- Haris.** *Crex pratensis* Bechst. *a.* Corn-Crake or Land-Rail. *f.* Râle des prés. *n.* Wachtelkönig. *o.* Re di quaglie.
- Harkály.** *Picus a.* Woodpecker. *f.* Pic. *n.* Specht. *o.* Pichhio.
- Háromujjú csüllő.** *Rissa tridactyla* L. *a.* Kittiwake. *f.* Mouette tridactyle. *n.* Dreizehige Möve. *o.* Gabbiano tridattilo.
- Háromujjú höcsik.** *Picoides tridactylus* L. *a.* Three-toed Woodpecker. *f.* Picoide tridactyle. *n.* Dreizehiger Specht. *o.* Picchio tridattilo.
- Hattyú.** *Cygnus a.* Swan. *f.* Cygne. *n.* Schwan. *o.* Cigno selvatico.
- Havasi csóka.** *Pyrhacorax graculus* Cm. *a.* Cornish Chough. *f.* Crave. *n.* Steindohle. *o.* Gracchio.
- Havasi fecske.** *Cypselus melba* L. *a.* Alpine Swift. *f.* Grand Martinet. *n.* Alpensegler. *o.* Rondone alpino.
- Havasi fülespacsirta.** *Otocoris alpestris a.* Shore-Lark. *f.* Alouette alpine. *n.* Berglerche. *o.* Lodola gola gialla.
- Havasi lile.** *Chardrius morinellus* L. *a.* Dotterel. *f.* Pluvier guignard *n.* Mornell Regenpfeiffer. *o.* Piviere tortolino.
- Havasi partfutó.** *Tringa alpina* L. *a.* Dunlin. *f.* Bécasseau variable. *n.* Alpen Strandläufer. *o.* Piovanello pancia nera.
- Havasi pinty.** *Fringilla nivalis* L. *a.* Alpine Finch. *f.* Pinson des Alpes. *n.* Schneefink. *o.* Fringuello alpino.
- Havasi pipis.** *Anthus spipoletta* L. *a.* Water pipit. *f.* Pipit spioncelle. *n.* Wasserpieper. *o.* Spioncello.
- Havasi szürkebegy.** *Accentor alpinus* L. *a.* Alpine Accentor. *f.* Fauvette des Alpes. *n.* Alpen-Fluevogel. *o.* Sordone.
- Házifecske.** l. Molnárfecske.
- Házi füstfark.** *Ruticilla titis* L. *a.* Black Redstart. *f.* Rouge-queue des Murailles. *n.* Hausrothschwanz. *o.* Codirosso spazzacamino.
- Háziveréb.** *Passer domesticus* L. *a.* Sparrow. *f.* Moineau. *n.* Hausperling. *o.* Passera oltramontana.
- Hegyi billegető.** *Motacilla boarula* Temm. *a.* Grey Wagtail. *f.* Bergeronnette. *grise n.* Graue Bachstelze. *o.* Ballerina gialla.
- Hegyi rucza.** *Fuligula marila* L. *a.* Scaup-Duck. *f.* Canard miloninau. *n.* Bergente. *o.* Moretta grigia.
- Héja.** *Astur palumbarius* L. *a.* Goshawk. *f.* Autour. *n.* Hühnerhabicht. *o.* Astore.
- Héjasas.** *Nisaetus*, Hodg.
- Heringsirály.** *Larus fuscus* L. *a.* Lesser black-backed Gull. *f.* Goéland à pieds jaunes. *n.* Heringsmöve. *o.* Zafferano.
- Hóbagoly.** *Nycteanivea* L. *a.* Snowy Owl. *f.* Surnie Harfang. *n.* Schneeeule. *o.* Arfango.

- Höcsik.** 1. Háromujjú höcsik.
Hófajd. *Lagopus mutus* L. *a.* Alpine Ptarmigan. *f.* Perdrix blanche. *n.* Schneehuhn. *o.* Pernice bianca.
Hojza. *Procellaria*. *a.* Petrel. *f.* Thalassidrome tempête. *n.* Sturmschwalbe. *o.* Uccello delle tempeste.
Holló. *Corvus corax* L. *a.* Raven. *f.* Corbeau. *n.* Rabe. *o.* Corvo.
○**Hósármány.** *Calcarius nivalis* L. *a.* Snow Bunting. *f.* Ortolan de neige. *n.* Schneespornammer. *o.* Zigolo della neve.
Hülye lumma. 1. Uria.
Ibisz. 1. Batla.
Izlandi partfutó. *Tringa canutus* L. *a.* Knot. *f.* Bécasseau maubèche. *n.* Rostiger Strandläufer. *o.* Piovanello maggiore.
Jeges buvár. *Colymbus glacialis* L. *a.* Great Northern Diver. *f.* Plongeon imbrim. *n.* Eisseetaucher, Imbergans. *o.* Strolaga maggiore.
Jeges rucza. *Fuligula hyemalis* L. *a.* Longtailed Duck. *f.* Harelda glaciale. *n.* Eisente. *o.* Moretta codona.
Jégmadár. *Alcedo ispida* L. *a.* Kingfisher. *f.* Martin-pêcheur. *n.* Eisevogel. *o.* Martin pescatore.
○**Juhászka.** 1. Parti lile.
Kaba. *Falco subbuteo* L. *a.* Hobby. *f.* Hobereau. *n.* Lerchenfalk. *o.* Lodolaio.
○**Kakuk.** *Cuculus canorus* L. *a.* Cuckoo. *f.* Coucou chanteur. *n.* Kukuk. *o.* Cuculo.
Kaczagó csér. *Sterna nilotica* Hasselquist. *a.* Nil-Tern. *f.* Sterne rieuse. *n.* Lachseeschwalbe. *o.* Rondino di mare gambe nere.
Kalliope. *Calliope*. *a.* Rubythroat. *f.* Calliope. *n.* Calliope. *o.* Calliope.
Kampócsőrű. *Corythus enucleator* L. *a.* Pine Grosbeak. *f.* Durbec. *n.* Hackengimpel. *o.* Ciuffolotto delle pinete.
Kanalas gém. *Platalea leucorodia* L. *a.* Spoonbill. *f.* Spatule blanche. *n.* Löffelreiher, Löffelgans. *o.* Spatola.
Kanalas rucza. *Spatula clypeata* L. *a.* Showeller. *f.* Souchet. *n.* Löffelente. *o.* Mestolone.
Kánya. *Milvus*. *a.* Kite. *f.* Milan. *n.* Milan. *o.* Nibbio.
Karakatna. *Phalacrocorax carbo* L. *a.* Cormorant. *f.* Grand Cormoran. *n.* Kormoran-Scharbe. *o.* Marangone.
Karvaly. *Accipiter nisus* L. *a.* Sparrow Hawk. *f.* Épervier. *n.* Sperber. *o.* Sparviere.
Karvalybagoly. *Surmia ulula* L. *a.* Hawk Owl. *f.* Chouette. *n.* Spereule. —?—
○**Karvalyposzáta.** *Sylvia nisoria* Bechst. *a.* Barred Warbler. *f.* Fauvette épervière. *n.* Sperbergrasmücke. *o.* Bigia padovana.
○**Kazári fecske.** *Cypselus apus* L. *a.* Swift. *f.* Martinet. *n.* Mauerschwalbe. *o.* Rondone.
○**Kecskefejő.** *Caprimulgus europaeus* L. *a.* Nightjar. *f.* Engoulevent. *n.* Ziegenmelker. *o.* Succiacapre.
Kékcserű récze. *Erismatura leucocephala* Scop. *a.* White headed Duck. *f.* Canard couronné. *n.* Ruderente. *o.* Gobbo rugginoso.
○**Kékbegy.** *Cyanecula suecica* L. *a.* Red spotted Bluethroat. *f.* Gorge bleue. *n.* Blaukehlchen. *o.* Pet'azzuro orientale.
○**Kékczinege.** *Parus coeruleus* L. *a.* Blue Titmouse. *f.* Mésange bleu. *n.* Blaumeise. *o.* Ciciarella.
○**Kék kövirigó.** *Monticola solitaria* L. *a.* Blue Thrush. —?— *n.* Blaumerle. *o.* Passera solitaria.

- Kékes rétihéja.** *Circus cyaneus* L.
a. Hen-Harrier. *f.* Busard St.
 Martin. *n.* Kornweihe. *o.* Albanelle reale.
- Kékgalamb.** *Columba oenas* L. *a.*
 Stock-Dove. *f.* Colombe. *n.* Hohltaube. *o.* Colombella.
- Kékvércse.** *Cerchneis vespertinus* L. *a.* Red legged Falcon. *f.* Faucon de soir. *n.* Rothfussfalk. *o.* Falco cuculo.
- Kenderike.** *Cannabina cannabina* L. *a.* Linnet. *f.* Linotte. *n.* Bluthänfling. *o.* Fanello.
- Kendermagos rucza.** *Chauleasmus streperus* L. *a.* Gadwall. *f.* Chipeau bruyant. *n.* Schnatterente. *o.* Canapiglia.
- Kercze rucza.** *Fuligula clangula* L. *a.* Golden-eye. *f.* Garrot. *n.* Schellente. *o.* Quattr'occhi.
- Keresztesdőrü.** *Loxia curvirostra* L. *a.* Common Crossbill. *f.* Becroisé. *n.* Kreuzschnabel. *o.* Crociere delle pinete.
- Kerecsen sólyom.** *Falco lanarius* L. *a.* Saker. *f.* Faucon sacre. *n.* Würgfalke. *o.* Lanario.
- Kerengő.** *Phaëton aethereus* L. —?—?—? *n.* Tropicvogel. —?—
- Kerti füstfark.** *Ruticilla phoenicura* L. *a.* Garden Redstart. *f.* Rouge-queue. *n.* Gartenrothschwanz. *o.* Codirosso.
- Kerti poszáta.** *Sylvia simplex* Lath. *a.* Garden Warbler. *f.* Fauvette des Jardins. *n.* Gartengrasmücke. *o.* Beccafico.
- Kerti sármány.** *Emberiza hortulana* L. *a.* Ortolan. *f.* Ortolan. *n.* Gartenammer. *o.* Ortolano.
- Késes lunda.** *Fratercula arctica* L. *a.* Puffin. —?—? *n.* Lunde. *o.* Polcinella di mare.
- Kígyászölyv.** *Circaëtus gallicus* L. *a.* Short toed Eagle. *f.* Aigle
- Jean le blanc. *n.* Schlangennadler. *o.* Biancone.
- Kisbukó.** I. Rákevő.
- Kis csér.** *Sterna minuta* L. *a.* Little Tern. *f.* Sterne naine. *n.* Zwerg-Seeschwalbe. *o.* Fraticello.
- Kis fakopáncs.** *Deudrocopus minor* L. *a.* Barred Woodpecker. *f.* Pic épichette. *n.* Kleiner Buntspecht. *o.* Picchio rosso minore.
- Kis fülemüle.** *Luscinia luscinia* L. *a.* Nightingale. *f.* Rossignol. *n.* Nachtigall. *o.* Rusignolo.
- Kis goda.** *Limosa lapponica* L. *a.* Bar tailed Godwit. *f.* Petite Barge. *n.* Kleine Uferschnepfe. *o.* Pittima minore.
- Kis légykapó.** *Muscicapa parva* Bechst. *a.* Redbreasted Flycatcher. *f.* Gobe-mouche rougeâtre. *n.* Kleiner Fliegenfänger. *o.* Pigliamosche pettirosso.
- Kis lile.** *Charadrius dubius* Scop. *a.* Little Ringed Plover. *f.* Petit Pluvier à collier. *n.* Fluss-Regenpfeiffer. *o.* Corriere piccolo.
- Kis muszkabuvár.** *Mergus albellus* L. *a.* Smew. *f.* Petit Harle huppé. *n.* Kleiner Säger. *o.* Pesciaiola.
- Kis partfutó.** *Tringa minuta* Leisl. *a.* Stint. *f.* Pelidne minute. *n.* Kl. Strandläufer. *o.* Gambecchio.
- Kis póling.** *Numenius phaeopus* L. *a.* Whimbrel. *f.* Courlis-Courlieu. *n.* Regenbrachvogel. *o.* Chiurlo piccolo.
- Kis poszáta.** *Sylvia curruca* L. *a.* Lesser Whitethroat. *f.* Becfin babillard. *n.* Zaungrasmücke. *o.* Bigiazella.
- Kis sárszalonka.** *Gallinago gallinula* L. *a.* Jack Snipe. *f.* Bécassine sourde. *n.* Halbschnepfe. *o.* Frullina.
- Kis sirály.** *Larus minutus* L. *a.* Little Gull. *f.* Mouette pygmée. *n.* Zwergmöve. *o.* Gabbianello.

- Kis sólyom.** *Falco merillus* Ger.
a. Merlin. *f.* Faucon émerrillon.
n. Zwergfalk. *o.* Imeriglio.
- Kis vizicsibe.** *Ortygometra parva* Scop. *a.* Little Crake. *f.* Poule d'eau poussin. *n.* Kleines Rohrhuhn. *o.* Schiribilla.
- Kis vöcsök.** *Podiceps minor* Tunst. *a.* Little Grebe. *f.* Castagneux. *n.* Kleiner Steissfuss. *o.* Tuffetto.
- Kivi.** *Apteryx australis* Shaw.
- Kőforgató.** *Streptilas interpres* L. *a.* Turnstone. *f.* Tournepierre. *n.* Steinwölzer. *o.* Voltapietre.
- Kontyos rucza.** *Fuligula cristata* L. *a.* Tufted Duck. *f.* Morillon. *n.* Schopfente. *o.* Moretta.
- **Kormos légykapó.** *Muscicapa atricapilla* L. *a.* Pied Flycatcher. *f.* Gobe-mouche. *n.* Trauerfliegenfänger. *o.* Balia nera.
- **Kormos szerkő.** *Hydrochelidon nigra* L. *a.* Black Tern. *f.* Guifette noire. *n.* Schwarze Seeschwalbe. *o.* Mignattino.
- **Kövi rigó.** *Monticola saxatilis* L. *a.* Rock Thrush. *f.* Merle de roche. *n.* Steindrossel. *o.* Codirossone.
- **Középső fakopáncs.** *Dendrocopus medius* *a.* Middle Spotted Woodpecker. *f.* Picmar. *n.* Mittelspecht. *o.* Picchio rosso mezzano.
- **Kucsmás billegető.** *Motacilla melanocephala* Licht. *a.* Black-headed Wagtail. —?— *n.* Schwarzköpfige Bachstelze. *o.* Cutrettola capinera.
- Kuhí.** *Elanus* Sav.
- Küszvágó csér.** *Sterna hirundo* L. *a.* Common Tern. *f.* Pierre Garin. *n.* Fluss-Meerschwalbe. *o.* Rondine di mare.
- **Kuvik.** *Glaucidium noctuum* L. *a.* Little Owl. *f.* Chevêche. *n.* Todtenvogel, Kauz. *o.* Civetta.
- Lábatlan fecske.** *I. Kazári fecske.*
- **Lazurczinege.** *Parus cyanus* Pall. *a.* Azure Titmouse. —?— *n.* Lazurmeise. *o.* Cinciarella cyana.
- **Leánykamadár,** Leánykabillegető. *I. Hegyi billegető.*
- **Léprigó.** *Turdus viscivorus* L. *a.* Mistletoe Thrush. *f.* Draine. *n.* Misteldrossel. *o.* Tordela.
- Lilik.** *Anser albifrons* Scop. *a.* White fronted Goose. *f.* Oie rieuse. *n.* Blässgans. *o.* Oca lombardella.
- Lócsér.** *Sterna caspia* Pall. *a.* Caspian Tern. *f.* Sterne tschegrava. *n.* Raub-Seeschwalbe. *o.* Rondine di mare maggiore.
- Macskabagoly.** *Syrninus aluco* L. *a.* Tawny Owl. *f.* Chouette hultotte. *n.* Waldkauz. *o.* Gufo selvatico.
- **Magyar fülemüle.** *Luscinia philomela* Bechst. *a.* Thrush Nightingale. *f.* Rossignol de Hongrie. *n.* Ungarische Nachtigall. *o.* Russignolo maggiore.
- Meggyvágó.** *I. Vasorrú.*
- **Mezei billegető.** *Motacilla campestris* *a.* Yellow Wagtail. *f.* Bergeronette jaune. *n.* Schafstelze. *o.* Cutrettola testa gialla.
- **Mezei pacsirta.** *Alauda arvensis* L. *a.* Skylark. *f.* Alouette de champs. *n.* Lerche. *o.* Lodola.
- **Mezei poszáta.** *Sylvia sylvia* L. *a.* Whitethroat. *f.* Fauvette grise. *n.* Dorngrasmücke. *o.* Sterpazzola.
- Mezei veréb.** *Passer montanus* L. *a.* Tree Sparrow. *f.* Moineau friquet. *n.* Feldsperling. *o.* Passera mattuggia.
- Mogyorósajkó.** *Nucifraga caryocatactes* L. *a.* Nuthacher. *f.* Casse noix. *n.* Nusshäher. *o.* Nocciolaia.
- **Molnárfecske.** *Chelidon urbica* L. *a.* House Martin. *f.* Hironnelle de fenêtre. *n.* Hausschwalbe. *o.* Balestruccio.

- Muszkabuvár.** *Mergus merganser* L. *a.* Goosander. *f.* Grand Harle. *n.* Grosser Säger. *o.* Smergo maggiore.
- Nádirigó.** *Acrocephalus arundinaceus* L. *a.* Great Red Warbler. *f.* Rousserolle. *n.* Rohrdrossel. *o.* Cannareccione.
- Nádi sármány.** *Emberiza schoeniclus* L. *a.* Reed-Bunting. *f.* Bruant des roseaux. *n.* Rohrammer. *o.* Migliarino di padule.
- Nádi tücsökmadár.** *Locustella luscinioides* Savi. *a.* Savi's Warbler. *f.* Fauvette des Saules. *n.* Weiden-Schwirl. *o.* Salciaiola.
- Náditűk.** 1. Vizitűk.
- Nagy fakopáncs.** *Dendrocopos maior* L. *a.* Pied Woodpecker. *f.* Pic épiche. *n.* Grosser Buntspecht. *o.* Picchio rosso maggiore.
- Nagy fülemüle.** 1. Magyar fülemüle.
- Nagy sárszalonna.** *Gallinago major* Gm. *a.* Double Snipe. *f.* Grande Bécassine. *n.* Doppelschnepfe. *o.* Croccolone.
- Nemes kocsag.** *Ardea alba* L. *a.* Great White Egret. *f.* Héron Aigrette. *n.* Silber-Reiher. *o.* Airone bianco maggiore.
- Nyaktekercs.** *Yunx torquilla* L. *a.* Wryneck. *f.* Torcol. *n.* Wendehals. *o.* Torricollo.
- Nyári vadlúd.** *Anser cinereus* L. *a.* Greylag Goose. *f.* Oie cendrée. *n.* Graugans. *o.* Oca selvatica.
- Nyilas rucza.** *Dafila acuta* L. *a.* Pintail. *f.* Pilet. *n.* Spiessente. *o.* Codone.
- Nyíl farkú halfarkas.** *Stercorarius parasiticus* L. *a.* Buffon-Skua. *f.* Labbe à longue queue. *n.* Kleine Raubmöve. *o.* Labbo.
- Nyírfajd.** *Tetrao tetrix* L. *a.* Black Grouse. *f.* Tetras lyrée. *n.* Birkhuhn. *o.* Fagiano di monte.
- Nyíri zseze.** *Cannabina linaria* L. *a.* Mealy Redpoll. *f.* Sizerin boréal. *n.* Leinfink. *o.* Organetto.
- Ökörszem.** *Troglodytes* *a.* Wren. *f.* Troglodites. *n.* Zaunkönig. *o.* Scricciolo.
- Olász veréb.** *Passer Italiae* Viell. *a.* Italian Sparrow. *f.* Moineau cisalpin. *n.* Italienischer Sperling. *o.* Passera.
- Ölyv.** *Astur* *a.* Hawk. *f.* Autour. *n.* Habicht. *o.* Astore.
- Örgébics.** *Lanius excubitor* L. *a.* Great grey Shrike. *f.* Pie-grièche grise. *n.* Grosser Würger. *o.* Averla maggiore.
- Örvös légykapó.** *Muscicapa colaris* Bechst. *a.* White-collared Flycatcher. *f.* Gobe mouche à collier. *n.* Halsband Fliegenfänger. *o.* Balia dal collare.
- Örvös lúd.** *Branta bernicla* L. *a.* Brent-Goose. *f.* Bernache cravant. *n.* Ringelgans. *o.* Oca colombaccio.
- Örvös rigó.** *Turdus torquatus* L. *a.* Ringed Ousel. *f.* Merle à plastron. *n.* Ringamsel. *o.* Merlo dal collare.
- Őszapó.** *Aegithalus caudatus* L. *a.* Longtailed Titmouse. *f.* Mesange à longue queue. *n.* Schwanzmeise. *o.* Codibugnolo testa bianca.
- Osztrigamadár.** *Haematopus ostralegus* L. *a.* Oystercatcher. *f.* Huïtrier pie. *n.* Austernfischer. *o.* Beccaccia di mare.
- Pajzsos czankó.** *Pavoncella pugnax* L. *a.* Ruff or Reeve. *f.* Combattant. *n.* Kampfstrandläufer. *o.* Combattente.
- Parlagi pipis.** *Anthus campestris* L. *a.* Tawny Pipit. *f.* Pipit roussoline. *n.* Brachpieper. *o.* Calandro.

- Parti fecske.** *Clivicola riparia* L.
a. Sand Martin. *f.* Hirondelle de rivage. *n.* Uferschwalbe. *o.* Topino.
- Parti lile.** *Charadrius hiaticola* L. *a.* Ringed Plover. *f.* Pluvier à collier. *n.* Halsband Regenpfeifer. *o.* Corriere grosso.
- Pásztorgém.** *Ardea bubulcus* Sav.
a. Buff backed Heron. *f.* Héron garde-boeuf. —?— *o.* Airone garda buoi.
- Pásztormadár.** *Pastor roseus* L.
a. Rose coloured Starling. *f.* Martin roselin. *n.* Rosenstaar. *o.* Storno roseo.
- Pettyes lile.** *Charadrius pluvialis* L. *a.* Golden Plover. *f.* Pluvier-doré. *n.* Gold-Regenpfeifer. *o.* Piviere dorato.
- Pettyes vizicsibe.** *Ortygometra porzana* L. *a.* Spotted Crake. *f.* Poule d'eau maruette. *n.* Punktiertes Rohrhuhn. *o.* Voltolino.
- Pintyőke.** *Fringilla coelebs* L.
a. Chaffinch. *f.* Pinson ordinaire. *n.* Buchfink, Edelfink. *o.* Fringuello.
- Poczgém.** *Ardeetta minuta* L. *a.* Little Bittern. *f.* Héron blongios. *n.* Zwergrohrdommel. *o.* Tarabusino.
- Pofás vöcsök.** *Podiceps griseigena* Bodd. *a.* Red-necked Grebe. *f.* Grèbe jou-gris. *n.* Rothals-Lappentaucher. *o.* Svasso dal collo rosso.
- Póling.** *Numenius arcuatus* L. *a.* Curlew. *f.* Courlis. *n.* Sichler, Brachvogel. *o.* Chiurlo maggiore.
- Poszáta.** *Sylvia*. *a.* Warbler. *f.* Fauvette. *n.* Grasmücke. *o.* Becafico.
- Pusztai tyúk.** *Pterocles arenarius* Pall. *a.* Black bellied Sand-Grouse. *f.* Corticole. *n.* Sandhuhn. *o.* Ganga.
- Rabló hojsza.** 1. Nyílfarkú hal-farkas.
- Rákevő.** *Mergulus alle* Vieil. *a.* Murre, Little Auk. *f.* Guillemot nain. *n.* Krabbentaucher. *o.* Gazza marina minore.
- Ráró.** *Pandion haliaëtus* L. *a.* Osprey. *f.* Balbusard. *n.* Fischadler. *o.* Falco pescatore.
- Réti bagoly.** *Asio accipitrinus* Pall. *a.* Short-eared Owl. *f.* Duc à courtes oreilles. *n.* Sumpfohr-eule. *o.* Gufo di padule.
- Réti czankó.** *Totanus glareola* L. *a.* Woodsandpiper. *f.* Chevalier sylvain. *n.* Bruch-Wasserläufer. *o.* Piro-piro boschereccio.
- Réti héja.** *Circus*. *a.* Harrier. *f.* Busard. *n.* Bussard. *o.* Albanella.
- Réti pipis.** *Anthus pratensis* L. *a.* Titlark. *f.* Pipit des Prés. *n.* Wiesenpieper. *o.* Pispola.
- Réti sas.** *Haliaëtus albicilla* L. *a.* Sea Eagle. *f.* Pygargue à queue blanche. *n.* Seeadler. *o.* Aquila di mare.
- Réti tücsökmadár.** *Locustella naevia* Bodd. *a.* Grasshopper Warbler. —?— *n.* Heuschreckensänger, Schwirl. *o.* Forapaglie macchiettato.
- Reznek.** *Otis tetrax* L. *a.* Little Bustard. *f.* Outarde canepitière. *n.* Zwergtrappe. *o.* Gallina prataiola.
- Rigó.** *Turdus*. *a.* Thrush. *f.* Grive. *n.* Drossel. *o.* Tordo.
- Röttorkú pipis.** *Anthus cervinus* Pall. *a.* Red throated Pipit. —?— *n.* Rotkehliger Pieper. *o.* Pispola gola rossa.
- Rózsapírók.** *Carpodacus rubicilla*. *a.* Caucasian rose-finch. —?— *n.* Rosengimpel. *o.* Ciuffolotto.
- Rozsdás csaláncsúcs.** *Pratincola rubetra* L. *a.* Whinchat. *f.* Tarier. *n.* Wiesenschmätzer. *o.* Stiaccino.

- Rudas czinke.** 1. Őzsupó.
- Sárga billegető.** *Motacilla flava* L. *a.* Blue headed Wagtail. *f.* Bergeronette printannière. *n.* Gelbe Bachstelze. *o.* Cutrettola gialla.
- Sárgafejű királyka.** *Regulus regulus* L. *a.* Golden crested Wren. *f.* Roitelet ordinaire. *n.* Gelbkopf Goldhähnchen. *o.* Regolo.
- Sarki buvár.** *Colymbus arcticus* L. *a.* Black-throated Diver. *f.* Plongeon à gorge noire. —?— *o.* Strolaga mezzana.
- Sarlós fecske.** 1. Kazári fecske.
- Sarkantyús lúd.** *Chenalopex aegyptiacus* Brin. —?— —?— *n.* Aegyptische Spornhans. —?—
- Sarlós partfutó.** *Tringa subarquata* L. *a.* Pigmy Curlew. *f.* Bécasseau cocorli. *n.* Bogenschnäbler Strandläufer. *o.* Piovanello.
- Sarlós rucza.** *Anas falcata* Georgi. *a.* Falcated Teal. —?— *n.* Sichelente. —?—
- Sárszalonka.** *Gallinago gallinago* L. *a.* Single Snipe. *f.* Chèvre volante. *n.* Moorschnepfe. *o.* Beccaccino.
- Sas.** *Aquila.* *a.* Eagle. *f.* Aigle. *n.* Adler. *o.* Aquila.
- Seregély.** *Sturnus vulgaris* L. *a.* Starling. *f.* Etourneau. *n.* Staar. *o.* Storno.
- Siketfajd.** *Tetrao urogallus* L. *a.* Capercailly. *f.* Coq de bruyère. *n.* Auerhahn. *o.* Gallo cedrone.
- Sirály.** *Larus.* *a.* Gull. *f.* Goéland. *n.* Möve. *o.* Gabbiano.
- Sirályhojsza.** *Fulmarus glacialis* Steph. *a.* Fulmar. *f.* Pétrél Fulmar. *n.* Eissturmvogel. —?—
- Sisegő fűzike.** *Phylloscopus sibilator* Bechst. *a.* Wood Wren. *f.* Pouillot-siffleur. *n.* Waldlaubvogel. *o.* Lui verde.
- Sólyom.** *Falco.* *a.* Falco. *f.* Faucon. *n.* Falke. *o.* Falco.
- Sordély.** *Emberiza calandra* L. *a.* Corn Bunting. *f.* Bruant-Proyer. *n.* Grauammer. *o.* Strillozzo.
- Sövényármány.** *Emberiza cirrus* L. *a.* Cirl Bunting. *f.* Bruant zizi. *n.* Zaunammer. *o.* Zigolo nero.
- Strucz.** *Struthio camelus* L. *a.* Ostrich. *f.* Autruche. *n.* Strauss. *o.* Struzzo.
- Süvöltő.** *Pyrhula pyrrhula* L. *a.* Bullfinch. *f.* Bouvreuil. *n.* Dompfaff. *o.* Ciuffolotto maggiore.
- Szajkó.** *Garrulus glandarius* L. *a.* Jay. *f.* Geai ordinaire. *n.* Eichelheher. *o.* Chiandaia.
- Szakállas saskeselyű.** *Gypaëtos barbatus* L. *a.* Bearded Vultur. *f.* Gypaëte barbu. *n.* Bartgeier. *o.* Avvoltoio degli agnelli.
- Szakállas czinege.** 1. Bajszos czinege.
- Szalagos keresztcsőrű.** *Loxia bifasciata* Brehm. *a.* Two-barred Crossbill. *f.* Bec-croisé bifascié. *n.* Weissbindiger Kreuzschnabel. *o.* Crociere fasciato.
- Szalakóta.** *Coracias garrula* L. *a.* Roller. *f.* Rollier. *n.* Mandelkrähe. *o.* Ghiandaia marina.
- Szalonka.** *Scolopax rusticola* L. *a.* Woodcock. *f.* Bécasse. *n.* Waldschnepfe. *o.* Beccaccia.
- Szarcsa.** *Fulica atra* L. *a.* Coot. *f.* Foulque noire. *n.* Blässhuhn. *o.* Folaga.
- Szárcsa víztaposó.** *Phalaropus fulicarius* L. *a.* Grey Phalarope. *f.* Phalaropegris. *n.* Platt schnäbler Wasserreiter. *o.* Falaropo a becco largo.
- Szarka.** *Pica rustica* L. *a.* Magpie. *f.* Pie ordinaire. *n.* Elster. *o.* Gazza.
- Székács.** *Columba palumbus* L. *a.* Ring-Dove or Wood-Pigeon.

- f. Colombe Ramier. n. Ringeltaube. o. Colombaccio.*
- Széki csér.** *Glareola pratincola L. a. Pratincole. f. Perdrix de mer. n. Halsband-Giarol. o. Pernice di mare.*
- Széki lile.** *Charadrius alexandrinus L. a. Kentish Plover. f. Pluvier à collier interrompu. n. See-Regenpfeiffer. o. Frattino.*
- Szélesfarkú halfarkas.** *Stercorarius pomatorhinus Temm. a. Pomatorhine Skua. f. Labbe Pomarin. n. Mittlere Raubmöve. o. Stercorario mezzano.*
- Szécinezinege.** *Parus maior L. a. Great Titmouse. f. Mésange charbonnière. n. Kohlmeise. o. Cinciallegra.*
- Szerecsensirály.** *Larus melanocephalus Nat. a. Adriatic Gull. f. Goéland mélanocéphale. n. Mohren-Möve. o. Gabbiano corallino.*
- Szirti fogoly.** *Caccabis saxatilis W. M. a. Greek Partridge. f. Bartavelle. n. Steinhuhn. o. Cournice.*
- Szirti sas.** *Aquila chrysaëtus L. a. Golden Eagle. f. Aigle royal. n. Steinadler, Goldadler. o. Aquila reale.*
- Szólörigó.** *Turdus iliacus L. a. Redwing. f. Mauvis. n. Rotdrossel. o. Tordo sassello.*
- Szürkeczankó.** *Totanus nebularius Gunn. a. Greenshank. f. Chevalier gris. n. Grünfuss-Wasserläufer. o. Pantana.*
- Szürkegém.** *Ardea cinerea L. a. Grey Heron. f. Héron huppé. n. Grauer Reiher. o. Airone cenerino.*
- Szürke küllő.** *Picus canus L. a. Grey headed Woodpecker. f. Pic cendré. n. Grauspecht. o. Picchio cenerino.*
- Szürke légykapó.** *Muscicapa gri-*
- sola L. a. Spotted Flycatcher. f. Gobe-mouche. n. Grauer Fliegenfänger. o. Pigliamosche.*
- Talpastyúk.** *Syrhaptes paradoxus Pall. a. Pallas's Sand-Grouse. —?— n. Fausthuhn. o. Siratte.*
- Tavi czankó.** *Totanus stagnatilis Bechst. a. Marsh Sandpiper. f. Chevalier stagnatile. n. Teich-Wasserläufer. o. Albastrello.*
- Tengeri behemót.** *Diomedea exulans L. —?— —?— n. Kapschaf. —?—.*
- Temminck partfutó.** *Tringa Temminckii Leisl. a. Temminck Stint. f. Bécasseau Temminck. n. Temmincks Strandläufer. o. Gambeccchio nano.*
- Tengelicz.** *Carduelis carduelis L. a. Goldfinch. f. Chardonneret. n. Stieglitz. o. Cardellino.*
- Tengeri partfutó.** *Tringa maritima Brün. a. Purple Sandpiper. f. Bécasseau violet. n. See-Strandläufer. o. Piovanello violetto.*
- Tengeri sas.** *Tachypetes aquilus Vieill. —?—? —?— n. Fregattvogel. —?—.*
- Tengeri szerkő.** *Sterna macrura Naum. a. Arctic Tern. f. Sterne paradis. n. Küstenseeschwalbe. o. Rondine di mare coda lunga.*
- Tintin poszáta.** *Cisticola, Less.*
- Törpe kuvik.** *Glaucidium passerinum L. a. Pigmy Owl. f. Chevêche. n. Sperlingskauz. o. Civetta minore.*
- Tőkés rucza.** *Anas boschas L. a. Wild Duc. f. Canard sauvage. n. Stockente. o. Germano reale.*
- Törpe vizicsibe.** *Ortygometra pusilla Pall. a. Pigmy Crake. f. Poule d'eau pygmée. n. Zwerg-Sumpfhuhn. o. Schiribilla.*
- Tövisszúró gébics.** *Lanius collurio L. a. Red backed Shrike.*

- f.* Pie grièche écorcheur. *n.* Dornreher. *o.* Averla piccola.
- Tüzesfejű királyka.** *Regulus ignicapillus* Brehm. *a.* Fire crested Wren. *f.* Roitelet à triple bandeau. *n.* Feuerkopf Goldhähnchen. *o.* Fioranzino.
- Túzok.** *Otis tarda* L. *a.* Bustard. *f.* Outard. *n.* Grosstrappe. *o.* Otarda.
- Ugartyúk.** *Oedicnemus crepitans* L. *a.* Thickknee. *f.* Oedicnème. *n.* Dickfuss. *o.* Occhione.
- Ujjas lile.** *Charadrius squatarola* L. *a.* Grey Plover. *f.* Vanneau-Pluvier. *n.* Kibitz-Regenpfeifer. *o.* Pivieressa.
- Urali bagoly.** *Syrnium uralense* Pall. *a.* Ural Owl. —?— *n.* Ural-Habichtseule. *o.* Gufo degli Urali.
- Úria.** *I. Hülye lumina.*
- Úria.** *Alca troile* L. *a.* Guillemot. *f.* Guillemot troile. *n.* Lumme. *o.* Uria.
- Üstökös gém.** *Ardea ralloides*. *a.* Squacco Heron. *f.* Héron-Crabier. *n.* Rallenreiher. *o.* Sgarza ciufetto.
- Üstökös rucza.** *Fuligula rufina* Pall. *a.* Pochard. *f.* Canard sifleur huppé. *n.* Kolbenente. *o.* Fistione turco.
- Vadgalamb.** *Columba*. *a.* Dove. *f.* Pigeon. *n.* Taube. *o.* Picchione.
- Vadgalamb.** *Columba livia* L. *a.* Rock Dove. *f.* Colombe biset. *n.* Felsentaube. *o.* Picchione selvatico.
- Vadhattyú.** *Cygnus musicus* Bechst. *a.* Whooper Swan. *f.* Cygne sauvage. *n.* Singschwan. *o.* Cigno selvatico.
- Vakvarjú.** *Nyctycorax nycticorax* L. *a.* Night Heron. *f.* Héron bihoireau. *n.* Nachtreiher. *o.* Nitticora.
- Vándorsólyom.** *Falco peregrinus* Tunst. *a.* Peregrine Falcon. *f.* Faucon pèlerin. *n.* Wanderfalke. *o.* Falcone.
- Varjú.** *Corvus*. *a.* Crow. *f.* Corbeau. *n.* Krähe. *o.* Corvo.
- Vasorrú.** *Coccothraustes vulgaris* L. *a.* Hawfinch. *f.* Grosbec vulgaire. *n.* Kernbeisser. *o.* Frosone.
- Vékonycsőrű poling.** *Numenius tenuirostris*. *a.* Slender billed Curlew. *f.* Courlis à bec grêle. *n.* Dünnschnäbliger Sichler. *o.* Chiur-lotello.
- Veréb.** *Passer domesticus* L. *a.* Sparrow. *f.* Moineau. *n.* Sperling. *o.* Passera oltramontane.
- Vészmadár.** *Puffinus anglorum* L. *a.* Shearwater, Manx Shearwater. *f.* Pétrél Manks. *n.* Nordischer Tauchersturmvogel. *o.* Berta minore.
- Vetési lúd.** *Anser fabalis* Lath. *a.* Bean Goose. *f.* Oie vulgaire. *n.* Saatgans. *o.* Oca granaiola.
- Vetési varjú.** *Corvus frugilegus* L. *a.* Rook. *f.* Corbeau Freux. *n.* Saatkrähe. *o.* Corvo.
- Viharfeckske.** *Thalassidroma pelagica* L. *a.* Storm-Petrel. *f.* Thalassidrome tempête. *n.* Schwalben-Sturmvogel. *o.* Uccello delle tempeste.
- Viharsirály.** *Larus canus* L. *a.* Common Gull. *f.* Goéland cendré. *n.* Sturm-Möve. *o.* Gavina.
- Viziguvát.** *Rallus aquaticus* L. *a.* Water Rail. *f.* Râle d'eau. *n.* Wasserralle. *o.* Porciglione.
- Vizirigó.** *Cinclus cinclus* L. *a.* Dipper. *f.* Merle d'eau. *n.* Wasseramsel. *o.* Merlo aquaiolo.
- Vizityúk.** *Gallinula chloropus* L. *a.* Moorhen. *f.* Poule d'eau. *n.* Teichhuhn. *o.* Gallinella d'acqua.
- Víztaposó.** *Phalaropus hyperbo-*

- reus L. *a.* Red necked Phalarope. *f.* Phalarope cendré. *n.* Schmalschnäbliger Wassertreter. *o.* Phalaropo a becco sottile.
- Vörös ásólúd.** Tadorna casarca L. *a.* Ruddy Sheldrake. *f.* Tadorne casarca. *n.* Rostente. —?—.
- Vörösbegy.** Erithacus rubecula L. *a.* Redbreast. *f.* Gorge rouge. *n.* Rotkehlchen. *o.* Pettiroso.
- Vörösfejű gébics.** Lanius senator L. *a.* Woodchat. *f.* Pie-Grièche rousse. *n.* Rotkopf-Würger. *o.* Averla capirossa.
- Vörösgém.** Ardea purpurea L. *a.* Purple Heron. *f.* Héron pourpré. *n.* Purpur-Reiher. *o.* Airone rosso.
- Vöröskánya.** Milvus milvus L. *a.* Kite. *f.* Milan Royal. *n.* Roter Milan. *o.* Nibbio reale.
- Vöröslábú czankó.** Totanus calidris L. *a.* Redshank. *f.* Chevalier Gambetta. *n.* Rotfuss-Strandläufer. *o.* Pettegola.
- Vörösvércse.** Cerchneis tinnunculus L. *a.* Kestrel. *f.* Cresserelle. *n.* Turmfalk. *o.* Gheppio.
- Zöldike.** Ligurinus chloris L. *a.* Greenfinch. *f.* Verdier ordinaire. *n.* Grünling. *o.* Verdone.
- Zöld küllő.** Picus viridis L. *a.* Green Woodpecker. *f.* Pic vert. *n.* Grünspecht. *o.* Picchio verde.

OKMÁNYOK.

Az 1875-iki madárvédelmi nyilatkozat eredeti szövege.

D É C L A R A T I O N.

Le Gouvernement de Sa Majesté le Roi d'Italie et celui de Sa Majesté Impériale et Royale Apostolique, animés du désir d'assurer une protection générale et efficace aux oiseaux utiles à l'agriculture, sont convenus des dispositions suivantes :

Article I.

Les Gouvernements des deux Parties contractantes s'engagent à prendre, par voie de législation, des mesures aptes à assurer aux oiseaux utiles à l'agriculture la protection la plus étendue, au moins dans les limites des articles suivants II. à V.

Article II.

Il sera généralement défendu de détruire ou d'enlever les nids et places à couvées, de prendre les oeufs et de capturer d'une manière quelconque les petits oiseaux.

De même sera généralement interdite la vente des nids, oeufs et oiseaux pris contre cette défense.

Article III.

Il sera, en outre, généralement défendu :

a) de prendre ou de tuer les oiseaux pendant la nuit au moyen

de glu, lacets et filets, armes à feu ou autres ; le temps de la nuit étant calculé à partir d'une heure après le coucher du soleil jusqu'à une heure avant son lever ;

b) de prendre ou de tuer les oiseaux d'une manière quelconque tant que le sol sera couvert de neige ;

c) de les prendre ou de les tuer d'une manière quelconque le long des rigoles, près des sources et des étangs durant la sécheresse ;

d) de prendre les oiseaux au moyen de grains ou autres aliments mêlés de substances narcotiques ou vénéneuses ;

e) de prendre les oiseaux au moyen de lacets et pièges d'espèce et de forme quelconque, placés sur le sol ; notamment au moyen de nasses, petites cages, archets, des attrapes nommées plocke en Dalmatie, ainsi que des *lanciatora* en usage pour la capture des alouettes ;

f) de prendre les oiseaux à l'aide des filets nommés *paretelle* et en général à l'aide de tous filets mobiles et transportables tendus sur le sol ou à travers du champ, dans les broussailles ou sur le chemin.

Les Gouvernements des deux Parties contractantes se réservent d'interdire d'autres manières de capturer les oiseaux s'il vient à ressortir des rapports des autorités compétentes d'Autriche-Hongrie ou de ceux des Conseils provinciaux d'Italie que ces manières de capturer les oiseaux sont trop destructives et nuisibles au maintien des oiseaux du pays ou de passage.

Article IV.

Du reste outre les défenses générales formulées aux articles II et III, il ne peut être permis de prendre ou de tuer les oiseaux d'une manière quelconque que :

a) depuis le 1-er septembre jusqu'à la fin de février au moyen d'armes à feu ;

b) depuis le 15. septembre jusqu'à la fin de février à l'aide d'autres moyens non prohibés.

La vente des oiseaux doit être interdite hors de ces époques.

Article V.

Toutefois chaque Gouvernement peut sous certaines conditions et sur demande motivée, accorder des exceptions aux dispositions des Art. II, III et IV en faveur des buts scientifiques.

Article VI.

Comme, dans l'esprit de l'article I-er, les dispositions de cette déclaration n'ont pour but que la protection des espèces d'oiseaux utiles à l'agriculture, il va sans dire que les articles II—V ne s'appliquent ni aux oiseaux de proie ou aux oiseaux quelconques reconnus nuisibles à l'économie rurale ou domestique, ni à la volaille entretenue dans l'une ou l'autre. Bien que les articles II—V ne soient pas absolument applicables aux espèces d'oiseaux qui, sans être décidément utiles ou nuisibles à l'agriculture, n'en ont pas moins une certaine valeur, surtout comme objet de chasse; les Gouvernements respectifs se déclarent pourtant disposés à prendre les mesures propres à assurer la conservation de ces espèces comme objet de chasse.

Article VII.

Les Gouvernements respectifs se communiqueront, le cas échéant, les mesures protectrices des oiseaux prises dans leurs États, ainsi que les explications utiles ou désirables.

Article VIII.

Les Gouvernements des deux Parties contractantes tâcheront d'obtenir l'adhésion d'autres États à cette déclaration.

Article IX.

La présente déclaration sera délivrée en deux exemplaires conformes à signer par les Ministres respectifs des affaires étrangères et à échanger entre eux.

Sur quoi le soussigné Ministre des affaires étrangères de Sa Majesté le Roi d'Italie a signé la présente déclaration et y a fait apposer le sceau du Ministère des affaires étrangères.

Fait à Rome, le vingt-neuf novembre mil huit cent soixante-quinze.

L. S.

VISCONTI VENOSTA m. p.

Az 1875-iki madárvédelmi nyilatkozathoz tartozó jegyzőkönyv.

PROTOCOLE.

Les Gouvernements de etc. ayant été invités par les Gouvernements d'Autriche-Hongrie et d'Italie à accéder aux dispositions arrêtées entre ces deux derniers pour assurer une protection efficace aux oiseaux utiles à l'agriculture, et s'étant déclarés prêts à répondre à cette invitation, les plénipotentiaires soussignés savoir : pour etc. se sont réunis aujourd'hui et se sont entendus sur la suivante déclaration pour les uns, et d'acceptation pour les autres.

§ 1. Les Gouvernements etc. accèdent à la déclaration concernant la protection des oiseaux utiles à l'agriculture, échangée entre l'Autriche-Hongrie et l'Italie et datée de Budapest le 5 et de Rome le 29. novembre 1875, laquelle déclaration est annexée au présent protocole dont elle fait partie intégrante ; ils assument toutes les obligations et réclament tous les droits et avantages résultant pour les parties contractantes.

Ils se réservent pleine liberté de désigner dans leurs propres règlements, d'après les usages de leurs pays, les moyens de capture interdits (art. III) sans toutefois qu'aucun de ces moyens, relativement au but que se propose la dite déclaration, présente moins d'efficacité que ceux dont il est fait mention dans l'article III de la déclaration ; ils se réservent aussi d'introduire, relativement au temps de la capture (art. IV), des mesures de protection plus rigoureuses encore que celles stipulées dans la déclaration.

§ 2. Les Gouvernements d'Autriche-Hongrie et d'Italie acceptent cette déclaration d'adhésion ainsi que la réserve y jointe, et assurent en même temps aux Gouvernements accédants tous les droits et avantages que la dite déclaration garantit aux parties contractantes.

§ 3. Toutefois, comme il s'est élevé des doutes sur la portée de l'expression „*petits oiseaux*“ employée à la fin de l'alinéa 1 de l'article II de la déclaration ci-jointe, il est constaté d'un commun accord que ce n'est pas la taille mais bien l'âge des oiseaux que la dit alinéa a en vue, et que par conséquent le mot *petits* doit être remplacé par le mot „*jeunes*“.

En foi de quoi les soussignés ont, en vertu de leur pleins-pouvoirs, signé le présent protocole en —, expéditions et y ont apposé le sceau de leurs armes. — Fait à Vienne le etc.

Az 1902-ik évi párisi nemzetközi madárvédelmi egyezmény eredeti szövege.

Convention

pour la protection des oiseaux utiles à l'agriculture.

Sa Majesté l'Empereur d'Autriche, Roi de Bohême etc., et Roi Apostolique de Hongrie, agissant également au nom de Son Altesse le Prince de Liechtenstein ; Sa Majesté l'Empereur d'Allemagne, Roi de Prusse, au nom de l'Empire Allemand ; Sa Majesté le Roi des Belges, Sa Majesté le Roi d'Espagne et, en Son Nom, Sa Majesté la Reine Régente du Royaume ; Le Président de la République Française ; Sa Majesté le Roi des Hellènes ; Son Altesse Royale le Grand Duc de Luxembourg ; Son Altesse Sérénissime le Prince de Monaco ; Sa Majesté le Roi de Portugal et des Algarves ; Sa Majesté le Roi de Suède et de Norvège, au nom de la Suède, et le Conseil Fédéral Suisse, reconnaissant l'opportunité d'une action commune dans les différents pays pour la conservation des oiseaux utiles à l'agriculture, ont résolu de conclure une Convention à cet effet et ont nommé pour leurs Plénipotentiaires savoir :

Sa Majesté l'Empereur d'Autriche, Roi de Bohême etc., et Roi Apostolique de Hongrie,

S. Exc. le comte de Wolkenstein-Trostburg, Son Ambassadeur Extraordinaire et Plénipotentiaire près le Président de la République Française ;

Sa Majesté l'Empereur d'Allemagne, Roi de Prusse,

S. A. S. le Prince de Radolin, Son Ambassadeur Extraordinaire et Plénipotentiaire près le Président de la République Française ;

Sa Majesté le Roi des Belges,

M. le Baron d'Anethan, Son Envoyé Extraordinaire et Ministre Plénipotentiaire près le Président de la République Française ;

Sa Majesté le Roi d'Espagne et, en Son Nom, Sa Majesté la Reine Régente du Royaume,

S. Exc. M. de Leon y Castillo, Marquis del Muni, Son Ambassadeur Extraordinaire et Plénipotentiaire près le Président de la République Française ;

Le Président de La République Française,
S. Exc. M. Théophile Delcassé, Député, Ministre des Affaires
Étrangères ;

Sa Majesté le Roi des Hellènes,
M. N. Delyanni, Son Envoyé Extraordinaire et Ministre Plénipoten-
tiaire près le Président de la République Française ;

Son Altesse Royale le Grand-Duc de Luxembourg,
M. Vannerus, Charge d'Affaires de Luxembourg à Paris ;

Son Altesse Sérénissime le Prince de Monaco,
M. I. B. Depelley, Chargé d'Affaires de Monaco à Paris ;

Sa Majesté le Roi de Portugal et des Algarves,
M. T. De Souza Roza, Son Envoyé Extraordinaire et Ministre Pléni-
potentialaire près le Président de la République Française ;

Sa Majesté le Roi de Suède et de Norvège, au nom de la Suède,
M. H. Åkermann, Son Envoyé Extraordinaire et Ministre Plénipoten-
tiaire près le Président de la République Française ;

Et le Conseil Fédéral Suisse,
M. Charles Lardy, Envoyé Extraordinaire et Ministre Plénipoten-
tiaire de la Confédération Suisse près le Président de la République
Française,

Lesquels, après s'être communiqué leurs pleins pouvoirs, trouvés
en bonne et due forme, sont convenus des articles suivants :

Article Premier.

Les oiseaux utiles à l'agriculture, spécialement les insectivores et
notamment les oiseaux énumérés dans la liste No 1 annexée à la pré-
sente Convention, laquelle sera susceptible d'additions par la législation
de chaque pays, jouiront d'une protection absolue, de façon qu'il soit
interdit de les tuer en tout temps et de quelque manière que ce soit,
d'en détruire les nids, oeufs et couvées.

En attendant que ce résultat soit atteint partout, dans son ensemble,
les Hautes Parties Contractantes s'engagent à prendre ou à proposer
à leurs législatures respectives les dispositions nécessaires pour assurer
l'exécution des mesures comprises dans les articles ci-après.

Art. 2.

Il sera défendu d'enlever les nids, de prendre les oeufs, de cap-
turer et de détruire les couvées en tout temps et par des moyens
quelconques.

L'importation et le transit, le transport, le colportage, la mise en vente, la vente et l'achat de ces nids, oeufs et couvées, seront interdits.

Cette interdiction ne s'étendra pas à la destruction, par le propriétaire, usufruitier ou leur mandataire, des nids que des oiseaux auront construits dans ou contre les maisons d'habitation ou les bâtiments en général et dans l'intérieur des cours. Il pourra de plus être dérogé, à titre exceptionnel, aux dispositions du présent article, en ce qui concerne les oeufs de vanneau et de mouette.

Art. 3.

Seront prohibés la pose et l'emploi des pièges, cages, filets, lacets, gluaux, et de tous autres moyens quelconques ayant pour objet de faciliter la capture ou la destruction en masse des oiseaux.

Art. 4.

Dans le cas où les Hautes Parties Contractantes ne se trouveraient pas en mesure d'appliquer immédiatement et dans leur intégralité les dispositions prohibitives de l'article qui précède, Elles pourront apporter des atténuations jugées nécessaires auxdites prohibitions, mais Elles s'engagent à restreindre l'emploi des méthodes, engins et moyens de capture et de destruction, de façon à parvenir à réaliser peu à peu les mesures de protection mentionnées dans l'article 3.

Art. 5.

Outre les défenses générales formulées à l'article 3, il est interdit de prendre ou de tuer, du 1-er mars au 15 septembre de chaque année, *les oiseaux utiles énumérés dans la liste N° 1, annexée à la Convention.*

La vente et la mise en vente en seront interdites également pendant la même période.

Les Hautes Parties Contractantes s'engagent, dans la mesure où leur législation le permet, à prohiber l'entrée et le transit des dits oiseaux et leur transport du 1-er mars au 15 septembre.

La durée de l'interdiction prévue dans le présent article pourra, toutefois, être modifiée dans les pays septentrionaux.

Art. 6.

Les autorités compétentes pourront accorder exceptionnellement aux propriétaires ou exploitants de vignobles, vergers et jardins, de

pépinières, de champs plantés ou ensemencés, ainsi qu'aux agents préposés à leur surveillance, le droit temporaire de tirer à l'arme à feu sur les oiseaux dont la présence serait nuisible et causerait un réel dommage.

Il restera toutefois interdit de mettre en vente et de vendre les oiseaux tués dans ces conditions.

Art. 7.

Des exceptions aux dispositions de cette Convention pourront être accordées dans un intérêt scientifique ou de repeuplement par les autorités compétentes, suivant les cas et en prenant toutes les précautions nécessaires pour éviter les abus.

Pourront encore être permises, avec les mêmes conditions de précaution, la capture, la vente et la détention des oiseaux destinés à être tenus en cage. Les permissions devront être accordées par les autorités compétentes.

Art. 8.

Les dispositions de la présente Convention ne seront pas applicables aux oiseaux de bassecour, ainsi qu'aux oiseaux-gibier existant dans les chasses réservées et désignés comme tels par la législation du pays.

Partout ailleurs la destruction des oiseaux-gibier ne sera autorisée qu'au moyen des armes à feu et à des époques déterminées par la loi.

Les États Contractantes sont invités à interdire la vente, le transport et le transit des oiseaux-gibier dont la chasse est défendue sur leur territoire, durant la période de cette interdiction.

Art. 9.

Chacune des Parties Contractantes pourra faire des exceptions aux dispositions de la présente Convention :

1° Pour les oiseaux que la législation du pays permet de tirer ou de tuer comme étant nuisibles à la chasse ou à la pêche ;

2° Pour les oiseaux que la législation du pays aura désignés comme nuisibles à l'agriculture locale.

A défaut d'une liste officielle dressée par la législation du pays, le 2° du présent article sera appliqué aux oiseaux désignés dans la liste N° 2 annexée à la présente Convention.

Art. 10.

Les Hautes Parties Contractantes prendront les mesures propres à mettre leur législation en accord avec les dispositions de la présente Convention dans un délai de trois ans à partir du jour de la signature de la Convention.

Art. 11.

Les Hautes Parties Contractantes se communiqueront, par l'intermédiaire du Gouvernement Français, les lois et les décisions administratives qui auraient déjà été rendues ou qui viendraient à l'être dans leurs États, relativement à l'objet de la présente Convention.

Art. 12.

Lorsque cela sera jugé nécessaire, les Hautes Parties Contractantes se feront représenter à une réunion internationale chargée d'examiner les questions que soulève l'exécution de la Convention et de proposer les modifications dont l'expérience aura démontré l'utilité.

Art. 13.

Les États qui n'ont pas pris part à la présente Convention sont admis à y adhérer sur leur demande. Cette adhésion sera notifiée par la voie diplomatique au Gouvernement de la République Française et par celui-ci aux autres Gouvernements signataires.

Art. 14.

La présente Convention sera mise en vigueur dans un délai maximum d'un an à dater du jour de l'échange des ratifications.

Elle restera en vigueur indéfiniment entre toutes les Puissances signataires. Dans le cas où l'une d'Elles dénoncerait la Convention, cette dénonciation n'aurait d'effet qu'à son égard et seulement une année après le jour où cette dénonciation aura été notifiée aux autres États Contractantes.

Art. 15.

La présente Convention sera ratifiée, et les ratifications seront échangées à Paris dans le plus bref délai possible.

Art. 16.

La disposition du deuxième alinéa de l'article 8 de la présente Convention pourra, exceptionnellement, ne pas être appliquée dans les

provinces septentrionales de la Suède, en raison des conditions climatologiques toutes spéciales où elles se trouvent.

En foi de quoi, les Plénipotentiaires respectifs l'ont signée et y ont apposé leurs cachets.

Fait à Paris, le 19 mars 1902.

Pour l'Autriche et pour la Hongrie :

L'Ambassadeur d'Autriche-Hongrie :

(L. S.) Signé : A. WOLKENSTEIN.

(L. S.) Signé : RADOLIN.

(L. S.) Signé : BARON d'ANETHAN.

(L. S.) Signé : F. DE LEON Y CASTILLO.

(L. S.) Signé : DELCASSÉ.

(L. S.) Signé : N. S. DELYANNI.

(L. S.) Signé : VANNERUS.

(L. S.) Signé : I. DEPELLEY.

(L. S.) Signé : T. DE SOUZA ROZA.

(L. S.) Signé : ÅKERMANN.

(L. S.) Signé : LARDY.

Liste No 1.

Oiseaux utiles.

Rapaces Nocturnes :

Chevèches (Athene) et Chevêchettes (Glaucidium).

Chouettes (Surnia).

Hulottes ou Chats-Huants (Syrnium).

Effraie commune (Strix flammea L.).

Hiboux brachyotte et Moyen-Duc (Otus).

Scops d'Aldrovande ou Petit-Duc (Scops giu Scop).

Grimpeurs :

Pics (Picus, Gecinus etc.) toutes les espèces.

Syndactyles :

Rollier ordinaire (*Coracias garrula* L.).

Guépriers (*Merops*).

Passereaux-Ordinaires :

Huppe vulgaire (*Upupa epops*).

Grimpereaux, Tichodromes et Sittelles (*Certhia*, *Tichodroma*, *Sitta*).

Martinets (*Cypselus*).

Engoulevents (*Caprimulgus*).

Rossignols (*Luscinia*).

Gorges-Bleues (*Cyanecula*).

Rouges-Queues (*Ruticilla*).

Rouges-Gorges (*Rubecula*).

Traquets (*Pratincola* et *Saxicola*).

Accenteurs (*Accentor*).

Fauvettes de toutes sortes, telles que :

Fauvettes ordinaires (*Sylvia*).

Fauvettes babillardes (*Curruca*).

Fauvettes icterines (*Hypolais*).

Fauvettes aquatiques, Rousserolles, Phragmites, Locustelles (*Acrocephalus*, *Calamodyta Locustella*) etc.

Fauvettes cisticoles (*Cisticola*).

Pouillots (*Phylloscopus*).

Roitelets (*Regulus*) et Troglodytes (*Troglodytes*).

Mésanges de toutes sortes (*Parus*, *Panurus*, *Orites* etc).

Gobe-Mouches (*Muscicapa*).

Hirondelles de toutes sortes (*Hirundo*, *Chelidon*, *Cotyle*).

Lavandières et Bergeronnetes (*Motacilla*, *Budytes*).

Pipits (*Anthus*, *Corydala*).

Becs-Croisés (*Loxia*).

Venturons et Serins (*Citrinella* et *Serinus*).

Chardonnerets et Tarins (*Carduelis* et *Chrysomitris*).

Étourneaux ordinaires et Martins (*Sturnus*, *Pastor* etc.).

Échassiers :

Cigognes blanche et noire (*Ciconia*).

Liste No 2.

Oiseaux nuisibles.

Rapaces Diurnes :

Gypaète barbu (*Gypaetus barbatus* L.).
 Aigles (*Aquila*, *Nisaetus*) toutes les espèces.
 Pygargues (*Haliaetus*), toutes les espèces.
 Balbuzard fluviatile (*Pandion haliaetus*).
 Milans, Élanions et Nauciers (*Milvus*, *Elanus*, *Nauclerus*), toutes les espèces.
 Faucons : Gerfauts, Pélerins, Hobereaux, Émerillons (*Falco*), toutes les espèces, à l'exception des Faucons kobez, Cresserelle et Cresserine.
 Autour ordinaire (*Astur*, *palumbarius* L.).
 Éperviers (*Accipiter*).
 Cusard (*Circus*).

Rapaces Nocturnes :

Grand-Duc vulgaire (*Bubo maximus* Flem.).

Passereaux Ordinaires :

Grand Corbeau (*Corvus corax* L.).
 Pie voleuse (*Pica rustica* Scop.).
 Geai glandivore (*Garrulus glandarius* L.).

Échassiers :

Hérons cendré et pourpré (*Ardea*).
 Butors et Bihoreaux (*Botaurus* et *Nycticorax*).

Palmipèdes :

Pélicans (*Pelecanus*).
 Cormorans (*Phalacrocorax* ou *Graculus*).
 Harles (*Mergus*).
 Plongeurs (*Colymbus*).

BETŰRENDES NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Betűrendes név- és tárgymutató.

Ebben a mutatóban a „hasznos és káros“ madarak csoportjainak nemek és fajok szerint való felsorolása mellőztetett, valaminthogy mellőztetett a könyvben a védett és nem védett fajok összehasonlító kimutatása is, mely a ma meglevő alapon nem bír gyakorlati értékkel, a melyet csak akkor fog elérni, a mikor az 1902-iki párisi nemzetközi egyezményt aláíró államok hiteles jegyzékeiket közre fogják bocsátani, a mi eddig nem történt.

A könyvben előforduló csoportos madárjegyzékek a következők:

1. *Marenzeller jegyzéke* 1873.:
Hasznos madarak 38
Káros madarak 39
2. *Altum jegyzéke* 1884.:
Hasznos madarak 56
Káros madarak 57
3. *Franciaország jegyzék* 1895.:
Hasznos madarak 96
Szárnyas vad 98
Káros madarak 100
4. *A nemzetközi egyezmény jegyzéke* 1892.:
Hasznos madarak 124
Káros madarak 125
5. *Magyar jegyzék* 1901.:
Hasznos madarak 142
6. *Német birodalmi jegyzék* 1888.:
Káros madarak 151
7. *Német szövetséges államok 1777-től fogva*:
Hasznos madarak 152
8. *Angolország jegyzéke* 1880.:
Védett madarak 156

- Aachen 151.
 Åkerman 118.
 Aesthetika 55.
 A jövő 150.
 Altum 54.
 Altum-javaslat 56.
 Andrassy gr. 49.
 Andrassy Gyula I. 46.
 Andrassy Gyula gr. 81.
 Anethan d', báró 117.
 Angol „isolation“ 154.
 Angol madárjegyzék 155.
 Angol madárvédők 150.
 Angolország 75.
 Angol törvény 154.
 Apostoli király 116.
 Aranymálinkó 127.
 Arco d', gr. 92.
 Áthelyezés 1887. 63.
 Au largon 32.
 Au lacet 32.
 Ausztria 30.
 Ausztriai állapot 72.
 Ausztriai császár 116.
 Au trèbuchet 32.
 Bachner 1887. 59.
 Baden 73., 151.
 Bajorország 73., 151.
 Baldamus 28., 54.
 Baldamus kijelentése 1884. 60.
 Balkán-állapot 71.
 Báthory Nándor 67.
 Beck Miksa 89.
 Bécsi javaslat 1873. 44.
 Belga király 117.
 Belgium 74.
 Berg br. 70.
 Berlepsz előadása 1891. 81.
 Berlepsz-elv 161.
 Berlepsz br. 69.
 Berlepsz János br. 141.
 Berlini javaslat 1895. 91.
 Bethlen András gr. 70.
 Bikkésy 70.
 Bishop 69.
 Blanchard 93.
 Blasius R. 54.
 Blasius W. 54.
 Blomeyer-javaslat 42.
 Bódítás 47.
 Boitel 33.
 Bonde br. 94.
 Borggreve 54.
 Borggreve-indítvány 1884. 58.
 Brehm A.-előadás 40.
 Bréma 151.
 Brescia piazza 18.
 Brocchi 93.
 Bromberg 152.
 Bubulcus 151.
 Bukovina 72.
 Bultman 94.
 Büchner 69.
 Büttikofer 69.
 Cassel-telep 161.
 Castillo de 117.
 Chadbourne 69.
 Chernel István 139.
 Chlumetzky br. 33.
 Chouette 32.
 Claus tanár 69.
 Collett tanár 69., 70.
 Conventiók 27.
 Cordeaux John 69.
 Corpus juris 116.
 Crao kavicsos 18.
 Criesis 94.
 Csáky Albin gr. 65., 134.
 Csapó 47.
 Csató János 67.
 Cseplesz 47.
 Csőr 9.
 Csörgey Titusz 140.
 Csuszkaláb 10.
 Csuvík 32.
 Csuvíkkal 32.
 Cursorius 151.
 Czettel Gyula 140.
 Cziczikány 142.
 Dalmácia 72.
 Dante 129.
 Darányi Ignác 1900-ban 112.

- Déclaration 46.
 Deklaráció szövege 47.
 Delcassé 117.
 Delyanni 117.
 Denevér 142.
 Depelley 118.
 Dresser 155.
 Dunay-indítvány 1884. 59.
 Dundas-Harford 94.
 Egyezmény előzményei 86.
 Egyezmény szövege 116.
 Egyezmény tárgyalása 114.
 Egyezménytervezet 1895. 104.
 Előértekezlet 1895. 89.
 Elzasz-Lothringia 74., 152.
 Engedélyek 149.
 Entz Géza dr. 67.
 Erdei pipis 18.
 Erdőirtás 25.
 Esterházy Pál gr. 93.
 Fatio 54., 94.
 Fatio-javaslat 1884. 58.
 Fatio szövege 1884. 60.
 Faucon cresserelle 127.
 Faucon cresserine 127.
 Faucon kobez 127.
 Fecskeszárny 9.
 Fejlesztés 51.
 Ferreira 94.
 Festetics Andor gr. 89.
 Fészekaljak 16.
 Fészekódvak 162.
 Finsch dr. 69.
 Fitiszmadár csőre 9.
 Flamingo 151.
 Fogolyszárny 8.
 Forgách gr. 18.
 Francia állapot 71.
 Francia javaslat 1895. 95.
 Francia kezdemény 87.
 Francia madárjegyzék 1895. 96.
 Franciaország 17.
 Frauenfeld 31.
 Frigyes császár, II. 28.
 Frivaldszky János 64.
 Fulton 23.
 Fürbringer dr. 68.
 Fürjbevitel 18.
 Fürjfogas délen 85.
 Fürjfogó 32.
 Fürjszárny 8.
 Füstifecske milliók 18.
 Gadaut 95.
 Gaetke Henrik 15.
 Galléros túzok 106.
 Gérard 93.
 Ghiorghiew 70.
 Giglioli kijelentése 1884. 60.
 Giglioli tanár 54., 68., 90.
 Gilbert 93.
 Girtanner 54.
 Gloger elve 40.
 Görögország 17.
 Görz 72.
 Gradiska 72.
 Grands filets 32.
 Grobben tanár 69.
 Hamonville d' 69.
 Harkályláb 10.
 Hartert 70.
 Hány Gyula 139.
 Hasznos madarak 1895. 96.
 Hasznos madarak 1902. 124.
 Hayek dr. 63.
 Hellének királya 117.
 Hennequin 93.
 Herman Ottó 64, 139.
 Hessen 28., 73, 152.
 Hollandia 74.
 Homeyer E. 54.
 Homeyer S. 70.
 Horváth Géza dr. 64.
 Hurok 31., 44.
 Inductio 23.
 Japán-rend 1884. 60.
 Jégmadárláb 10.
 Jegyzőkönyv 1875. 49.
 Kállay Béni 70.
 Kanalasgém csőre 9.
 Kargl-javaslat 43.
 Káros madarak 100.
 Káros madarak 1902. 124.

- Kártékony madarak 32.
 Kazári fecskeláb 10.
 Kékcizinege 18.
 Kelepcze 31.
 Kermenő-indítvány 1884. 59.
 Kerti poszáta 18.
 Kiküldöttek 1895. 92.
 Királyka 15.
 Kis poszáta 18.
 Kis vércsék 127.
 Kóborló madár 107.
 Koppély G. 70.
 Korlátozás 16.
 Kormos légykapó 18.
 Köhler 141.
 König tanár 89.
 König-Warthaussen 69.
 Körrendelet 1901. 142.
 Köztársasági elnök 117.
 Krajna 72.
 Kriesch János 64.
 Kulagin 94.
 Lanciatera 47.
 Lardy 118.
 Leccapolás 25.
 Lehmann 89.
 Lichtenstein herczeg 116.
 Liebe dr. 68.
 Liebig 24.
 Lippe Detmold 28., 152.
 Löcherer A. 70.
 Lővőfegyver 47.
 Luxemburgi javaslat 1895. 103.
 Luxemburgi nagyherczeg 117.
 Madarak 143.
 Madarász Gyula dr. 64.
 Madárfogó-telep 84.
 Madárláb 10.
 Madárpiaz 85.
 Madárpusztítás délen 86.
 Madárszállítás 17.
 Madárszótár 181.
 Madárvédelem Magyarországon 133.
 Máday Izidor 68.
 Máday-határozat 1891. 77.
 Máday-referátum 1891. 76.
 Magyarország 30.
 Magyar madárjegyzék 143.
 Magyar ornith. Központ 135.
 Maltzan 34.
 Marchand 93.
 Marenzeller-javaslat 37.
 Marenzeller-jegyzék 38.
 Maxwell 94.
 Mayer L. 94.
 Mecklenburg 152.
 Meggyvágó csőre 9.
 Méline 93., 112.
 Mezei poszáta 18.
 Michel 70.
 Middendorff 69.
 Middendorff-javaslat 43.
 Módosítások 110.
 Monaco herczeg 117.
 Montegrado völgye 18.
 Moragas 93.
 Munkáscsoport 12.
 Naturalien-Cabinet 31.
 Naumann 28.
 Nécsey István 139.
 Német államok 151.
 Német antagonizmus 57.
 Német császár 116.
 Német káros madarak 151.
 Német madárjegyzék 152.
 Németország 72.
 Német törvény 151.
 Német védett madarak 152.
 Nemzetköziség 20.
 Néptáplálék 26.
 Newton tanár 68.
 Novallas márk 93.
 Norvégia 75.
 Okmányok 199.
 Olasz állapot 71.
 Olaszország 29., 30.
 Oldenburg 152.
 Orazio 128.
 Ornis 64.
 Ornithologiai kongresszus I. 54.
 Ornith. kongresszus II. 1891. 63.
 Ornith. kongresszus III. 1900. 112.

- Orosz állapot 71.
 Otis honbara 106.
 Oustalet 54., 68., 93.
 Ökörszem 15.
 Összehasonlítás 150.
 Paccirtaszárny 19.
 Palacky 54.
 Palacky-javaslat 1894. 58.
 Palmén 68.
 Paretajo 32.
 Parexella 47.
 Parey 138.
 Párisi értekezéslet 1895. 88.
 Passata 83.
 Paszlavszky József 64.
 Petényi 28.
 P. I. O. C. 1884. 62.
 Plocke 47.
 Poirson 93.
 Porosz állapot 73.
 Porosz király 116.
 Portugál király 117.
 Poyard 94.
 Pressanella 83.
 Prost 93.
 Protections Act 155.
 Pulszky Ferencz 70.
 Radde 54.
 Radolin herczeg 117.
 Ragadozók csőre 10.
 Raoul 69.
 Ratifikálás 114.
 Rava minister 128.
 Régi madárvédők 88.
 Reichenow 140.
 Reichenow dr. 68.
 Reuss-Gera 152.
 Reuss-Schleiz 152.
 Reznek 107., 150.
 Ritzema-Bos 94.
 Roccolo 19., 31., 83.
 Roganja 31.
 Rossi-javaslat 42.
 Royal Society 160.
 Rösler János K. 141.
 Rudasczinke csőre 9.
 Rudolf trónörökös 55.
 Rúgó vessző 31.
 Russ 54.
 Russ-indítvány 1884. 58.
 Russ-javaslat 1891. 78.
 Saárossy-Kapeller 89.
 Sagnier 93.
 Salvadori 18.
 Sáskajárás 151.
 Saunders 94.
 Schalow 69.
 Schäff 69.
 Schrenck 54.
 Schwalbe 54.
 Schwarzburg 152.
 Sclater Ph. L. 68.
 Seebach-telep 161.
 Seidl 70.
 Selenka tanár 89.
 Seregély 14.
 Settegast-javaslat 43.
 Sharpe R. B. 68.
 Souza de 118.
 Spanyol állapot 71.
 Spanyol király 117.
 Spanyolország 17., 30.
 Stauronotus szöcske 107.
 Stephenson 24.
 Straten-Ponthoz-javaslat 41.
 Struczmadár 106.
 Süin 142.
 Svájc 29., 74.
 Svájc módosítása 111.
 Svájci szövetség 117.
 Svéd király 117.
 Svéd módosítás 111.
 Svédország 75.
 Sverdrup 94.
 Symbiosis 12.
 Synonymika 158.
 Szabad fogás 32.
 Szalay Imre 67.
 Szalkay dr. 70.
 Szalonka csőre 9.
 Szaporodás 16.
 Szárnyas vad jegyzék 1895. 98.

- Szász-Altenburg 152.
Szász-Coburg 28., 152.
Szász-Meiningen 152.
Szászország 73., 152.
Szász-Weimar 152.
Személynevek 174.
Szénczinege 18.
Szeniczey Ödön 70.
Szerződések 27.
Szily Kálmán 67.
Szögyény László 65.
Szürke légykapó 18.
Tallián Béla 115.
Talsky elve 1884. 58.
Táplálék-vizsgálat 1900. 113.
Targioni-Tozzetti 31.
Täschlein 70.
Természeti viszonyok 25.
Tessin kanton 29.
Tétel 13.
Thiel 89.
Tirol 72.
Tischer 70.
Tischer-javaslat 1891. 78.
Tisserand 93.
Torelli-javaslat 43.
Török állapot 71.
Történeti átnézet 165.
Törvénytár 116.
Triest 72.
- Tschudi dr. 33.
Tschudi-javaslat 35.
Tschusi lovag 93.
Túzok 107., 150.
Typaldo 94.
Udine piacza 18.
Vadászati törvény, magyar 81.
Vadászfy 70.
Vadászszövetség, francia 106.
Vadmadár 155.
Vakondok 142.
Vallon tanár 18., 72.
Vándormadarak 26.
Vannerus 94., 118.
Visconti-Venosta 46, 49., 81.
Vis major 16.
Waldeck 152.
Wangelin 68.
Wangelin-referátum 1891. 71.
Watt James 23.
Wekerle Sándor 115.
Weśniakoff 34.
Wolffersdorff 70.
Wolkenstein gr. 117.
Württemberg 73., 152.
Xanthus János 68.
Zeppelin gr. 69.
Zichy gr. 34.
Zimmermann 70.
Zselénszky gr. 129.

JAVÍTANDÓK.

42. oldal 11. sor felülről: „Rossi“ helyett „Bossi“.
43. „ 7. „ „ „melybe“ helyett „melyekbe“.
57. „ 10. „ „ „alkúk“ helyett „alkák“.
77. „ 10. „ „ „Déclaratio“ helyett „Déclaration“.
85. „ 3. „ „ „példa“ helyett „préda“.
85. „ 11. „ alulról: „Sicila“ helyett „Sicilia“.
90. „ 7. „ felülről: „árúl“ helyett „járúl“.
91. „ 6. „ alulról: „paratelle“ helyett „parételle“.
103. „ 13. „ felülről: „olasz“ törlendő.
106. „ 10. „ „ „quilifiés“ helyett „qualifiés“.
140. „ 10. „ „ „más“ helyett „már“.
145. „ 14. „ „ „coeruleus“ helyett „coeruleus“.
152. „ 14. „ alulról: „Seidenschwarz“ helyett „Seidenschwanz“.
156. „ 9. „ felülről: „Cuckov“ helyett „Cuckoo“.
158. „ 6. „ „ „Munkabuvár“ helyett „Muszkabuvár“.
167. „ 9. „ alulról: „tűzik“ helyett „tűzik ki“.
175. „ 4. „ „ „Fulton“ előtt † teendő.
178. „ 9. „ „ „Rossi“ helyett „Bossi“.

